ספר מצרף לכסף

Heb
R831t

TRUTINA ARGENTI,

SIVE

DISSERTATIO CRITICA

SCRIPTA AB

AZARJA DE ROSSI, ITALO, (1511-78)

AD DEFENDENDUM CAPUT XXXV, QUOD EST DE AETATE MUNDI,

CONTINETURQUE IN OPERE EJUS PRAESTANTISSIMO CUI TITULUS

MEOR ENAYIM, I. E., LUMEN OCULORUM.

REFUTANTUR PLURIMA OBJECTAMENTA A SCRIPTORIBUS EJUSDEM ÆTATIS FACTA CONTRA RATIOCINANDI MODUM, QUI APPARET IN ILLO CAPITE; SIMULQUE ADDITÆ SUNT ALIQUOT OBSERVATIONES CRITICÆ CONTRA SCRIPTA QUÆDAM ET PRINCIPIA CARAITUM.

NUNC PRIMUM PUBLICI JURIS FACTA E CODICE AUTOGRAPHO ANNI 1576, QUI ASSERVATUR IN COLLECTIONE MICHAELIS, IN BIBLIOTHECA BODLEIANA OXONIENSI,

A

HERSCHELL FILIPOWSKI.

EX AUCTORITATE

Societatis Antiquitatum Hebraicarum.

167444.
17.11.21

EDIMBURGI:

TYPIS H. FILIPOWSKI, A.M. 5615.

PROSTAT LONDINI APUD J. MADDENUM (8, LEADENHALL STREET),

ET LIPSIÆ APUD K. F. KÖHLERUM.

MDCCCLIV.

ספר מצרף לכסף

המתיחס לחבור מאור עינים אשר לי

אני עזריה מן האדומים

מגמתו לבטל השגות שכתבו על חלק ימי עולם. ועם זה השתרגו עיונים עקריים לבאור וקיום דברי חז"ל. והשגות על קצת האחרונים נוחי נפש. ובעקבותיו תשובות י"ג שאלות מתיחסות לחשבון העבור הנהוג כיום אצלנו.

גם במתקוממינו
הקראים שחיקי טמיא בקצת
מקומות אתקוטט, לאשר דברי חכמינו אשר
עכ"פ לעולם כבוד ינחלו. ואת כל אלה ידי עשתה כההיא
דר' עקיבא פרק יוצא דופן לחדד את התלמידים בדברים נאותים
אשר האמנתי כי גם חכם ישמעם ויוסף לקח.

מהדורא **קדמאה**

מתוך כתב יד המחבר הנמצא באוקספורד.

עם תמונת המכתב של יד המחבר.

Mich. 308, Bodleian Library

גם נוספה בו תולדות המחבר ר' עזריה כאשר יכאה לאור בס' כרם חמד החמישי.

מאת החכם הגדול ר' יום טוב ליפמן צונץ מבערלין.

הכל הוגה בעיון נמרץ ע"י החכם השלם ר' צבי פיליפאווסקי.

ונדפס בדפוסו בקריה העליוה

עדינבורג

בעד חברת מעוררי ישנים.

בשנת חמשת אלפים ושש מאות וארבע עשרה ליצירה.

LONDON, JAMES MADDEN, 8 LEADENHALL STREET.
LEIPZIG, K. F. KOHLER.

1854.

The Hebrew Antiquarian Society

FOR PUBLISHING

THE MOST ANCIENT AND MOST IMPORTANT HEBREW MANUSCRIPTS HITHERTO YET UNPRINTED.

Members of the Committee.

THE REV. DR. ADLER, 18.
BENISCH, A. DR. 18.
DUKES, LEOPOLD, 24.
FILIPOWSKI, H., Edinburgh.
GOLDSMID, AARON, 18.
GREEN, A. L. REV. 18.
GUEDALLA, H. 18.
ISAACS, D. M. REV. 17.
KISH, JOSEPH, 18.
LEMPART, L. 18.
PICCIOTTO, MOSES, 18.
RAUSUK, S. 18.
SCHILLER, DR. REV. 20.

Corresponding Members.

CARMOLY, DR. 6.
FRANKEL, Z. DR. 4.
GEIGER, ABR. DR. 4.
LUZZATTO, S. D. 21.
MUNK, S. PROF. 25.
RAPOPORT, S. Chief Rabbi, 23.
SACHS, MICHAEL, DR. 3.
ZUNZ, LIPMAN, DR. 3.

Ordinary Members.

Adler, B. M. 9.
Adolf, W. 3.
Adrian, Prof. 10.
Anger, D. Prof. 16.
Ansell, Abr. 9.
Ashenheim, J. Edinburgh.
Ashenheim, L., Dr. Falmouth.
Beer, B. Dr. 8.
Berend, Koschm. 14.
Bertheau, Prof. 11.
Bick, Alex. 5.
Bondi, I. A. 8.
Bonn, Joseph, 13.
Bram, Dr. 3.
Breuer, G. Dr. 24.
Busch, I. I. 24.
Cahn, S. 22.
Caro, M. I. 4.
Cassel, D. Dr. 3.
Cohn, Alex. Abr. 14.
Cohn, Laz. Sams. 13.
Cohn, Louis, 18.
Cohn, Ph. Abr. 9.
Ehrlich, M. 4.
Enoch, Dr. 1.
Ewald, H. Prof. 11.
Fischel, D. G. 23.
Franklin, Isaac, 20.
Freidberg, Abr. 25.
Frensdorf, Dr. 14.
Freund, W. Dr., Edinr.
Friedenthal, M. R. 4.
Fürst, Julius, Dr. 16.
Goldenthal, Prof. 24.
Goldschmidt, M. B. 9.
Goldzieher, A. S. 13.
Gugenheimer, Dr. 24.
Gumbiner, Dr. 3.
Günsburg, C. S. Dr. 4.
Haabrücker, Dr. 12.
Heymann, A. H. 3.
Hoeck, Prof. 11.
Jacobs, J. L. 15.
Jellinek, Preach. 16.
Joel, Joseph, 18.
Kallir, Meier, 5.
Kaufmann, I. 9.
Kirchheim, Raphael, 9.
Knoepfelmacher, 24.
Landsberg, M. 3.
Lelewel, J. Prof. 6.
Levy, I. A. Rev. 18.
Levy, M. A. Dr. 4.
Levy, Moses, 18.
Loewy, A. Rev. 18.
Lieben, Kalman, 23.
Lindenthal, I. L. 18.
Macdonald, W. B.
Magnus, E. D. Dr. 4.
Magnus, M. 3.
Manheimer, Dr. 24.
Meisels, Chief Rab. 7.
Meyer, Dr. Ch. Rab. 14.
Michael, M. S. Dr. 13.
Middeldorpf, Dr. 4.
Movers, Prof. 4.
Münch, Baron, 24.
Petermann, Prof. 3.
Petersen, Prof. 13.
Philipsohn, L. Dr. 19.
Polak, Gabriel, 2.
Roediger, Prof. 12.
Rosenthal, L. 14.
Sachs, Senior, 3.
Samuel, Sampson, 18.
Sänger, M. 24.
Schiff, Wolf. 4.
Sequerra, S. 18.
Solomon, Henry, 18.
Schmelkes, M. 23.
Stern, S. G. 24.
Stern, M. E. 24.
Veit, M. Dr. 3.
Weiler, Abr. 9.
Wiener, M. Dr. 14.
Young, Robert, Edinburgh.

1 Altona. 2 Amsterdam. 3 Berlin. 4 Breslau.
5 Brody. 6 Brussels. 7 Cracow. 8 Dresden.
9 Frankfort a M. 10 Giessen. 11 Göttingen. 12 Halle.
13 Hamburg. 14 Hanover. 15 Hull. 16 Leipsic.
17 Liverpool. 18 London. 19 Magdeburg. 20 Manchester.
21 Padua. 22 Paris. 23 Prague. 24 Vienna.
25 Wylkowyszki.

PUBLISHER, JAMES MADDEN, 8, LEADENHALL ST., LONDON.

Where Prospectuses are obtained and Applications made.

הקדמת המעריך

בהחילי להדפיס את ספר מצרף לכסף אמרתי כי לא תהיה מלה בלשוני להקדים הקדמה לספר הזה. יען גורלו לא כגורל שאר ספרים הנדפסים מכתובי יד. כי רובם ככולם לא בידי מחבריהם נכתבו, רק בידי זרים, מעתיקים וסופרים שונים, אשר לפעמים לא ידעו בין ימינם לשמאלם, מה שאין כן הספר הזה מצרף לכסף, כי הכתב יד אשר ממנו הועתק לדפוס, הוא גוף כתב יד המחבר עצמו, הוא ולא אחר, וא"כ חשבתי למה לי להרבות דברים הנם, הלא שפתיו ברור מללו, ומי הוא ישמע לציחות לשונו ולא יבין תכונתם? אמנם מקרה זרה ונפלאה קרה במלאכת העתקת הספר הזה מתוך גוף הכ"י, וראויה להודע למשכילים. למען ידעו ויבינו עד כמה יושחתו לפעמים ספרי קדמונינו. אם יצאו לאור ע"פ אנשים אשר לא ידאגו ליקרת ההחכמה רק ליקרת הכסף.

הנה זה שנתים ימים בא לפני החכם ר' דוב גאלדבערג ויבקש ממני לשלחו לעיר אוקספורד להעתיק בעד החברה את ס' מצרף לכסף, ובתקותי כי יודע פשר דבר כמוהו יעשה מלאכתו באמונה, נעתרתי לבקשתו. וילך בגללי אל העיר אוקספורד לעשות במלאכתו. ושרם הפרדו מאתי הזהרתיו פעמים ושלש, להזור על פרקו לא פחות משני פעמים. ועל כל אשר שאלתי ממנו ענני הן הן. ויהי כאשר שלח לי העתקת מ"ו עלים הראשונים מן הכ"י, שמתי עיני עליהם, וארא כי עצומים חללי המעות אשר טעה המעתיק. ואכתוב מגלה עפה אליו לאמר "הלא העדותי בך שלא לשלח דבר מפניך טרם קראה ושנית עם גוף הספר, ועתה תדע ידוע אם לא תעשה כלבבי, תשבות ממלאכתך וכו'", על זה השיבני ר"ד הנו' כדברים האלה:

שלום להמשכיל וכולי כמוהר"ר צבי פיליפאווסקי.

שולח אני לך את היתר מן הס' מצרף לכסף אשר העתקתי אותו ת"ל עד תומו ואני יכול להבטיח לך כי אין בו כמעט אף טעות אחד כי שמתי עליו שנית עיני ותקנתי כל החסר ונשארו להעתיק עוד הספר הקטן ממנו צדק עולמים אשר הוא כשבעה עלים אשר לא אוכל לעשות בשבוע הזה. . . . ואתה שלום וביתך שלום כעתירת רעך דוב גאלדבערג.

אולם עם כל הבטחון הזה מאת ר"ד לא נתתי אמון במלאכתו. ואעבור על כל פני הספר לראות אם הדברים ישרים. והנה לדאבון נפשי מצאתי בהם ספקות רבות אין מספר. אשר לא היה באפשרי להולמם בכל פנים. ויהי בכתבי אל המעתיק על כל המבוכות האלה, והעירותיו על מעט מהם למשל, כנר שנה את טעמו במכתב אחר אלי כדברים האלה:

הקדמת המעריך

. . . . ולא ידעתי מה החרדה הגדולה הואת אשר תחרד על המצרף לכסף שלא יהיה ח"ו אף ט"ס אחד , התחשוב כי דברי אלקים הוא או כי תחשוב שהוא מלמד אותנו חכמות רמות ונשגבות אשר באבוד שנים או שלשה חיבות ממנו תאבד לעד הכמה נשגבה חי י"י כי אין זאת וכל נער ויודע לקרות בספרי לשון הקדש ידע בנקלה לתקן כל המקומות אשר יסופקו בו כי הוא לרוב מעתיק מספרים אשר המה נדפסים לפנינו ולא ידעתי ספר אחד אשר יביא והוא לא נדפס זולת ספר מעשה אפוד . ואם יהיה ח"ו סכנות נפשות ברבר אפשר להביא רפואת תעלה גם ממנו . הלא הנהו בפאריז וכו' .

בעת ההיא כבר החילותי להדפיס את ס' המצרף , ובכל פעם לא הדלתי משלוח בחינת הדפוס אל המעתיק לאוקספורד כדי לבדוק אחריהם שלישית עם גוף הספר . ובתחבולה הואת כבר נדפסו ל"ב דפים משני עבריהם . והנה פתאום הודיעני המעתיק כי עיניו נשואות אל העיר פאריז . וכי נוסע הוא מעיר אוקספורד. ואחרי כי ענמה נפשי על זה גזרתי ללכת אוקספורדה בעצמי בעבור יתר הספר אשר עוד בכתובים . ולקחתי אתי גם את הס"ד עמודים אשר היו כבר נדפסים והחילותי לבקר את כלם . ואשתומם על המראה . כי השעות והשגיאות אשר עשה המעתיק עצמו מספר . ובאותן הס"ד עמודים הנדפסים מצאתי לא פחות מ ש ש מ א ו ת ו ש ש י ם ו ש ש ה שגיאות ! לא ראיתי כהנה לרוע בכל ספרי העברים ! מלבד השמטות שורות שלמות , ואומר בלבי אז איך יעשה נבלה כזאת בישראל להלל שם המת ר' עוריה , ותחת רדפי טוב אך רע יקרני . כי לתקן את הנשחת על פי לוח השעות היה מן הנמנע להיות הפרוץ מרובה על העומד . ע"כ אמרתי יהי מה השלך אשליך את כל הנדפס אחרי גוי, ואדפיס את הס' מחדש לפי הגהותי ותקוני. וכן עשיתי בעזה"ש , וד' את דרכי הצליח . ולמען יסופר לדור אחרון עד כמה יגעו לריק מעתיקים המוזיקים . ספחתי (לפחת חנם) אל הספר הזה , גם הס"ד עמודים הנשחתים . ומהם ישכילו קוראי' הנעימים איך בלתי ספק נשתבשו רבים מספרינו ע"פ אנשים אשר עיניהם טחו מראות . הביטה נא קורא משכיל בתחלת ספר מצרף המוטעה והמצא שם מעט מן השעות אשר לקטתי מתוך ההרס"ו הנז', ותתבונן כי את אשר כתב ר"ד המעתיק במכתבו השני הנז' : " חי י"י כי אין זאת וכל נער ויודע לקרות בספרי לשון הקדש ידע בנקלה לתקן כל המקומות אשר יסופקו בו ", אך הבל המה גם יחד. ואך לשקר נשבע בשם י"י. אם כנים דבריו מדוע לא תקן בעודם בכפו טרם נדפסו ? ולדעתי נכון להזהיר את משכילי זמננו . אם יראו העתקת איזה כ"י (מספרי אוקספורד או פאריז) היוצאת מתחת ידי ר"ד הנז', שלא להדפיסה טרם יבקר בה איש משכיל בלעדו עוד פעם עם גוף הספר . ואל תשכן עולה באהליהם .

כ"ד המקנא קנאת החכמה , פה עדינבורג בירח זיו בשנת התרי"ד ליצירה .

המעריך .

תולדות ר' עזריה

ויהי בשנת ישראל בערי איטליא במנטובה ובבנותיה ותשכן בתוכם משפחת האדומי' הוא די רוסי, וירבו הימים ויסעו אנשים לבית די רוסי ממנטובה ויתקעו אהלם בפיררה הקרובה ותעל עמהם מסורת אבותיהם, כי הגלה טיטוס לרומי ארבע משפחות יקרות משועי יהודה. האדומים, הנערים, התפוחים, והענוים. ויש אומרים הזקנים. ולפי ספור קדמון ביוסיפון דפוס כונח הושיב טיטוס בעיר רומי אלף יהודים וחמש מאות. וייסף בנה לו שמה בתים ובית הכנסת ובית המדרש, ר' עזריה נולד לערך בשנת רע"ג או רע"ד, ויהי כי גדל הנער ויתן לו אלהים לב נבון ושכל ויואל לדרוש במצולות החכמה ולא מש יומם ולילה מאהל התורה, וילמד חכמת הרפואה וידרש בספרי הצתים ובמאזני רעיוניו שקל זכרונותיהם, גם הבין שפת עבר ורומי ולעז שלשתן, אך ספר ולשון יון לא ידע כאות נפשו, ויהגה בהעתקות הרומיות והלועזות ויקרא ספרים להרבה, ובעצם שקידותו שכב מעט ואך איזה שעות נתן תנומה לעיניו ויבז להיות חרד על בריאותו ולא שת לבו לצרכי הגוף, והוא דק וצנום וקטון קומה. ויהי מימים והוא בן שלשים שנה ומצלה אחרי אשר נשא את אשתו ומושבו או לעתים בפיררה, ושם היה נירוש כפי דברי האוסקי ולא נודע לי זמנו, ויוסף ר' עזריה לשבת וללמוד ולהבין בספרים ויפלו פניו וידל מאד, וילך לשאול את פי רופא מנטובה ושמו פאניצצא, ויצוהו לשהות מי באר כי יהלימוהו, והשהיה לו לרע כי השיגתו קרחה רביעית ולא רפתה ממנו ימים או עשור עד אשר נהפך מראהו לירקון ויבש בשרו ובשנתו לבו הציקתהו והיה בהקיצו ותרב חלושתו ותכבד עליו הנשימה עד מאד, ויהי היום והוא או מתגורר באנקונה ויתהלך ברחוב העיר ויפגש את מכרו הרופא המומחה ר' חביב אמאטו הספרדי וירבר עמו על אודותיו, והוא בן שלשים וחמש שנה בדברו אתו, וישמע ר' חביב את דבריו וידע מכאובו כי הוא בחול ובצנוריו, וירא אשר הוקה עליו מרה השחורה ויצוהו לאמור: השמר לך אחי מאויר הערים מנטובה ופיררה אשר אתה יושב בתוכן, והוא מלא אדים וערפל, ולמזונך ארוחת יום ביומו בחר לך לחם סלת נקיה ולא תאכל כי אם חמץ, אך בימי הפסח אכול מצות בלולות בבצים וסוכר, וחרל מלמוד בעת הלילה והרחק דאגה מלבך וכעס מבשרך וינעם לך. וייסף לדבר על לבו וישם לו תרופות שונות הלא הן כתובות על ספרו, ויעש החכם ככל אשר צוהו הרופא, וישמר מבקר ומבשר מלוה ומאווזא ומהמקרוני, ויבחר ביין לבן. ובבוקר בבוקר הלך וסייל לפני אשר קרא באוני הלמידיו, ומקץ ארבעה חדשים היתה לו ארוכה ויחי מחליו, וכפי הנראה לא שב אל ביתו הצירה מנטובה וישב בארץ מכוריו באחת ערי הפפא, ובשנת שי"א שבו בפיררה להדפיס ספרים ענרים, ויכלו בשנת שי"ח.

גם בסביוניטה אשר תחת ממשלת גונזאגה התעורר בשנה ההיא הנדיב ר' מויבה פואה בר אליעזר ויקם בביתו דפוס לספרי ישראל, ובכורי מלאכתו ספר מרכבת המשנה לדון יצחק אברבנאל, והשלם המלאכה כ"ה אב שי"א, ועל שולי הספר שיר מר' עזריה אשר החם עליו שמו ושם אביו, ובשנת שי"ג הלשינו פריצי עמנו אל הפפא יוליוס השלישי על שארית הגולה ועל התלמוד ותצא דת לשרוף ספרי התלמוד באש, וישרפו אותם ברומי יום ראש השנה שי"ד, ובבולוניא בחדש תשרי ההוא, ובוויניציא בחדש חשון ובאנקונה בחדש שבט, וישרפו גם ספרי אלפאסי ויצן יעקב, ובפדואה לחצו השוטרים ויבערו באש עור שאר ספרים, ובאותה השנה נדפסו דברי הימים לר' יוסף הכהן וספר לחם יהודה לר' יהודה לירמיה, ויבכו מחבריהם את השרפה אשר שרף ד', ובכל גלילות איטליא נקבצו בני ישראל ויצומו ויתפללו על הצרה הזאת, ורבים שלחו ספריהם לקרימונה והיא תחת ממשלת ספרד, ושם החלו במלאכת הדפוס בשנת שי"ו, ובשנת שי"ט היה דבר הפפא נחוץ אל סיקסטוס המומר. וילך לקרימונה וישרוף שם בשנת ש"כ עשרת אלפי' ברכים מהתלמוד ואלף ברכים מפורש ציוני על התור' אשר הודפס שם בשנה ההיא ברשיון ההגמון. ואולם את זוהר דפוס קרימונה הציל, ולא נודע בבירור העיר אשר נר בה ר' עזריה בימים ההם. ואולי נגע הרעש גם את ספריו כאשר נגע ספרי המדקדק ר' עמנואל תושב מנטובה. וקרוב לשער כי בסבת הצרות והמלשינות העיר את לבבו לדרוש במאמרים התמוהים ושגן לבני דורו חובת התפלה בעד המלכיות. ואיזה ימים ישב בבולניא וראה שם דרך הלימוד בהכמת ההנדסה. ובשנת שכ"ז היתה שם מגפה בקהל ר' והוא נמלט בעזרת האלהים. ובשנת שכ"ט גרש הפפא פיוס החמישי את היהודי' מארצו וישארו רק ברומא ובאנקונה. ובלי ספק שב ר' עזריה בעת ההיא לפיררה לשבת בטח תחת שבט הדוכסים לבית איסטי, וכבר היו לו ילדים אך בנות לא בנים. ובתו היתה בעולת בעל בבסליו של"א. ולעת וקנתו מת בנה בנימין ויכתוב ר' עזריה על מצבת קבורתוהחרוזים האלה.

חלקת ילד נעים מילדי השועים ספון עד כנטיעים יצמח קץ הימין
בין כל זכי ארחות הזוכים למנוחות האל יוצר רוחות קרא לו בנימין.

אשתו עודנה בחיים בשנת של"א וגיסו היה ר' חיים מסראן (פרק ט"ו) מנוע מאסיראנו בפיאמונט, והמשפחה הזאת עודנה במנטובה. ולה התיחשו שם הסופר ר' ישעיה בר יעקב מסראן בר ישעיה מוירונא בשנת ר"ט או רמ"ה. ור' אברהם בר יצחק אלוף מסראן בשנת ש"צ. וזולתו היו בימים ההם בפיררה דון יצחק אברבנאל ור' יצחק מפאנו ור' יהוסף חזק ור' ישמעאל הנינא בר מרדכי הרופא ור' פרץ בר מנחם שרבוט ור' רפאל יוסף טריוים בר יוחנן ור' אבטליון מודינה ור' אברהם פרוינצאלו ור' הזקיה פינצי, ובמנטובה ישבו שלשת האחים פרוינצאלי ור' יהודה מוסקאטי ור' יהודה מסומי ור' פנחס ממילי ור' שמואל קסיס ור' שמואל מארלי ור' שלמה באזולה ור' זלמן כהן ור' קלמן בר אליעזר ור' ראובן מפירושה ור' דוד פינצי ור' עזרא מפאנו ור' משה מנורצי. ומהם רבים אהבו את ר' עזריה ויכבדוהו, והוא קרא באזניהם את הבוריו. והם נשאו ונתנו עמו. ומקץ שנים שלחו מצפת לויניציא ויכתבו אל ר' מנחם עזריה מפאנו ואחר כן מנטובה אל ר' משה פרוינצאלו למען הדפיס ספר נכף משנה. ואף ר' עזריה יגע בעבורו וכצא הולים וחב להדפיסו ויצא לאור בשנה

של״ד . ויהי בשנת של״א י״ז כסליו הוא י״ח נובימבר בלילה שמחרתו יום הששי נשמע בפיררה קול רעש . ועד אור היום הרדה ורגזה הארץ עת אחר עת וירבו הרעשים כל היום ההוא ובליל שבת קרש בשעה השלישית התמוטטה הארץ וימשך הרעש שלשה דקים ותמלא העיר פרצים . וליתר משבעים בני העיר נהפכו בתיהם לקבריהם . וברעש החזק ההוא נפל הגג על החדר אשר בו מושב ר׳ עזריה ואשתו וילדיו . ורב הלבנים והעצים אשר נפלו על משכבו נהרסו . ובחמלת ד׳ לא נמצאו אז בחדר, כי שעה אחת מלפנים ירדו כלם אל חדר הבת הנשואה וימלטו . ואחרי כן כמוהם כזולתיהם נדדו אנה ואנה ויצאו אל רחובות העיר לבקש מנוס . ועוד כל הלילה רעדה הארץ תחת יושביה ועשרה ימים רצופים נשמע קול הזעם. ומרב הפחד ובהלה התחלחלה אשת ר׳ עזריה ופניה נהפכו לירקון . ויהי לימים אחדי׳ ותגבר עליה תאות המלח עד אשר תחת נזיד או בשר אכלה במאכלה פת במלח רב, ובלי תרופה אחרת שב מראה לאיתנו, ובריאותה ואור פניה הלכו הלוך וחזק מדי סור מעליה התאוה ההיא . בגלל המצוקות האל רבים מיושבי פיררה ירדו מנכסיהם וגם ר׳ עזריה חסר הרבה ויהי אנוס לצאת מתוך ההפכה לגור באשר ימצא . ויסע ויט אהלו מעבר לנהר פו נגבה . והקרוב אליו שם אחד מחכמי הנוצרים אשר למען יפיג לבו מדאגת הרעש היה מתעלס בקריאת חבור אריסטיאה המספר מעשה פתרון תורתנו ללשון יון . ויהי כהיום ויבוא לשאול לשלום ר׳ עזריה, ויבקש ממנו הימצא לו בנוסח העברי—אשר חשב היותו בין היהודים—די הפיק רצונו שיתבררו איזה דברים סתומים אצלו בנוסח הרומי . וכשמעו כי איננו . התפלא ויקרא איך גלה הכבוד הזה מישראל אשר בו יתפארו . ור׳ עזריה אז בטל המלאכה רחוק מספרי מחמדיו ונושא עיניו אל ההרים הירקדו ואל החומות התמוטינה . וגם האיש ההוא גם הנכבדים אשר נלוו אליו שם הרהיבוהו להעתיק ספור אריסטיאה אל לשון עבר. ואם כן היה הרעש סבה למען יכתוב ר׳ עזריה שני חבוריו קול אלהים והדרת זקנים . וישלם העתקתו מקץ עשרים יום . ובשנה ההיא שנת של״א ערב הפסח התחיל את ספרו הגדול מאור עינים . ויאמר להקים לו שם בישראל במחברת פניניו אשר בשפל רוחו קראם לקט צבתים ולא עמרים . ויגמרהו אחרי כלות שנה אחת בשנת השל״ב וילך למנטובה משתדל להדפיס ספרו ונדחה לימים עוד מאין הכנה כפי הצרך ויתעצב וינחמהו ידידו ר׳ יהודה מסומי ויאמר : ספרך זה אשר אמנם לא עמלת בו עד הנה רק ימים אחדים יקרהו כפרי עץ הדר באילן עד מלאת ספקו שהוא אז מתוק לחכנו . כי בזמן השמנה הזאת תוסיף ידך שנית עליו ומהרריך תחת הכסף תביא זהב ואבני חפץ (שלהי פ׳ י״ח). ושם השלים המחבר איזה פרקיו כנרא׳ בפ׳ הך׳ (אחרי אשר משקול דעתי כתבתי דברי אלה יגעתי ומצאתי ביד כמ״ר משה שליט תושב מנטובה וכו׳) ובפרק ששה וחמשים (הראהו לי פה פיררה וגם לפי מה שאחר כן בעיר מנטובה וכו׳) . ואיזה דרושיו טרם יודפסו הראם לר׳ משה פרווינצאלו . ויעש פרק שלם נגד מחשבי קצים , יען הוחיל איש ישראל את הגאולה שנה של״ה והיה בכזיב . ושם טרח המחבר במהדורת ספרו ששה חדשים , ואיזה דברים כתב עוד אחרי מות ר׳ שמואל קסיס אשר נפטר ערב ראש השנה של״ג . עיין פרק מ״ב בדבריו „יורשי החכם קאסיס זכרו לברכה״ . ויכל מלאכתו בירח האיתנים שנת של״ג . ובאיתה השנה התחיל הדפוס . ויכתוב הגאון פרווינצאלו הנזכר השגתו כ״ו מרחשון של״ד ותשובת המחבר בצדה . ויגמר הדפוס י״ח נובימבר הוא כ״ג כסליו של״ד . ואחרי כן עשה ר׳ עזריה מהדורא שני׳ ולוח ההשגות אשר השיג על חכמים ומפרשי׳, וישלמו יום ששי ערב הפסח של״ה ארבע׳ שנים להחלו , ובעת ההיא היה בוויניציא . ולא חדלו ההשגו׳ על דרושיו בימי

עולם, וישב ר' עזריה ויהבר חבור מצרף לכסף נחלק לשני מאמרים וכל מאמר לפרקים ונשלם בפיררה בימי הפורים שנת של"ר. ובסופו מאמר צדק עולמים השובה לשאלות ר' יצחק פינצי איש פיסארו בדרוש ימי עולם, ויוסף ויהרגם את פרק ל"ה מספרו מאור עינים ללשון איטלקי. ויכתוב הנהות כ"י על גליון ספרו לברר וללבן מעשיו מכל סיג, ויאבה עוד לכחוב השובה להשגות ר' דוד פרווינצאלו המגין בעד פילון האלכסנדרי. ולהעתיק שני ספרי הירמים ולקבוץ כל מקומות חרגום אקוילה, ולא נודע אם כלה דברו, ובעודנו חי חבר שיר אשר יכתב על מצבת קברו, ויגוע ויימת לדעתי קודם שנת שמ"ו [1]) אצל העיר מנטובה, ולא נודע קבורתו אף לא קבורת אנותיו, כי כבר בשנת ש"י הכומרים למען הרחיב את גבולם שם הוציאו ישני עפר ממשכנם, ונשמתו צרורה בצרור החיים, והציון אשר שם לו הלא הוא ספרו.

ור' עזריה הוא הראשון אשר קרא ושנה ספרי החכמי' אשר אנו חייבים לברך עליהם חכמי עם ועם [2]) למען הבין בקורות העתים ולמען דרוש בקדמוניותינו, ואמנם בקריאת ספרי הנוצרים קדמו לו חכמים רבים מבני ישראל ובראשם ר' שבתי דונולו הרופא בר אברהם בימי הגאונים, ואחריו הרבנים המהוכחים בעד תורתנו בצרפת וספרד אשר חקרו בספרי דתם והתרגומים אשר להם, ואחריה' רופאים ותוכניים עם עצום ורב למדו מחכמת הגוים ובעלי המחקר שאבו מרוח בינתם, ובארץ לועז היא איטליא שנה ר' יהודה בר משה מרומי (שנת פ"ה) את הבורי טומאש ואלבירטו ואגירויס ויבן בם והעתיק מהם, והרב ר' יהודה מיסיר ליאון (שנת ר"כ) דרך בעקבות מורי המליצה באקרימיאת בולוניא ותומך דבריו בדברי בואיציוס ואלאנוס. ובנו מיסיר דוד מלקט פרחים מערנת מאמרי בואיציוס וטומאש ואלבירטו, והשר דן יצחק אברבנאל דורש באמרי אגוסטינוס, הירונימוס, די לירא וזולתם ויפארם במהלליו. יע"י ר' אברהם פריצול ור' יוסף הכהן נתחקו לנו דברים השובים מספרי העמים, ור' יהודה מוסקאטו לא בזה בעיניו ללמוד מספרי אגריקולא ומירנדולה ומשיאולו ואיזיביוס ופירמיאנו ופיקולומיני, ור' גדליה יחייא שואב ממעינות נכריות, כל אלה עשו כמעשהו, אך יתר שאת לר' עזריה אם בבקיאותו הנפלא' אם בפרצו ימין ושמאל להעמיק בדברים שונים ורבים, אם בשכלו הישר ורחב בינתו, אם בהקירותיו על ענינים לא שערום אבותיו. כי הוא הראשון אשר למד את בני ישראל, חכמת ההקירה אשר היא יסוד הלמוד כי על ידיה יובדל בין האמ' והשקר. ויגע במפתו בספורי הראשונים ויאורו עינינו. ויעל במעלות השכל אל מצודת הטעות ויוריד עזה. וידרך בנעלים בנחל הספרים השוטף ויבקעו המים ויגלו מטמוניהם, ויהי בלמדו מתוך חבורי דור ודור וילמד הבין בספרי קדמונינו, השכיל לשמוע קולם וישעשע בטעמם ולסדר ענין וענין על משבריו. ותהיינה החכמות לו לעינים כי בלעדן הגלויות מכוסות אף כי הצפונות. ועליו נרמז קצת בס' נופת צופים וז"ל. בהתבוננני בדברי התורה ההתבוננות הנופלת עהה אצל רוב האנשים לא שערתי תהיה בה זאת החכמה או חלק ממנה. אמנם אחרי למדתיה וחקרתיה וכמשמוני' הפשתיה מחבורי זולתינו מהאכות. אחר כן שבתי לראות מה ידובר בה בתורה ובספרי הקדש, אז נפקחו עיני שכלי וכו' וכן תוכל להקיש ביתר החכמות. ומזה ההבאר הטעות והשגיאה הרמה הנוה בחיק קצת החכמי' בעיניהם מאנשי אומתנו עתה האומרים לא התחזו לנו נכוחות מאשור וממצרים לא השתו מים קרים וכולי והנה עם כונתם לרומם התורה ולנשאה הם משפילים אותה בדבריהם כי יניאו לבב האנשים לבלתי יראו מסתורה ויחקורו מה שבה מן השלמות וההתבוננות וכו' על

אלה החדומים אשר הנביא ע"ה הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע ע"כ. ובאשר כל חכם נימים ההם אשר דקדק בספרי הנכרי' ויחכם בעזרם לא נמלט מרגש דלי השכל בחשבם מעלתו לנגוח, הוכרח גם ר' עזריה להתנצל בפ' מיודד ולהשהר מעונו על אשר קבל עדויות הגוי', אולם הצדק מנמתו ונפשו לאמת נכספה, ובחוקת היד עליו לא יכול להתאפק וירד במעולות ההקירה וירעשו סביביו גלי הבין ולא שמע צעקות העבלים, ואם חבא ושגג הוא קרא בראש המתיצבים לנגדיו בעבור ישיגו עליו ויפרטו חבאיו בטעמים נכוחים למען היות השגות המשכילים היטרים עכרות לראשו, אבל בכל זו ההאמין להגן על קדמוניו אף אם לא עמדו על אמיתת כל הענינים, ופרקים שנים חוברו יחדיו אל המטרה הזאת ויקרים המה במאד מאד, ומי יהן ויהיו נקראים לפני פרושי שיכמי יתמרמרו על סופר ועל חוקר הידד יצעקו, וגם מר' עזריה לא נסתר פעלם ויקרא: מי פתי ויצבוע אשר אין לו מקצוע רק תנויי בנזיקין להתגדל או לקורדום אל נא תגע ידו בחבורי זה כי לא אליו פי קראתי, הוזים ושוכבים אוהבי לנום פנו כי כן אני מנגדכם פניתי. הלא אבשח היות כל הנבונים שמחים בו ואת פניו מבקשים והעושים מיעלי הנחשי' לבלתי יגעו בו הלא הם ישכוהו כנחשי' בשנם יהרוס הוא מלתעותם. יקלקלו הם ואל שדי יברך. אצלי השרידים שאינם מן ההוזים שוכבים והנם אסבוכים מלבלוע כל אשר יותן על פיהם לא תנוח נפשם באמונת הרחקות. ויתענגו לדעת איך נחפשו נביו מצפוניהם אליו, ומי יגלה עפר מעיניך בן משה ותראה מנוסת חרפיך ולהקת מהדריך. כי תחת שאון המאפילים בשליחם, בקראם קדוש על כל דרוש זר וקדוש על כל ספר מזויף. ימציש כנוד חכמינו. ירב כבודם בכבודך ויקר עמנו יגלה בקרני מאור עיניך.

והנה אך הגלות נגלות ספר מאור עינים ומלאכת החכם טרם כלתה. ויחל הקצף בצפה, ונמצאו הדברים בכ"י ישן אצל ר' חי"ד אזולאי וז"ל. למען לא תהיה האמה נעדרת אודיע נאמנה איך הובא לפני ספר שחבר ה"ר עזריה מן האדומים הנקרא מאור עינים, ובפתחי עמדתי מרעיד כי בלי ספק המקיימו עובר משום בל יראה ובל ימצא, ובכן הובא לפני מופת הדור והדרו הרב הגדול כמהר"ר יוסף קארו זלה"ה. ואחר יום שלח אחרי וצוה אותי לסדר כתב אחד אשר יחתום בו. ותוך המכוון היה שהיה ראוי לשרוף ולהעביר באש את הספר הנזכר בכל מקום. ושתמה על הרבנים אשר במקומו איך הניחו להדפיסו ולא חשו לכנוד התורה יעקריה. ובהיות כי אני ההמצתי ברבר ביני וביני הלה הרב הגדול זלה"ה את חלץ אשר בו נתבקש בישיבה של מעלה ולא יכול להחזם בידו הודעתי את דבריו וצ"ל באמת. ובכל חכמי ישראל מחזיקי האמת אדברה שלום. נאום הצעיר אליש ן גאליקו. ככל הדברים האלה שמעתי גם אני מפי מהר"ר וצלה"ה. נאום הצעיר משה בה"ר חיים אלשיך זלה"ה ע"כ. ועל פי הדברים האלה לא יצא כתב נגד מאור עינים בימי הרב קארו. גם נסבור הרב יום אחד טרם כלות ר' עזריה מהדורותיו השניות ולא ראה תשובותיו ההשיב למשיגיו ואם יצאה הגזרה אחר פטירתו בודאי לא נמצאה עליה החתימת הרב. ואחרים אומרים אשר בימי בית יוסף הוא וחכמי דורו עמדו והחרימו ספר מאור עינים שחבר המבקר הגדול ההכול ר' עזריה מן האדומים. נוסח החרם וההתומים עליו נדפס סוף ספר מבחר הפנינים רפום ויניציא. ואני לא ראיתי הדפוס הלז. אך הרב ההכם המופלא שי"ר הודיע לי בשנת התקצ"ו. כי החרם איננו בכל העקסימפלארי כי אם במעט מהם. ובתוך הכמי צפה המחרימים למוד מאור עינים גם הרב בית יוסף ור' משה אלשיך. ועל פי שנים עדים הרב גאליקו והרב אלשיך ההתימת מרן בהרם הנדפס מוויסת. ור' ליוא

מפראג יוכיח. אשר בהשפטיו עם ר' עזריה יאמר. וכיוצא אני כי לא ישאירו לס' הזה שם ושאירית בישראל רק ידונו אותו כמשפטו וספר זה הוא בכלל ספרים החצונים אשר אסור לקרות בהם ע"כ. ואם יצא חרם הרב קארו זה ארבע ועשרים שנה, מה לו האוהרה והבטחון. ומדוע לא צוח זיל קרי חרמא דבי רב. ולדעתי רבני צפת בהלה נפשם בספר החכם כי לא נסו באלה ויחרימוהו אך לא פשטה הגזרה, כי רע בעיני רבני מנטובה הדבר הזה ולא עשו דבר כי אם צוו על בני קהלתם לבלתי יגש איש פרם יהיה בן כ"ה שנה לקרוא ספר מאור עינים בלי רשיון הרבנים. כן כתוב בס' מאור עינים אשר תחת ידי חכם יודע ספר*) בק"ק הנובר, וגם בצל אמונת חכמי' יעיד (ל"ח א') כי חכמי מנטיובה אשר בזמן ההוא הדרימו וקללו כל מי שיקרא בספר ההוא בלי רשות המורים, ומשנאתו את ר' עזריה העלים ולא הגיד כי הקנחם רק על הבחורים בני כ"ה שנה ומשה. ור' יעקב עמדן מבלבל הדברים באמרו ששמע שחכמי הדור באותו זמן נזרו לבער הספר ההוא שכל עסקו בדרשות של דופי. והראשון אשר התקצף על ר' עזריה הוא ר' לייוא הנזכר, ויאמר שיחלוק על קדמונינו כאלו הם חכמי דורו ויסמוך בדבריו על סופרי האומות ואת אשר סתר בחומת ברזל יטיח לרפא השבר ברוק חפל. ומאד יתמה כי לא נמצא איש מוחה להנתן דבריו בדפוס, גם ילחם נגדו למען היהוש. ובכל זאת הוא בעצמו אומר כי אין זאת יתוש גשמי כי אם כח יהוש מופשט מן הגשמי אשר פעל במוח סיסום כאילו היה יהוש ממש. כי דברי חכמינו שכליים מופשטי הגשמות. ובקצפו שכח עדות התנאים ר' פנחס ור' אליעזר בר יוסי אשר ראו היהוש הגשמי. ובכל זאת יטעון כי ר' עזריה מהניל בל יבין אף דבר אחד מדבריהם הקטנים וכל שכן הגדולים והעמוקים, ויקרא, היום שיצאו שנושיו לאור יהשיך היום ההוא. וכפי הנשמע לא חשך היום ולא מצא חבר בחרפיו. ובצה ההיא אין איש פוצה פה נגד החכם. אך איזה מחברים חשקו בספר מאור עינים ויחפשו מסתריו ויגנבו ממנו ויתנכרו לו. וראש הגנבים ר' גדליה בעל השלשלת ונמצא במהדרת בית ר' עזריה וזרחה עליו שמשו ונראה עונו על מצח ספרו. ובגלגלו דברים לא חקרם ולא יסדם יהפאר בכפרים לא ראם. ובד־עתיקו דברי זולתו יקרא שכל ימיו היה ת הה על הענין, ויחכן כי בשנת שמ"ז כבר נפטר החכם. וספרו לא חוק בין ההמון ורבני דורו עצרו ידיהם ממנו. ויהי נקל לר' גדליה עשותו שלשלת מכסף לא לו. ולא הזכיר את שם ר' עזריה. ובהיותו בפירנה בחדש מנת של"ה אולי לא היה לו פנאי לראות את החכם. כי עצרוהו דברי רוח בשישטה הגנב. ובענין העתקת השבעים כבר מורינוס חשדו לקחת דבריו מדברי ר' עזריה. אף ר' יהודה עשהאל מהטוב מפירנה כותב דברים ממאור עינים ואין מניד ובעל שלטי הגבורים איש מנטובה דון ידין על בנדי כהונה מבלי השמיע דרושי ר' עזריה בזה הענין. ולא יצא ידי חובתו עם בניו ושכח הפסוק וצדיק יתן ולא יחשך, גם בעל קורא הדורות והוא ירא את הצפתים מרבים לא יזכרהו על שפתיו. ובהגיע תר עת עץ הוא ר'יצחק חיים כהן בפדובה. הכי מצא דברי הפץ באמרי בינה נגד מחשבי קצים. נפץ בבורות החשבון הלז, בנוסו מדרושי החכם בשנות היצירה ויכנהו הר"ע ומתהלל עליו בדברי עלגים בחשבו כי צחות בפיו. ואחריו קם רב במנטובה ושמו ר' אביעד שר שלום באזילה והוא שר המלחמה לערוך נגד שוסי הקבלה. וירעש בחמת כחו נגד ספר האדום אשר ילך אחרי אנשי אדום, ויאמר כי כל ראיות ר' עזריה אין בהן ממש וכל דבריו נוטים למינות, ויאמר כי שוא כחש חשבון בהר"ד להדיחנו מעל ד' ולגרשנו מנחלת תורתו ואיננו מבקש רק לערבב לנו קבלתנו. וגם ר' יעבץ איש המצות והשבועות יקראהו הר"ע אשר הציו פנים ובכל עז הקשה רוחו ואמץ לבבו

(*) בלי ספק הוא החכם ר' ראזענטהאל אשר בידו אוצר כספרים יקרים.

לחלוק על הקדמונים על מסורת התנאים וחושד ברייתא דסדר עולם וספרו ראוי להקרא מעור עינים ולא חפץ בתבונה כי אם בהתגלות לבו והוא סכל לא ידע מה קאמר תעה אחר בני נכר וכפתי יאמין לכל דבר. וספרו יפה לטפשים שכמהו ובכל זאת תפש בספר הטפש והמפטפט את כתב השמרונים וצורות שקל הקדש ויאספם הביתה בית מדות. ויהי מקץ שנתים ימים ותצא אש המריבה בינו ובין ר׳ יונתן ומצאה קוצים בקבלה וישטם את המזייפים. וברבות הימים ותהי רוח אחרת אתו וישכח טענותיו זה שלשים שנה ויקם לחסות על ר׳ עזריה וכה דבר בשנת תקכ״ח. לא נעשה לו עול ולא להיות לועג לרש בחנם. כי מה שאמר עליו בעל אמונת חכמי׳ שבקש להדיחנו מעל ה׳ במחילת כבודו שקר ענה בו כי הדבר ברור שתוספת השנים על חשבוננו מזמן היצירה לא ידחה סדר קביעותינו בשום אופן. ובהר״ד אינו כתוב בתורה ולא נזכר בתלמוד. על כן לא ישיגהו עון ואשמה על זאת כלל וכלל. ודבריו כנים וישרים שלא חטא בכך. אף במה שנטה לספורי הבלי הגוים. אך לא נתכוון למרוד בה׳ ואין צריך לומר בשום דבר הנוגע למעשה חלילה אדרבא נראה שהי׳ ירא ה׳ בפועל רק בשפתיו חטא. לטובה היתה כוונתו בזו ודאי כדי להכות על קדקדם של מחשבי קצין. וכן אפילו אם ידומה שחטא בכך מכל מקום קורא אני עליו בכאן גדולה עברה לשמה והנה שכרו אתו ע״כ. ותשקט הארץ בשנה ההיא ולא נשמע עוד דובר מרורות. ושנאת צפת אבדה ותקנת מנטובה נשכחה. אך הרב אזולאי איש ירושלים שמר קנאה ושנאתו קלקלה השורה כי יספר וז״ל; ראיתי בחומש שנדפס עם ס׳ החינוך ודבק טוב באמשטרדם ופרשת ויחי יש הגהה מר׳ מנחם מן הלוי ושם הביא שנמצא כתוב שהרמב״ם כתב חומש מוגה מספר הידוע במצרים וכו׳ ע״כ. וכל הספור ההוא הלא הננו במאור עינים ומה לנו ללכת אמשטרדמה? על כן צא נא מאהל אזולאי, ובוא אל אהל המגיה, ותמצא שם כדברים האלה: כמו שכתב ר׳ עזריה מן האדומים בספרו אמרי בינה סוף פרק ט׳ וז״ל בקצור חומש קדמון כ״י וכו׳. וזה לך האות כי האזולאי ידע ויהי כמחריש ויאשם. גם מקצת דברי ר׳ שלמה מדובנא בהקדמותיו לעלים לתרופה ולביאור ספר שמות נלקחים מתוך ספר מאור עינים כי היה יקר בימים ההם ואין חזון נפרץ.

ויעברו שוטניו והנה אנשי שלומו נגשים. והנה ר׳ חביב אמאטו יוצא ראשונה לפאר את ר׳ עזריה ואחריו ר׳ משה ור׳ דוד ור׳ יהודה פרווינצאלי ור׳ יהודה מסומי ור׳ פנחס ממילי ור׳ שמואל מארלי כבדו את החכ׳ ונשאו ונתנו עמו ויקראו דרושיו. ור׳ יהודה מוסקאטו אשר הלל את פרק נ״א ויזכור את אמרי בינה בספרו, ובקהלות רומה ופיררה ובארבע קהלות מחוז ווינישין בצרפת מזמרים את הפיוט החכם כמהר״ר עזריה מהאדומים זצ״ל תחלתו " מזמור ליום שבת קדוש לאל נורא ". והרב ר׳ משה בר אברהם מביא מספר מאור עינים את תשובות הכמי הנגב, ור׳ דוד גאנז אשר ישב במקום ר׳ ליווא הרבה לדבר מדרושי החכם אף כי השיב על קצת סברותיו. וקלסו שיפה דבר והרב תוספות יום טוב לא חש לדברי רבו ר׳ ליווא ומעיר עליו בענין ביתוסין. ובספר מנחת שי מובא חלק קול אלהים. והערות ר׳ יהודה די מודינה על גליון מאור עינים הנהן כ״י בין ספרי די רוסי. והרב ר׳ מנשה בן ישראל מונה חבור החכם בתוך הספרים החשובים והמועילים. ועל כלם הרב השלם הגאון (הסכמת ר׳ הירש ז״ל בספר כליל החשבון). ואיש קדוש חכם ערום ורב כולל כל החכמות ר׳ יוסף שלמה דילמידיגו המהלל את ר׳ עזריה וספרו הנכבד.

ואחריו נמצא זכרון החכם אצל ר' יצקב ן' דנא, ור' יוסף עמיאש, ור' שבתי בס, ובעל ידי משה, ובעל יד יהודה, והרב חווה יאיר, והרב יחיאל בר שלמה, ור' זלמן הענא, וההוכן המפורסם ר' רפאל לוי מחוזק עם דברי החכם על מולד בהר"ד ומצא היותם במוב טעם ודעת, גם יובאו דבריו מר' ישעיה באסאן, ומר' יצחק לאמפרונטי, ומר' מנחם נוויירה, ושלשתן רבני איטליא. ועורות ר' מנחם מן הוצאתי למעלה, ובדורותינו שם החכם הלך הלוך ונדל ובראש מהדריו הצדיק ר' משה בן מנחם נוחו עדן אשר לאור המאור כתב אור הנחיבה ויכבד את מאור עינים ומעתיק דבריו בפירוש שירת הים, והדרשן ר' יצחק הכהן בילינפנטי יפאר את הדרת זקנים, והרב ר' אלעזר פלעקלש נושא ונותן בדבריו על עקילס, ובהקדמה לפירוש הכוזרי הנקרא אוצר נחמד יביאו סעד ממנו, והרב דטריטש ר' אליעזר אומר וז"ל: וההוקר בעל מאור עינים האריך והוכיח בראיות נכוחות ותלמודיות וכו', ורבני זמננו וחכמיו פה אחד להאדירו ויסכימו כי ר' עזריה חוקר נכבד וספרו מפואר ורבריו יקרי הערך, ויזכרו בכבוד בחבורי הרב הכהן ר' שלמה יהודה רפאפורט, ור' משה קוניץ, ור הירש חיות ור' שלמה פלעסנר, ובעל מליצה החשמונאים יסמוך על דברי החכם שחכמינו הראשונים לא דקדקו כראוי בהולדות וספורים, ואם כן בלי דעת צעקת היענץ ואין עוזר לו, ואולם שגג בעל מבין שפה באמרו כי ר' עזרי' שקר ענה בראנשי, תחת אשר יאמר כי מסברת ר' עזריה דאנטי המליץ שקר ענה באדם הראשון וק"ל, ובמאור עינים קראו גם חכמי הקראים.

והעברים טרם יקיצו משנת האולת, חכמי הנוצרים קראו את מפר החכם ויבינו בו, והראשון להזכיר דבריו הוא Blancucio בעיר רומא המובא בפירוש ווילאלפאנדא על יחזקאל, ויותר ממנו בוקסטורף הראשון ובוקסטורף השני והוטינגר האשכנזי, ומורינוס וואזין בצרפת, וואלטאן בארץ האי, וואנדלי וברוין בהולאנדיא, בעק באויגסבורג, בארטולוצצי ודומיהם, אשר קצתם יכנוהו אדומי וכלם יספרו בשבחו, ותימה על שיקארד בטיבינגן וגוילמין בפאריז וקוניאוס בליידן אשר לא ידעו שמץ דבר ממנו, אף כי קראו את צמח דוד, וההגמון פלאנטוויטיוס שמע ממנו ולא ראה ספרו, ואייסנמינגר הצורר ראהו וחשב לתפשו, אך מהוך כעס בא לכלל טעות ויקרא אבזריהון תחת אבזריהו, וריכארד סימון יקראנו אחד החשובים מסופרי בני ישראל הבקי בספרי האמות להגדיל. ולכן במאד אתמה על באסנאגי סופר קורות בני ישראל, וחכמי ארצו וואזין ומורינוס וכימון יושבים למולו והם מלאים מדברי החכם מפה לפה והוא לא ידבר דבר ממנו, אך המבין הגדול וואלף באוצר הספרים שלו ירבה בשבחו ויען ויאמר כי אין כמוהו במחברים יהודים. וחכמי אשכנז אשר קמו אחרי הדור ההוא משנת תק"י והלאה לא קראו ספרי בני ישראל וכמעט שכחו זכרונם ולא ידעו כי אם אשר למדו מבאסנאגי. על כן לא ימצא ר' עזריה באלפאביתא ליעכר ולא יראה בספר הנקרא Allgemeine Welthistorie הנדפס שנת תק"כה, ויקם בפארמא המלמד הגדול יוחנן בירנארד די רוסי וחרב חכמתו בידיע' ספרי' עברים מחכמת כל הדור ההוא, והוא בהבור הנדפס שנת תקל"ב קרא את ר' עזריה מהאדומים הדרת ק"ק מנטובה, ויהי כי רע בעיני איש פלמוני השבח הזה, ויקם שניח בשנת תקל"ה ויצדיק משפטו וגדולות בפיהו לריב ריב החכ'. ויאמר כי ר' עזריה איש ישר ונאמן נור זמנו אשר ממנו למדו כל חכמי הדורו' ובספרו Dizionario ישיה בשכל החכם ובבקיאותו להראות הבונתו בעניני שונים ורבים ואומץ לבבו כי שם נפשו בכפו ויקם נגד הטעות המושרשת וילחם

בעד האמת והצדק . ובימים ההם בארץ אשכנז אין כי אם קעכר בהוספותיו על ביבליוטיקת וואלף קורא ספר החכם ומהדרו . והאחרוני׳ כעורים יגששו בין חבורי העברים . ומינטר ההגמון המספר מלחמת בן כוזיבא בשנת תקפ״א כה יאמר : אמר אייסנמינגר אמר צמח דוד אמר מאור עינים . ויוסף לאמר שדור ר׳ עזריה לא נודע בבירור , ואם ככה הסכין ללמוד . לא ראה את המאור מימיו ולא מצא צמח דוד . לא קרא וואלף ולא שנה די רוסי .

וגם סופרי היהודים ובפרט בדורותינו יגעו והעמיקו בדרושי ר׳ עזריה והרבה דברי׳ שכתבו . אל תאמר ראה זה חדש הוא כי שרשם באדמת מאור עינים ומהריו חוצבו . ועוד היום גדול ללמוד ממנו ובכל שעה אנחנו צריכים למדעו כי מאשרי דרך רמיזותיו ובהבל פיהו ימית חנף. ולבלתי החניף לו גם אני והוא לא יאות לחכם כמהו · אלכה בדרכיו ואעריך איזה טעיות אשר לפי דעתו טעה החכם הגדול הזה ויקוים בו מקרא שכתוב ולא תמצא בארץ החיים .

טעה ר׳ עזריה בחשבו כי ספר אריסטיאה הוא ספור אמתי , ולא ידע כי ספר העתים אשר העתיק פ׳ ל״ב לא חברו פילון רק איש ושמו אניו מויטרבו, וכבר העיר על זאת סילדינוס בספרו על סנהדרין , ובעל הגהות כתב יד למאור עינים על פי ההגמון מאסקרדו, ונעלם מעיניו כי פירוש ד״ה הנדפס איננו מרש״י , ואשר גם הזהר גם שאר ספרי קבלה בדויים הם ומזויפים ואם כן יצא חייב בהשפטו עם ר׳ אליהו הלוי על הנקודות , פרק ג׳ שנה ויאמר כי הבייתוסין הם האיסיאי , ופ׳ מ׳ ידמה כי בימי בית שני היו להם שני ספרי תורה האחד עברי והאחד ארמי . ותרגמו יונית מתוך הארמי , וחלק עליו מורינוס. פ׳ י״ג יטען כי עינים צירניות על שם העיר Cyrene וישכח כי משפטן להכתב קוריניוס על משקל קילקי קיסרי קיבר קירים . פ׳ י״ט לא הבדיל בין הפסיקתא הישנה ובין פסיקתא דר׳ טוביה . פ׳ ך׳ כותב מדרש פנים תחת מדרש פנים אחרים של וישלחו , בתחלת פ׳ כ״ח שמטה ידו לכתוב השר מקוצי ורצונו בעל הסמ״ג, פ׳ ל״ו השיג על המעתיק הכוזרי (ובשגגה יקראנו משה ן׳ תבון) במלת מבוכה. וכבר העיר עליו החכם ר׳ שלמה מונק בחבורו על ר׳ סעדיה הגאון. בפרק הארבעים תפש את מפרש הלכות קדוש החדש להר״ם המביא מאמר׳ בראשונ׳ צבר את עפרו בשניה גבלו בשלישית יצרו, ויאמרו שהמאמר בשלישית יצרו איננו בשום ספר בכל הששה מקומות המובא הדבר הזה. ולא ראה את המקום השביעי והוא אבות דרבי נתן פ׳ ראשון ושם בנוסחתנו שניה נברא צורתו שלישית נעשה גולם והענין שוה . פ׳ נ״ז ידבר על מטבעות ועליהן נחקק בכתיבה מרובעת " המלך שלמה ". ואין איש גלה אזנו כי פסולות הנה וחדשות , ובפרק מ״ד אמר שהתנא הרשום בהקדמת זרעים להר״ם הוא תנא דבי אליהו וחזר מטעותו בספרו מצרף לכסף וז״ל שם : שגגה יצאה בו מאתי כי הזכור שם הוא אליועני בן הקף ונוסחא מוטעת שהיה אז לפיי הטעני. אפס כי עוד תהיה תפארתי להוריעך אשר לענין מה שכונתי שת לדו ו׳ כי תנא דבי אליהו אינו אליהו הנביא עמד טעמי בי וריחי לא נמר ע״ר .

הערות מאת הגאון שי"ר

1) "ויגוע וימת (הרב ר' עוריה) לדעתי קודם שנת שמ"ו", ההכם הזה כתב זאת רק מהשערתו, ונכונה היא. אך עור יבקש בלי ספק כל קורא משכיל ידיעה ברורה משנת מות חכם גדול כזה. וברוך ה' כי לא העלים מאתנו גם את הדבר הזה, ויש סיפור על זה אשר בו עור דבר פלא ראוי להודע ברבים. ואת זאת מצאתי בקיצור חיי יהודה הוא ר' יהודה אריה די מודינא, כ"י אשר העתיק למעני הרב ההכם הגדול מוהר"ר שמואל דוד לוצאטו נ"י עם הגהותיו באמצע וכברני בו זה שתי שנים, והיה כתוב בראשונ' מיד ר' יהורה ממודינא בעצמו, וז"ל: ליל י"ג טבת השע"ז, וארא בחלומי והנה איש לפני, ורבים אומרים לי האתה רואה האיש ההוא נביא הוא, ורוח אלהים בו, ואלך אליו ואומר לו, ארוני! יען אמרו לי היות מעלתך נביא, ייטב נא בעיניך להודיעני קצי ומדת ימי מה היא, ויען האיש תיכף ומיד, ארבע שנים וז' חדשים, ואיקץ, ויהי בבקר, חברתי שיר זה למזכרת, לרמיון שיר חיבר ר' עוריה מן האדומים ז"ל, שהראהו בחלום כן ונתקיים לו כאשר הוא כתוב מידו בספרו אשר אצלי.

על משכבי שוהה, השע"ז ליל י"ג טבת,
חלמתי עם נביא, מודיע לי קצי.
עוד שנים ארבעה, וירחים עוד שבעה,
תמוז או אב שפ"א, אגיע אל רבצי.

אמר שד"ל: השיר של ר' עוריה בעל מאור עינים ראיתיו בס' כ"י נושן של זכרונות, וכתוב שם שחוצבו השורים ההמה על קבורתו, ואלה הם:

על משכבי שוהה, כסלו שין למד הא,
נדמה לי אומר הא, לך עוד שלש שנים.
לכן כסלו של"ח, רוחי אל על יצלח,
אנא רב טוב סלח, תשלג צלמון שנים.

והנה פה ר' יהודה אריה ממודינא שהיה בדור ההוא, מעיד שהיו השורים בידו מכתיבת ידי המחבר, ושנתקיים הדבר, ע"כ.

ואין לי רק להעיר עוד כי חלום רי"א ממודינא לא נתקיים, כי בקונטרס ההוא של חיי יהודה מספר אח"כ בעצמו מקורותיו עד כ"ח שנט שנת ת"ח, שאז חלה מאד בחלי החזה וכתב צוואה, וכפי הנראה מת מחליו זה, ינוח בשלום, ובתחלת הקונטרס רשם מולדתו כ"ח ניסן השל"א בשנת רעש הארץ, ולולא טרדותי הרבות מכל צד הייתי מעתיק כל הקונטר', ועוד הזון למועד אי"ה.

2) "ור' עוריה הוא הראשון אשר קרא ושנה ספרי ההכמי' אשר אנו חייבים לברך עליהם, חכמי עם ועם". ראוי להוסיף שהיה לו מכירים בין הנוצרים.

ודבר עמהם לפעמים בעניני חקירות . כה ספר לו אחר מהאחים המפוארים של כת בנידיטו (בענעדיקטינער) בחחום מנטובה , כי נמצא אצלם הספר של ארסתבלוס אשר כתב לחלמי פילומיטר ק' פרקים על תורת משה , ואמר לו היותו מצולה מאד מספרי פילון היהודי . האמנם הספור ההוא היום אצלנו בספק גדול כי לא נשמע עוד דבר מספר נפלא כזה עד היום — וכן נודמן לו לדבר עם חכמי הדתות על דבר הכלל של רז"ל תפשת מועט תפשת , והראו לו בששי מן הדיקריטאלי לתורות האפיפיוריות וכו' כלל זה מאושר , הדבור בלשון רבים הנו נשלם במספר שנים , ועוד לו ויכוח עם אחד מהכמיהם על מספר שנות מלכי יהודה .

[אמר צבי . מצאתי בכתב המחבר הדברים שלפנינו . והם נעתקו על ידו מאת ספר יחסין ד' קוסטאנטינא דף ו' ע"א (ד' קראקא דף ט' ע"ב) . אשר ביסוד היה יקר מאד . ויחשתי את המאמר באצבעותי כדי להקל על הקורא להבין את צורת בתב המחבר .

היתר הוא איזה רמז אשר רשם ר' עזריה על ענין חלום מה אשר חלם בשנה קודמת , ואפשר כי הוא על דבר החלום אשר הוכיר הגאון שי"ר למעלה .]

כ ת ב וו"ל ובידינו קבלה שהד' מאות שנה של גלות מצרים נמנו מיום שנולד יצחק . וכן הסכימו כל חכמי האומות וכן בדברי הימים שלהם וזהו מיצחק כי ר יהיה זרעך וכן בתרגום ירושלמי ומושב בני ישראל ומותב בני ישראל דיתיבו במצרים תלתין שמסין ובהון אשלימו ארבע מאה שנין . וכן תרגום מדלג על ההרים משוור בזכות אבהן מאה ותשעין שנין , וא"כ נשארו ר"י כמנין רד"ו , וכיון שנולד יצחק בשנת ב' אלפים ומ"ח יהיה יציאת מצרים בשנת בתמ"ח ליצירה שנת י"ו למחזור כדעת ר' אברהם בר' חייא הספרדי ובעל יסוד עולם . והשנה השניה שהיו במדבר היא שנת י"ו שעשו שני אדרים וזהו שצוה ה' יתברך ויעשן את הפסח במועדו . ור' שמעון דוראן אמר שי"ז למנין ו"ד כשיצאו ממצרים שהיא שנת י"ח למנין בהר"ד ושלא היתה או מעוברת . ובפרוש ההגדה אמ' זה , ונ"ל כפי הסברא שהיה בשנת י"ו והיא מעוברת כי המולד ביום הסימן ג"ח הש"ם והראיה ביום ד' בערב ור"ח ביום ה' כדאיתא בסדר עולם . והראיה שהיתה מעוברת כי כבר עבר זמן האביב במכת הברד שנא' כי השעורה אביב . וכל שנת י"ו פשוטה חקופת האביב ביום ב' של פסח אעפ"י שאינו קשה זה מאד למי שאומר שהיא פשוטה כי ידוע הוא כי במצרים יקדם האביב חדש יותר קודם ארץ ישראל כי לפעמים יש חמה חדשה בפסח אבל כפי מה שאמרנו עולה יפה בלא דוחק ובשנת חמ"ח יצאו גאולים .

פרשת שמות אחרי אשר באתי בקריאה ספר וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ חלמתי קרוב לשחר יום ד' כה אמר ה' אם שלמים וכן רבים נגוז ועבר וענחך לא אענך עוד . הרי בטל הנח קטן של אשחקד .

יא

קרב נא וכבודו נגלה שהר' משה של נא מתרגם במה חיים שאלו ותחנו וכן הסכמתי
על מכתבי המבשר וכן בדברי הימים שלהם וזהו מעשה כי נב והיה ורשם וכן מקניה ירושלמי
והושבו כמו ישראל ורוונה כמו ישראל רינות בהתרגום נלמן שרושן ובהן שאלנו מרכות חם
שבן - וכן ונקנה מרגם של ההכי השוור במכתב שבקן המה נשיבן עמון, ומכ שעמרו
כי כתשן הדבר ובתן שאלו בתן בשתן בי אלפי נוהח יהיה כמשו תרגום בשתן
בקמת לתורה שית יה למחנו בעתן ל מבהמי כם חוית הספרי ובשל יסוד שלם,
והשבה השעו שבין במרכב הים שתיו שעשן שם עררי) וזהו שמה הי יבל וישבו שן
הספח בוועדה, ור' שמעון דנכתן מחבר שני למשו לקו בשורשו מתרגם שהוא שם
יה לכנשן בהדר ושאלו היה שם משעבן, ובספוש ההנדה עליה, ויש כבר
הסברת שביה בשתי יה וקיום משעבר כם המלה בשם הסיקן נח נשם והרבניה
כנים ר בשרב ורה כמה ה' במינת כסדר שלו - והכניה שהיה משעבר כם
כבר שבר ומן המכתב מתוך הדבר שנשא בה השורה מכתב, ואלו שית יה פעושה
קימן המכתב כמש בי של פסח מעט שמחה נשה זה משם לזו שמחר שהוא פעושה
כם ידוע הוא כם בתרגום, וכם המכתב קרש מחר נגם שמש ושראל כם לפעורי כם
המשך תקשה בספח מכל כבוד מה שנתכררה שלה יסה כלם רוחן ונשען נחה יתמו
נאמנים —

Al molto Rev.do Ecc.te Sig.r mio oss.mo
il Sig.r Jacopo Forte —

כבשן שמתן מחרי שער במוש כתרושת ספר ובמשר ושנו
שנין כן ירבה וכן יפרחו הורתו נרוב לאחר יום ד' בה
מה ה' נמה שלרודם רפאים מגוון ושבר ושמש לו ממנו
שורי הרי כשל הנה נתן שם משער —

תכונת הספר

ה נ ה ראיתי כי טוב להבדיל החבור הזה לשני מאמרים, וכל מאמר לפרקים, וכל פרק יהיו על מצדו תמיד פרטי כוונותיו באופן שיודעו על נקלה בלי הקדים פה עליהם לוח, אפס ההשגות שנמצאו בם על קצת האחרונים בחרתי להורות מעכשו באצבע על מקום התנותם, אולי יחם לבב המשכיל, גם ברכות יעטר, בקנאו את קנאתם להגן על כל אחת מהנה.

במאמר שני פ"א, השגה על הסמ"ג, ואחרת על הגאון קארו, ואחרת על החכם כוזרי, ואחרת על רמב"ם, ובהנהה השנית אחרת על הרר"א הנשיא, זכר צדיקים לברכה. ובהנהה הראשונה תוכחה לקראים (שם רשעים יקבץ) מכחישי קבלת רבותינו.

בפ"ב השגה על הנשיא וסמ"ג, והחכם ן' שושיק, ואחרת על בעלי התוספת ז"ל.

בפ"ג השגה על בעל הטורים ומהרר"י קארו.

בפ"ו השגה על הרר"ר לוי ן' חביב.

בפ"ח השגות על החכם בעל העקדה, ותוכחה לקראי ישורש מארץ חיים.

בפ"ט קיום השגה קדומה על רמב"ם ובעל העקדה, והתחדש על בעל העקדה שניה לה, ובהנהה השגה על הרר"א הנשיא.

בפי"ב סימן ז השגות על החכם ישראלי בעל יסוד עולם, ותוכחה לקראי שחיק שמיא, ובסימן י"ג השגה על רבינו האי. ואחרת על רבינו חננאל נוחם עדן.

בפי"ג סימן ב'. השגה על החכם קארו, ואחרת סימן ו' על הגאון רבינו סעדיה ואחרת על הרמב"ן, ואחרת בסימן ז' על החכם מזרחי, ואחרת בהנהה על הגאון קארו, ואחרת על הרר"ם מטוליטולה, ושם בהנהה הנו' תמצא עיון על אמרם ז"ל בקצה דברים שהם הל"מ, ובסימן יו"ד עיון אחר על מאמר נמצא להם בפרוש דבר יהוקאל, ובתשובת י"ג השאלות סימן ה' עיון אחר הקבלה האמיתית של רבן גמליאל בסדת החדש הירחי, ובסימן י"ג עיון אחר בענין פסח הזקיהו, אשר גם באלה יבינו המשכילים אם דברי יטיבו. ובתשובות הנזכרות נמצאו כמו כן תוכחות לקראים נפשם ברעה תהמונ, סי' ה' וסי' י"ג.

ובמאמר הראשון פ"א יש זכרון עשר קושיות לצד אחד מצדי הדיוש, אשר בפי"ג מאמר שני תמצא היתר כלן, ובמאמר שני פי"ב נקבצו חמש עשרה קושיות לצד הסותר יוצאות מן הפרקים הקודמים שהן מלמדות זכות על הצד הקיים אצלנו. ובהם כבל פרטי כוונות הפרקים אשר להעדה אל הקורא כמדובר דרכם בראשם נתתי. כל היד המרבה לבדוק באמתתם הרי זו משובחת.

הקדמת המחבר.

עזרנו בשם ה' עושה שמים וארץ.

אמר הצעיר עזריה מן האדומים אודה ה' בכל לבב כי עודני חי לרצונו יתב'. קמו בעלי החצים גבורי כח מגאוני דורנו לירות באהבת חסד שנה ושלש לעומת דרוש ימי עולם הנכלל בחבורי מאור עינים אשר זה כארבע שנים הוא ברחמיו זכני להוציאו החוצה, ראש מסיבי בתום ויושר היה מהר"ם פרווינצאלי איש מולדתי מן טוב ה אשר השגת מעלתו עם תשובותי בצדם כבר נדפסו בשולי הספר, ואחריו יצא הר"ר יצחק פנצי איש פיסארו הרשום ביודעי בינה לעתים על כל המתיהם לסדור לוחות הכנסת. הוא נער חצנו וכליותיו השתונן להשיג עלי בדרוש הנז', אם בי"ג שאלות אשר יחד אלי, אם באגרת תלונה אשר כלאחר יד פרסם אותה לקצת מאהביו, ואני לא יכלתי לראותה עד הגיעי לידו את תשובותי על שאלותיו הנז' במכתב קראתיהו צדק עולמים, אשר ברוך אלקים עם כי מדי דברי בו לא שמעתי את תלונתו הנזכרת, הנה טבע האמת ומשך הדברים הניעוני לכלול בו מבטולה מה שיספיק למשכילים הרואים את דברינו אלה עומת אלה ' ושלישית על כלו הוא פנצי מלא עוד את ידו נגדי בקונטרס קראו מאזני צדק שחזר בו על הראשונות של תלונתו הנזכרת עם דברים נוספים כמדומה שיבטל או יחליש את תשובותי ההנה, על כל זה אמרתי טוב להודות לאלקי חסדי שנהיה כלו עוד מלה בלשוני, כמדומה שהוא יתׄ הסיחם בי למען יתברדו ויתלבנו דברי ביותר, אשר על כן ירח מנחה וגם כי יתנו בעמנו במותם עוד נשמתי בי, דין הניין לי, ועם לויח חן עזרו הטוב בשמחת לבב אצא לקראת נשק, על דעת כי מלכי רבנן שכלים נבדלים מהפעולות ומופשטים מכל צורה קדמה, לאפוקי כל זולתם אשר פסלתים לדין זה בשני מפרקי הספר, יוכיחו וישפיטו הם על כל אשר ימצא שם בדק באופן כי עד צדק ישוב משפט כאשר אהבתי ואמנה בשומי את פני לדבר הזה זר אצלי מעשהו של איש ריבי הנז' כי נפרצו השגותיו במלואם לא השתרגו עלו בקנה אחד שאוכל לעבור בהם על הסדר, הלא מלבד מה שגרם לי בקונטרסיו הנז' לכפול בתשובתי דברים הרבה אשר אם ראה אותם בחבורי הנז' כראוי תחלה לכל משיג בדין היה שיחדל מהביאני שנית להפוכי מטרתא, הנה עוד בבחנת וצרוף י"ג שאלותיו ותלונתו ומאזניו הנז' טרח טרייה להוא גברא. כי בהעלותו כפלי זכרונות רבים לכאן ולכאן מוקדמים בקונטרס זה ומאוחרים בזולתו הלאני וילאה הקורא גם לבו יסכסך על תשובות באנשי צדק '

ובגלל זה אנכי הרואה כי טוב אשר נאחוז בקצור ובמה שיביאנו לראות דברים ברורים בסקירא אחת ' השיבותי כיום אל לבי כי האמנה עם רבות מופתי השגותיו הלא עקר כלם והקוטב המעויין אשר עליו יסובו כל רביו הנזכרים הנה הוא האשימו אותי על מה שחקרתי אם הסך הנהוג לנו בימי עולם מסודר מקדמונינו לאמתי ודאי, או למוסכם על צד היותר טוב לכשיונח מסופק ככל הרשום בספר, ויאמר להכות אותי במה שלדעתו הקירה זו היא ה"ר כפירה בדבר שהוא הלכה מסיני ונשיה מן הכתוב על היצירה בתורת אלקינו, ומה גם עתה כי כל המוסיף או גורע אפילו יום אחד בסך

הנו' הנו פורץ נדר הקביעות והצבור הידוע למועדי י' בהיות סימן בהר"ד הקבועה לשנת תהו יתד נאמנה וכוכב דרך לישראל בקדוש החדשים וימי החג נאוזן כי אשילו חלק אחד מאותם של תהר"ף לשיטה אם ימעט מהיות קודם חצות נוהגים בר"ה אותו היום קודש ואם יגיע לחצות הוה ליה מולד זקן ואין מקדשין עד המחרת כפי הידוע. חשיני מן הנראה שכל המעלה על לבו להרבות סך השנים יבלע הסימן הנו' ממקומו וכי ימירנו באחר יהיה כל זולת הלקוח למנהל המורה בהר"ד משגה אותנו בדרך לקדוא מועדי ה' שלא במועדם ולא לרצון יהיו חלילה. והנה בהראותנו הצמים והשרים יושבי על מדין באמור את יקר תפארת חקירתנו ושהיא תורנית ונאותה בעצמה הלא כל חומת השגה ותלונה אשר בנה על יסדו הנזכר לארץ הפול והו לא מדי. ובכן להצליח בשורת שדי חפץ זה בידנו ושיהיה מאמרנו הלז יותר כולל מדרוש ימי עולם הנכתב בספר, כי יותרו בו הספיקות שהוסיף לנו באמור, הנה נא הואלתי להקור בו שנית על יושר סך השנים הנהוג לנו ליצירה עם גלוי חלקי המותר וצדי הבניא כמשפט, הייט להודיע מה יקח לבנו אל ההזיוב ומה אל השלילה, ובאיזה השובה נטריע, ובטול כל מודעי ערער אשר יצויירו נגדה, כי על כן הארנהו מ צ ר ף ל כ ס ף הלא עם זה קוה קוינו שכל הרואה אחר כן את השגותיו כפי מה שהם אשר אמנה לא סרנו גם כן מהרבות פה אליהן והוסיף בקצתן אומץ, ימצא שכבר הותרו בטעמים לשבח וכי הוא שגיה בהרבה דברים חשבם ליסוד, אשר גם תולדותיהם כיוצא בהם אסס ותהו, ועם שכבר נמצא בחבורי דברים הרבה הכפולים גם בזה המאמר, הנה משך הכונה היתה נכבתו, ולכל הפנים ההקבצם שנית עם החדשים האלה לא יהיה רק מתוק לנפש, וע"כ אל יתמה הקורא אם במקום שהיה ראוי להאריך פעמים רבות קצר בהעמידנו אותו על הכתוב בספר, והוא כדורש אמת לאמתו אל נא יעזוב מהתבונן שם כל דרוש במקומו פן תמלט מידו כונתנו ויזיק אותנו עמו תחת הנכסף להועיל גם לו גם לנו. אך לא נבוש אם מכח מכתבנו זה ישובו קצת דברים הזכורים שם מזוקקים ביותר כי כבר התחיבונו לזה אנשי השם ז"ל נאמרם אינו דימה השונה פרקו מאה פעמים לשוננהו מאה ואחת, והבא כבר הדר ביה בקצת מקומות לשם ולתפארת, והנה כל עוד שהמחבר ישמור כונתו הכוללת הלא שגגה אשר יצא מאתו לראשונה באיזה פרט לא תהשב לו כי אם זכות בטובו ממנה וקחתו עמו דברים זולתיים אשר ייטיבו, ובכן אמרתי גם אני טוב לי כי עניתי מן המשיגים למען אחכם באחריתי, לא לחזור מעקר כונתי הנראית לי ברורה כשמש, ואשר בחיי ראשי הייתי חוזר ממנה אם השבתיה תהו. אבל לעמוד כיום על דברים יכונו יותר אל אמתתה. ינן לא כל אדם זוכה להביט מראשית איזה דבר חדש אשר אלקיו יורנו. את כל הצריך בו עד אחריתו שלמותו לכל חפץ. אולם פן אורך ההצעות מכאן ואילך יהי אל הקורא למורח נדגול אל הדרוש בשם אלקינו.

המאמר הראשון

בונת הפרק

הצעת השאלה ופני ההראות אל צד חשובה מדומה אשר באחרית על דבר אמת נטה מכונה .

פ ר ק א . הנה אנחנו היום כפי הספירה הנוהג׳ אצלנו בשנת המשה אלפים של״ו ליצירה ׳ בקשנו לדעת אם הסך הזה הונח מאת הקדמונים לדבר אשר זרחה עליו שמש צדקה ואמתי בעצמו , או מוסכם בו קצת ספקות לאיזה טעם ? כי לכל המנים לא יתיחס שום טעות אל היוצא מאתם ז״ל , כאשר נודע שחכמתם גדלה על כל שבח . ונברר עם זה אם בהתלות בו ספק מה נפיק מיניה שום פגם בדבר תורני חלילה ׳ ואמנה תועלת המחקר הזה כבר בארנוהו בכ״ט מפרקי הספר .

תשובה עולה על הדעת .

ל כ א ו ר ה . נאמר כי האמנה הונח לחשבון צודק אשר עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע , וזה לסבות :

ר א ש ו נ ה , שכן תמצא רבותינו בסדר עולם ובמקומות רבים מן הבבלי ירושלמי ומדרשים מונים את השנים מאדם עד יציאת מצרים שני אלפים תמ״ח כסימן הר״ם ז״ל באגרתו לתימן בחמ״ה גאולים. ומקרא מלא הוא כי בשנת ת״פ לגאולה הנו׳ נבנה הבית ׳ אשר לכל דבריהם ז״ל נמשך ת״ שנים . אחריו היה גלות בבל שבעים שנה ׳ ובין שני ער מנין שטרות ארבעים , אשר כלם עד הנה ג׳ אלפים תמ״ח וכן אמרו פר״ק דאלילים המשך אלף שנים מגאולת מצרים עד מנין שטרות הנו׳ , כפי מה שזכרנו על זה באור רש״י ז׳ ל בפב״ג מן הספר , והנה מאז והנה [ר״ל מפנין שטרות] אליבא דכ״ע נמשכנו אלף תחפ״ח שהם יחד כלם השל״ו כאמור ׳ הרי שהמנין כלו מראש ועד סוף יציב ומהימן ככל הגלות לנו ולבנינו ׳

ש נ י ת , תא חזי מאן גברא רבה בעל ספר הכוזר קא מסהיד מאמר א׳ שאנחנו קבלנו שנות הקדמונים ממשה , דמשמע קבלה על פה ככל יתר המסורת אשר לא ימצא תורני מהרהר אחריו , ושאין במנין הנהוג לנו מהלוקת בין שני יהודים מקצה העולם עד קצהו :

ש ל י ש י ת , כי מצאנו מולד בהר״ד היוצא לשנת תהו ממולד וי״ד של יום השני ליצירה מכוון בצמצום אל כל המולדות אשר היו ממנו והנה כמספר השנים הנוהג בעמנו , וכן אם תחשבם למפרע מן האחרון שבימיך עד ראשון הבריאה תגיע אליו בלי הפרש מאומה . ולזה הוא בהר״ד לבדו הוצב מאת מחשבי העבור לאות ולמופת על אמתה המולדות כלם מעולם ועד נצח , ואתה אם הרמה מספר שנים יתר על הנהוג ואפלו פחות מיחדש נמצאת מחליף בשנת תהו סימן בהר״ד לזולתו והפסדת לגמרי אופן העמידה על אמתת מולדות הירח , ומסימני מולדות כוזבים ימשך בלי ספק קביעות החגים שלא בעתם ולא לרצון יהיו חלילה ׳

ר ב י ע י ת , כי כבר נמצא לרבים ונכבדים מחכמינו הגאונים ז״ל כמו שיתבאר עוד בפי״א איך החשבון שאנו מחשבים היום לקביעות החדשים והחגים סודר למשה

רבינו ולזה גם סימן בהר"ד ההוה לו לאשו וכן סדר השנים המסכים אליו נמצא מסיני בסורת כ"ש כי בשנם תראה ר' אליעזר ור' יהושע פ"ק דר"ה חולקים אם בניסן או בתשרי נברא העולם הלא ימצא לשניהם מולד בהר"ד לחשרי של תהו, כי לר' אליעזר אם החסר ר"ה תתע"ד ממולד ו"ד הנו' יצא לאשהקד בהר"ד. ולר"י ג"כ כי תחסר ב"ד תל"ח שהוא יתרון ששה חדשים מד' תרמ"ג שהיה מולד ניסן תגיע כמו כן למפרע אל בהר"ד של תשרי הנו'. ועם כי סימן בהר"ד לא הזכר מהכמינו בשום מקום הלא בהתאמת בשביעי מפרקי ר' אליעזר סי' כפי"ב תשצ"ג המקובל מר"ג, והוא בהר"ד צודק על פי דרכו נמצא כן שני הסימנים הנ' יחדו התקבלו אצל רבותינו.

המשישית. שכל ישראל בסוסף ר"ה אומרים היום הרת עולם זה היום תחלת מעשיך, אשר עם זה יעידון יגידון כי בתשרי נברא העולם, היינו יום הששי שבו נברא אדם היה בר"ח תשרי. כי הבריאה החלה בב"ה לאלול כדברי ר' אליעזר, ובכן יצמיח כי כל מספר שנים אשר תמנה למפרע יפול מולדו הראשון ביום ו'. כי בלאו הכי נמצאת כופר בדברי רבותינו ומסכסך ג"כ את הכתובים במעשה בראשית, ולא עוד אלא שהמנין המדומה ההוא צריך שיהיה כולל מחזורים שלמים לא מקומעים באופן כי יום הששי הנו' יהי ג"כ ראש מחזור, דבלאו הכי חשבון האביב אל הפסח והאסיף אל חג הסוכות לא יבוא כסדר, והנה כל הנופה מאומה מסך השנים הנהוג לנו לא ימצא מולדו האחרון של איזה מספר שנים נופל בשום פנים אל יום ו' לא לר"ה ולא לראש מחזור בלתי אם תביא ראיה על היות התוספת ההוא שמנה מחזורים שלמים שהם קנ"ב שנים לא פחות ולא יתר.

שש"ית. כי לבד מן ההרישות הנוטרות אשר פרצים תצאנה אשה נגדה בימי הקביעות המסודר לבני גלותנו הלא כפי מה שזכר הר"ר בחיי בפרושו על פרש' החדש ופסוק מימים ימימה בשם הגאון רבינו חננאל, גם בזמן הסנהדרין שהיו מקדשים ע"פ הראיה היו מחויבים לחשוב את החשבון הנהוג לנו, ואם כן הכרח הוא לאמר התקבלו להם מסיני על סך השנים וסדרי המולדות ככל העשוי אצלנו, והבא להוסיף שנים כאמור נמצא פוגם גם כל מה שקדשו מסיני ועד עתה.

שב"יית, כי אפילו האמר שלא מסיני בא העבור לידינו הלא בהמצאו והמסרו לנו מנביאי הדורות הרי יתקבל אצלנו לנטן כדבר תורה עצמה' וכבר כתב החכם כוזרי מאמר ב' סימן ל"ב [בדפוס סי' ס'] ומאמר ד' סימן כ"ט שהעיקר המקובל על מולדות היוח נתלה בנבואה, וראב"ע פר' אמור כתב וז"ל חכמינו השתיקו לנו שנסמוך על העבור בנוות וכן קבלנו מפי נביאים ולא נוכל לעשות דבר טוב ממנו'

שמ"ינית. יונח שהדע באמת כפי הקבלה הנכונה של ר"ג כי בין כל מולד ומולד יש כפי"ב תשצ"ג באופן שהוכל מן המולד האחר לעמוד על רגע כל העוברים והעתידים אפילו לשנות אין מספר, איך בלי הקבלה היוצאת מן הנבואה תתהלל למצוא אמתת המולד האחד ההוא אשר קצרה בזה יד החכמה האנושית כלה, עד כי האלקי בעל ספר הכוזר בהציעו את שבח התורה על פי כתב וז"ל. מן המופלא שבה העבור על העקר המקובל מבית דוד מן תקופת הלבנה אשר לא נשתנה מכמה אלפים ומאות שנים. וכבר נשתנו קבועי הקובעים מיון וזולתם והוצרך בהם להקון ותוספת אחר מאה שנה וזה נשאר על אמיתו מפני שהוא נתלה בנבואה. ואילו היה נכנס בו שום השתנות מהלק (בדפוס שיעי בהלק) אחד בעקר היה היום הזה [גורם] הפסד גדול לרודק מה שיהיה בין המולד והראיה' (כוזרי מאמר ב' סימן ס')'

תשיעית. אם אהה מוסיף או גורע שום סך שנים על הנהוג באומתנו נמצאת אומר שטעו רבים ונכבדים תנאים אמוראים וגאונים. ובכלל עולה הנך קובע לשגגה הגוי כלו ובדבר שנכתב עליהם רק עם חכם ונבון וגו'.

עשירית. כי הספק אשר שמת בספרך על משך בית ראשון הנו ח"ו פוגם בפרש את דבר הנביא יהוקאל שאמר ראש פרשה מ' כי בכ"ה שנה לגלות יויכין היתה שנת י"ד אחרי שהוכתה העיר וראש השנה בעשור לחדש, היינו בהכרה שנת יובל. כדברם ז"ל פ"ג דערכין ושלהי זבחים הלקוח מסדר עולם פי"א. איזהו ר"ה שהוא בעשור זה י"ה של יובל י' ובכן ימצא שהחרבן היה בשנת שלשים ושש ליובל הי"ז. אשר ספורתם לפי הוכחת רבותינו בשלשת הפרקים הנו' התחילה אחר י"ד השנים של כבוש הארץ וחלוקה, כמבואר ג"כ הכל מהר"ם ז"ל ראש פ"י מה' שמטה, כי לדבריך י"ד שנים אחר שהוכתה העיר לא היתה שנת יובל הואיל ולא בשנת הל"ו ליובל הוכתה. גם בכבוש וחלוק הנו' ימצא בסך השנים פחות או יתר מן הי"ד שזכרנו, והנה בהמצא הערער אשר שמת במשך בית ראשון שוא ודבר כזב הלא יקל ללמד בסתם ובלי הוכחה אחרת כי גם כל מה שנסתפקת בענין גאולת מצרים ומשך בית שני הוא אפס ותהו.

הנה שמענו עד כה הקושיות אשר קצתם לקטתי כדברי בעל הריב וקצתם הוספתי גם הרחבתי להשמיעות אונים. והנה מעתה אודיעך קורא נעים כי היתר כלם על הסדר תמצאנו לפנך מאמר ב' פי"ג. ואך אם רחוק יראה בינך לבינו הלא פרקים אלו אשר בתוך יעבורון לאט לך כאני שיט על מי מנוחות וכעגלות צב לרוח היום יובילוך עד הגבול בלי חרגז עליך הדרך. כי המה לדעתי ישעשעו נפשך. ובכן בעורת שדי נדעה נרדפה את מגמתנו.

כונת הפרק. הוכחות וראיות לזכות הצד הסותר.

פרק ב'. ואפס לאידך גיסא נאמר כי האמנה הכמינו לא הניחוהו בחשבון אשר ודאי יצדק להם בעצמו, שהרי לא בלבד נראהו מסופק בחלקים רבים אצל הרבה מן האחרונים ז"ל אשר הוסיפו על הנמנה בהם לרבותינו כמו שיתבאר, אבל מצאנום ג"כ הם ז"ל עצמם מוסיפים באיזה חלק מהם מהכרח הכתובים שנים מה על הסך אשר להמשך אחר מנהג שכבר הונח לאיזה בחינה בלתי נותנת אמתו, מניהו פחות הימנו, ואחרי שהם ז"ל וכן האחרונים הנו' עם הרביותם בפרשים הנו' הנם מודים ביהר החלקים שאין לגרוע מהמיה באופן שלא נוכל לשים היתרון אשר כאן ממילא החסרון ההוא עד ישוב הסך הכולל שוה' נמצא אפוא שהמספר הכללי יעדיף על אותו שנמנה מצד המנהג הנו' בהכרח, ובכן יתאמת שאין עליו קבלה על פה מסיני כי לא יעוו אנוש מיראי ה' וחושבי שמו לחלוק על שום דבר מתיחס לה. והנה תראה כי בעל ס"ע שאחריו נמשכו רבותינו כמו שיתבאר בקצת פרקי המאמר השני השתדל להוכיח אמתת מספריו הפרטיים עד זמן מה מן הכתובים, וכפי אשר לנו נמנעו האחרונים מחלוק עליו בהרבה דברים מתיחסים להבנת כתבי הקדש זולת הדרוש הזה

כמ שהזכרנו בספר פי"ד, כן מצאנום חולקים באלה אשר ע"כ בעל השב האפוד סוף סכ"ו אחרי הניחו גבולי זמנים רבים הנכללים בסך הנהוג לנו כתב וז"ל, כל התארכים (פלה ערבית מוחה גבולי זמנים) הכתובים בפרק זה התבארו בס"ע מן הכתובים לפי דעת המחבר אותו, ע"כ, כ"ש באיזה חלק מן הסך אשר אין בכתובים זכר ממנו, כמו שתאמר מראשית בית שני עד המנין לשטרות שלא סרה מאליו המחלוקת.

ולדעתנת הדבור נאמר שאם המספר הנהוג לנו ראינהו מורגש מעת משה והנביאים אף כי המסורה התומה בלי התדע בעמיו התגלות משפט פרטיו ואך כל חלק וחלק מכינו אחד באחד יגשו, אין ספק כי לא ימלא לב אדם משלנו לדרוש ולחור בכל חכמה מה זה בידנו, בשכבר נודע כי חקת התורה אם בכתב ואם על פה אין לך רשות להרהר אחריה. אמנה לא כן הדבר, כי כמו שהראינו בכ"ה מפרקי הספר הקדמונים כלם ממתן תורה עד רוב הזמן שעבר מגלותנו זה יחסו ספיריהם להתחלות שונות אין גם אחת מהנה ליציאת מצרים, אבל ליציאת מצרים, לבנין הבית, לחרבנו, למלכי אומות בדריוש וכורש, למלכות יון ומנין שטרות, אשר גם בימי הגאונים ורמב"ם היו מונים אחריו, וגבול היציאה פעולם לא נזכר רק בגלותנו זה משנים מה הנה, לקח מסגנון ר' יוסי בפרקיו אשר בחכמינו הוא יצא ראשונה למנות השנים מאדם ועד נח והאבות וגאולת מצרים ובנין שלמה וזמן המלכים לגלות בבל בעשותו לו סמיכות כפי דעתו מספורי הכתובים בקורות הימים להראות כי הוא ישפום סדרי תבל בצדק. ואפס להיות קצת הכתובים סובלים כונות מתחלפות ודבריהיו בפלילה כאמור לא במסורת, נמצאו בהם נגדו סברות מתחלפות כפי סגולתם הידועה כי דעות הרבה לדרבה בני אדם, וכן מראשית בנין שני עד המנין לשטרות אשר סך השנים מיוסד על קורות מלכי פרס ומספר הכהנים הגדולים שהיו מאז עד מלכות יונים ומנין שטרות הנו' נמצא הפרדה רבה בינו ובין רבים מאחרוני חכמינו כמו שהראיתי בקצת פרקי הספר ויזכור עוד בזה לפנינו. אשר ע"כ אין לתמוה אם ההגבלה הזאת ליציאה הדומה מסופקת. בשנם אמנה מן הזמן לשטרות הנו' והנה סך השנים ברור ומקויים לכ"ע, ולא השחדל ר' יוסי או כל ספר משלנו וזולתו לבקש עליו ראיה: הן כי בכתבי הקדש אנגה, הן להיות הדבר בלתי צריך לעדות כי כן ישראלים נצרים וסופרי יתר האומות, כלם דבריהם אחדים בסך האלף תתפ"ח שנים אשר אנו מונים לו כיום בלוחותינו, הלא כן תמצא בסדר תנאים ואמוראים לרבינו יוסף טוב עלם שכתב וז"ל מברייתו של עולם יש לנו היום ד' אלפים תרמ"ז, ולמנין שטרות אלף קצ"ח, ע"כ, הוסיף אתה תרפ"ם שנים לזה ולזה נמצאו של"ר לפ"ק. ולשטרות אשר אנו מבקשים אלף תתפ"ח כמו שזכרנו. וכן יתברר מתשובת רב שרירא גאון לק"ק קירואן על שלשית הקבלה אשר היא נדפסת מקרוב בקצה ס' יוחסין הנגלה לנו מן הציר הגדולה קוסמטינה, וכמו כן מראשית ספר הכריתות לרבינו שמשון מקינון, גם מכמה מקומות לרמב"ם בידו החזקה ובפרש ה' ק"ה פי"א, כי האמנה כל הדעות בזה משילבות אשה אל אחותה, והיה כל מבקש הצעה ההשנין כלו לפי דעת ס"ע הנו' מאדם ועד לשטרות יקח לפניו ס"ע זוטא אשר כפי הנראה מראשיתו הובר מאחד הגאונים, וחשובת הר"ר לוי ן' חביב בדבר השמטה ס' מ"ג כי שם ערך לפי הקוראים שלחן לא בחדש אשר בדא מלבו, אבל בדעת נמשך מדברי ס"ע לרבותינו.

והנה לאשור וקיום הדברי' האלה אתה עתה ברוך ה' עמוד קורא משכיל והתבונן

כי בשלשה מקומות בפרט מחלקי הסך הכולל אשר בעל ס'ע דמה להוכיחם מן הכתובי' יצאו עליו עסיקין ומשימי עלילות דברים וכלם בגזרה שוה ולדבר יציב ונכון יאמרו להוסיף ולא לגרוע, הלא חמה האדירים אשר זכרתי בפרקי ימי עולם ביחוד בל"ה מן הספר, אשר אמנה לא אחדל גם עתה לפי משך הדברים מנגוע בהם עם קצת באור ותוספת, וזה כי הגאון ר"ח וכן החכם דון יצחק אמרו כי סך ארבע מאות השנה האמור במראת הבתרים החל מלדת יצחק ונשלם בשנת בתמ"ח, ואפס מחטאת ישראל במצרים כמבואר בנבואת יחזקאל נשתהו שם עוד סך שלשים השנה האמור בפר' בוא ומושב וגו' ת"ל שנה י ורמב"ן ז"ל גם הוא מזה הדעת כנראה לו בפרוש הכתוב הנז', אשר מתחלה בהגיהו את באור רש"י זכר את דבר ס"ע שסך הת"ל החל מהיות אברם בן שבעים, והוא אחר כן בבחינת הפשט נטה ממנו אל אחד משני דרכים, אם שארבע המאות החלו מלדת יצחק, והשלשים נוספו אחר כן בעונות ישראל במצרים כאמור, שכן על חטא המרגלים נשתהו עוד במדבר ארבעים שנה מהלאה ליעוד ודור רביעי וגו'. ופרש כי לפי זה סך רד"ו השנים נמשך למאתים וארבעים, ושזה התוספת נרמז גם הוא לאברהם בדבר ודור רביעי וגו', כלומר מלבד מארבע המאות שאמרתי, עוד נשתהו עד הדור הרביעי, או שכל סך הת"ל החל ממראת הבתרים אשר כבר מראשית דבריו שם באר שהיתה, לא בהיות אברם בן שבעים, רק ימים רבים אחרי צאתו מחרן בן ע"ה וכי לפי זה סך הרד"ו לא נתארך כי אם למאתים ועשרים, או קרוב. כי אלו העשר שנים יותר מרד"ו הם לדעתו קבוץ החמש שנים הראויות להחשב אחרי השבעים. והימים הרבים שאמר התאחר מראת הבתרים לע"ה השנים אשר נזכרו. ובאר בו לכל אחד משני אלו הדרכים, אם הרמז במלת רד"ו היה מסורת בידם יפורש על יורדי מצרים עם יעקב מהלאה לי"ז השנים שהיו במצרים שתוכלנה א"כ לעלות גם עד סך רכ"ז. כי לא בכל זאת ימנע התארך הזמן לגלות בכללו אם שלשים השנה אם העשר י ואני אעשה לו עזר בדרכו הראשון הנז' מדבר עדיות פ"ק כי לענין אמרם ז"ל שאין הקצין נחשבים לפניו ית' במספר שנים רק במספר דורות כמו שזכרנו ג"כ במ"ג מפרקי הספר בארו ז"ל ואמרו אע"פי שכתוב וענו אותם ת' שנה פרט אחר כן ודור רביעי ישובו הנה הרי שדבור ודור רביעי יסבול כדברי רמב"ן היותו רומז אל זמן מה נוסף על ת' השנים שנזכרו, והנה שם פרשת בא הכריע את דרכו השני על הראשון ובאמת מן הכתיב שלקח את הגר ונולד ישמעאל מקץ עשר שנים לשבתו בארץ וי"ג שנות ישמעאל בהיות אביו בן ק' אפשר להגיה את דבריו ז"ל שהעשר אשר זכר לתוספת על רד"ו לא היו רק שש או שבע י אפס לכל הפנים כלל זה מדעתו בידנו כי החשבון אשר בעל ס"ע אמר החילו משבעים לאברם באופן כי כל סך הת"ל נשלם בשנת ב' תמ"ח, הוא רמב"ן אמ' בפרוש כי לפחות התחיל כמו עשר שנים אח"כ, וכי לפי זה סך הרד"ו נמשך

הג"הה. לא אחדל מדבר אליך קורא משכיל כי הוא רמב"ן בתחלת השנותיו על הר"ם. עקר א' כתב לענין מה וז"ל. ת"ל השנים החלו כעת צאת אברהם מכנען בפעם הראשונה, דאודא בהא לטעמיה של ס"ע פ"ק. כי מראת הבתרים היתה לו בכנען בן שבעים שנה. שאז יצא מאור כשדים ובא לה. ולאיזו מבה ירד ממנה לחרן ושהה חמש שנים וחזר אליה. באופן שזה צאתו ממנה פעם ראשונה אשר זכר הנו ודאי שלא כדרכיו האמורים כי אם אליבא דס"ע, כ"מ דבריו אלה לא יבטלו את הנמצא לו בפרוש התורה מוכרח מפשטי הכתובים, ומה שתראה לפנינו קרוב לתחלת פ"ג על הקמחי כי עם הנידו בהחלט את דעתו נגד הדרש על איזה דבר במקומו לא בכל זאת ימנע מרדוף אותו ביתר המקומות כן תאמר בענין זה על רמב"ן. ובפרט כי שם בהשנות דבריו ההם שבים לו אל נכון. הלא אנשי תבונה האלה אם בסודם לא האמינו את דעתם העצמי, כעת לא השמיעוהו אלינו.

מאתים ועשרים או קרוב, ואחרי היות קץ הרד"ו וקץ בתמ"ח נשלם יהד נמצא בי בהוסיפך עשר שנים באחור חשבון תמ"ח ישוב תנ"ה או קרוב בהכרח, ולדברי ר"ח הדין יצחק הנז' ישוב תע"ה, ולדעת כלם כן ירבה וכן יפרוץ הסך הכולל לימי השמים על הארץ, והר"ר משה לביף איש ירושלים העמיד הרבוי הנז' על שמונה שנים, והלב"ג הגדיל אותו עד חמש וארבעים כמו שהתבאר דעת כל אחד מהם בל"ה מפרקי הספר. ולרמב"ם ז"ל המצא באגרתו לתימן ברצותו להוכיח כי קץ גלותנו זה אשר לא פורש הוא מסופק מאד מקל וחומר קץ גלות מצרים המדומה למבואר, שכתב וז"ל. דע כי אפילו הקץ אשר התבארה מדתו והוא אמרו ית' ועינו אותם ארבע מאות שנה, לא נודע אמתתו ונפלו בו ספקות לרוב שקצת אנשים יחשבו אותם הארבע מאות שנה מרדת יעקב למצרים. ואחרים מתהלה השעבוד והוא שנת שבעים לרדתו הנז', ואחרים ממראת הבתרים י וכאשר שלמו לה ארבע מאות שנה יצאו ממצרים קצת מישראל קודם עמוד משה כשלשים שנה יען השבו שכבר הם הקץ, והמצרים הרגו אותם והכבידו העבודה על העם כמו שהודיעונו החכמים ז"ל (פרק חלק) ועל זה אמר דוד בני אפרים נושקי רומי קשת וגו' כ"ש אפוא קץ גלותנו וכו', והחכם בעל העקדה בראותו את עצמו נבוך בהגבלת ראשיתם השלך סוף שטר ל"ו על ה' יהבו, ובסמך המאמר שהק"בה מחשב עת הקץ כתב וז"ל, ההחילו מעת הבשורה או מעת זולתו עד שצדק אמרו שהיו במצרים כל הה"ל שנים, הרי שאין מנוס מהודות המבוכה והמהלוקת במשך גלות מצרים, וכל המשנה ידו להוסיף ולא לגרוע.

נבואה למשכנותיו של בנין ראשון, ראב"ד הלוי והחכמים קמיתי, דון יצחק זולתם, אשרו וקיימו המשכו ארבע מאות ושלשים שנה שהם עשרים יותר על סך הארבע מאות ועשר המנוי לרבותינו, כי הם זכרונם לברכה לפי הנראה בהתרו ליסד המנין על שנות מלכי ישראל, והאחרונים האלה יסדוהו על שנות מלבי יהודה כמבואר מאתנו בפל"ה הנז', בשגם ראב"ד הנז' כמו שהבאתי דבריו שם פל"ה אמר כי סך ת"י השנים נשלם להם ז"ל במלוך יהויקים, ושלא מנו את העשרים אשר מאז שר ההרבן יען כי מן הצד ההוא מלכות יהודה השפל ומשועבד נחשב לאין י וא"כ גם רבותינו לא יכחשו כי שנות הבית כלם היו ת"ל ומי יודע אם דבר איש האלקים שמהנו כימות עניתנו היה בנבואה או בשגגה שיוצא. כי מספר שנים זה תהי שמחת הבית כמושב ישראל במצרים לזנות נפש, וכן מי יודע אם סך ת"ל השנים אשר עליהם צוה ית' את יחזקאל שש שנים סמוך לחרבן שכב על צדך השמאלי ש"צ יום לשאת יום לשנה את עון ישראל, וארבעים על הימני לשאת את עון יהודה שהם יהד ת"ל, ירמוז גם הוא למספר הזה בשנות הבית, ובפרש בראותנו זה הסך כולל בצמצום שבעים שמטות ויובלים כפי חשבון רש"י פר' בהקותי, והרד"ק שם יחזקאל ד', וכבר הסכימו המפרשים כלם שכנגדם היו שנות גלות בבל, באמרם בסוף ר"ה למלאת שבעים שנה עד רצתה הארץ את שבתותיה, ואשר טרח הרד"ק שם למנות פרטי השנים של בטול השמטות מעת השופטים, הלא תראה דבריו אמדנא גרידא בלתי צולים לו בשלמות ובלתי מוכרחים בעצם, גם תקשה עליו הואיל ושנות החבוא בימי השופטים היו אף ליהודה למה לא נמנו אליו כי אם הארבעים אשר על סמך אגרה דמה המשכם בלבד מקצת נ"ה שנות מנשה המכעיס כל ימיו, עד חרבן הבית. אבל התבונן כי סך הארבעים היא מסיגוד אצלו ית' כנראה מנשמי המבול. וענין הלוהות

והתנפל משה על חטאת ישראל . ודבר המרגלים , והמלקות . וכח אכילת אליהו . ויצוד הפיכת נינוה וזולת אלה . באופן שאין לחפש מספר הארבעים שנה מצומצמות לחטאת יהודה . ועם התכן ג"כ כי בתחלת הבית בימי שלמה לא חסרו מלקיים איזו שמטה . הלא מזולת שאף הוא כפי פשט הכתובים עוד מעט החמיץ בהטות נשיו את לבבו ' ירבעם המחפיא בא אחריו תכף . וכן כל המלכים מרעה אל רעה יצאו , אשר ע"כ שלש או ארבע שמטות שידומה העשיתם מאז . אפשר התבטלם בחשבון המרינה . אשר בכמה דברים תוריים נראהו בולע את המועט כמו שזכרנו בפ"מ ד' קכ"ו . והנה בעדן רחהא נגזר על אודות המרגלים שנה ליום גם על ימי המהלך בנסעם , עם השער מן הראוי שהימים הגו׳מים אל החטא לא יחשבו , ואדוננו משה אשר ודאי דבר שקר שנא אמר לישראל מערים זיזיתם מיום דעתי אתכם . והרי על ים בים סוף בידו מלא לאמר ויאמינו בד' וגו' ' מלבד הכתוב לשבחם זכרתי לך חסד נעוריך וגו' . ה' אלקים אמת אמר לשמואל ככל המעשים אשר עשו מיום העלותי אותם ממצרים עד היום הזה ויעזבוני ויעבדו אלהים אחרים והנה רוח הקדש מעידה ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע . ומקרא מלא הוא בירמיה ל"ב כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת למן היום אשר בנו אותה עד היום הזה והלא על שנים השומות יחסם לה תאר קריה נאמנה וגו' צדק ילין בה . ורז"ל בב"ר ל"ה לשם ולתהלה על צדקת דורו של הזקיהו אמרו שלא נראהה בו הקשת . כי כל זה משטף קצף מדת הדין אשר ע"פ אין להדהר אחריה שהיא בתמימות היושר . ואדרבא משכילי עם יודו בבחינה זו לה' הסדו דקים ליה בדזוכר לבלתי בוא במשפט את עמו שהענישם רק על השנים אשר אמנה בהם , ולא מאו , הגיעו אל תכלית הישוב והתקון הנכסף , לבנות לו בית זבול מכון עולמים ' ואשר בגלל זה היה מן הראוי שישמרו ביתרון עוז חקיו ותורותיו , ובפרט על השמטות שהן עדות נאמנה מאתנו על אלקותו והשגחתו על יראיו והיותו לצמיתות אדוני הארץ . ותהי להפך . ומאלה אפוא יצא לנו כי חרבה מסך הת"י יקרב אל השכל מספר הת"ל .

אך נשוב לענין הכמי האחרונים המרבים את שנות זה הבית ' רלב"ג ז"ל גם הוא בבאורו לספר דניאל הוסיף על הת"י תשע שנים וחצי . שהן לדעתי הקודמות למלכות הושע אשר גם רבותינו בהכרח חשבום נוספות על סך הת"י כפי מה שיתבאר ע"ד בזה הפרק . ואני לבד מאשר דרך כלל הראיתי דעתם זה בל"ה מפרקי הספר ' הנני גם עתה לרווחא דמלתא מבאר את פרטיו ומוכיח שכן הוא אצלם על כרחנו . כי באמת העיון הזה הנו עקרי בנדרש לנו . ובו יתברר כי סכום ת"י השנים המנו. במשך הבית אינו אלא בבחינת שנות המלכות לכל מלך ' כי אחרי שהחזל לקרוא הסך בשם הבחינה ההיא לא חשו להחליף את הנהוג מפני בחינה אחרת עם כי צדקה ממנה ' אולם הזמן אשר התמצע בין מלכות למלכות . ובפרט חשע השנים שעברו מעת מיתת פקח לראשית ממלכת הושע הקם תחתיו לא נכלל גם אצלם ז"ל בסך הת"י . באופן כי עם המשך להם הסך אחר הנמנה לפי המלכיות עצמם כאמור . הנה הראוי והכרחי בעצמו אף לדעתם הוא שנצרף אליו גם השנים אשר בינתים . כי האמנה אופני הזמנים יוצו תמיד . ואף בעוד העם נדון ונלחם על המלוכה (אשר זה קרה הרבה בישראל להיות שבט הנוגש בו נע ונד אף ממטה אל מטה כפי מאן דאלים) כנפיהם לא תרפינה והימים לא ישבותו , ועם

וה אין מנוס מהודות כי סך השנים ירבה למשך הבית . כ"ש בראותנו שנית מלכי יהודה לעומתם מגיעות למספר הת"ל כדלעילא . ואולם הדבר אשר החילונו בו לברר וללבן כי מיניה וביה דס"ע ההבאר הוכיחו מן מכתובים סנום ת"י השנים למשך המלכות בלבד בלי התבונן על הזמן הנמשך בין מלך למלך שום השים שהה אליו לבך . הנה שם פי"ו זכר כי שלמה אשר בנה הבית בשנת ארבע למלכו מלך בין הכל ארבעים שנה . נמצא כי נמשך לו המלכות בבני הבית שלשים ושש שנים או תאמר שלשים ושבע , כמו שזכרתי בפרק הל"ה בקצה היריעה קי"א . וירבעם מלך אחריו על ישראל שתים ועשרים שנה ונדב בנו שתים , ובשגם הקמתי ז"ל אשר קמחו סולת מנה את אלה של נדב עשר . לא נשים שהה אל דבריו לבנו ' ובפי"ו הוא בעל ס"ע כתב כי בעשא מלך כ"ד שנה . אלה שתים , עמרי י"ב ' אחאב שתים ועשרים . אחזיה שתים . יהורם שתים עשרה כנראה מלכים ב' ג' . ובפי"ט תמצא יהוא מולך עשרים ושמונה , יהואחז שבע עשרה יהואחז שש עשרה , ירבעם אחת וארבעים , זכריה ששה חדשים . ובפכ"ב שלום בן יבש חדש . מנחם עשר שנים , פקחיה שתים . פקח עשרים . הושע הינו שנות מלכותו החפשי תשע , שהם עד כה רע"ו ושבעה חדשים , או גלו עשרת השבטים ונו בפרק היתה שנת שש להזקיהו , והוא חזקיהו ההבאר שם סוף פכ"ג מן הכתוב מ"ב י"ח שמלך כ"ש שנים , נמצאו אלו אחר גלות הושע כ"ג , ובראש פכ"ד זכר את הכתוב על מנשה שמלך נ"ה שנים . ועל אמון שמלך שתים . ועל יאשיהו שמלך אחת ושלשים , ועל יהואחז שלשה חדשים , ועל יהויקים אחת עשרה שנה , ובפכ"ה זכר את הכתוב ביהויכין שמלך ג' חדשים ועשרה ימים . ובצדקיהו שמלך אחת עשרה שנה שהם יחד קל"ג וחצי ' ועם הרע"ו ושבעה חדשים הנזכר הנם באמת י"ש חדשים יותר על ת"י השנים , אפס נעבור על זה באמרנו כי נגלגו באיזו שנה מניה אשר לא נשלמה , עם כי לדעתי הלב"ג המונה שנות הבית תי"ש וחצי החשב גם כיתרון הזה חלק ראוי להמנות , כי על התשע הנספרות מעבדות הושע כמו שיתבאר שהה צרף את החצי בעבור קצת החדשים שזכרנו . יהי מה עינך שם בס"ע פרק כ"ב תחזינה את דבריו אלה , אשר סכהם יפצא היותו מרבה שנות הבית על הת"י הנמנות לפי המלכיות שכתבנו , כי הקשה ז"ל , כתיב בשנת י"ב לאחז מלך הושע השע שנים , אפשר לומר כן והלא הוא מלך משנת ד' לאחז ' אלא מה ה"ל תשע למודו . ע"כ , יען תמצא מלכים ב' י"ו כי האחרונה לפקה הקודם אל הושע היתה רביעית לאחז , ואחרי כי התשע של מלכות הושע לא התהילה עד י"ב לאחז המולך שש עשרה שנה וסימו בששית לחזקיהו , הנה בהכרח משנת ארבע לאחז עד שנתו הי"ב שבת נכא המלוכה מישראל , וזה אמת בבחינת היות או הושע עבד מלך אשור , לא בעל בעמיו הפשי , לפיכך לא נמנו בשנות המלוכה תשע השנים , או האמר שמנה הראשונות אלו אחרי פקח , זהו המבואר מדברי ס"ע בהין צדק , אשר בדרך הואת בעינה תראה לו ג"כ ראש פכ"ה על הכתוב בתחלת דניאל בשנת שלש ליהויקים בא נבוכדנצר ונו' . שהקשה ותרץ למודו כדלעילא , והנך אפוא רואה כי מ"מ לענין שנות הבית וכמו כן לענין ימי עולם (רישיך והר *) אתה צריך כפי דעתו אשר אחריו תמיד נמשכו רבותינו למנות גם תשע השנים הראשונות להושע , כי מה לי עבד מה לי מלך , וסך ת"י השנים ירבה לפחות כהנה . כל זה לענין בית ראשון .

אך נעבור לנו אל בית שני , מצאנו הלב"ג מארך זמנו שבע עשרה שנה על

*) כן כתוב בכ"י ולא ידעתי פירושו .

הה"כ הנמינה לנו, כי מן הכתובים שבועים ששים ושנים תשוב ונבנתה וגו' ואחרי השבועים ששים ושנים יכרת וגו' עם צרוף הצי השבוע הכתוב בסמיך העלה משך הבית אל הל"ז שניה והצי, וקרוב מהן החכם דון יצחק, גם רבינו סעדיה וראב"ע בפרושיהם לס' דניאל, והר"ז הלוי בפירושו פ"ק דר"ה הואיל ושלשתם כתבו כמו שכתב ג"כ רלב"ג הנז' בפרוש דניאל ב' וי"א ובפרוש עזרא ד' כי כורש דריוש וארתחששתא מלכים נפרדים היו לא שלשתם אחד כדרש רבותינו, ומצאנו ארתחששתא לבדו מולך יהר מל"ב שנים זולת שאר המלכים הנמנים ופרס, בהכרח נמצאו מרבים את סך ל"ד השנים אשר שם בעל ס"ע למלכי פרס בפני הבית, ובאור כתב רלב"ג בהקדמתו וז"ל למגילת אסתר ארתחששתא מלך לכל הפחות ל"ב שנה. ובעזרא ד' על הכתוב ובימי ארתחששתא וגו' כתב וז"ל אין לומר כי ארתחששתא הזכור אחר זה בדברי עזרא ו' ונחמיה ב' הוא דריוש שהרי אמר ומשעם כורש ודריוש וארתחששתא. גם התיירים הגדולים רש"י ובעל התוספת כמו שהראיתי בי"ח מפרקי הספר יאמינו כי שלשה המלכים הנזכרים איש מרעהו יפרדו. ואפילו הו"ל עצמם נטו לזה, כי מדי השוותם פ"ק דר"ה הנזכר אחריה שלשת אלה למדרש הוא סיחון הוא ערד הוא כנען שהיו ודאי נפרדין נמצאו מבלים את דרש ס"ע במלכי פרס הנזכר, כ"ש בראותנו כי בעל ס"ע עצמו אשר בפ"ל כתב הוא כורש הוא דריוש וכו' כבר הבדיל בפ"ט סיחון מערד וכנען, גם בפרק חלק אמרו הנא הוא בעור הוא כושן רשעתים הוא לבן הארמי ומה שמו לבן שמו, אשר כל דובר אמת בלבבו יאמר שאין הדברים אצלם ז"ל כמשמען. היפתה לבב אנוש כי עם היות יתר על ת"ק שנה בין לבן לכושן יאמינו שהיו לבשר אחד ורוח אחד לכל, ואם הי' יאמרו אכן לשקר ישבעו, הלילה להם מרשע. אך זה אצלם אם ע"י גלגול הנפשות או באחד מיהר הדרכים שזכרנו בי"ח מפרקי הספר. והוא רש"י ז"ל המקיים בפרוש נחמיה י"ב ששה כ"ג כלם אבות על בנים בין ישוע ושמעון הצדיק התכופים אצל רבותינו כנראה בפ' הל"ו דף קי"ז נמצא גם מזה הצד מרבה את סך ל"ד השנים הנזכר כמבואר בפרק הל"ז, כ"ש אם תצרף לזה מה שכתב הר"ם בהקדמה ידו והרר"ע ברטנורה על מסכת אבות פ"א וגם ראב"ע בהשגותיו מדי עברו בשתיקה נראה כמודה, כי שמעון הצדיק היה כ"ג אחר עזרא אשר ראיתם אצלי היא מה ששנינו פ"ג דפרה לענין העשות בין הכל חשע פרות אדומות השניה עשה עזרא. שלישית ורביעית שמעון הצדיק. וא"כ על ששת הדורות הנז' יש להוסיף גם דורו של עזרא. אשר בלי ספק כמוהו בכלם לא את פושעים קצרי השנים תמנהו.

ובהיות מדיני התורה כמו שזכרתי בפ' הל"ו שהבן בכל הגדולות ימלא את מקום אביו. הכרח הוא לפי זה לומר כי ידוע כ"ג הששי לא היו לו בנים. אשר ע' כ עברה הכהונה לעזרא, מה שאמנם אינו נראה מפשטי הכתובים בעזרא הנקרא סופר מהיר, הכהן הסופר. לא כ"ג. ודלא כידידיה האלכסנדרי ויוסף בן גוריון הכהן שכתבו היות הניו אבי שמעון הצדיק בנו של ידוע, והנה קיום שלשלת הששה כ"ג אלה מן הכתוב ודברי רש"י הנזכר עם רמז בטול דברי הר"ם וחבריו תמצאנו ג"כ להרר"א זכות סמוך להחלת ס' יוחסין ראש דף י"א ב' *). ולא יהא אלא כי כמה אשלי רברבי מן העיר הגדולה קוסטנטינה החמו בשולי הספר לזכותו הלא ימינה בכלל מי שדבריו יבחנו, ובבר השמיענוך בפי"ד יסוף הל"ו את דברי רש"י בתחלת

*) דפום קראקא ראש דף י"ג ב'.

סדר וארא כי בפרוש הכתובים לא יחוש לדרשות רבותינו, גם לחזוק דבריו הנז׳ ראיתי מקרוב כי רלב״ג בפרושו לספר עזרא ב׳ י״ב על הפסוקים וישוע הוליד את יויקים וגו׳ כתב כ״כ וז״ל · כל אלה היו כ״ג דור אחר דור. והנה כל החכמים הנז׳ דמו להוכיח את דעתם מאמתת כתבי הקדש בלי שיחושו על דברי ס״ע שכן בזולת זה המתיחס להבנתם לא ישאו פנים לזקן כמו שזכרנו למעלה. ויהי לי חדש ראוי להעיר עליו. כי לדברי סתם תלמודא פ׳ ר׳ עקיבא. ר׳ יוסי גופיה הנודע מפרק יוצא דופן למחבר ס״ע לא חייש למלי דסתם ליה בס״ע. שכן תמצא שם במחלוקת ר׳ יוסי ורבנן אם בששה או בשבעה לסיון נתנה תורה דמקשי ת״ש דתניא בס״ע ניסן שבו יצאו וכו׳ קשיא לר׳ יוסי. ומשני אמר לך ר״י הא מני רבנן היא. וכן סוף פ׳ יוצא דופן לענין תרומה תמצא לו כיוצא בזה כמו שזכרתי בפרק מ״ב בקצה היריעה קל׳ ו. עד כי מהיות זה לו למנהג שידבר כפי דעת החולק תראה סתם גמרא מיחס אותו אליו באמדנא. כי פ׳ קמא דמציעא על אודות מצא שטר כתובה, ופי״א דנדרים לענין נדרי ענוי נפש אמר דילמא רבי יוסי לדבריהם דרבנן קאמר וליה לא סבירא ליה, אשר ע״כ גם במתיחס אל דרושנו מאן לימא לן שלא סתם דבריו לדעת זולת בלתי הסכימו בהם כמו שדמינו ·

והנה לבד מכל דברי האחרונים הנז׳ מפרשי פשט הכתובים תמצא עוד לפנינו פי״ב סי׳ ז׳ איך הרבנים ג״כ תופשי תורת הגמרא מודים בהכרח המשך שנות בית שני לפחות תכ״ט. וכבר ידעת כי אפילו חדש בלבד ימיש את יתד סימני המולדות ממקומה · ועל הכל תתבונן כי כל הראיות האלה שהבאנו מדברי האחרונים הנז׳ הם מלבד כל אשר בפרק הל״ה הוכחנו את רבוי השנים על סך הל״ד שהגבילו ז״ל מבנין הבית עד מלוך אלכסנדר בבחינה מה שספר נחמיה הן על סך הכ״ג הנז׳ הן על סך מלכי פרס ומשך זמן כל אחד מהמה. והם ג״כ מלבד כל מה שהעירונו עליו בפרק הל״ט משלשלת צאצאי יכניהו, אשר עוד נוסף על מה שכתבנו שם יאות אצלנו אל המשכיל שיבין בפרט הזה אשר כרגע נראה לנו, והוא שתמצא כי בי״ו דורות שהיו מאבינו יעקב עד אסף המשורר בימי דוד. וכן בט״ו אשר נמשכו מיעקב עד איתן אחיו. כנראה הכל בד״ה א׳ ו׳. נמשכו יותר מת״ת שנים, ובי״ז דורות שהיו מאהרן הכהן עד עזרא כנראה בעזרא א׳ ז׳ נמשכו יתר על אלף. ובתשעת הדורות אשר נמשכו אחר כן מהולד עזרא עד הולד ר׳ אליעזר בן עזריה דאמרינן בפ׳ הרואה ופ׳ כל המנחות שהיה עשירי לעזרא, והוא היה אחר החרבן כנראה בהקדמת זרעים להר׳ם פ׳ד, נמשכו לכ״ע יותר מת״ס. ובשלשלת בית דוד עצמם הכתובה בר״ה א׳ ג׳ תמצא כי מיום הולדת את דוד עד הולד יכניהו שהיו י״ה דורות נמשכו יתר מת״ע. ולחשבון ס״ע שאינו מונה שנות מלכי פרס בפני הבית רק ל״ד. הנה בעשרת או תאמר בתשעת הדורות הנמנים שם תכף מהולד יכניה עד קצת ימי ענני השביעי לאביו. שהם יכניה. שאלתיאל. פדיה, (לדעת המפרשים וכ״ש לרלב״ג בפרושו לד״ה שהוסיף שם דור אחד בינתים. יען אמר כי אסיר היה בנו של יכניה ושאלתיאל בן אסיר.) זרובבל. חנניה. שכניה. שמעיה · נעריה. אליועני. ענני. לא נמשכו כי אם קל״ג. היינו כ״ט ליכניה עד החרבן. שבעים של גלות. ול״ד של פרס בפני הבית. ובהסירך מיכניה המולך בן י״ח כמו כ״ג שנים שהיו לו לכל הפחות בהולידו את שאלתיאל בסוהר כדרש חז״ל · נמצאו ק״י שנים מעת הולד שאלתיאל עד תשעת הדורות או תאמר שמונה אשר זכרנו, ולכל הפנים

לא תגיע אל הסך הזה כי אם באמיך שעורא המתין לכתוב את דבריו הנוכרים בספר ד'ה עד יום נפילת דריוש ביד אלכסנדר . מה שאינו בלי ספק . כי אף נחמיה אשר האריך ימים אחריו . כמו שזכרו ז'ל פ'ק דבתרא . וכן יוסף הכהן לרומיים בקדמוניות פ'ה ספר י'א' לא ראה ולא ידע את אלכסנדר . ושקול הדעת הלא יורנו כי אם ראהו . ודאי לא החריש את אשר הגדיל ד' לעשות בזמנו עמנו . ובפרט להודיע בעמים כי נאמן דניאל לנביא על נצחונו לדריוש . גם קרוב הדבר שהוא עזרא כתב בספר ד"ה את החלק אשר יחסו לו פ"ק דבתרא שנים מה לפני מוהו . כמו שזכרנו את כל זה גם בל"ט מפרקי הספר . ועתה אנשי לבב צאו נא וראו ומדדו המשכילים את תכנית אם ערכי הדורות האלה יכונו יחדו מדה כנגד שום מדה מן הנזכרות אף הפחותה שבהנה . והלא מן המופת שלפנינו על הזמן אשר בו נהיו יתר הדורות שזכרנו . משך ק"י השנים הנזכר צר הוא מהכיל את העשרה או התשעה האלה . מלבד כי גם בלי השקפה על המצוי בזולתיים קרא נא אתה איש תבונות בפיך מה שזכרנו על זה בי"ז מפרקי הספר ותדע ובחנת כי אך רחוק הוא מאד הצטייר בנפש שהעשרה או התשעה אבות על בנים הנזכרים יולדו זה על ברכי זה במדת ק"י השנים הנזכר באופן שהוצרך כל אחד מהם לשמור חקה זו במועד מצומצם שיוליד קודם שנת הי"ד ' התשפוט בן אדם התשפוט בהינות צודקות כאלה אפס ותהו . האלקים ! כי לדעתי כל העובר עליהן בשאט בנפש על קדקדו ח"ו ירד חמס כתבי הקדש ' וכבר הגדיל הרב המורה ה"ב פ"ה להרהיב את בעל העיון הישר לבלתי סור בשום אופן מדרכי הטוב למען ישמור לו איזה מנהג או דעת בטל אשר גדל עליו מני קדם . כי ה' אוהב משפט ולא לרצון יהיה הלילה . וכן תתבונן כי כל מה שאמרנו לראית הוספת השנים בדלעילא הוא מלבד כל הנמצא לשני הסופרים הקדמונים באומתנו ידידיה האלכסנדרי ויוסף הכהן וכל סופרי האומות אשר אמנה הנם קרובים לדרכיהם וכלם מרבים את השנים לפרס קודם הבית ובפני הבית לעשיריות רבות . וזה מהם אגב ארחיהו בהגידם קורות הזמן לפי הומם , לא לפשוט לנו את הרגל . והנו ג'כ מזולת כל מה שכתוב הלמי ואחרים מראשי התוכנים על סך השנים אשר נמשכו בין נבוכדנצר לאלכסנדר . הרבה יותר מן הרשומות בספרים הנהוגים לנו . כי האמנה בחלק הזה מן הזמן הוא עקר מבוכתנו . אשר כל אלה הזולתיים חשבנום כלא היו וקשתותם תשברנה כי אמרנו אנן בדידן . ואינהו בני הנכר לא יבואו שערינו , עם היות אמנה גם שיחת האצטגנינים הנז' לפי תומה כמבואר היטב במהדורתנו השנית על פמ"ב סימן מ"ט דף קל"ז , שהם לא כונו בעצם וראשונה לזכור ימית עול' אבל בחנו את הזמן הנמשך ממחבר' כוכבים ולקויות זו לעומת זו , אשר הוצרכו לדקדק בו למען דעת צדקות הליכותם ברקיע השמים , כמו שתמצא לפנינו פי"ג על השמינית בענין אברכא"ס, והנה עין ראתה את ברידהם תעידני כי בכל אלה לא היה איש ממעיט סך השנים בשום חלק, אבל פה אחד לכלם מוסיפים וזה יותר מזה איש ואיש כפי הנראה לו

הג"הה . עם שמעת שקצת חכמי הנצרים מאשרים את חשבונות היהודים בזה תדע שאין הכונה מהם רק לבטל ניסה השבעים אשר הוסיפו מאדם ועד נח כפה מאות שנים , כנראה מדברי ההגמון ס ט י ב ק ו במהדורתו פר בלק , אבל מחתיפה כתבי הקדש והנה אינם מסכימים אחני כי יוסיפו שנים רבות , ונם בהבטת כתבי הקדש המכר אינם מסכימים בכלם לדברי חז'ל כפי שזכרתי כל זה נם בפ"ח ול"ה מן הספר , ובפרט א י ב ס י ב י או הנצרי חכם קדמון בעשירי מהכנתו פרק נ' בקש חשבונות רבים על פי חאולימפיאדי , אשר כל אחת היא משך ד' שנים , ולדבריו מצא כי משנת שהים לדריוש הפרסי בונה הבית אשר

היתה רביעית לאולימפיא ס"ה עד ט"ו לטיביראו קיסר שהיתה רביעית לאולימפיאדי ר"א. אשר מאז עד החרבן ארבעים שנה. נמשכו תקמ"ח שנים. והחכם הגדול כ ר ס י ל י א ו פיקינו איש פיורינצו אשר כמוהו לא נהיה בקי בעניני אפלטון כתב בראשן מאגרותיו פ"ב חלק ד' ת"ל אפלטון נולד אחרי חרבן ט ר ו י י ה תשנ"ו שנים אחרי הוסד רומה ש"ג, קודם הלידה הרשומה לנוצרים תכ"ג. והדבר ידוע שהיא היה רבי של ארסטו. והסיפר היוני דיאוגיני לאורציאו בספרו מחיי הפילוסופים כתב על ארסטוטילו איך בשנה השנית לאולימפיא ק"ט הלך לעמוד עם המלך פ י ל י פ ו ללמד בנו אלכסנדר. אשר מעט אחר כך מלך תחת אביו. והרי מן השנית לדריוש הנזכר עד זה אלכסנדר המכה את דריוש אחרון נמצאו סביב לק"ע שנים תחת הל"ד אשר הניחו הם ז"ל למלכות פרס בפני הבית, מ"מ נמנו בכלם כאמור. והשבנו כל אחד מאלה לגרמיה הוא דעבר בחשבונותיו לאיזו סבה אשר אלצתהו.

מן היושר, ואמנה מה שתשיב על הזולת לא אחדל מהודיע כי כבר הקשה אלי אחד מחכמי הנוצרים לאמור הנה בשני מן הרביעי למבשרים נמצא איך רבני הכהנים אמרו להוא גבר ההיכל הזה אשר בנינו נמשך מ"ו שנים איך תתפאר שאם נסתור אותו תחדשהו בג' ימים? ופרש הגאימאנו חכם גדול אצלם וז"ל מזורובבל שנה ראשונה לכורש שאז הוחל, עד הששית לדריוש שאז נשלם אם נאמין לחשבון חכמי היהודים נמשכו מ"ו שנים, וא"כ ירבו הימים בין שבעים שנות הגלות לת"כ של משך הבית, עניתיו אנכי לא ידעתי מאין זה למפרש הנז' כי לדברי הראב"ד בקבלתו דור ראשון. השבועים שבעה של בטול הבנין האמורים בדניאל התחילו לא מזורובבל אבל מגלות צדקיהו. ע"ש.

כונת הפרק. השיבה על השאלה המוצעת. בהכרעת זה הצד השני הזכור בפרק הקודם, ובטול סותרו אשר לכאורה הוא לצירך בפ"א.

פ ר ק ג'. ובגלל הראיות הנזכרות הן המובאות מן הכתובים בספורי הכהנים הגדולים, ומלכי פרס וצאצאי יכניהו, הן המובאות מדברי האחרונים שזכרנו, ובפרט מן הס"ע עצמו בשנות הישע, נשיב אל השאלה הנזכרת כי האמנה סך השנים ליצירה באומתנו לא התקבל מתורה שבכתב ולא ממסורת סיני גם לא כמוכרח מהתודעו בעצמו לאמתי ובלתי מסופק עד שלא יתכן להרהר אחריו. אבל מאשר בעל ס"ע שהיה קדמון מעת התנאים כתב בהחלט לפי מה שנראה לו כי גאולת מצרים היתה בתמ"ח, ומנה שנות בית ראשון לא יותר מת"י אם מבחינת שנות המלכיות לבד כאמור, או מן הטעם האחר שכתבנו בפ"ב משמו של ראב"ד. וכן לפרס בפני הבית אם מסברת איזה מחכמי העתים שבימיו אם מסברת עצמו לא מנה כי אם ל"ד שנים, אשר לפי סגנון דבריו אלו הסך כלו ליצירה עם הנמנה לשטרות הוא עצמו הנהוג מאז והנה, הנה חז"ל כלם הבאים אחריו עם מה שלא נעלם מהם בלי ספק וראיה והודאה שיצוייר אל כל חלק מן הסך לפי הראוי לו כנזכר, כאמרנו ג"כ בקצת פרקינו אלה שר' יוסי עצמו אף הוא הרגיש בכלם, הואיל ובהנו וראו כי אין בזה כפירה והריסה ח"ו בדבר מתיחס לדת כמו שיבוא בעז"ה, לא חשו לעקור נטוע ומשנה ראשונה לא זזה ממקומה, וכפי מה שכתבתי על החכם קמחי בפל"ח דף

קי״ג כי עם היותו סובר ומכריז על בית ראשון המשכו ת״ל שנים לא נמנו בהמצאו על באור איזה כתוב מהמשך אחרי סך הת״י. וכן יהיה דברי על כל יתר האחרונים כי סוף סוף עם היות רבוי השנים אמונה קיימת אצל מי ומי שיהיה לא יפתה לבבו לשנות את המסודר שזכה לשם על פני חוץ, ובלי עשות מהיצה לעצמו, ימשך בלי ספק אחריו בכל מה שיזדמן לו שיג ושיח, הן ס״ע עצמו בשגם הוא ולא אחר גלה לנו את השנים היתרות בהושע, הואיל לפי משך המלכיות הנמנות ממנו באמור או מן הטעם שכתב ראב׳ד החלו שנות הבית להמנות ת״י, גם הוא גם כל רבותינו הנמשכים אחריו נקיטי ואתו סרכיהו, הלא תראה שכן עשו גם בתקופת שמואל, כי הנה מודעת זאת שהיתה נחשבת בפני התנאים הראשונים כנראה מפרקי ר׳ אליעזר ששי ושביעי, ועזרובין פ׳ כיצד מעברין ופ׳ הרואה על ההיא דחמה בתקופתה ותעניות פ״א, ועם היותה לדעת כל חכמי לב המונית ובלתי מדוייקת ואילו האחד שיקבע מועדי אלקינו אחריה כמו שיתבאר בעזרת אל חי מאמר ב׳ פ״א, כיון שנטמעה טומעה הן בימיהם ז״ל הן בימינו, ושאלת המטר אשר עכ״פ אי אפשר לראשיתה שיהיה בזמן שוה לכל, יען כי כל גליל צריך לו כפי הנאות לשבע הארץ לא נמנעו קהלות הגולה מלשמור בה מדה אחת תשעים יום אחר התקופה הנזכרת כמו שנכתוב עוד מאמר ב׳ פ״ח אם הפץ בנו השולח טובו מקדש. אמת כי בדברים העקריים לפי התורה בשמירות המועדות לא התנהגו רק לפי תקופת רב אדא שהיא המאושרת וכמו שיזכר עוד בפרקים לפנינו, והן כל זה לא מהעדר ידיעה ח״ו ולא לשגגה אשר בשום אופן יצאה מאת חכמתם כי רבה, אלא לשמירת הנהוג בדבר שלא יורגש הזיקו אותנו, וכן אמנה תדין על סימן בהר״ד הנתון מאת האחרונים כותבי סדר העבור, כי הנה יש לך להתבונן שר׳ הלל וב״ד אשר בחרו וסדרו להעתק בדבר הקביעות מחשבון האמתי אל השוה כמו שיזכר עוד מאמר ב׳ פ״ד לא הוצרכו בהם למצוא ולהמציא לנו שרש מעת היצירה לא בעד המולדות ולא בעד התקופות שהן כלל צרכי העבור. כי גם מבחינת מערכת המאורות בזמנם כמו שנזכור עוד בפי״ג סי׳ ג׳ היה אפשר אצלם לדעת אמתתו ולהודיעה אלינו.

אשר על כן תשפט כי זה סי׳ בהר״ד המוצב כיום אל המחשבים למצוא את המולדות לא יצא מאתם, אבל מאת האחרונים אשר לא סרו מלבקש דרכים שישימו החשבונות קלים ופשוטים לכל. וייטב בעיניהם לתלותו בראשית היצירה לפי סך השנים הנהוג לנו. כי על כן תראה דעותם שונות בו זה מתחיל מבהר״ד שנת תהו. וזה מן וי״ד יום ברוא אלהים אדם. וזה מן ג״י תתע״ו *) שהוא מולד תשרי הבא אחריו כדבר המפרש פ״ו מהק״ה, מה שלא היה קורה אם סי׳ בהר״ד סודר מר׳ הלל עצמו כי אז ודאי כל רוחות האחרונים לא הזיזוהו מן היוצא מפיו.

ואפס לא נתעצם בזה ונתרצה ג״כ אל בעל הריב לומר שהיה ר׳ הלל וב״ד הממציאו אלינו, אין מ״מ לומר כי סך השנים שאליו נסמך הסי׳ הזה היה אצלו מסיני במסורת. אבל אפשר להאמר אחת משתים. אם שר׳ הלל אשר ודאי ידע

*) דבר נפלא הוא ולזרא יחשב בעיני, כי הסימן ג״י תתע״ו הנזכר פה היותו מולד תשרי שאחרי מולד וי״ד, נזכר כן פעמים רבות בפי המחבר. כמו בספרו מאור עינים דף קכ״ו ע״ב (דפוס מנטובה), גם להלן במאמר ב׳ פ״ב ובמקומות אחרים ובאמת היה מולד תשרי דשנת ג׳ של תהו ג׳ כ״ב תתע״ו. כי בהוסיפך ד״ח תתע״ו שיעור שנה פשוטה על וי״ד דשנת היצירה יצא לך גכ״ב תתע״ו ולא ג״י תתע״ו.

את כל הספקות הנופלות במנין שנות עולם תלה השרש הזה בראשית הסך הנהוג יען ראהו נותן לנו אמתת המולדות והמתיחס להם, אשר אם חשב ג"כ ליחס אותו ראשית סך פחות או יתר היה מהבר אליו סדרים ואופנים יביאו כמו כן את החשבון ההוא אל התכלית הזה עצמו המובא עם סימן בהר"ד, או סוף דבר אפי' תאמר כי על ידי שורש אחר היה איזה קביעות לאיזו שנה משתנה באופן מה אל יום אתמול או מחרת וכיוצא, הלא בהיות הכל מתוקן ומצווה מפי ב"ד של מטה הנו בלי ספק קיים וישר גם בב"ד של מעלה ככל אשר זכרנו בפ' מ' דף קכ"ד מדברי ר' עקיבא לר"י ומלשון הירושלמי והמכילתא פרשת החדש, וכמו שתראה לפנינו בפ"ח דברי אחרונים רבים לענין קדימת או אחור ראשי חדשים מה בגלל הדחיות נגד הנראה לעין כל מחדוש הירח · ואעפ"כ הכל שריר וקיים בצאת סדרו מקדמונינו, ובירושלמי דמס' ר"ה גם במדרש תנחומא להזוק העקר הזה המציאו ספור מדומה ומליצה נאה כאותה שנזכור גם כן לפנינו מאמר שני בהגהה פי"ג, כי בער"ה אומר הקב"ה למלאכים הכינו בימה וספרים ליום מחר שאדין את בני, נמלכו ב"ד של מטה ודחוהו, אמרו לפניו רבונו של עולם לא כך אמרת אתמול שהיום ר"ה לישראל, אמר להם הקב"ה החשבון הוא בידם שנאמר החדש הזה לכם, אני ואתם נלך אחריהם · ועל הכל אתה קורא נבון תשכיל דעתי עד סופו והעלהו ביד. כי אני בהתעורר איזה ספק שיהיה על סך השנים אינני ח"ו אומר אבותינו חטאו בסימני הקביעות בואו ונעשה סולמות כפי הראוי לספירה אחרת. אבל אומר שהם ז"ל עצמם אשר המציאום היו כמו כן מסדרים סימניות זולתם על אחד משני הפנים הנזכ' לרצון לפני אלקינו, כי לא בהניחנו היצירה קודמת או מתאחרת· או שיצוייר כי החשבון ליצירה, כמו שיזכר ג"כ לפנינו סוף פי"א ועל השלישית פי"ג נשכח זכרו בהחלט, קרוב לענין התרועה לדברי הר"ם בה' שופר פרק א'. העולם יתום אצל חכמתם מהביא אותנו עד תכונת המולדות והתקופות כפי הצורך.

ובשגם תמצא גאונים מתאמצים אם בצדק אם בלא צדק לקיים כי סדרי העבור הנוהגים לנו היו נשמרים מעת משה רביני מה שלא הודו להם חבריהם ככל אשר נזכור עוד בפי"א. הנה בשמרך את מדת המולדות כפי קבלת ר"ג ועבור שבע השנים בכל מחזור על דרך ר' אדא לשמירת האביב אל הפסח והאסיף לסכות שהם עקריו כאחת אפשר לכונתם שתעלה ביד אם כי סך השנים ליצירה ידומה פחות או יתר.

כונת הפרק. יונח שהמפרשים הנזכרים לא דברו באומה על הכתובים אשר הגיעו אותם אל סכי פרטים שונים. הלא יאות שנתבונן איך נתרצם אנחנו. ואם יושר הסך הכולל עקרי בדתנו יקשה איך נועזו לרמוז על שום חלק ממנו מה שיקלקלהו. ובשגם הם לא סיימו להראות כי מהקדמותיהם יולד ערער. בכללו איך יתנצלו והוא נמשך בהכרח.

פרק ד'. ואמנה למען נוסיף לצרף ולטהר את הדרוש בבחינת דברי האחרונים האלה הנני שואל לכל מתקומם יונח שהגאונים הנז' בקיימם את סדר העבור מתחיל

ע"פ מסורת סיני מן היצירה נמצאו מאשרים את סך השנים אחריה בלי הפרש כרגע ושאין אצלי ע"ז תשובה מספקת רק הוכחת הסתירה בדבריהם שאין מנוס ממנה . איך תתרץ אתה את הכתובים אשר הניעו אותם לפרושיהם שזכרנו . וכי למשל מנין ששת הכהנים גדולים המבוארים בנחמיה אשר רבותינו כמו שהוכחנו בפ' הל"ז דלגו אותם אם על בלי נודע משך זמנם או לסבה אחרת , וכן הפרד כורש דריוש וארתחש' לשלשה ראשים בהודאת כל המפרשים אשר זכרנו הלא בהכרח סך השנים לפרס בפני הבית ירבה על הל"ד שמנו רבותינו , וכן כל כתוב זולת אלה הנצב מנגד נאמור , עד שאתה מכריחני להלום אליך דברי הגאונים הנזכרים הנמצאים להם במקומות פרטיים על היותם מונים חלקי הסך בחשבונם ז"ל הלא כי תדוץ עוז אבריחך אני על הולמות הכתובים ולא בבוקי סריקי כי אם בטוב טעם ודעת , והנה מן הדין יש להודות כי האחרונים הנז' כבר עשוהו אם ראו הדבר קרוב אל השכל , עוד אשאלך והודיעני אם ככה מנין השנים הנהוג לנו הוא הכרחי בצמצום ומקרי דתנו בבחינת הקביעות המשתלשלות הימנו , החכמים האלה אשר נקבו בשמות ובחוכם נאונים ובעל הקבלה ראב"ד והאלקי רמב"ן וכל עדתם קדושים ובתוכם ה' , וכי נבערים מדעת היו או שחויי קורט של הלחית נכנסו לדרוש הזה דלא חשו לקמחיהו ושמו תואנה וספקות במספר השנים המסור לנו , ושעל פי מדותיו המצומצמות סודרו הימים אשר לנו בהם חפץ , תשיב אמריך לי כאשר שמעתי מתהלל במתת שקר שלא היתה כונת האלופים ההם באותם המקומות לדבר שיאות לקבוע בו אצלם מסמרות רק לפרש את הכתוב כפי מרוצתם לטבעות עין , אבל זה בלי ספק איננו מענה רחוי לדובר אמת בלבבו על כמו אלה , כי על כל זה היה להם להוש גם במקומות הנז' שמא מתוכם ילמדו הקוראים לשקר כאשר אחרי כן ימצאו על הדרוש בעצם , הלא נורע כי הרבה יקשו הז"ל או יביאו ראיה מתנן התם ומשמועה אשר לאיזה טעם הובאה שלא במקומה , ומה זאת שלא יחושו על הנראה מפשט הכתובים הנקל מהיותך לו עבד משכיל ימשול במכוון ראשונה ובעצם ולמה זה לא נמשיך כל מתנגד לו אחריו , לא בהפך שנעות בגללו כל מה שיהיה , את הכתובים עלינו . ואם חשבו הנושא הזה פנה עקרית ושימשך מכל חלוף שבו אפילו בדרך רחוקה צל הקיקיון של הריסה הלילה , הלא היה להם להשמר מאד מהוציא עליו כל ערער , אדרבא הם כשומרי תורה יתגרו בכל זולת אשר תקה אונם עליו שמץ מנהו , ומה שלא עשה הם זה לזה באמור , היו עושים מרבית הכמי הדורות שבאו אחריהם להם ולכל זולתם להכות אותם על הלחי בשבט זה של חשבון השנים והמולדות אשר על דקדוקי זמנם נקבע את כל ימי חגינו, האף אין זאת אם הנוגע בו כנוגע באישון בת עין , או לפחות בדין היה שיחזיקו דרך הראב"ע בצציח וקנמון הבשם ודומיהם לומר היה נראה לנו כפי הפשט בזה ובזו אבל בשמענו את דברי הז"ל אמרנו שהקבלה תנצח , אך המה בחרו בדרכיהם שנה ושלש ובדבר שלא דנוהו אבן נגף בשום בחינה החזיקו בדעתם ולא הרפוהו .

והנה אין לך בשום אופן להחבא בסתר קנה וביצה שתאמר אין הכי נמי שכל אחד מן האלופים הנז' הרבה סכומו במקום הפרטי הנז' אפס לא בכל זאת יחסר מהודות על יושר הכלל הנהוג , כאשר לדעתו נמצא כמו כן לאידך גיסא מיתר חלקי הסך חריצים וגיאיות אשר ימלאום ברכסים שאצלם והיה העמק שוה וכל עקוב למישור מדי הצטרף הכל יחד , כי אלה ודאי דברי תהו ונדרי היתר פורחים באויר

אשר בעת מקודתם יהיו לרוח . יען תשכיל ראשונה כי להיות הפרצה כפי האמור קרובה להגלות מכלל הדברים , בדין היה שהחסיד רמב"ן ז"מ בהגידו את דעתו הנוכחת על רבוי השנים לא יחסר מרפא לשעתו את מחץ מכתו , ויבאר שהעודף לו כאן ישתתה בחסר כאן כי אין לצאת מדרך הקדש , ואדרבה תראה לו בחשבונות ס' ק"ג כמו שנזכר עוד בפי"א כי הוא ירה החצי בלשונו זה שאמר ר' הלל עבר את השנים הראויות לפי מנינו , מכלל שהחשבון ההוא לדעתו היה מסוגל אצל ר' הלל בפרט לאיזה טעם , ואם תאמר הוא רמב"ן וכל כיוצא בו מקום הניח לנו לעשות לו גדר השליך נזה את יהבו עלינו הבה אחזי עמוד ונעשה מלאכתו , הלא נחש אין כי היא לא תצליח בשום חלק . וזה אמנם לך האות , אתה קח לך עשר שנים בין כל פקודי העודפים בהם ועבור בסך מן הקצה אל הקצה כי לא תמצא להם שום מנוח , להיות הכל מתוקן ומלא אין רקות נמצא אם מאדם עד נח וכל אחד מן האבות עד הגיענו אל סך ב' אלפים המ"ה בגאולת מצרים , ומאז עד בנין ראשון על פי הכתוב ת"פ . וממנו עד החורבן ת"י , ושבעים דגלות בבל , ול"ד של מלכות פרס בפני הבית ושש למלכות הכללי של אלכס' , ואלף תתפ"ח מנויות וגמורות אליבא דכ"ע לשטרות כמו שזכרנו קושיא א' פ"א , ולכל החלקים האלה סבה וראיה אצל ס"ע על פרטיהם באופן שאי אפשר להפקיע זה למען תת מקום לזה ולא תוכל לפרכם ולצאת מן המבוכה בערוב פרשיות מאומה , וב"ש יבצר זה ממך לדעת רמב"ן הנזכר אשר זמן התאחר מראת הבתרים לצאת אברם מהרן בן ע"ה שנים , לא התברר באופן שתוכל למצוא חסרון יהמלא בסרח העודף הלק בחלק וכבר שמעת בפ"ב אמרו שאם ארבע המאות ההלו מהולד יצחק סך הרד"ו על כרחין נמשך למאתים וארבעים . ואם סך הת"ל החל ממראת הבתרים סך הרד"ו נמשך למאתים ועשרים או קרוב . וא"כ אף הסך הכולל ליצירה גם לו גם לכל יהר המוסיפים בחשבונות החלקים ירבה בהכרח .

גם לרווחא דמלתא תוכל לבחון את המספר על זמן יותר קצר מן הכלל כלו . וזה כי כבר כתבנו למעלה ראש פ"א ובספר פכ"ג את דברי התייר הגדול רש"י ז"ל אשר ברצותו לחשב על דעת רבותינו אלף שנים מיציאת מצרים עד החש' לשטרות כתב וז"ל . ה"פ עד בנין ראשון , ת"י עד חרבנו , שבעים דגלות בבל , ל"ד של מלכות פרס בפני הבית ושש ליונים בעולם שהם בין הכל אלף , ועתה הודיעני אם הת"ל רביני ביני הם תי"ט אף לדעת ס"ע כאמור , או ת"ל לדעת המפרשים אשר זכרנו , וכן מספר השנים לפרס בפני הבית הם יותר מל"ד . איך ימצאו כל אנשי חיל ידיהם לבלע את היתרון ההוא ולהסיע על קצתם אחור או קדם , הלא הן מוגבלות ונרשמות במשך הבית עצמו , ואיך לא המצאנה לפי זה מיציאת מצרים עד המנין לשטרות יתר על אלף , ובבוא הסבים הפרטיים לידי יותר כאמור איך תוכל החלט מהסבות ג"כ הסך הכללי יעבור עליו מה , ואפילו האמר שהאחרונים האלה לא העלו על דעתם דבר זה והות כשגגה שיוצא , ובפרט ר"ח המחזיק את כל המתיהם אל העבור מקובל מסיני והצרף ג"כ עם המקובל ההוא סימן בהר"ד , אשר לדעתנו אפשר למקובל הנזכר בלתו כמו שיבוא . ודאי הוא שעל הכלל לא ירבה לי שנים ואפילו חדש , מה לי אם בגלל זאת ידי כתוהא על הראשונות והדבר יצא מפי המלך בטוב טעם ודעת כי שבולת הכתובים שבפתהו , הן אלה קצות משפטי ודיני בריש מיין עם שמירת כל יהר הדברים אשר כבר נכתבו ונחתמו בספר , ועד אשר לא אשמיע

על כל פרט ופרט מן הקושי השובה נצחת לא משאות שוא נחק לאוהבי לנום האומרים קבלה תחומה היא וו אין לנו להרהר אחריה, בלי שיהושו ליטול מבין עיניהם קורות בית הבד של דברי הרבנים הנזכרים וכתבי הקדש אשר כלם בראש הומיות יקראו, הנה אחשוב אותי לבער לא ידע אם אתן תודה במקום האמת אל הנראה רחוק ממנו.

כונת הפרק. שאין לחשוב בוא המסורת נגד הכתוב בספר, והיות כך השנים ליצידה ממה שלא תבוא עליו קבלה ממשה או מיחר נביאיי.

פרק ה. ואמנה זאת השבתי גם לקחה אזני שמץ מהיות זה למונח אצל אשר לו הריב, כי יגש בעל דברים ויאמר, אמת הדבר שהכתובים מראים פנים לסך שנים ובפרט לפי הנראה מפרושי האדירים שזכרנו, אבל עכ"פ דין הוא שלא נחוש לזה כי הן לא יהסרו דברים זולת אלה שהתאמתו מצד קבלה בהלוף הנמצא עליהם מכתבי הקדש, כנון מצות תספרו חמשים יום וארבעים יכנו וכדומה אשר זכר אותם השר מקוצי בהקדמתו אל הלאוין, אכן על דבר אמת וצדק יתושב הנגש הזה ויסהכל שאין הנידון שלנו דומה לראיתו הנזכרת, כי אלה כלם דברים שהתורה עצמה אם נסתה עליהם במקום אחד גלתה אותם במקום אחר, כמו באמרה שבעה שבועות, לפניו כדי רשעתו ואחריו כדי שתים, וכדברי פי חכם הראש ז"ל שלהי מס' פסחים שכתב וז"ל. יש מקשין כיון דקרא קאמר תספרו חמשים יום למה אין אנו מונין רק מ"מ, ונדחקים לפרש הכתוב עד מחרת השבת שהוא יום חמשים תספרו, אי נמי חמשים יום קאי אל והקרבתם דבתריה וכו', ולי נראה שאין אנו צריכין לדחקים הללו, כיון דכתיב בהדיא שבעה שבועות תספר לך אין לספור יותר. וחמשים יום לא קשי מדי שכן דרך המקרא כשמגיע המנין לסכום עשיריות פחות אחת מונה בחשבון שלם, כמו כל הנפש הבאה שבעים, וארבעים יכנו, עד כאן דבריו הנכונים, אשר כיוצא בם תמצא ג"כ לרמב"ן בתחלת השגותיו של הר"ם עקר א' או תדמה יותר קרובים לאלה כפי משך הזוחו של הנושא יוכיח, אבל בענין שאנחנו בו כל המשנה כנזכר דמה בנפשו להראות אמתת דבריו מכתבי הקדש שאין אצלו בהם דבר מנגד.

והנה בר מן דין כל אשר נשמה באפו יש לו להרגיש כי בבואנו ללמד מן הדברים הנזכרים לדרוש הזה הלא כשם שלא יראה ולא ימצא שום תורני שולח פיו ח"ו נגד אותם הקבלות ושיעוז לקיים אחריהם את הנראה מפשט הכתובים כי בגלל הדבר הזה ספרי המינים הקראים ישרפו, ככה מן הדין יהי נשמר ונעשה בכל המתיהם לדברי החשבונות האלה, וא"כ תמה על עצמך מדוע ח"ו לא יבער הכנה בחולקים שזכרנו, ולמה זה אנחנו עוברים כי בכל יום ויום ספריהם נושרים לידינו מחיק כלנו, הלא יענה המשכיל אם יש דברים אשר שפתים

ישיקו . והרי בלאו הכי נאמר לו מטונך ומדבריך אלה עצמם ראיה חזקה לדעתנו , כי במקום שהקבלה מסיני תתנגד או תתחלף באופן מה אל הנראה מן הכתוב לא תביא עליה מאה כל תורני מחלוקת , וכאן נמצאו עדה אבירים זולקים עליה אם כן לא מסיני באה , ומה יפו ונעמו דברי החכם כוזרי מאמר א' סי ל"ז חלילה שינוא בתורה מה שהשכל ירהיקהו , וכן נאמר אנחנו חס למקובל מסיני אשר גם הוא תורה שימצא בכתבי הקדש מה שינגדהו , כי האמנה שני שדינו אלה תאומות נולדו ומשפטיהם אמת יצדקו יחד , וגם את הדבר הזה ישיב כל איש תבונה אל לבו כי הנה המקומות אשר מהם תצאנה ההערות לאמתת חקירתנו אינם גופי תורה ודינים אשר תאות על ברורם המסורה , אבל כלם ספורים של קורות הזמן ותולדות הימים שהם נכתבים והולכים להומם כפי השמעות אזנים , ואף אם תמצי לומר שהקבלה מסיני בארה לנו ספקות ישנים אשר בשעבוד מצרים הנכחב בתורה , ודאי הוא שלא תתכן לך תשובה זו בספקות אשר על שנות מלכי בית ראשון והכהנים הגדולים ומלכי פרס של בית שני אשר בנביאים וכתובים , כי משה רבינו לא מסר לנו קבלה רק על תורתו לא על דברי הנביאים שבאו אחריה , ואם למדנו המסר על פה דברים לבאור מה שנכתב מאמרו ית' והתורה והמצוה וגו' לא שמענו כואת על הנביאים שגם הם יביעו ידברו הלכות על נבואותם ונפרש לבסוף הדברים שהמה מידם נגזרו , הנה כי כן המתעסק בשלית תשובה זו של קבלה נגד הנמצא כתוב , ודאי הוא שאין לו להתברך בלבבו עליה , ורבותינו עצמם כאוהבי האמת לא יאשרוה .

גם הנה סוף דבר נתרצה לאיש ריבנו שיאמר [?] את אשר יחפץ במלתא דלא רמיא עלן , אך שיודה נפי הישר והטוב כי סימן בהר"ר ומספר השנים ליצירה אשר אליו נסמך , לא התקבל במסורה , כי זו בלבד אנו מבקשים באופן שיחכן להרבות סכומם בני המשך ח"ו שום הריסה בדבר מתיחם לתורה , שכן גם אנחנו נעבוד את ה' כי הוא המבורך לנצח .

נשלם המאמר הראשון

המאמר השני

ואמנה היתר כל הקשה לתשובתנו הכתובה בשלישי מן המאמר הקודם בבחינת הראיות אשר הובאו לזכות הצד סותרה· יתבאר כפי מה שאחשוב אחרי הציעי פרקים יכללו הערות יקרות בעצמן אשר מהן תמשכנה קושיות חזקות אל הצד הסותר הנזכר ויתאמתו דברים יאותו למבוקשנו.

כונת הפרק

כל דבר שיש בו לרבותינו מחלוקת אינו הלכה מסיני, והשגה בעמ׳ זה על הסמ״ג ואחרת על מהרר״י קארו, ושכל ההלכות מסיני התברדו בספרי רבותינו באופן שאם איזה אחרון יאמר בשקול דעתו על דבר חדש היותו מסיני לא יתקבלו דבריו רק כדברי פי חכם בהיות בם טעם לשבח ובפרט [לפי הנושא אשר אנחנו עליו] לא יתיחס לסיני. הדבר שבו נחלקו ר׳ אליעזר ור׳ יהושע אם בניסן או בתשרי נברא העולם, וכן מה שנחלקו בו שמואל ור׳ אדא על מדת השנה ותקופותיה, ואיך דעת שמואל בזה המוני ובטל, והשגה על החכם כוזרי בדבר התקופה שבצנעא, ואחרת על הר״מ ז״ל בדבריו על תקופת רב אדא ובהתאמת כי תקופת רב אדא בלתי נתונה מסיני ימשך כי גם סדר עבורנו עם היותו באמת חכמה עד מאד מפוארת איננו מסיני והמצא דברי ר׳ אליעזר בפרקיו על סגנון שמואל הנזכר הנו לאות כי הוא ר׳ אליעזר לא כהלכה מסיני כתבם לנו. וזה תדין נ״כ על דברי ר׳ יוסי בס״ע אשר בקצתם דבו הנוטים מהמה. ואיך היה מחכמת רבותינו לרדוף מנהג שכבר הוחל בחכון עם הראותו פנים בקצת כל עוד שלא יהיה בו הפסד תורני לבלתי הקים מחלוקת וכל הנמצא להם בחשבונות השנים הוא מהמשכם אחר ר׳ יוסי בס״ע והוא והם גם ראשי הגאונים וכל אנשי מזרח מונים תמיד למולד וי״ד שהוא תשרי דיצירת אדם לא לבהר״ד של תהו אשר מעולם לא זכרוהו, והתנצלות על המצא בפרק זה ואולי גם בזולתו מן הבאים איזה דבר מבואר בעצמו אשר העסק לברר אותו גם מן החוץ נראה ללא צורך.

בהג״ה הראשונה תמצא שבח מה למשך קבלתנו. ותוכחה בגלל זה לקראים שחיקי טביא בחיים ובמות, ובהגהה השנית תמצא איזה התנצלות על מר שמואל בפגימת תקופתו, והשגה על הרר״א הנשיא שאמר כי הוא שמואל לא על דעתו הפרטי רק כמגיד דבר הפרסיים נתן במולדות מדה בלתי מספקת.

פרק א. כל אשר יקרא בשם ה׳ ימלט מהניח שום ספק בזה, כי ההלכה מסיני היא סלת נקיה ממחלקת. יען היותה על פה תורה תמימה כאותה שכתב לנו. והנה מלבד מה שזכרנו עליה בספר מאור עינים ראש פ״ד מדברי חכמינו וזולת מה שיפה כתב החכם כוזרי סוף מאמר ג׳ וראב״ע בהקדמתו לפרוש התורה על הכרח מציאותה ונאמנות מגידיה, אשר עם אלה ודאי אין מקום למחלוקת הלא יאות להתבונן כי מדי הגיעם לידינו זו כזו לא יד ליד מאתו ית׳ אבל מידי האבירים ראשי סנהדראות ובחירי אבות העולם אשר במשך הזמנים מסרוהו אלו

לאלו . אם להשך אדם לומר במה שעל פה הדבר הזה לא כן יצא מפי המלך אלקינו ככה יוכל להאמר גם במה שבכתב , וכשזה נופל מערער אחד אפשר לוולתו שיקום בכמוהו ונמצא שאין חלק מהם אשר האמר עליו לבטח זה דבר י״י לנו ולבנינו , ולהיות הצעה זו כמו שיתבאר ג״כ בסמיך , אמונה אומן , נודע לודאי כי כל נושא שהמצא עליו מחלקת בדברי הכמינו אין בשום אופן ליחסו אליה . הנה לכאורה יראה שיאות להוכיח עוד אמתתה מהא דתניא פ׳ חלק האומר כל התורה מן השמים חוץ מפסוק זה ואפילו חוץ מדקדוק זה, ק״ו זה , או ג״ש וו : זהו כי דבר י״י בזה , והלא במקום המחלוקת כל אחד כופר בדבר חבירו ויאופן מה ביזהו , וראינו כי התנא לא שם פדות בין הדבר שבכתב לאשר במסורת, אולם אם יהיה עם לב המשכיל לחשוב דאין הנדון דומה היטב לראיה, כי האמנה זה פרש לרשיעו וזה לתומו , הן לנו דבר ר׳ אבא פ׳ הערל כל תלמיד חכם האומר דבר הלכה ובא שומעין לו , היינו כנראה שם הלכה מסיני , ואין ספק שאם התה אונך לשום מחלוקת לא ישמע בחוץ קול החכם הראשון כי בא זה ואבד את זה ובפניו יענה איך דבריו התהו , מלבד כי הנסיון כדברי פי חכם הר״ם ז״ל , בהקדמת באור המשנה , יפה הוכיח כי מעולם לא נשמע מחלוקת מימות משה רבינו עד רב אשי בבאור עין תחת עין , וקצותה את נפשה , שהוא ממין , פרי עץ הדר שהוא אתרוג , ובת איש כהן כי תחל שהיא ארוסה , ודכותיהו , שזה יאמר לי״י אני יש בפרושם הנו׳ אם למסורת , וזה יאמר אין המקרא אלא כפשוטו לא תגרע ממנו , אדרבא מדור לדור ראינו תמיד הלכה למעשה כפי הביאור הנו׳ שהתקבל אצל רבותינו , ודברי הר״ם שמה על הפנה הצקרית הזאת ארוכים מהביאם הנה אבל במקום הנו׳ יראה הרואה איך כלם נוחים וישרים למוצאי דעת , ופללתי כי מהשענו גם על דבר ר׳ אבא שזכרנו כתב שם על הראשון מחמשת חלקי המשנה קרוב ללשונו הנו׳ . היינו כשיאמר האחד כך קבלתי אין משיבין עליו , ומכללא לרעתי נראה כי מאמר ר׳ אליעזר פ׳ הניחנקין בדין הזקן ממרא אפילו הוא אמר מפי השמועה והסנהדרין אומרים כך נראה בעיניני נהרג . וכן הלכה שלא ירבו מחלוקות בישראל , שמועה זו זקן ממרא לאו מסיני הפתר , אלא מרבותיו . כמו שבאר הר״ם ז״ל בה׳ ממרים סוף פ״ד , וכן משמע בגמרא המביאה שם לענין זה דברי עקביא בן מהללאל לבנו במס׳ עדיות חוור בך מארבעה דברים וכו׳ שאני שמעתי מפי מרובים ואתה מפי יחיד , דהיינו אלופים רבים שהורני מאומד הדעת , אשר על כן יאות אצלי לתפוש את בעל הסמ״ג שהביא בלאוין רי״ז את מאמר ר׳ אליעזר הנו׳ כך שמעתי דנראה אפילו מסיני , עם היות לפניו באור הר״ם הנו׳ אשר גם פעמים רבות ידעו לבו למורה צדק , כי לשעמיה קשיא הלכתא דר׳ אבא פ׳ הערל הנו׳ אהלכתא זו דנחנקין לר׳ אליעזר . אך נתנה ראש לרמבם ז״ל ונזכר כי אחר הדברים והאמת אשר כתב בפרוש המשנה כאמור, קשר לו אבן יקרה זו במשבצתה ההוגנת רציוני בידו החוקה ה׳ ממרים פ״א שכתב וז״ל : דברי הקבלה אין בהם מחלוקת לעולם וכל מה שתמצא בו מחלוקת בידוע שאינו קבלה ממשה רבינו , ובזה אין עליו השגה לא מראב״ד ולא מרמב״ן בדברו על הדרוש לענין העקר הראשון והשני אשר הניח רמב״ם בסמ״ק שלו , ולא משום חכם זולתם, שאם כן היה זכרונו ראוי להמצא על ה׳ ממרים הנו׳ בנמוקי הגאון קארו והנה

אין שם איש , אדרבא הר"ר ישועה הלוי בהליכות עולם לו פ"א הביא את דבר הר"ם הנ' ליציב ונכון בין יחר דרכי הגמרא המפורסמים לנו , וכן ראב"ד הלוי בתחלת ספר קבלתו קבע בזה מסמרות בכל הנראה ממנו , גם מבאור רש"י ודבור תום' ב' הערל נראה אמתת זה על ההיא דא"ר שמעון נקבות מצרי ואדומי מותרות מיד , אמרו לו חכמים אם הלכה נקבל , ופרש"י אם הלכה שמעת מרבותיך , ע"כ , דמשמע אפילו אינה מסיני , והתוספת כתבו ז"ל . הלכה אני אומר לאו הלכה מסיני קאמר , דא"כ אמאי פליג עליה ר' יהודה , אלא הכי קאמר כך קבלתי מרבותי ע"כ , אלמא בהל"מ ליכא מאן דפליג , וכן יקויים מדברי רבינו הם שם על מאמר ר' אבא שזכרנו , ואתה תחזה כי ארכו ונעמו (גם הר"ר ישועה הלוי בספרו הנז' שער ג' פ"א הביא דברי התוספת הנז' וקיים אותם), אשר על כן בעיני יפלא איך מהר"ר קארו שאהה מכונות נמוקיו על ספרי הר"ם הוא להודיע ג"כ איזה מקום בינת ההלכות בדברי רבותינו וללמד עליהן זכות שבקיה עתה בריש ה' ממרים הנז' לשפר ארג שטותיה כי בפנה הגדולה הזאת הפסיע פסיעה גסה נוטלת מאור עיני הקורא אשר הערוג נפשו לדעת זו לרבינו מנין , והלא יכול היה להביא ג"כ עזרתה לו האחרונים יחידי סגולה שזכרנו , ולכל הפנים הכלל שהצענו יציב ומהימן כי האמנה כל מהלוקותם ז"ל , ורבו כמו רבו , אינן ה"ו בעקרים המקובלים , רק בענפים ותולדותיהם , שחכם זה ידינם מהיהסים לאיזה מן השרשים הנזכרים וזה לא יודה לו , או במיני דרושים אחרים אשר נקבו מאת ראב"ד הלוי והר"ם והרר"י איש על מקומו הנ' בהזכרות ומופתים יזהירו כזוהר הרקיע , אבל ההלכות מסיני ודאי הוא שאין על אודותם אצל רבותינו מהלוקת .

גם מרי היותנו בעקר זה לא נחדל מלזכור דבר מתיחס אליו אשר עכ"פ נצטרך לידיעתו במשך פרקינו אלה , והוא שאין בשום אופן ליחס הלכה לסיני מאומד הדעת כאשר המצא לקצת האחרונים בפי"א י"ב וי"ג לפנינו , כי הנה האמדנא אף לפי האומרה עצמו הלוק בצד מה עליה , כ"ש רבים זולתו אשר לא ידינו בה כמוהו , והרי זה בלי ספק מין ממיני המהלקות אשר בררנו התרחקה ממנה , מלבד שכבר כתב הר"ם ז"ל בהקדמתו לבאור המשנה וז"ל כל מי שעמד אהר חבור הגמרא אין הכליתו אלא להבין את בדריה , כי עליהם אין להוסיף ומהם אין לגרוע , וכן בהקדמת ידו כתב וז"ל . מן הירושלמי והבבלי והתוספתות וספרא וספרי יתבאר כל מה שהעתיקו איש מאיש מפי משה רבינו , ובסמוך , נמצא מחברי הגמרא סוף המעתיקים תורה שבע"פ ובכל זאת אין עליו פוצה פה להשיג , אדרבא שתיקת כל נותן בקולו הודאה והרר"י הלוי בפרש קיים את דבריו בחבורו הנז' סוף פ"א , באופן שההלכה אשר לא המצאנה חרוחה על לחוזה רז"ל כאמור כל מיהם אותה לסיני נראה היותו כמתנבא מה

הנהה . מדי דברי בענין קבלתני הנה לחוספת הודה והדרה אשר גם זולת זה יבבה למעלה , שפתי לא אכלא מהטיף מלתי ואת עליך אישי הקורא ותהי לך הערה בעלמא כל עומת שבאה , כי לפי מה שכתב החכם נצרי צליואו רודיגינו בספרו מן הלכודים הקדמונים מאסר עשירי פ"א גם חכמי האומות המחזיקים את הרביעי דעורא הנמצא אצלם למאושר באותיותיהם הנם מודים ומוכיחים מספורי עזרא שם בכל פי"ד הסכר מאו לאדינינו משה דברים עחיקים ללמדם את בני ישראל על פה , קצתם בפרסום אל חמימי המעשים , וקצתם לחכמי לב בסדר שיח והצנע , ויהי בהשתכחם מעבני אם להתרשלות כי ישבו והסירום מלבם כאמרו וחשכח תורת אלקיך , אם סדוחק הצרות והגליות אשר הפטונו , האלקים בחסדו חזר ומסרם לעזרא ברוח הקדש לחדש ידיעתם בישראל , אך כמשפט הראשון אשר זכרנו והנה מבחינת התחלק הלמודים ואופניהם כאמור

כי זה לאלה בפרסום וזה לאלה בסתר , יחשב אצל משכילים ברם שדברים הנז אשר נכסרו הלא המה הקבלה המתיחסת לחלק הבעשי שהיא ראויה להודע אל הכל , והמתיחסת לחלק העיוני אשר יאות להסתיק עלי סוד בין הברים מקשיבים כלם עכ"ס שיים לטובה בלי פלילה אנושית ובלי מחלוקת , גם קריב לזה כתב החכם הקדמון הגדול אצלם א ו ר י נ י נ י בפרישי לאגרית ראש שלוחיהם, מדיק דבריו אל הרומים פ"ג שנמסרו אל אמונת היהודים דברים מאת האלוק , וזה דבר אורינס תמצאני בשמו גם שם לציליאר , ועתה יראה כל מבין עם תלמיד עד מה הקראים אנשי בוגדות ראוים לתוכחת מגולה וחמת מלך מלאכי מות , כי גם אשר לא מבני ישראל המה יקיימוה בידינו .

שלא שמע הל"לה , וכפי מה שעל הכתב נאמר בפרוש וזאת ההורה אשר שם וגו' כן בלי ספק כל אמורת אלוק מסיני היא צרופה ודאית בעצמה ולא נידוס אליו דבר משקול הדעת , כנרמז גם כן באמרו ית' ישמע העם בדברי עמך , וכבר דקדקו ז"ל אף על דברי החכמה ובארו האי דר' פלוני לאו בפירוש אתמר אלא מכללא , ועל כן אם תמצא לאיזה אחרון יחסו דבר לסיני אשר לא התברר בגמרא השתרשו ממנו , אלא שנראה כי כן עמד הוא ויפלל , אם וזה דברו תורני אפשר שיתקבל כדברי פי חכם חן , והבא לחלוק במוב טעם אין מזניחין אותו אך שיהיה מסיני , ושפתים ישיק , לבך אל ימהר להאמינו , כי לא מפי אחרון אנו חיין כמקובל ממשה רק מפי רבותינו חלקם בחיים כמו שזכרנו · אולם הערתנו זאת תהי לפקדון בלב כל חכם לב הקורא עד בוא תבואתה ·

ונשוב אל המונח הכללי שהוצע ראשונה ונאמר כי בענינים אשר דברינו אלה סובבים על קטבם יתאמת לנו איך הפרט שבו נחלקו ר' אליעזר ור"י פ"ק דר"ה אם בתשרי או בניסן נברא העולם, לא היתה עליו אצל שום אחד מהם הלכה מסיני כ"ש בראותנו אותם מתאמצים להוכיח צדק דעתם מן הכתובים וזה לעמת זה או סהם הלמודא בצדו סותר ראיותיו של חברו במה שיראה להם פנים לכונה אחרת , גם תלמוד הדבר מענינו כי תראה איש איש מהם נקיט ואזיל כי רוכלא מכרוזא של דברים מתהלפים , נברא העולם , נולדו אבות , מתו אבות , נפקדו אמהות , יצא יוסף מבית האסורים ואחרים מלבד אלה , אשר להיות כולם , או רובם ככלם , דרושים בלתי מתיחסים למצוה או דינים שיעשם האדם וחי , לא ידומה בשום אופן דסיני (פה קדוש וברוך) שדי עליהו הלכות בכדי , ותדין אפוא כי כלם סברות לבם הנה , וכמו סברות בעלמא לא דברי קבלה תראה את הבאים אחריהם מכריעים את הדעת האחד על המתחלף לו , כמו שנזכור על התקופות בפרק זה ועל זמן הבריאה בפ"ג שלפנינו .

הגהה ב . לא נמנעתי מהביא את לשון הר"ם המכר בעבור לראיה על היות השתנות דברי האמוראים האלה מחלוקת יען שמעתי אומרים כי שמואל לא כוון להליק רק להרחיב השמעות אוזים להמון , כענין התנצלות ראב"ע עליו פרשת החדש , אפס לבי מהסס על זה כי הנה בדבר הר"ם שם פרק ט' תמצא שגם בין יתר האומות מחלוקת זו מפורסמת . וכנראה בריר מדברי הנשיא מאמר ג' שער א' באמרו כי חכמי הודו יאמינו ארך השנה שס"ה יום ויתר מרביע וחכמי יון פחות מרביע , ומלמדי חכמת החזיון שס"ה ורביע , אשר ע"כ סוף שער ב' מאמר ג' כתב ה"ל רבותינו נתנו לנו בימי השנה

וכזה ג"כ מה שתמצא בין שמואל ור' אדא מחלוקת במדת השנה ותקופותיה , כי כן הר"ם ז"ל פ"ט מה' ק"ה אחרי הציעו שנפל בם חלוקי דעות הן לחכמי ישראל הן לחכמי האומות כתב דעת שמואל שם במחיצה לעצמו ודעת ר"א בפ' שאחריו כמבואר לו באורך , יהי לאות על ידך שאין גם אחד מדעותם להם הלכה מקדם , והנה עוד יתברר לך כי אמנם דעת שמואל אי אפשר היותו מסיני יען כי בבחינת האמת איננו

אלא המוני ובלתי מדוייק, אשר ע"כ גם רבותינו כדבר הנשיא שער ה' מאמר ג' תארו את התקופה היוצאת כפי חשבונו תקופה שבפרהסיא, לעומת תקופת של רב אדא אשר תארוה תקופה שבצנעא, ועל אודותם כתב הנשיא בשער הנז' בשם רבינו יצחק בר' ברוך וז"ל, תקופת ר"א שהיו חכמינו מצניעים אותה היא המדוייקת ועל יסודה בנו סור העבור ופרסמו את תקופת מר שמואל כפי מה שהיא מפני שרוב האומות חושבים את שנותם עליה, והחכם כוזרי מאמר ד' סי' כ"ט כתב וז"ל. התקופה שהיא נוהגת אצל ההמון אינה הברורה אבל היא על דרך הקרוב, כל רובע שנה צ"א יום ורביע, ויש אשר יהיה הפסח בחשבונם ברביעית ההורף, וכבר טענו האומות על היהודים וחשבו כי עקר תורתם אבד ושאין אנחנו על עקר העבור כאשר יפל לנו הפסח קודם הכנס פרק האביב כפי חשבון התקופה שהיא בפרהסיא, ולא שמו לב אל הברורה והאמתית שהיא בהצנע, ועל חשבונה לא יפול הפסח בשום פנים עד חול השמש בראש טלה וכו' וראב"ע ז"ל נוסף על מה שכתוב נגד זו של מר שמואל בפ' החדש ותשא ע"ש אמר באגרת השבת שער א' כי אין בידיעתה תועלת והאפודי סוף פכ"ה מספרו בעבור כתב כי להיות הדעת הזה לשמואל בטל מעקרו לא רצה לזכור מתקופתו רק המצטרך לשאלת מטר הואיל ומנהגנו אחריה, והר"ר לוי ן' הביב בתשובת קמ"ו דף ר"ע אחרי שומו לוח מודיע תקופת ר"א באר היטב כתב וז"ל עם המצא ג"כ לוח מיוסד לתקופת מר שמואל לכ"ח שנה והוזר חלילה לא ראיתי לכותבו, כי הוא בנוי על חשבון תקופת החמה וחדשיה לאומות, לא כאלה חלק יעקב רק בתקופת ר"א ואמנה

שתי סמורות. האחת לדעת מלמדי החכמה האומרים שס"ה ורביע שלם וזוהי תקופת שמואל והשנית לדעת המדקדקים שאמרו פחות מרביע וזוהי תקופת ר"א ולא זכרו את הדעת השלישי כי לכל הפנים היא אפס ותהו, וכן סמ"ג עשין מ"ו והאפודי פכ"ד יחסו דעת זה לשמואל עם היותו בטל אצל המאמתים כנראה פה בנוף הפרק, הלא עוד תמצא בזה על השמינית פי"ג דבר הנשיא ז"ל כי דבר שמואל במולדות כ"ט י"ב תש"כ היא דעת הפרסיים, וכן מדברי הר"ם ראש פ"ט הנז' שאחר המצא מחלוקת בין חכמי יון ופרס במדת השנה, וידענו כי היונים יאמרו פחות מרביע. יובן איך הפרסיים הם האומרים שס"ה ורביע; ועם היות שתי דעות האלה להם על המולדות ועל התקופות בטלות לפי האמת כאמור. הסברא נותנת כי שמואל אשר גדל בינותם למדם מהם. כי הנה מן האמור בפ' הפועלים דשמואל בזמן ר' ואסייה הוה. עם שאז היה מולך אנטונין פיאוס קיסר רומי הנודע לידיד רבי במס' האלילים פ"א. הלא במדינות הצפוניות בבבל נהרדעא פומבדיתא ודכותיהו מכורותיו ומולדותיו של מר שמואל. היו תחת שביר מלכא אשר כפרש"י פ' יש נוחלין וכמה דוכתי מלך פרס היה. ומצינו בפ' חלק א"ל שביר מלכא לשמואל אמריתו דמשיח אתי על חמרא אשדר ליה סוסיא ברקא א"ל סוסיא [צ"ל חמרא] בר חיוור נוהני מי אית לך, ופירש"י חיור בלשון פרס מאה. ופרק החליל שמואל הוה מטייל קמיה דשבור מלכא בתמניא מזני חמרא. ופ' אלו מגלחין א"ל שבור מלכא לשמואל תיתי לי דלא קטלית יהודאה מן עלם, ואשר תמצא גם כן שבור מלכא בימי ר' יוסף פרק קמא דבתרא ובימי רבא בתענית פ"ג וזבחים פרק דם חטאת, האחרונים מאד לשמואל. הלא תיחס זה לאשר כל מלך פרס לבד משמו הפרטי כאזגדור שנזכור בסמוך. היה מתואר כן כמו ציסאר אבנוסט קיסר רומי. או לחיותם משותפים בשם ההוא. וכבר כתב הנשיא שער פ' כאמר ג' והחכם זכות בספרו. מן העבור פי"ח. כי תחלת מלכות הישמעאלים אשר תפשוהו מיד אזגדור הפרסי היה בשנת ד' אלפים שפ"ב כנראה נ"כ בזבחים פ"ב שזה אזגדור היה בימי הונא בר נתן עמיתו של רב אשי סביב לימים החמה. ושמואל הנמצא בימי רבי כנזכר תראה מקבלת הראב"ד והכוזרי מאמר ג' וזולתם מן הכותבים זמן חביר המשנה היותו לפני חום אלף הרביעי זה הכלל שמואל אשר בלמוד ההצוניות כתכונה והרפואה יולד על ברכי חכמי פרס וגם אבלט

מורע שלו פ׳מי שהחשיך היה מהם לא ירחק אצל בעל פלילה לדון שרדף את דרכם בשתי הדעות הנזכרות. ולזה לא צדק אצלי הנשיא הנז׳ באמרו בפרקו הנזכר כי שמואל המקצר במולדות לא אמר כן רק לדעת הפרסיים וכמגיד את דבריהם ולזה לא מבירא ליה, כי פרסיים מאן דכר שמייהו ולמה זה יצב גבולות עמים למספר בני ישראל, או למה לא יאמר בהדיא זה דרכם כמל וזה דרכנו ולכל הפנים אין אשמה למר שמואל על זה כי בלמדו החצוניות מחכמי הגוים בדורותיו, את אשר ראה הגיד, באופן שיאות לשפוט האמינו כל מה שאמר בשני הדרושים הנז׳ ליציב ומהימן. ואולם סוף דבר לא אתעצם בזה, גם שבח אני שנדין את שמואל הגדול בחכמינו לכף זכות כדבר הראב״ע הנז׳ כ״ש בראותי לדברי הנשיא בפרקו הנז׳ כי גם אבארכאש נעשה כמגיר למלמדי החכמה הנזכרים באמרו שהיו עושים כן להקל הלמוד, דיקא נמי זה תארם מלמדי החכמה, אך אין מנוס מהודות כי הר״ם הנז׳ ויתר החכמים אשר נקבו בשמות שמו הפרש הדברים לשני האמוראים מחלוקת נמורה כאמור, ולכל הפנים במראת הנסתרן התודע כי זה מחליכות העולם שהיו הקדמונים מצייתים ואומרים דבר בטל או פגום באופן מה לסבה מועילה בהמין וברב הימים תמצאנו נשאר קיים אף להרבה מן המשכילים וגם אם שאמר חכם מן האחרונים לדעת ולהודיע האמת יסצא כי המורגל עשה רושם יקשה להוציאו החוצה קרוב למה שנזכור עיד על התשיעית פי״ג.

לא מבעיא כי דעת שמואל הנז׳ אינו מסיני, אלא אפילו דעת ר״א שעל פי מדותיה הפסח שב באמת אל נכון באביב וחג הסכות באסיף, ושנות החמה וחדשי הירח ישתוו בסוף כל מחזור בלי תוספת ומגרעת, עד שהוא מתואר כאחד מיסודי קביעותינו כמו שזכרתי עליו מקרוב את דבר הנשיא הנזכר שעל תקופתו נבנה סוד העבור וכזה התקיים ג״כ מן האפודי בפ׳ הנז׳ ומן הרר״א זכות בפי״ח וכל הדוברים בענינים אלו, איננו בלי ספק מסיני כיון שהוא דבר הבא במחלוקת כאמור, ומצורף לזה תדע כמו שיתברר לפנינו פ״ד כי יסודו ואמתו אינו אלא כפי המהלך השוה האמצעי למאורות, וכבר התבאר כי תקופת ניסן האמתית קודמת לו בשני ימים כפי המובן מדברי הראב״ע פרשת תשא וכמו שכתב רמב״ם סוף פ״ו מה׳ ק״ה, ולשון הזכות על כך בפרקו הנז׳ הוא זה תקופת ר״א שהיא בצנעא כל מהזורנו מתוקן עליה אע״פ שהיא כפי המהלך האמצעי, ובראש טלה תקדם האמתית על האמצעית כמו שני ימים וההפך בראש מאזנים, אבל בראש סרטן וגדי הם שוים, ע״כ, ועם שהחכם כוזרי מאמר ד׳ סי כ״ט כתב עליה איך זה החשבון שבצנעא מסכים לכוון האצטגנין אלבתאני כבר הודעתיך בפ״ח דף קל״ב כפי מה שאזניך ג״כ תשמענה דבר התוכנים כלם, והרוצה יראנו ברור לסמוטיאו חכם נוצרי בספרו האחרון פ״א כי באמת זה חשבון ר״א מסכים לכוון תלמי כמו שחשבון מר שמואל נמצא שוה לאותו של ציסארו אך לא אל לוחות אלבתאני. כי אדרבא מהם ומלוחות המלך אלפונסו אשר חוברו מאות שנים אחריו התבאר שגם תלמי לא עמד על האמתית בעצם וכי היא קודמת לו כמו שזכרנו. וא״כ אפוא יהי נראה מן הדין לחשוב כי בני יששכר בזמן הנביאים אשר תמיד כפי מצות התורה היו מחשבין את המולדות אחר הראיה הבנויה על האמתי לא נפלו גם בתקופות מן התוכנים האלה, ושעל אודותם ג״כ היו מחשבין אחריו. אולם עת לחפוץ זה בסמוך, ולא נסור עתה מהמשך אחר הר״ם שכתב סוף פ״י כי לדעתו היו הסנהדרין סומכין על חשבון תקופת ר״א ולא נבדיל בין זמן הסנהדרין שהיו בימי בית שני לעתות הנביאים אשר זכרנו, והנה לכל הפנים נראה שיש להרהר אחר דברי הר״ם הנז׳ איך היתה כלה זו של תקופת ר״א עלובה הימנו בחופתה, כי בקצה שבחה מהיות הסנהדרין סומכין עליה גזר אומר שע״פ הדברים המבוארים באיצטגנינות [אשר בגזרה שוה

אם מנביא אם מגוי נאמרו הגדיל סוף פי"ז לספר בשבחם] אינה נוגעת באמת רק לערך הקופת שמואל . וכי אמנה אמתית ניסן קודמת לה , הלא זה יורה היותו מאמין בהחלט כי השבונה וכן הנלוה אליה בענין העבור לא מסיני המה כפי מה שנזכור עוד על אמרותיו בפ"ו לפנינו . יהי מה מן הדברים האלה יעלה לנו בחזלה כי השען חשבון התקופה לעת כיום על דעת ר"א היא הסכמת חכמים לא מסורת שכן תמצא בדרוש העבור כדבעינן למימר קמן פ"ה הסכמת רבנן אשר בלי ספק לא מסיני נאמרו . ובאמת שכלן מהאימות להתהלל וזו בפרט נאותה מאד כי מלבד שיקלו בה מעלינו דיוקי האמתית דלאו כ"ע גמירי להו כמו שמסדרי החשבון הקלו ג"כ במולדות להעתיק אותם מן האמתי אל השוה ככל אשר נזכור עוד בפ"ד הנה היא כפי הבנוהה על המהלך השוה קודמת לעולם (דלא כתקופה שמואל) לחג הפסח באופן שהוא בא תמיד באביב וזה מספיק במצות תורתנו בלי שנחוש אם האמתית הנזכרת קודמת לו גם שני ימים יותר אשר לא יתנו לנו במכוון ולא יוסיפו אך זה מקום העיון הנז' אשר אמנה אין עוד המלט ממנו , כי הנה מהנחתנו שתקופת ר"א אינה מסיני נראה שימשך כי כן לכ"ע סדר העבור כלו הנהוג לנו אינו אלא הסכמת חכמה מאשר לא נוכל עתה ללכת בחקות הראיה כימי קדם , הלא הולדה זו יאות לקיים אותה מסברא כי הפרט למד על הכלל וג"כ מהכרח כי להיות חשבון תקופה זו אחד מיסודי העבור ובלתו לא יגמר המבוקש בו מאתנו , אין ספק שאם תראה אותו לוקח משולי הבנין ימצא גם הכל נופל מהלכה אל הסכמה על כרחינו , והנה יעזור כמו כן לזה מה שנמצא פ"ק דר"ה מחלוקת הדוא תנא בענין ההדשים מלאים והסרים על ר' שמעיה אשר אמר כי חג השבועות יבא פעמים בה' בסיון ופעמים בו' כבאור רש"י ז"ל שמה , המוכיח גם הוא היות נושא העבור להם ז"ל הסכמה בהחלט לא סדר מקובל ממשה רבנו , אך נשוב אל מר שמואל ונאמר כי מלשון דבריו בתקופות הנז' יתאמה לנו כמו כן שהנמצא לר' אליעזר בששי מפרקיו איך ימות החמה שס"ה ורביע אשר מזה נמשך לו שם היות ראשית כל תקופה באחד מארבעת רבעי היום וכי המהזור גדול להמה הוא בכ"ח שנים והקטן בארבע , וכן הנמצא לו פ"ז יכ"א ר"ד יתרים ימי החמה על ימות הלבנה אשר כל זה לו כי הולך הוא לשטתו במדת השנה הנזכרת בלי ספק לא כהלכות מסיני כתבם לנו , שהרי כל אלה הדברים כמבואר פ"ט מה' ק"ה ומן האפודי פכ"ד ומכל המחברים בזה הדרוש הם על סנגון שמואל הנז' גם באמת האמר כי הוא שמואל האחרון לקחם הימנו , וכבר זכרנו היות דעת ר"א לכ"ע עולה על גביהם כשמן הטוב על המים , ואם התנצלות ראב"ע בפרשת החדש על מר שמואל יקובל שלא היו דבריו ההם רק אל המוני הארץ כ"ש נקבלהו לזכות ר' אליעזר המוחזק לחכם ממנו , ושבח אני כי מרם ענרך מזה חקרא מה שכתבתי בסוף הראשונה מי"ג תשובותי אשר בקצה חבורי זה על מדת המולדות גם לר' אליעזר הנראה שוה לדבר שמואל והשבותו אל לבנך , גם לכל האופנים תביר מזה ולענין נרחש לנו שימהו כחותם על לבך , שהכמינו בפ' כיצד מעברין ופ"ק דתעני' וכמה דוכתי אשר זכרנום למעלה מאמר א' פ"ג . לכתחלה ובהשכל החזיקו לענין מדת השנה ותקופות על כל המתיהם להמון ברוך התנא ר"א והאמורא שמואל הנז' עם הודע אליהם בהלשית זה הדעת מה שלא נעלם נאמור מיתן כל חכם הואיל וראו שנבר ההל וההפרסם בעמי הארץ , כי כן היה מוחזק אף בא"ה ע"פ ציטאר אבנוסט כמו שהבנו בספר

ע"מ ונם מה למעלה ולא רצו לנטות ממנו כהולכים לשבת נזרתם המשובצת לעין המנהגות בפסחים פ"ד אל ישנה האדם מפני המחלוקת, הלא עוד תראה פ"ב לפנינו דבור תוספת ופ"ג לשון רש"י מרברי הו"ל בפרקי ר"א ובפ' כיצד מעברין הנז' על היות כל תקופה חלה לעולם באחד מארבעת רבעי היום מה שיודאי לא יכון לדעת ר"א המאושר רק לדעת שמואל הזכור לעילא, כי עם היות זה בלתי נכון בעצמו בין שקנה לו שם ואין בו הפסד תורני העלימו עיניהם מן הפנם שבו ולא סרו מדרוש את דרכו כמו שזכרנו. ועל פי הדבר אשר כתב הרב המורה ח"ב פמ"ו כי מן האיש האחד תלקח ראיה על כל אישי המין, הלא תשפוט כי גם דברים אחרים במתיחם לעבור נמצאו בפרקי דר"א הנזכר אשר עם היותם אמתיים לא מהלכות מסיני אבל כפי דעתו כתבם לנו ובפרט יש לך להאמין זה במאי דפסיק והכי ראש פ"ח שהמאורות נבראו כ"ח באלול המכוון אל האמור בשמו בבריתא של מ"ש מדות שהעולם נברא כ"ה בו. האודא בהו לבעמיה על אודות מחלקתו שזכרנו בזה הפרק' והנה עוד מעט המצא לפנינו פ"ג את כל החיים המהלכים ביום למעלה מהשמש עם בר פלוגתיה ר' יהושע. ואתה קורא משכיל גם מזה אל תנח ידך מהקיש אל דברים אלקיים נמצאו לו שמה ובפרט עוד בפ"ח ופ' לפנינו תראה נשייתם ז"ל מדבריו במה שאמרו כ"ד שני מכסי סיהרי וכולי דלא כפר"א שמונה ושמונה. והשבות כמו כן אל לבבך כי אף השנוי מר"י בפ"ע הוא גם הוא לא בנמסר מסיני כתב אותו אבל במחודש מחכמתו ופלילתו אשר אמנה אם כי רבה היא ראה ראינו שלא נמנו רבים ונכבדים מן האחרונים יאף מן הקטנים לחלוק עליה כמו שכתבנו בפי"ד מן הספר. גם לענין זה תרע ותשכיל כי כל החשבונות הנזכרים בגמרא ומרשים בכל המתיחם לשלשלת הומנים ומקריהן אינם להם קבלה מסיני גם לא אמרום מדעת נפשם שכן מצאום אחרי הבדיקה המדוקדקת אבל בנמשכים אחרי ר' יוסי בפ"ע אשר יצא ראשונה להעלותם על ספר ובאוספים את ששתו כל עומה שהיא בהיותו מוחזק אצלם למשכיל על דבר ומעלה מכך הלקיו את הכלל הנאות לפי העיון האפשר לנו. הלא תראה בפ"ק דמס' האלילים אמרם ז"ל הרי מאן דלא ידע כמה שני בשבועי לישיליה לתנא דס"ע וניטפי חדא וכולי, ובסמוך אי בעי תנא לישיליה לכפרא ואי בעי ספרא לישיליה לתנא דס"ע וכולי. הרי שיחסו לו המחקר הזה כלו ותוצאתו כאשר עוד נדבר על אלה בפ"ד לפנינו.

והנאני שכן לדידי חזו לי אל הר"ר לוי ן' חביב תשובת קמ"ו דף רנ"ד וז"ל ההקדמה החמישית היא מבוארת מן השכל שכל ההשבונות דנו' פ"ק דמס' האלילים בנון שיצ"מ היתה שנת בתמ"ח וכן כל יתר הסכים האמורים שם אינם קבלה אבל ראוי לנו לבאר את כלם או רובם מהכרח הכתובים כמו שנמנה שנות אדם עד הולד בנו ושנות בנו עד הולד בן בני ונחבר הכל עד שתצא לנו השנה הנדרשת. ועל זה הדרך פרש"י בסוגיא ההיא את כל החשבונית הכתובים שמה ע"כ, וכן עוד בסמוך אחרי הוכיחו כי מנין ס"ע היא למולד וי"ד יום ברוא אלקים אדם לא למולד בהר"ד של תהו אשר יקיים כי גם בזה נמשכו רבותינו אחריו וכמו כן בכל זולת זה המתיחם לחשבונות אלו, ועוד נדבר על הבחינה הזאת השניה פי"ב ועל השנית פי"ג, גם שם יתברר כי כן הנאונים רבינו סעדיה ורבינו האי וכל אנשי המזרח מונים לסימן וי' ד הנזכר לא לבהר"ד אשר לא החזק אצלם מאומה, והנה לבי ראה לבלתי אמנע מהגיד לך קורא נבון כי בבר הרגשתי היות ראוי לי לחוש ז'

שחוק למשכילים אהיה מדי הרביתי בפרק הזה ראיות בלתי צריכות, על היות המחלוקו׳ שזכרנו תלויות בסברא כאמור לא בהלכה מקדם, וכן יקרה אולי גם בקצת פרקים לפנינו, ומי חכם הבל ייגע להוכיח אור השמש והוא כחתן יוצא מחופתו על הארץ, אבל עוד תראה כי בגלל ההשגות שנכתבו על קצת דברי אשר הערותי עליהם בזה פרק ראשון מאמר א׳ כמקרה החכם רמב״ם ז״ל גם אני קרני, שעל כיוצא בזה כתב בעקר הראשון מן הסמ״ק שלו, וכן בפרושו לתוספתא דגנז ספר רפואות שהביא בבאור המשנה סוף פ׳ מקום שנהגו, איך שגיאות הזולת הכריחוהו להאריך במה שהדבור ג״כ נראה תוספת, על דרך אמרם ז״ל בהחולץ וכמה דוכתי כאן שנה רבי משנה שאינה צריכה להוציא מלב המתנגדים וכולי, אולם הערתנו זאת הספיק עד אשר בעזרת שדי נגיע אל המקומות אשר גם מעצמך אישי הקורא תבין את פרטיה ׳

כונת הפרק. סימני המולדות והתקופות הנמצאים לדעת ר׳ אליעזר ור׳ יהושע לא מאתם הונחו וכן רבים מן הנחשבים לדעת שמואל ורב אדא, אבל מן האחרונים נאמרו, והתעכב מולד הירח מפני נוזפתה כדבר הנשיא וסמ״ג ו״ן שועיף הוא טעם מדומה ובלתי הגון, ודבור תוספות ע״ז, והשנה גם על טעמם שהוא בלי מלח והתברר אף מאלה כי חשבון המולדות יוסד מן המאוחר אל הקודם לפי סך השנים המונח לנו.

פ ר ק ב. ואמנה עודנו מדברים במחלוקת הנזכרות ראינו כי טוב ג״כ להתעורר על דבר נאות להודיע בסימנים והטעמים אשר נתנו מאת האחרונים לדעת בעליהם שזכרנו. וזה כי אתה לא תמצא בשום מקום לא לר׳ אליעזר ולא לר׳ יהושע שיאמרו הם עצמם מולד ניסן ותקופתו או מולד תשרי ותקופתו היה ביום ושעה והלקים כך ׳ גם שמואל ור״א לא באו אלא פרטי פרטות הנמצאים על אודותם לאחרונים בענינות אלו. כי התנאים הנזכרים לא דברו אלא על זמן הבריאה בכלל, והאמוראים על מדת שנת החמה, אבל הבאים אחריהם ברצותם לתת כפי סך השנים הנהוג לנו התלות לחשבונם בסימן קבוע ׳ עמדו וראו כי לפי דרכם זה תקופת ניסן היתה בתחלת ליל ד׳ ותקופת תשרי יום ד׳ ג׳ שעות. ומולד ניסן ליל ד׳ ט׳ שעות תרמ״ב חלקים ומולד תשרי יום ו׳ סוף שעה י״ד ועל כן תראם נוהגים את הלשון הזה בכל הנמצא לרמב״ם בהלכותיו היינו לפי חשבון זה יהיה כך ולפי חשבון זה כך, כדבר בלתי אמור מאת ראשי המחלוקות, אבל כי לפי דרך המחשבים יהיה בזו ובזה ׳ ובהתאמת לנו שלא החכמים הנז׳ עצמם מסרו את הסימנים ההם אבל הטבעו מן האחרונים כפי הנדרש לסכום השנים הנהוג אצלנו יתברר ג״כ שהטעם הנמצא בענינם אל רבנים שונים כמו הנשיא בספרו מן העבור מאמר ג׳ שער ד׳ וסמ״ג בעשאין מ״ז וזולתם, על התעכב המולד אחר תקופת ניסן לר׳ יהושע או אחר תקופת תשרי לר׳ אליעזר יען חפרה הלבנה ושהתה בנזיפתה על הטא הקטרוג שזכרו ל״ב ושבועות פ״א אין ספק שלא תמצאנו בשום מקום מן הגמרא ׳ אבל היא סברא מדומה לאיזה מקדומי האחרונים אשר נשאה חן גם בעיני קצת בני גילו עם כי רבותינו באגדתם הנזכרת מעולם לא כוונו אליה, והאמת יש לתמוה על אדירים

כאלה איך בדבר שכתוב לתהלתנו כי היא חכמתכם וגו׳ חשבו הרמזים אשר הם ז״ל המציאום לענינים זולתיים כמו שזכרנו בט״ו מפרקי הספר דף ע״ה, כמעשיים אמתיים ובעלי כח לגרום עכוב הלבנה בפועל, עד שהחכם ן׳ שועיף האוחז את דרכם כתב בפרשת ויקהל וז״ל. לפי הפשט בעון הלבנה שקטרגה נענשה ונתמעטה עד זמן המשיח שיהיה אורה כאור החמה, שם הדבר פשט גמור עם כי כתוב הדר הוא נגדו ונגד חבריו הנז׳ עושה שלום במרומיו שאין תחרות בצבא השמים, מלבד כי בב״ר ו׳ נמצא מדרש מתחלף למאמר הגמרא הנזכרת והוא אמרם כי סבת חסרונה היתה שנכנסה לתחום השמש, ובששי מפרקי ר׳ אליעזר וכן בזוהר בראשית פסוק יהי מאורות יהסו החטא לשניהם כאחד באמרו נכנס תחרות ביניהם זה אמ׳ לזה וזה לזה אני גדול ממך מה עשה הקב״ה הגדיל את האחד ומעט את האחר, כעין מה שאמרו ג״כ בב״ר ג׳ על האור והחושך שהיו מדיינים זה עם זה עד שקבע הקב״ה לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה אשר כל דבר כזה לרבותינו אינו על דעת שיאמן כפשוטו אבל הוא מליצה נאה שציירו בה כאלו היה כך וכך למען הגיע הקורא לאיזו כונה הוגגת, והנה עוד אין ספק כי לדברי שלשת האחרונים הנז׳ והנלוים אליהם צריך שיתאמת על צבא השמים בקטרוגם שהם חיים משכילים ואתה עם כל מה שכתב המורה ח״ב פ״ה תמצא הן בין הפלוסופים הן בין נקובי ראשית חכמי הנוצרים לפי מה שזכר החכם הגדול אצלם אקווינו בראשון מדרושיו פרק ע׳ עקר ד׳ מחלוקת אשר עדין במקומה עומדת כי רבים אמרו שאין הכוכבים רק אבנים אשיים או שהדבר בספק. והנה מאמרי ז״ל בירושלמי דר״ה ומדבר רבה י״ג ושיר רבה פסוק צאינה וראינה שהרקיע מים והכוכבים אש נוטים לדעת אלו. גם הראית לדעת איך מהיותו הוא שועיף הנזכר איש שותה כמים פשטי מדרשים כאלה לא נמנע אגב ארחיה מספות לו שוגג על משגה ׳ כי אף המקרא הנז׳ של תוספת אור הלבנה אשר בהכרח אצל המשכיל אינו אומר אלא דרשני כדבר הרב המורה ח״ב פכ״ט שהוא משל על תשועת ישראל בימי חזקיהו, הבינו ככתבו שיתעתד השתנות בטבעי צבאות השמים נגד אמרם ז״ל פ׳ חלק וכמה דוכתי אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד אשר מכח דבריהם אלה כתב הר״ם בראש הפרק האחרון מידו החזקה. אל יעלה על הלב כי בימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם, אך נשוב אל מאמר הקטרוג הנזכר ותוסיף עוד התפלא על האחרונים האלה כי תחשוב אם ראשיתו האמור יובן כפי פשוטו הלא גם אחריתו הביאו עלי כפרה בהכרח יהיה כמוהו, ואיך איפוא יתנצל באמת אצל התופשים עלינו בטוב טעם מעזפניתא דלא מעליה כלפי דשמיא גם באמרנו כי בעל המאמר ממשל משלים הוא. אם אנחנו המפוארים לגוי שומר אמונים ׳ יפתה לבבנו תועות כאלה לדברי חכמינו, איך באמת ובתמים נשחק להמון המשוררים כגוי אובד עצות לימים קדמונים על הזיותיהם שאילן תות התאדם מדם חללי זוג העוגבים הבבליים, ועץ דפני יתערה תמיד כאזרח רענן לנחת רוח השמש וכיוצא

הנ״הה. דבר העוגבים פיראמו וטיסבי הוא לאווידיאו ברביעי בספר ההשתניות ודבר אפוללו ודפני הוא בראשון ממנו.

באלה מן הטעמים של תהו אשר דמו על פעולות הטבע עם כי האמנה לא חסרו אצלם מיחסים לכמו אלו פתרונים יתכנו, שא נא עינך וראה כי החכם האמתי רמב״ם ז״ל עם כי בתשובה הובאה מאת המפרש פ״י מהקה״ה (אשר בלי ספק אם היא לו היתה בלבד לפי דעת השואל) זכר את דבר הנזיפה הנזכרת, ובפרט למען

יבאר כי ענין ומעשי את עצמך רומז בלבד למעוט והוספת אורה, הלא בחבורו המפואר אשר שם לפני בני ישראל כלם בחכמה החריש ממנו, והנה להיוכחת הפרט הזה של פגימה הטעם הנז' עם ברור דברים אחרים אשר זכרנו לא יכבד עלינו להתעתק פה דבור של הוספת במס' ר"ה פ"א. וגם אתה קורא משכיל אל תקוץ באריכותו כי לפום צערא יהא לך אגר טב אם תשים אליו לבך, כתבו שם וזה לשונם ל ת קופות כר' אליעזר. ומונין מולד הלבנה והתקופה מאחד בתשרי. ור' יהוש' מונה מניסן. ויש נפקותא רבה בדבר שמנין זה קודם למנין זה חצי שנה. והא דק"ל פ' כיצד מעברין דאין תקופה ניסן נופלת אלא באחד מארבעת רבעי היום אם התחלת היום וכולי, היינו משום דהתם כולה כר' יהושע דתניא בבריתא כוהיה. ושמואל נמי סבר כר' יהושע. דלר' אליעזר בכ"ה באלול נברא העולם, ולר' יהושע בכ"ה באדר היינו דכשנברא אדם בששי קדש את ההדש, וזה טעם למהשבי העבור לאחר שצרפו כל השעות וההפ"ה של כל המחזור מסירין ז"ט הרמ"ב [פי' ז' ימים ב' שעות הרמ"ב חלקים]. שרגילין לומר הטעם לפי שהיתה הלבנה נוזפה על קטרוגה ונהגה נויפה בעצמה ז"ט הרמ"נ. ולא מצינו טעם זה בשום מקום אלא זהו הטעם שהמונה מבריאת עולם אינו מונה ר"ה עד יום ו' שבו נברא אדם, ובשעה השיעית נצטוה בראמרינן פ' אחד דיני ממונות, ומסתמא או קדש את החדש, ומשקדשו על כרחך היה המולד ו' שעות קודם, דשית שעי מכסי סיהרא ונמצא המולד בתחלת שעה ט"ו שהיא השעה ג' של יום ו' סימן וי"ד, פי' המולד היה יום ו' סוף שעה י"ד. ומאחר שלא היה ר"ה עד יום ו' שאז קדש אדם את החדש נמצא שהעולם נברא כ"ה באלול, ואותה שנה של התו שמונים היינו משום דיום אחד בשנה חשוב שנה, וכשתדקדק על מולד ניסן של תהו [היינו של תהו לר' אליעזר. דלר' יהושע הוו דישוב] שלפני השרי דישוב שבו נברא אדם. תמצא מולד ניסן ד'ט תרמ"ב שאתה צריך להשלים ב"ד תל"ח אחריו, ומולד תשרי דתהו שלפניו נמצא בהר"ד, ולתקופה מניסן של תהו מנינן, [היינו תהו לר' אליעזר, דלר' יהושע הוי דישוב כאמור] שהיתה התקופה בהחלת ליל ד' ונמצאת תקופת תשרי דישוב אחריו יום ד' ט"ו שעות, כדאמרינן פ' כיצד מעברין אין בין תקופה לתקופה אלא צ' יום ושבע שעות ומחצה. נמצאו לשתי התקופות ט"ו שעות, ונמצא שקדמה תקיפת תשרי אל המולד יום אחד וכ"ג שעות, ותקופת ניסן נמצאת קודמת את המולד ז"ט תרמ"ב דלחצי שנה התקופה עודפת על המולד ה"י הרמ"ב פרוש ה' ימים י' שעות הרמ"ב חלקים. וכשתצרף ה"י תרמ"ב עם יום וכ"ג שעות הנז' עולה ז"ט תרמ"ב, והרי עכשיו נחגים למנות מתשרי של תהו כדפרישית דיום אחד בשנה חשוב שנה. ולתקופת ניסן מונין מולד תשרי בהר"ד וזקוקין להסיר ז"ט הרמ"ב ודבר תימה הוא במה נהלקו ר' אליעזר ור"י דהניא לקמן מונין לתקופה מניסן ולמולדות מתשרי, והלא היו יכולין לברר את הדבר דכ"ד שעי מכסי סיהרא בין עתיקא לחדתא כדאיתא פ"ק דערכין, והם מרחיקים את המולד זה מזה ב"ד הל"ח, כולי האי אין ראוי לטעות דאיך יטעו בשני ימים עכ"ל. הרי מדבורם זה שגם בפ' כיצד מעברין התבאר כי הבריתא וסוגית החכמים ודשמואל היא כר' יהושע דבניסן נברא העולם, וזה יועיל בפ' שלפנינו, שלא מצינו טעם נויפה הלבנה לשהייתה בשום מקום, כי בלי ספק כאמור בעלי התוספות לא ראינוה היא ראיה. ושהכימנים הנז' ד"ט הרמ"ב, וי"ד, ובהר"ד, ודכותיהו לא מר'

א״יטור ור׳ יהושע ולא משמואל ורב אדא נתנו רק ממחשבי העבור ככל אשר הצענו .

ואולם אחרי שקבלנו מדותם על היות טעם השהיה הנ׳ תפל מבלי מלח נאמיר כי במהילה מהדר גאונם אף טעמם פגום ביותר , ווה כי לבר ממה שמאמר חז״ל בתשיעית נצטוה הנו אגדה בעלמא אשר אמנה המאמן פשטה לא יחשב לכופר , ואם אמרו נצטוה בכלל לא אמרו , כי אז בפרט פתאם לפתע ראה נוגה הירח ויקדש איתה , הלא יונח שכך הארו . השמע אחי לאונך את היוצא מפיך כי למעמיך אי אפשר היות זה בתוך השעה התשיעית או בסופה , דא״כ תצטיך כמו כן לומר על המולד המסוים בתחלת שש השעות היותו בתוך השעה השלישית ביום שהיא שעת ב״ו או בסופה ונמצא מילד בהר״ד בלתי צודק , שהרי בהכרח מולד אשתקד לפי זה היה מאוחר לרגע בהר״ד בשיעור התרחק הראיה והקדוש בתשיעית מראשיתה ׳ וא״ת כי הציווי על כלל המצות ופעולת הקדוש היה ממש ברגע הראשון לתשיעית למען ישוב צמצום שש השעות בסוף השעה השנית ביום שהיא שעת הי״ד , הנה בתחלה יש לך להתבונן כי בחשבון מדוקדק כזה אשר רגע כמימריה ימיש יהד בהר״ד ממקומו אין לקפח את ההלכה ולהוכיר תחלת השעה התשיעית במקום סוף השמינית הראוי . כי הנה ככינא חריפא כורח בנתים , וזה בלבד יספיק לחחויר בהר״ד לתהו ובהו , אף אם לא יצייר אלא בהר״ג או בהר״ה בהכרח , אחר זה תשיב אל לבך כי לאדם שפעולותיו כלם בזמן נמשך , לא ברגע קטן הוצרך במעשים האלה את לכל חפץ , ואפילו תאמר שהכל נגמר בהלק של תחר״ף הלא נפגם בהר״ד כמו שזכרנו , והקשה על הכל כי המאמר שזכרו משיח שיצי דמכסי סיהרא איננו הולם את המבוקש כהוגן , כי מולד תשרי דישוב הנופל מכל צדיו אל וי״ד הוא כפי השבון המולד השוה , ומאשר התכסות הירח קודם הראות חדישו כנו׳ יש לו להחשב כפי האמתי כנראה ברור מה׳ ק״ה ראש פי״ז , וכמבואר ג״כ מבפל חשב האפוד פס״ו , אשר בהשיגו על הכוזרי והר״ו הלוי בפרושים למאמר נולד קודם חצות , כתב וו״ל . יש להשלא עליהם ו״ל איך לא השניחו למולד האמתי בזה הענין כי האמנם ה״א עיקר ויסוד לראיה וממנו יוגבל הזמן אשר ההיה הראיה אפשרית בכמיחו , ע״כ׳ והנה בחדש תשרי פוק חזי כי האמתי קודם תמיד אל השוה בכמו עשר שעות כפי אשר בניסן השבה מהולפת , כי לכבות ידועות בתבונה אשר זכרם האפודי פ״ח וט״ו מספרו השוה יקדמהו ׳ כמקרה התקופות ג״כ אשר בין השוות והאמתיות יפול ההשתנות שזכרנו מדברי הרר״א זכות בפרק הקודם לנו , וא״כ הנהו שית שעי דמכסי סיהרא לאדם החלו עשר שעות קודם הי״ד , ויונח ג״כ שיקדם בתשרי המולד השוה אל האמתי הלא תראה רמב״ם ז״ל כפי מה שהובאו דבריו מאת המפרש פ״ז מהלכות קדוש חחדש שכתב בבאורו למס׳ ראש השנה פ״ק ז״ל . הא דאמר ר׳ זירא אמר רב נחמן כ״ד שעי מכסי סיהרא לדידן שית מיתהקא ותמני סרי מחדתא ולדידהו שית מחדתא ותמני סרי מיתהקא . גם זה שאמר אבוה דר׳ שמלאי נולד קודם חצות וכולי לא נתברר אצלנו יפה , וכן אחרי ההוכחו עליו נתב בסמוך כללו של דבר הך מימרא קשיא לן מובא כי לפי הנראה אודא למעמיה אשר כתב בה׳ ק״ה פ״א הלבנה נסתרת כמו יום אחד גם אחרי שהדבק השמש ותראה במערב (שהיא וכולי) בערב , באופן כי לפי האמת אם הראיה היתה בהשיעית אין לצמצם המולד לסוף י״ד , וכי תימא אין לבעלי ההוספה לבקש רק ההישב דברי חז״ל , גם

פתגם זה איננו נעשה , כי על כרחין המולד שזכרו נפלו בתהלה שיה שעי הוא לפי האמתי המשתנה פעמים בארוכה וכולי , אך זה של ו"ד הוא כפי השוה שכן אתה מונה ממנו לבהר"ד ולג"י תהצ"ו עד סוף הצולם על הסדר כמו שזכרנו למעלה אבל עם טוב ההתבוננות אלה הדברים הזרים יביאו אותנו להכיר בדרוש הזה מה שיקרה ג"כ בכל פועל , ועיון אנושי כי תקנו וקלקולו יעלה בידינו כפי הצד הנאות או הבלתי נאות אשר נאחז בו מדי נתחילהו , כי הנה בהיות התחלה מן הראש האמתי כל אשר תרדוף בו וישתרג ממנו יכון ויצליח , באמרו ראש דברך אמת אז לעולם כל משפט צדקך , הפך הכתוב על הפכו אולת כסילים אולת , שהאחת גרמא לאחרת . כן באמרנו מה שלא יאות . היינו כי אנו מתחילים חשבון המולדות מן הזמן הנהשב אצלנו ראשית היצירה יען היותה קבלה מסיני . כי סך השנים לה הוא כך , ושהמולד ראשון אם בניסן היה סי' כך ואם בתשרי סימנו כך , ושהמולד התעכב אחר התקופה לדעת זה משך זמן כך ולדעת זה זמן כך והנלוה לאלה כפי הידוע , הן קדם נמצא כחולמים ומתנבאים מה שלא שמענו , ביחסנו למסורת סיני מה שחכמינו אבות עולם לא ספרו לנו , אחר כן דין הוא דתקשי לך יונח מה שלא יכון במתואר למקובל מסיני שנפל חלוק דעות בין ר' אליעזר ור' יהושע אם בניסן או בתשרי נברא העולם מה טעם מתליית המאורות לתקופה ומן התקופה למולד נפל הזמן ההוא אשר דהינו ולמה זה נשתנו הפרשותם אלה בין הבראו בניסן להבראו בתשרי , ולשמואל על שיעור אחד ולר"א על מדה אחרת , הלא מן הראוי היה שמהלכי המאורות אשר לא יעצרם הגשם , וכן ערכי מקריהם איש באחיו ישתוו בזחילם מעת אחת להחלים מעת זולתה , ולמה זה בניסן לר' יהושע לא שהה המולד אחר תליית המאורות רק ט' שעות תרמ"ב חלקים , ובתשרי לר' אליעזר שהה מתחלת ליל ד' עד יום ו' שעה י"ד , ולמה אם נברא בתשרי שהתה התקופה אחר התליה ט"ו שעות שכן לשמואל היתה יום ד' ט"ו שעות , והמולר שהה אחר התקופה יום אחד וכ"ג שעות כמבואר בדבור תוספת דלעילא . ואם נברא בניסן היו הדברים האלה משונים לשטה אחרת ואם יזדמן בניסן לפי דעת שמואל הכלם הלבנה שנעת ימים , הני תשע שעות הרמ"ב חלקים כמו שכתבתי גם בפ"א מאי עבידתיהו , ויהי בדבר מרים שנתרצה הקב"ה למשה בחירו על האמר דיו לבא מן הדין להיות כנדון וכו' מי לחשך היות זה משפט כל נזיפה של מעלה עד יסיק לירח כי שבעת ימים תהיה בנדתה . ואיך אדרבא על כל חטאתיה לא קרה אותה כעוא ועזאל הזכורים בזוהר בראשית פר' הנפילים ומדרש רות הנעלם . או תאמר שמחזאי ועזאל כפי נרסת יומא ופר"א שנפלו מן השמים , והלא דין הוא שילמד גבוה מגבוה ולא מן השפל על הגבוה , והעולה על רוחם של נותני הטעמים הנז' בשהיות המולד ללבנה כבר הראית לדעת כי היו לא ההיה , וחכמינו המחוכמים באמת לא כך אמרו לנו , גם ר' אליעזר ור' יהושע לא פרטו שום דבר כי אם מחלקתם גרידא הנזכרת . והם , רצוני הטעמים הנז' , בבחינת עצמם התודעו במראה כי האף האחרון החביב של בעל התוס' אין להם שחר והן כל זה גם יתר ממנו יאונה מהחילנו הדרוש בצד אשר לא יאות כמו שזכרנו , האמנה בהחילך מקצהו אשר מנגד כראוי באמת לכל איש דעת תמצא הכל מתוקן ומקובל ועולה יפה אין בו שום הויה לקושי , וזה כי תחשוב למשפט שכל החשבון הזה הוא נמצא ומיוסד לא מן הקודם אל המאחר אשר לא נוכל לו כי אם במסורת רוח הקדש , אבל מן המאוחר אל הקודם בחכמה אנושית אשר כך מנחנה . עם כי בארך

הימים שב אצל המון המתלמדים כאלו תחלתו מקדמי ארץ . ועם זה יתברר לך כי לא באה שום קבלה מסיני לנו על סך השנים ליצירה ולא על סימני המולדות והתקופות כנז׳ , אבל באמת ובאמונה סבת התיחס המולדות והתקופות של ימי קדם לסימנים המתחלפים הנז׳ אינה אלה המצא החשבון נופל אליהם כמדובר מזמננו למפרע , כאשר מיסדי העבור חשבו , כמו שיוכל ג״כ לחשוב כל מבין עם תלמיד איך מאיזה מולד שוה אשר תצייר מימיך עד קץ החשבון המסוגל אצלנו לשנות היצירה הכרח הוא דלתשרי הנחשב דישוב יפול המולד אל וי״ד , ובניסן הקודם לו שהוא תהו לר׳ אליעזר וישוב לר״י , אל ד״ט תרמ״ב , ובשל תהו לבהר״ד , וכן התקופות על זה הדרך ובהיות הדבר כן אינך צריך עוד בשום פרט לשאול עליו מה טעם , כי טעמו בו , ומפורש מיניה וביה שכך החשבון בהכרח , וכזה כל ישרי לב יכירו וידעו שכל ההגבלות והסימנים הנז׳ לא הונחו כי אם מדעת החכמים שבאו בעקבות התנאים והאמוראים הנז׳ בבחינת מספר השנים הנרדף מהם על האופן שהחילוהו אשר עוד בע״ה ידובר עליו בפרקינו אלה .

כונת הפרק . קיימא לן כר׳ יהושע דבניסן נברא העולם . ובאור מאמר זה היום תחלת מעשיך . ומבקים שהנברא חולקת על הזוהר דבריה לבדם יקובלו אצלנו . והיות הפסיקתא ומס׳ שמחות ומס׳ סופרים מן הספרים החצונים . ומה הלשון הזה מצלינן האידנא . והראב״ע אחרי אמרו דבתשרי נ״ה הראה דרפיא בידיה ונוטה שנברא בניסן , ובאור פסוק של יחזקאל ותשובה על קצת דברים נמצאו נגד ר׳ יהושע .

פרק ג . יתבאר לך קורא משכיל שעם היותנו אומרים בתפלת ר״ה זה היום תחלת מעשיך , היום הרת עולם , כר׳ אליעזר , הדעת הנרצה לחכמים הנאים ואמוראים גם לאחרונים היודעים בטיב דבריהם ודאי הוא דבניסן נברא כר׳ יהושע . וזה כי עם כל מה שהלצנו בפ״מ דף קכ״ו בעד ר׳ אליעזר אשר עוד בסוף זה הפ׳ תשמע דברינו על ככה תראה לאידך גיסא דברים שיש להם הכרע גמור כר׳ יהושע, כי הנה במקום מחלקתם שהוא פ״ק דר״ה איתא ת״ר חכמי ישראל מונין למבול כר׳ אליעזר ולתקופה כר״י . וחכמי א״ה מונין , אף למבול כר׳ יהושע , ופי׳ רש״י וז״ל חכמי ישראל מונין שנות נח ובריאת העולם ושנות הדורות כר׳ אליעזר דמתשרי תחלת השנים , ולאו משום דסבירא להו בתשרי נברא העולם אלא דתשרי ר׳ה לשנים ובניסן נברא כדקתני ולתקופה כר״י , כשמונים תקופת חמה ולבנה מונין מניסן לומר דמניסן נבראו , ובתחלת ליל ד׳ שמשה חמה מניסן , לפיכך אין תקופת ניסן נופלת אלא בד׳ רבעי היום לפי שלעולם יום ורביע בין תקופת שנה זו לתקופה שכנגדה לשנה הבאה , וכן מולדות הלבנה מונין מולד ניסן ראשון בליל ד׳ ט׳ שעות תרמ״ב חלקים . אף למבול , כלומר למנין שנות הדורות מתחילין מניסן ומבול באייר ירד , על כן משתאמר באחת ושש מאות שנה להיי נח בראשון הרבו המים ניסן הוא , שהרי משפט דור המבול י״ב חדש , ע״כ . הרי פרש לנו כי הכרעת החכמים כר״י , וכן

בעלי התוספת כתבו שם וז"ל . למבול כר"א , ואע"ג דסבירא להו כר"י דבניסן נברא העולם מדמונין לתקופה ט"י מ"מ מונים שנות היצירה ושנות החמה מתשרי משום דהוא ראשון לשמיטין ויובלות , ע"כ , וכבר ראית להם גם בדבור אשר העתקנו בפ' הקודם שכתבנו וז"ל , בפ' כיצד מעברין ק"ל שאין תקופת ניסן וכולי דכולהו ההם כר' יהושע דתניא בבריתא כותיה , ושמואל נמי סבר כר"י . ע"כ . והא דשמואל היא לו באמת סיוע רשום , דלעניו מדת השנה ותקופותיה סבר כר' אליעזר . וצכ"ז לעניו ראשיתה נמה ממנו לר"י , ובפ"ג דר"ה דבור המתחיל כמאן מצלינן האידנא אמרו וז"ל . הימא הא ק' ל כר"י כדאמרינן בפ"ק לתקופה כר"י , ואמר ר"ת דוה תחלת מעשיך לאו משום ברייתו של עולם הוא אלא משום תחלת מעשה דין שהעולם נדון בו אם להתקיים אם לאו . ומה שיסד הקליר בגשם דעצרת כר' אליעזר ובטל של פסח כר"י כתב ר"ת די"ל בהשרי עלה במחשבה ולא נברא עד ניסן , וכוותה פ' עושין פסין גבי אדם עלה במחשבה להברא שנים ולבסוף לא נברא אלא אחד , ובהכי אלו ואלו דברי הקליר יהכנו , ע"כ . גם הר"ן ז"ל פ"ק דר"ה סוף דבורו על ההיא דעוברין לפניו הכריע כר"י , וכן סמ"ג עשאין מ"ו כתב וז"ל ק"ל דבניסן נברא העולם כר"י , והרר"א הנשיא שהיה בשנת ד' אלפים התס"ה קדמון לכל אלו שזכרנו בספרו מן העבור מאמר ג' שער ג' כתב וז"ל , דעתי נוטה כי בריאת עולם היתה בניסן ומדומה לי שדעת רבותינו הסכימה לזה דמשם היו מונים לתקופה , ומנו למבול ולבריאה מתשרי דיום אחד בשנה חשוב שנה כ"ש ששה חדשים , ע"כ . אשר מסוף דבריו אלה אגב ארחין אתה למד לודאי כי ניסן דר"י הוא דישוב לא של תחו , ובשער ז' הוא נשיא כתב בהחלט וז"ל . כבר ההאמת שדעת החכמים הסכימה היות העולם נברא בתקופת ניסן ע"כ . והר"ר לוי ן' חביב עם אשר בתשובת קמ"ג דף רנ' ג הקדמה א' היה נוטה לדעת ר' אליעזר שכך טוב לו שמה , הנה בתשובת קמ"ו דף ר"ע כתב וז"ל . סדרתי דברי הנזכר שהעולם נברא בניסן כי כן נפסקה הלכה בר"ה פ"א , הרי אלה אפוא שבעה קני מנורה האירו אל עבר פנינו על הכרעת הכמי הגמרא עם הכרעתם שהוא בהחלט כר"י . והנה מלבד הברייתא והכמים ושמואל שזכרו התוס' בדבור ערוכין הנו' לזכות ר"י כאסבמא לסחלא יהזק את דעתו ג"כ מה שנמצא פ' הרואה על ההיא דחמה בתקופתה אמר אביי (דהוי בתרא) אימת כל כ"ח שנין דהדרא תקופת ניסן , וזו באמת הלכתא רבה למעשה שמברכין על מעשי בראשית בניסן כפי הנראה בקצרה לרמב"ם ז"ל בה' ברכות פי"א הרי כי בסוד ישרים נאוה תהלה לר"י , ובהכרח מן הדברים הנזכרים אתה למד כי דעת ר' זירא פ"ק דר"ה דפריש מהניתן באהד בתשרי ר"ה לשנים לתקופה ור' אליעזר היא , לומר (כפרוש רש"י ז"ל שם) דמונין לבריאה ותקופת החמה ומילדות הירח מתשרי הוא בבל לגמרי , כ"ש דסתם תלמודנו כבר פרש לשנים למאי נפקא מינה לשמרות , גם אחרי הביאו דבר ר' זירא הנו' כתב ורב נחמן בר יצחק אמר לדין דכתיב מראשית השנה וגו' מר"ה אדם נדון מה יהא בסופה , ופרש"י וז"ל רב נחמן סבר דר"ה לשנים דמהניתן הוא לדין שהקב"ה דן את בני אדם על הקורות אותם עד השתי הבא עכ"ל . וזה ממש כדבר ר"ת שזכרנו , מלבד כי אם יעמדו דברי ר' זירא דמהניתן ר' אליעזר היא וכבר ההאמת דלא ק"ל כותיה , גם מהניתן נמצאת דלא כהלכתא , והלא טוב לפרשה על אופן שדבריה יכונו . והמשבילים יבינו עוד כי לשון הגמרא כמאן מצלינן האידנא בר"ה זה היום התחלת מעשך כמאן כר"א . הוא עצמו יורה

איך הסכמת החכמים באמת כר"י, כי בגלל זה יתעורר ההוא מרבנן לבעיא ההיא, רכיון שהתפרסם אצלו כי לא כן הוא הדעת המוחזק לכל תמיה ואמר אם כן האידנא [המורה ולא לשעבר] אליבא דמאן מצלינן וכולי, והבקי בדרכי הגמרא הלא יכיר כי כל לשון כזה יהידאה הוא, כאמרם ג"כ פ"ק דר"ה כמאן מצלינן האידנא אקצירי ומריעי (פירש"י אמרינן בנדרים קצירי חולים, מריעי ת"ח שהם תשושי כח) כמאן כר' יוסי דאמר אדם נדון בכל יום ויתפלל שידונו אותו לזכות ולא יקנסוהו מיתה, דאי כרבנן דאמרי אין אדם נדון אלא בר"ה הרי כבר נקנסה, וכאמרם ג"כ פ' כל כתבי כמאן אזלא הא דאמר שמואל חצבה עמודיה שבעה אלו ז' ספרי תורה, כמאן כר' יוסי דאמר ויהי בנסוע ספר תורה לעצמו. וכבר נודע כי סוגין דעלמא היא למנותם חמשה הן במספר כ"ד כתבי הקדש הן בהרבה ממדרשי רבותינו. וכן בסנהדרין פ"ק כמאן קרינן רשיעא בר רשיעא אפילו לרשיעא בר צדיקא, כמאן כי האי תנא דאמר את אביה היא מחללת וגו' שנוהגים חול ובזיון ואומרים ארור שזו ילד וכולי, והרי מקראות מלאים הם לא יומתו אבות על בנים אב לא ישא בעון הבן, ואם תמצא בזוהר בראשית פסוק וישם ה' לקין אות בראש השנה אתיליד אדם וכולי, וכן בזוהר אמור פסוק בחדש חשביעי א"ר אבא אדם בר"ה נברא וקם ברינא וכולי, וכן בויקרא רבה פרשה כ"ט המובא ג"כ בפסיקתא כדלקמן לעולם יי' דברך על אתיא דרב בההיא דתני ר' אליעזר, דתנינא בתקיעתא דרב [פרוש נ"ל בישיבה מקום קביעות כמו תוקע עצמו] ' זה היום תחלת מעשיך וגו' בר"ה שעה ראשונה עלה אדם במחשבה, שניה נתיעץ וכולי, אמר הקב"ה לאדם כשם שעמדת לפני בדין היום הזה כך עתידין בניך וכולי, לבך אל ימהר להביא את המאמרים האלה דמיד נצחת נגד ההכרעה דלעילא, כי הזכור מה שכתבו אנשי השם אלפסי והרא"ש ז"ל בשלהי ערובין בדין מיקש על הרעא בשבתא כי חכמי הגמרא ידעו את דברי הירושלמי יותר מדעתנו, ואם בפרטים אשר נפל בהם הפרש חשבום נאותים אין ספק שהחזיקו בם ולא נטו לדעת אחרת, וכן ודאי תאמר על מדרש הרבות אשר כדברי רש"י פסוק ומקצה אחיו לקח הם אגודת א"י, ומדרגתם אצל הבבלי למטה בלי ספק מן הירושלמי. וכן תאמר אף בזוהר מהיות הסבה הנז' צודקת בד בבד גם עליו. ולזה מנהג העולם לאכול בשר אחר גבינה דלא כזוהר משפטים הואיל ובפ' כל הבשר התירוה, ומברכין על ההפילין שתים דלא כזוהר פנחס. ומניחים אותן בחוה"מ דלא כמדרש הנעלם דשיר השירים פסוק לריח שמניך, אשר הובא מאת הגאון קארו טור א' ה סי' ל"א. וכ"ש יחשב זה על הפסיקתא אשר נביא לפנינו. שהתוס' סוף פ' כל שעה תארוה מן הספרים החצונים כמו מס' סופרים אצל הרא"ש בה' ס"ת, כפי מה שזכרתי הרבה מדברי אלה בחבורי פ' י"א. והרי בשני הדינים הנ"ל גם כל יתר הפוסקים ז"ל מקיימים את דברי הבבלי כשני האדירים שזכרנו, וכבר ידעת תשובת רב האי אשר הבאתי בפ"ח כי האגדות שלא נקבעו בגמרא אינן מקיימות, כ"ש איפוא זאת של בריאת עולם אשר בהדיא בכל האמור היא חולקת עליה ובפרט תראה הר"ן שאם הביאו בתחלת דבורו דר"ה פ"ק הנז' את לשון הפסיקתא אשר הוא עצמו מאמר ויקרא רבה דלעילא כמראה פנים לזכותו ' הנה באחרונה נטה הימנו ופסק בהחלט כר"י, ובאמת לפי דיוק מלת האידנא שזכרנו יפתח שער עיון מהו זה שידומה התחלף המנהג בהשתנות הזמנים ההמה. ונראה די"ל אחת משתים, אם שהרצון, עתה אשר תפלותינו סדורות בתקון שוה לכל, מה שלא היו לפנים, כי האמנה

מזמן משה עד הימים ההם מצות ולעבדו בכל לבבכם זו תפלה היתה משתמרת במה שכל אחד אם לתהנה אם להודאה כפי נגע לבבו או שמחתו היה צח הלשון ואיש שפתים לשאת רנה לפני אלקינו ׳ או יאמר האידנא שהמין העם להיות תאר מקרא קודש הזה ר״ה מדמה שכך זה הזמן בעינו היה ג״כ ראש לשנת היצירה בעצמה, או יתור לו המשכיל באור נכון מאלה, כי הלא זה אינו עקרי למבוקשנו .

ואמנה על אודות ראב״ע שזכרתי בפ״מ סוף עמוד קכ״ה כי ממה שכתב בפרוש בוא ובהר סיני נראה היותו סובר דבתשרי נ״ה . אמרתי אגלה אזנך אישי הקורא כי אחר כן באגרת השבת שער א׳ בלבל דבריו שכתב וז״ל, מצינו כתוב בהג הסכות תקופת השנה ובצאת השנה, והנה יום צאת השנה שעברה הכנם הבאה אחריה, ובסמוך, כתוב בי״ה תעבירו שופר וקדשתם את שנת החמשים שהיא יובל, ותהלת השמטה ג״כ היא אז כמו תחלת היובל, ואל השתומם על מה שלא החלה השנה ביום הזכרון. כי אם השבנו שה ה ר״ח ניסן יום תקופת האמת (היינו דבניסן נברא העולם כדמוגן לתקופה כר״י) צריכה התקופה השלישית באמת (היינו תקופת השרי השלישית לניסן להוסיף בעשרה ימים בעבור הוספת מהלך שנת החמה על שנת הירח, גם בעבור היות מהלך השמש מתמיהה . על כן היתה תחלת השנה ביום כפור או סכות ׳ ע״כ . כפי מה שכתב בפרשת תשא תקופת השנה וכולי, זה לאות כי השמש תכנם במזל מאזנים סמוך ליום העשור, ע״ש . הרי מדברי החכם הזה שלא מצא לכף דעתו הראשון מנוח ׳ דנהי שנחשוב השרי ראש לשנים מהיותו כלשון ההוספות דלעילא ראש ג״כ לשמיטין ויובלות, ולדידיה איננו מתהיל מיום הזכרון עצמו ׳ ודאי הוא דבניסן נ״ה, וכ״ש יתנרר לך היות זה דעתו ממה שכתב פר׳ אמר כי העבור הראשון היה אחר שנה וחצי, ובאר הר״ר שמואל בי״א בפרושו עליו וז״ל, דעתו הוא דבניסן נ״ה כר״י, עם כי בפ׳ בהר סיני לא כתב כן, ואנו מונין השבון העבור מהשרי הבא אחריו שהוא שנה וחצי אחר הבריאה, ע״כ, כי מניסן של ישוב דר״י עד תשרי של ו׳ ד יש חצי שנה . ומאז עד השרי הבא אחריו שהוא ראש לשנת עבור גו״ח יש שנה אחרת . גם מפרשו האחר צפנת פענח הביא בפרשת אמור עדיות מדבריו בעניו השרשים הנהוגים לאצטגנינים אשר כל בחינת גלגליהם ומשפטי העולם יחלו אצלם ממזל שלה ׳ כי הראש האמתי לשנה הוא ניסן. ואתה יודע דבר יחזקאל מ׳ בכ״ה שנה לגלותינו בר״ה בעשור לחדש שהתנאר פי״א דס״ע ומשם הובא פ״ג דערכין ושלהי זבחים איזהו שנה דר״ה שלה בעשור לחדש זו שנת היובל, ואחרי שהחכם דון יצחק בנאורו שם רמז דהיה פרושם זה מטעם אמרו דר״ה אינו נקרא בתורה כי אם יום תרועה, ובאר שהכונה בר״ה החדש אשר היה ראש לגלותם, כסלו ד״מ או זולתו, על הדרך שבאר ג״כ ראש פרשה זו ומקומות אחרים שם, באמרו כי החדש ההוא כלו יקרא ראש לשנה ההיא, יתכן אולי יותר שנאמר היות הרמז לחדש ניכן המתואר ראש לחדשי השנה ׳ ויהיה אמרו בר״ה בעשור לחדש באמרו במקומות רבים בראשון בכך לחדש, ובאמת כן ראיתי בהעתקה היונית המיוחסת לשבעים הוקנים שפתרו את שתי המלות ההנה בראש השנה אן טו פרטו פיני, שר״ל בחדש הראשון, כי בדבר רש״י על תרגום אונקלוס פסוק כי שרות הארץ וזולתו . שמרו הטעם כפי דעתם לא המלה עצמה . ועוד הראה על זה דברים עקריים בתשובת הקושיא העשירית לפנינו פי״ג, גם דבר יונתן ב״ע שזכרנו בפ״מ על תשרי דעתיקי קרו ליה קדמאה וכתן הוא שביניאה, יפורש

הימנ וכֵן אשר בהתודע האמה על זמן הבריאה מצד התורה נחשוב ניסן ראש הרשים, הוא תשרי שביצאה. מלבד כי לא יבצר ממנו לומר על דברי יונתן בן עוזיאל אלה כעין מה שכתבנו זה מעט בדבר הזוהר, ועל מדרשי האגדה אשר הבאנו בפ"מ הנז'נאמר כי כבר זכר הראב"ע ז"ל בנסחתו השנית על פרוש שמות לענין כנויו על אדונינו משה. כפי מה שכתב בעל צפנת פענה הנז' על נוסח שמות ראשון המצוי לנו, כי דבר הגאונים הוא שאין מקשין באגדה לא עליה ולא ממנה · ובפרט הביא את דברי הגאון רב האי שכתב בפרוש חגיגה שלו וז"ל, דעו כי דברי האגדה לאו כשמועה נינהו · אלא כל אחד דרש מה שעלה על לבו כגון, אפשר, ויש לומר, לא דבר חתוך לפיכך אין סומכין עליה, ע"כ. וכמו שזכרתי ג"כ במ"ו מפרק הספר את דבר הגאון רב שרירא אביו שכתב במגלת סתריו וז"ל, הני מילי דנפקי מפסוקי ומקרוי מדרש ואגדה אמדנא נינהו. וכן שם זכרון רבנים זולתם המקיימים את דבריהם אלה. ומה אוסיף דבר לזכות ר"י והרי כמו שזכר הר"ן בדבורו הנזכר אף בדינים שהם גופי תורה כלל זה תמיד בידנו ר' אליעזר ור' יהושע הלכה כר"י, כ"ש אפוא שנצהיל פנים לדבריו בעיון אנושי גרידא כזה אשר לא יגע בכל קדש, גם במקבות כל אלה, כיהודה ועוד לקרא, יכול אתה לזכור מה שהאמת בראש זה הפרק מעדות רבותינו שכל חכמי א"ה סוברים כר' יהושע, כי כן אמנה לקיום דברם אשר לעולם נצב, מצאתי סאמוסי"או חכם נוצרי פ"ב ספר א' והמיססיאה בספרו מן הלמודים השונים פכ"ו ח"ג. שאחרי הקצות דעת המאמינים קדמות העולם אשר עם זה ודאי לא יראו כל ראשית לו, זכרו קבוצות תוכנים וחכמי קדם מן האומות. ועוד בה עשיריה פרטית מנקיבי ראשית חכמי הנצרים אשר נחה שקטה הסכמת כלם על הדעת הזה. באופן כי קרוב הוא להאמר עליו היות רוח כל הבריות נוחה הימנו.

כונת הפרק. היתחה ככבה בריתית שהתנאים לא היו מחשבים כפי העבור אשר אצלנו ובלתי מחזקים סימן בהר"ד, ור' הלל וב"ד והם בבחירתם על צד היותר טוב העתיקו אותנו מחשבון האמתי אל השיה הן במולדית הן בתקופית, וראיית עוד לראב"ע כי בעת הראיה לא היו חוששים אל סדרי העבור אשר לנו, וכן ראיה על בלתי החשוב לקדמונים סימן בהר"ד כבחינת היום שבו יצאנו במצרים, ותבודה על בעל הטורים והחכם קארו בענין זה, והכנע ג"כ החשוב לקדמונים כפי העבור כמה שלפעמים בין חשבון הראיה והעבור יפול הפרש על יום ראש החדש.

פרק ד. עתה יצאתי להשכילך דבר אשר גם ממנו יתחייב בלי ספק קושי עצום לאומרים כי חשבונות העבור עם סי' בהר"ד נמסרו מסיני, והוא כי מצאנו ראינו סי' בהר"ד או תאמר סי' וי"ד המתיחס עליו בלתי ידוע ובלתי מוחזק לתנאים והיקים של בריתות אשר להיותן שרירות ונכונות, הובאו בגמרא להקשות או לתרץ מהנה ולא עוד אלא שסדר העבור והחשבון הנהוג לנו היה בלתי נשמר ממתן תורה עד זמן אביי ורבא ואולי גם ימים רבים אחר שנסברו, כי הנה במס' שבת פ' ר' עקיבא

לענין המחלוקת אם התורה בששה בסיון נתנה כרבנן או בשבעה כר' יוסי · ולברר הדבר הקשו מחשבון יום יציאת מצרים · הובאה תחלה ברייתא אומרת דהמישי בשבת היה אשר ממנה דייקו נגד רבנן מדהמסר בניסן חמשא בשבא ריש ירחא דאייר שבתא ודסיון חד בשבא . ויהי בתרצם אמרי לך רבנן אייר דההיא שתא עבורי עבורה , הוסיפו קישיא מבריתא שנית ת"ש דלא עבורה , דתניא ראש חדש ניסן ויום ט"ו שבו יצאו חמישי בשבת היה השלים ניסן וארע אייר להיות בשבה , חסר אייר וארע סיון בע"ש , ואחרי שהרצו הא מני ר' יוסי היא הקשו עוד משלישית ת"ש באחד לחדש הראשון בשנה השנית הוקם המשכן . ותניא אותו היום נטל עשר עשרות ראשון למעשה בראשית ראשון לחדשים . ודייקו מדרישו ירחא דניסן דהא שתא חד בשבא דאשתקד ד' בשבא דתניא אחרים אומרים אין בין עצרת לעצרת ואין בין ר' ה לר"ה אלא ד' ימים בלבד ואם מעוברת חמשה , הוה ליה ריש ירחא דאייר מעלי שבתא ודסיון שבתא קשיא לר' יוסי ולרבנן , ויהי בתרצם לר' יוסי שבעה חסרין עבוד , ולרבנן שמונה כמו שבאר שם רש"י , הוסיפו להקשות מרביעית ת"ש דתניא בס"ע ר"ח ניסן ויום ט"ו שבו יצאו ע"ש היה , ומדרישו ירחא דניסן ע"ש ריש ירחא דאייר חד בשבא וסיון בתרי בשבא קשיא לר' יוסי , והשיבו אמר לך ר' יוסי הא מני רבנן היא , ועתה התישב נא והסתכל כמה הוכחות יש לנו להוציא מדבריהם אלה , חדא כי מן הדין תקשי לך מה לאבות עולם בעלי הבריתות הנזכרות שיהלוקו על יום יציאת מצרים כי זאת אומרת יום ד' היה וזאת יום ה' וזאת יום ו' , לייתי ספרא דעלמא ונחזי , כי בהיות מן הידוע דר"ח ניסן וט"ו בו שרין ביומם יחשבו מבהר"ד למולד ניסן דבתמ"ח על הדרך שזכרתי מדבריו הלטיף במהדורא השנית ועל נכון ימצאוהו , ועוד יקשה איך הוחזק אצלם נפלו בשום אחד משלשה הימים דה"ו והרי כמו שהראינו שם מהדורא שנית מטעם החכם לטיף הנז' , ולפי החשבון אשר באצבע הראה נמוקו עמו מולד ניסן של בתמ"ח מבהר"ד על כרחין היה ביום ג' , ואף אם תשלים שנת בתמ"ח כלה לפני צאתם יפול של בתמ"ט ליום א' וכמו כן יקשה אם סי' בהר"ד היה מקובל אצלם לישר למה זה בבקשם ר' ח ניסן של גאולה השפילו לראותו מבחינת ראש החדש דשנה אחריה , ישאו עינם אל בהר"ד שהוא הסימן המובהק לידיעת כל אלה , כי כמו שכתב הלטיף הנז' נמצא על ידו קביעות ר"ה ההיא וממנו יודע יום ר"ח ניסן שבה . ומדי ראותם סתירה בין שתי הבחינות יתקשו עליה , הלא כל אלה ראיות מוכיחות כי בעלי הבריתות ההנה לא הוה קים להו בסימני בהר"ד או די"ד מאומה .

והנה עוד יתאמת לך מהן מה שהונה שנית בהצעתנו כי סדר העבור הנהוג לנו היה בלתי נשמר מקדם , וזה שיש להקשות מדוע בפלפלם שם על יום מתן תורה ונמצאו שתי הבריתות שאמרו ביום ה' וגם האחרת השנויה על יום נסעם מאלים קשיות לרבנן תרץ בעל הסוגיא בכל אחת משלשתן אמרי לך רבנן אייר דההיא שתא עבורי עבורה , מהיכא תיסק אדעתין כי בצאת ישראל ממצרים שנו את תפקידם לעבר החדשים שלא כמנהג או לעבר את אייר החסר תמיד כפי הידוע , יונח דכי אתא עולא פ"ק דר"ה אמר דעבורה לאלול שוה היה מעשה מפני הצורך , כמו שנוסיף לדבר ע"ן בפי"ב סי' י"ג . למה נשפוט כואת על אייר הנז' ועל מנין החדשים הנז' בלתי שנדע בהם סבה מחייבת רק נהינה מקום לדעת אחד בדבר שהוא נכרי לנדרש אצלנו . הלא יותר ייטב להם בטולו ולא נסור מלומר שהחזיקו בחשבון העבור אשר

גם בימים ההם היה דרך המלך . אלא ודאי יאות להאמין כי השנוי זה לא היה ולא נברא עד ימי האחרונים מן האמוראים כדבר הרמב"ן בהשגות קנ"ג וכפי מה שזכרנו באורכה פ"מ דף קל"ד ע"ב שאו ר' הלל וב"ד אשר מיד אלקים היה להם כח כסנהדרי גדולה ראו כי נוסף על הכרח התבטל הקדוש צ"פ הראיה מחמת בטול הב"ד מן הארץ . הנה חשבון האמתי אשר היה נוהג עם סדר הקדוש הנז' , מהיותו תמיד עולה ויורד באורכה וקצרה הוא צריך מאוד לחכמי לב דנהירן להו שבילי דשמיא , וטידיו רציהם בכל קביעות דחופים להודיעו את נדחי עמנו ' מה שלא תוכל לשקור עליו שה אובר השוורה כסנולת גלותה אף במקומות קביציה . ובכן בחכמה גדולה ועל צד היותר טוב הסיע את עצמנו גם ממנו עד בוא לציון גואל , וכעין קפיצת הדרך , היינו בלי הטריח עלינו לבוא עוד מן השוה אל האמתי כמשפט חשבון הראיה , יסד לנו החשבון כלו הן מולדות הן תקופות על המהלך האמצעי לבדו השומר אמת לעולם על אופן שוה , עד כי כדבר הר"ם פי"א גם לנערי בני ישראל נקל בו המרוץ , ובצאת סדורי ראשונה מאדמת הקדש אשר זה אחד מתנאיו כמו שהתקבל פרק הרואה באסמכתא מן הכתוב כי מציון תצא תורה . יתכן העשותו לעולם בה וחוצה לה , הלא גם עם החשבון הזה נבוא אל כל תכלית נדרש בקביעות כמו שהיה בעת הראיה ע"פ המסורת כאשר לא נחסר מהשניה שיבא הפסח באביב וחג הסכות באסיף וכל זולת אלה מן ההכרחי בעבור , ומבלי שום הפסד בו הנה סדרו זה בבחינת מה שאמרנו , יהיה כמו שנצטוה ר"מ ללכת ירושלימה מדרך הצופים ובהמנע אצלו הדרך ההוא בשעת חרום יכנם לה מדרך המדבר אשר לכל הפנים יוכל לומר עומדות הנם רגלינו בשעריך , וכבר שמענו פ"ק דר"ה שמואל דאמר יכילנא לתקוני לכולה גולה . בשנם הקונו זה יחשב בלתי שלם כמו שיתבאר בסמוך . ובכן מה שלא עשו בימיו להסמכם עדין על הראיה ועל פיה היו מחיצים לחדשים את הצריך לגולה , הסכימו לעשותו אחר כן כאשר יראו על התבטל הב"ד מן הארץ וכל אשר עשו י' הצליח .

ואולם היות מה שזכרנו אמת ויציב כי הן במולדות הן בתקופות החשבון הזה כלו מיוסד על המהלך השוה בלתי רדוף ממנו כמשפט הראשון אל התקן האמתי יתברר גם אל הבלתי מומחה בעבור מדברי הר"ם ז"ל , במולדות פ"ק מה' קה"ח ובתקופות סוף פרק י' ע"ש . וכן תמצאהו לנשיא סוף שער ב' מאמר ג' שכתב וז"ל , רבותינו מסרו לנו חשבון שתי התקופות על המהלך השוה להקל מעלינו דרך החשבון וכולי , והרי לך ממנו טעם הקולא שזכרתי , וכמו כן במולדות תראנו לו מאמר ב' שער ו' באורך , וראב"ע באגרת השבת שער ב' כאשר דבר על המולד כתב וז"ל , חכמינו חשבוהו במהלך האמצעי . ובפרשת חשא כתב על התקופת רב אדא שהיא צריכה לתקון היינו מן השוה אל האמתי , ובפרשת אמור כתב העבור בנוי על המהלך התטן על כן אמרו פעמים בא בארוכה וקצרה , גם לפנינו פ"ח תחזינה עיניך מה שכתב החכם אפודי וזה קצת לשונו סימני השנים נסדרו באופן מסכים עם המהלך השוה ללבנה אשר עליו נבנה סוד העיבור . וכבר נודע ג"כ כי זה החשבון השוה היה נהוג מני קדם ועודנו היום נוהג אף לערבים שוכני א"י כמו שזכרתי בפ' מ' ד' קנ"ה . ואפס המסדרים ז"ל הבדילו בו בין קדש לחול כי הוסיפו השגחה ותקון כפי ההכרחי בו מן התורה בשמירת האביב לפסח ויתר הדברים שזכרנו.

והנה לבד ממה שכתבתי בפכ"ה דף צ"ו בשם הגאון רב האי והנשיא, שר' הלל היה בשנת חר"ע לשטרות ר"ץ להרבן הבית תראה ג"כ היותו סביב לומן אביי ורבא שזכר הר"ם פ"ה ממה שכתב הזכות בהקדמת ספרו מן העבור בשם הר"ר שמעון דוראן בפרושו על האזהרות מקום אמרם וקצב ותכונה להדשי השנה שזה ר' הלל היה דור רביעי לרבינו הקדוש, היינו בן ר' יהודה נשיאה אשר מצאנוהו בן ר"ג בנו של ר' יהודה הנשיא זכר כולם לנעימות נצח.

ואולם אם כאשר יורו דברי הרמב"ן בהשגות קנ"ג לא התברר מיהס ר' הלל הנו' רק היותו בן ר' יהודה נשיאה, תדע כי התוספת פ"ק דר"ה כתבו וז"ל שלח ליה ר' יהודה נשיאה לר' אמי אין זה ר' יהודה נשיאה שהחיר השמין פ' אין מעמידין שהיה בימי רב ושמואל דההוא בנו של ר"ג בר' יהודה הנשיא, וזה תלמידו של ר' יוחנן דהוה כייף לרב ושמואל באופן שיחכן כי זה ר' יהודה נשיאה אביו של ר' הלל היה המאוחר לבנו של ר"ג כנז' ו וא"כ גם ר' הלל בנו מאוחר יותר. ואתה חביב, הקורא לאמתת כל מה שכתבנו על היות סדר העבור מקרוב התרצה נא לראות מחדש כל אשר כתבתי בקלף קכ"ה הנו' עד מלות יכחישוה אשר בדלח השניח עם תוספת המדורה המתהלת ובבאור תמצא וכולי ' הלא שם תראה על זה ראיות נכחות בטוב טעם. ואולם עוד להזוק המונה הזה אוסיף לך פה מזכרת דברים אלו אשר לא יהו עליך למורח. כי תראה מה שכתב ראב"ע פ' אלה מועדי וז"ל, כלל זה אתן לך בדבר המועדים שהיו מסורים לב"ד, הלא תראה אמרו על פסח הזקיהו ויועץ המלך, וחכמינו אמרו שהב"ד היה מסתכל בדברים רבים בקביעת השנה ואמרו על ר' עקיבא שעבר שתי שנים רצופות ' ואין בכל המקרא ראיה אך היו ישראל קובעים את החדשים והמועדות ' ומה שאמר הגאון כי על חשבון העבור היו סומכין אינו אמת. כי במשנה גם בגמרא ראיות שהיה פסח בנד"ו. גם שני מעשים שם ועבור השנים הוא קרוב תוספת שנת החמה על הלבנה ואינו על דרך הקדמונים כל אלו דבריו, אשר לעת עתה ראיתי להוסיף בם חזוק נגד הגאון מטעם זה שאוכיח. והוא כי תקשי לך היא גופה בשלמא חשבון האמתי אשר הוא כישיר אל הראיה ניחא שהיו מחשבין בו אלא חשבון העבור כפי השוה ופעמים רבות ישתנה מיום הראיה כדבעינן למימר קמן פ"ה למאי יסמכו עליו ולמה זה יחשבוהו, גם תתבונן בזה שאומר. ידענו דבר שמואל הנו' יכילנא לתקוני לכולי גולה, ופי' רש"י יכילנא להקוני בלא ראית העדים שבקי אני בתולדות הלבנה לתקן את המועדות מסדר העבור. וכן באר הר"מ בפרושו למס' ר"ה אשר ראיתיו במנטובה אצל הר"ר עזרא מפאנו והמפרש הביא דבריו פ"ד מה' ק"ה וז"ל, יש בידי כח לחשב השנים ולתקן איזו שנה צריכה עבור וכן בפי' רש"י איזה חדש צריך להתעבר עד ביאת הגואל וישוב בסנהדרין ע"כ. כי נראה מזה היות שבהו הנו' מהשענו על חכמתו בתכונה. ואם איתא שהיו גם בזמנו מחשבים כפי סדר העבור למה זה ישתבח בידיעה והיא קבלה. ומאי אולמיה ורבותיה בה מיתר החכמים שלא ידעו כמוהו, ועוד יקשה כי עם כל חכמתו הנזכרת לא היה בקי בחשבון האמתי, הן ממה שאבוה דר' שמלאי השיק שפתיו באשר לא ידע ההיא מלתא דתניא בסוד העבור, נולד קודם הצות וכולי, ואמר ליה מדהא לא ידע מר איכא מלי אחריני נמי דלא ידע, הן ממה שהנסיון הורה ממנו בהגבילו המולדות לכ"ט י"ב תשכ"ב והתקופות לצ"א יום ורביע אשר לא בלבד אינם נחשבים כי אם לפי המהלך השוה, אלא אף בחשבון זה

אינם אלא על צד הקרוב . ואם הוא המשתבח בעבור היה רחוק הימנו כי השוה במולדות הוא כמי״ב תשצ״ג ובתקופות הנו כרב אדא , איך יאמר הגאון שהיה נוהג בימים ההמה , ועוד בע״ה תמצא ראיות על זה בפ״ח וי״ב לפנינו , והנה יאות שתתבונן כי האמנה לדעת ס״ע יציאת מצרים היתה ביום ששי כנראה שם פ״ה ואל תחוש לאיזה לשון מסוכסך שתמצא בו כי בהדיא אמרו פ׳ ר׳ עקיבא כמו שזכרנו בתחלת פרק זה , ת״ש דתניא בס״ע פסח שבי יצאו יום ששי היה , אשר ע״כ יש לתמוה על טור או״ח ס׳ ת״ל שאמר ביום ה׳ ומסיק למילתיה והכי תניא בס״ע , וכן תתפלא על הגאון קארו אשר עם התברר מנמוקיו שם כי ראה את סוגית פ׳ ר׳ עקיבא הנז׳ לא הגיה בעדות הגמ׳ הנזכרת נוסח הטור שזכרנו , יהי מה סתם תלמודא בפ׳ הנז׳ קודם לבריתא זו של יום ששי הביא את שתי הבריתות שכתבנו למעלה האומרות ביום ה׳ , והוא אמנם המוחזק אצל תופשי התורה כמו שראית לבעל הטור הנז׳ ולדבור תוספות נמצא ג״כ עם סמך מדרש אשר הובא שמה , ולרבנו סעדיה מדברי הז״ל לפי מה שזכר הראב״ע פרשת בשלח ופקודי , עם כי הוא אמר שם על אמרת חכמינו אם קבלה נקבל ואם סברא לפני יום ה׳ יצאו וכולי , ומצד אחר ראית מה שכתבתי בפל״ה דף ק״ט וכן במהדורא השנית על דף ק״ט הנז׳ את דברי החכם לטיף והשבונו אשר בו הראה כי לפי סדר עבורנו אי אפשר ליציאת מצרים בשנת ב׳ אלפים תמ״ח שהיתה ביום ה׳ , וא״כ הכרח הוא שנאמר אחת משתים , או לא יצאו ביום ה׳ , או לא היו אז חושבין לפי העבור . והלא טוב שנתפוש לשון זה האחרון למען יתכן שיצאו ביום ה׳ כפי המוחזק בעמנו . ועל הכל יתאמת לך המנע חשבם כפי סדר העבור ממה שתראה דרכי הראיה בנוים על האמתי וכל הקביעות על השוה כאמור , והנה לפעמים יפול בינותם הפרש על ימי החדש כמו שזכרתי בקלף קכ״ה פ״מ מן הספר , ויזכר עוד פ״ח לפנינו , הרי איפוא מכל אלה אמתת מה שהונה כי סדרי ר׳ הלל הנקראים חשבון העבור יען אשר כל עקרו כמו שכתב הנשיא מאמר ב׳ סוף שער ג׳ הוא עבור השנה חדשים בימיו מקרוב באו .

כונת הפרק • שלא היו סדרי העבור נחשבים לקדמונים ממה שנראה חמשה מן האחרונים מעידים כי סימן בהר״ד יוסד כפי אופק בבל , עם המצא ג״כ אומרים שהוא כמו אופק א״י , והר״ם לא פרש דבריו רק בחשבון הראיה , וכן ראב״ע , ואיך המולד אצלנו איננו כפי האופק שלנו , רק באופק א״י או בבל , והוכחה על היות סי׳ בהר״ד נחשב בסתם למפרע •

פרק ה . וממה שיחזק עוד היות סדרי העבור נתונים מקרוב כאמור , ויתחייב ממנו קושי לאומרים העתקם ממשה רבינו הוא שתמצא אגודת בני עלייה חמשת חכמים מן האחרונים ז״ל מוריעי תקון הלוחות אומרים בהדיא ובמופת מכריח לפי דעתם שסי׳ בהר״ד סודר כפי אופק נציבין הסמוכה לבבל , והנה אם כן לא נוכל לשפוט שנוסחה במסדריו כי אם רוח חכמה ובינה והסכמה כהרבה הסכמות אשר בפ״ח לפנינו , יתאמתו לך בקביעיות לא ברוח יי׳ ראשונה ובעצם , עם כי בבחינת

המצוה שלה לא הסור נוכל ליהסם לסיני כמו שזכרנו למעלה, ואמנם טרם נבאר זה יאות שנאמר כי מן הידוע גם לכל מתחיל בעיון מסלות הכוכבים כי להיות הארץ כדורית ומהלך המאורות עליה בהיקף הנה שעת הזריחה והשקיעה איננה שוה בכל מקום, אבל משונה במספרה השתניות לאין חקר, כי דרך משל מולד הירח השוה שהוא פגיעתה בשמש דרך מהלכם האמצעי, וככה כל מקרה זולת זה כמו שתאמר יולד בן לנעמי, עם כי פה פיורה היה בתחלת י"ח שעות על יום א', אין ספק כי התחלף שעתו הלוף רב כפי רוב מקומות הכדור עד בואך נ"כ להשתנות היום באיזה מקום מן הארץ, כי רגע הודמן פה המעשה ההוא יהיה במקום מה קודם הי"ח שעות ובמקום וולתו אחריהן ובהפרש חלקי שעה רבים כל מקום כפי שעותיו הנמשכו לאופק שלו אשר אמנה רבו למעלה, הלא זה גם שמש לא ראה ולא ידע יאמינהו לראב"ע ממה שכתב על ויורח לו השמש ועל פרשת החדש, כי בין ירושלים לעיר לוקה נמצא הפרש בב' שעות ושליש, ולהכם כוזרי ממה שכתב בתחלת מאמרו השני כי יום השבת יהל בצין שהוא קצה המזרח כמו י"ח שעות אחרי החלו בירושלים ולהר"ז הלוי ממה שכתב פ"ק דר"ה על הכתוב ויהי ערב ובקר יום זה וזה שיכבול הפרוש כי לסבת היקף הזריחה והשקיעה אשר תחל כאן בשעה משונה מהחילה כאן היה הערב והבקר יחד כיום תמים, והנה אחרי התישב זה בלב הסכת ושמע כי החכם האצטגנין ר' יצחק אלחדאב בעל ספר אורח סלולה בשער השני ממנו, אחרי העירו אזן הקורא כי ראשית לוחותיו הוא לא לפולד בהר"ד של תהו אבל מהצות יום א' הקודם אליו [אשר מזה תוכל להבין כי גם בהר"ד יוסד בהסכמה כואת לפי דעה ולפי מקום מסדריו] כתב ז"ל, המקום אשר עליו נתיסד בהר"ד לפי מה שהחשבון נותן הוא רחוק מאמצע העולם לצד מערב נ"ז דקי שעה וה' שניות שהם י"ד מעלות י"ו דקים ט"ו שניים, וארכו לפי זה מקצה המערב ע"ה מעלות מי"ג דקים מ"ה שניים ונמצא בלוחות תלמי המדוייקים שאורך בבל שמונים מעלות מן המערב ונציבין ע"ז מעלות נמצא המקום אשר עליו נתיסד בהר"ד הוא בארץ בבל קרוב לנציבין, ואולי מקומו של מר שמואל היה אשר לבקיאותו בחכמת הכוכבים אמר נהירין לי שבילי דשמיא עכ"ד, וכן הר"ר מרדכי פנצי בלוחותיו אחרי הביאו דברים מה של הר"ר עמנואל בעל הכנפים כתב וז"ל · על פי דרכו זה יצא לנו שהמקום אשר בו סודר חשבון מועד ר"ג הוא רחוק מסוף המערב ד' שעות נ"ד דקים נ"ג שניים · וזה כי מקום ר' עמנואל לפי מה שכתב הוא, רחוק מסוף המערב ב' שעות י"ד דקים · וכשנקבץ אותם עם ב' מ' נ"ג שהוא מרחק מקום ר' עמנואל ממקום מולד ר"ג כאמור יהיה קבוצם ד' נ"ד נ"ג שהוא מרחק ע"ג מעלות מ"ג דקים ט"ו שניים בגלגל המזלות, וכפי מה שכתב הר"ר יצחק א ל ח ד א ב בס' אורח סלולה המקום אשר בו יוסד מולד ר"ג הוא רחוק מסוף המערב ד' ב' נ"ב. וברוך יודע רזי עולם ע"כ. ואני ביני הכי טרם אצא מדברי החכם פנצי הלז אפרש כי כונתו במקום הוסד מולד ר"ג בלי ספק איננה שר"ג הקן שם את הכ"ט י"ב תשצ"ג אשר בין מולד למולד, ושלא יהיה השיעור ההוא ביהר המקומות, כי הנה המרחק אשר בין מולד למולד שוה המיד התל בו מאיזה מקום שתרצה כפי מה שנזכור עוד, ור"ג שהיה נשיא בא"י מאי בעי בנציבין ובבל, אבל כונתו היא שוה השיעור המקובל לר"ג ולא ממנו מסדרי הלוחות ציינו התלוג מבהר"ד שהוא הנאות בבחינה מקום נציבין כפי דבריו שזכרנו · ויעוד בפרק

שלמנו יודע לך כי כזה אירע גם בשאלת המטר שתקונה בגלל בבל כראוי לו נשאר גם אצלנו הרחוקים ממנו, בהשאר ג"כ מנהג קצת התפלות וניסח הא לחמא ליל פסח בלשון ארמי ומחזי כרתי וזוביא בריש שתא, כדבר אביי פ"ק דכריתות ובתרא דהוריות לפרוש בעל השור סי' תקפ"ד. יען כי סרורה היחל בגלילות ההמה.

אך נשוב לזכרון נשמות האנודה שיסדנו, הנה כמו כן האצטגנין ר' אברהם וכות בהקדמת ספרו מן העבור כתב על ר' יהודה בר' אשר ז"ל, שתראנו בפ"ח מדבה לספר בשבחיו: כי בספרו חקת שמים הסכים שהקביעה היא לאורך ע"ח מעלות היינו בבל, וזכר שכן כתב בעל אורח סלולה, בתתו סבה לזה כי שם היתה דירת האמוראים בעלי העבור שמואל ור"א בר אהבה, ובסמיך כתב שכן הר"ר יהודא ן' ווירגא ז"ל אשר היה בדורו הסכים לדעת החכמים האלה, הרי לך בהדיא כי המשה אלה משיני טעם אלחדאב, פנצי, ריב"א, ן' ווירגא, ובעל הכנפים, יגידו דבר זה כי סימן בהר"ד וכן בלי ספק סימן וי"ד ואבורידו לא מראש מסי משה או בית דוד והנביאים אשר מעולם דבר לא היה להם עם בבל ארץ לא מבוהדה, נתיסד, אבל מחכמי הדורות שוכני הגלל ההוא אשר פנו אל הישרת החשבונות והקלתם ע"פ המהלך השוה כמו שזכרנו וממנו תוכל להקיש גם לזולתו בקצת דברים מתיחסים לחשבונות אלו מלבד שזה ברור בקצתם כמו שאגבור עוד בפ"ח לפנינו. ועיניך קורא משכיל הלא לאמינה ראו כי זה הדבר התקיים אצלם לא מדרך פלילה וסברא, אבל בחכמת איצטגנינין ומופתים נראים אל עין היודע בטיב מצבי האקלמים, עד כי אליבא דידהו אי אפשר לעמוד מנגד.

וכבר ידעתי המצא ג"כ יחידים אומרים כי חשבון בהר"ד נוסד בא"י כמו האפודי אשר בפ' כ"ב כתב וז"ל: המולד הראשון אשר עליו סדרו הדחיות וידיעת המולדות לקביעות ראשי השנים והמועדות וסוד העבור הוא בהר"ד בירושלים עיר הקדש או בקצה א"י המזרחי ע"כ, גם הזכות הנז' סברת עצמו כנראה לו שם היא כי מקום קביעות העבור הוא ירושלים או יבנה: כי שם ישבו כסאות בתי הדינים למשפט ראיית היחד, אך דבריו אלה נראין לי סותרים קצתם לקצה, כי מה לחשבון הראיה עם חשבון העבור שזה כפי האמתי וזה כפי השוה, ועוד שהם אמרנא בלבד מאשר גם דברי האפודי הנז' הנם מסופקים אצלו ובלי נתינת טעם, והוא זכות אשר דבר מאומד הדעת הנה תמורת יבנה לבדו, היה לו לומר באחד מעשרת המקומות שאלידהם גלחה סנהדרין כדברם ז"ל בר"ה פ"ד:

ולכל הפנים אם ראיה הר"ם ז"ל סוף פי"א שכתב וז"ל לפי שהראיה היא בא"י עשינו כל דרכי החשבונות הזה בנוים על ירושלים אל תשיעה לחשוב היותו רומו לחשבון השוה הנהוג לנו, אבל תכיר מדבריו ובפרט מראשיתם שאמר לפי שהראיה היא בא"י, שאינו מדבר אלא על חשבון האמתי כפי מהלך המאורות בגלגל הכוכבים אשר היו הסנהדרין צריכין לחשב כמו אצטגנינים לדעת אם דבר העדים בראיה הירח אפשרי אם אין, וזה החשבון בעינו הוא שדבר עליו בפי"ח מסימן ח' עד סוף הפרק, וכן בכל מקום מהלכותיו ההנה: אבל ההשבון האמצעי השוה לא דבר על מקום הקבעו מאומה, ומעולם לא תאר אותו רק החשבון הפשוט בכל ישראל בלי שיפרש התקבלו מישה כמו שתשמע עוד בפ' שלמנינו. וכן אם מצאה לראב"ע באגרת השנה שיער ב' לענין ארבעה המעיות שיהם לאון רב סעדיה על אמרו כי ראה את קדרת השמש ביער בנדאד [היא העיר הנדולה בתחום בבל אחרי הרבן בבל

כדברי רש"י פ' הרואה על ר' הנה בגדתאה] בלא עת המולד, שכתב וז"ל. הבעיה השני הוא כי חשבון המולד על ירושלים, והנה בינה ובין בגדאד שתי שלישיות שעה, יתבאר לך מדבריו שם היותו מדבר על המולד האמתי, כמו שהבין ג"כ מלשונו באגרת השנת אשר אכתוב בסמיך, ובפ' אמור כתב אין הקביעות רודף אחר ראיית הלבנה בירושלים.

והנה ההפרש הזה אשר בין חשבון לחשבון אל יליז מעינך, ובראותך אותו בהקדמת פרושו ומקומות אחרים שכתב כי הב"ד היו מחשבין תדע שכונתו אמנם היא לחשבון הראיה אשר נאמין ההלמדו אליהם מדוקדק במסורה. מלבד כי אף אם הבין קצת דבריו כאלה על חשבון העבור לא בכל זאת תנזור אומר שדעתו הוא כי בעצם וראשונה התקבל מסיני, אבל על זה הדרך, היינו כי הואיל ודרכיו המסורים לנו מקרוב עם היותם מתחלפים לדרכי הראיה אנחנו על ידם ג"כ באים אל התכליות הנדרשים ע"פ המסורת בעת הראיה בשמירת האביב והאסיף ודכותיהו יש לנו מזה כמו שכתב בהקדמה לברך את אלקינו אשר הדר בנו אל היושר וכי לא נוכל כדבריו בפ' אמור לעשות טוב ממנו, ועוד נדבר על ברור דעתו זה בפי"א ועל השביעית פי"ג. יהי מה שמעה אזנך ותבן אמתת מה שהונח בראש זה הפרק על אגודת ההנמים שזכרנו. וכל מתנגד אם בעל נפש ישרה הוא ישיב ידו אל חיקו ויתבונן אליבא דידהו, דלכ"ע גברי רברבי הוו ומסדרי הלוחות שנה שנה יקהו מפיה' תורה, מאי איכא למימר.

ונקוט מיהא דבר יאות לידע ולהודיע, כי בין שסי' בהר"ד יוסד באופק א"י, בין באופק בבל, הנה בהיות כל מולד שוה הרשום בלוחותינו בנוי עליו יהאמת לך כי כאשר חבוא לראות מולד פלוני ופלוני מהי הוא והמצא יום ושעה וחלק פלוני, שיתו זאת אמנם היא בא"י או בבל בלבד אבל בארצך המערבית לשתיהן איננה אלא אחר שעות וחלקים במספרם כמשפט קו הנטיה בהכרח הלא זה הדבר כתב אותו החכם פלוני אלמוני בספרו דף קי"ג בפרק שבו יודיע שורש המולד השוה אצל הנצרים המתחיל מיום המילה הרשומה להם, ושהטעם על איזה הפרש אשר בינם לבינינו בגלילות שונות איננו אלא היות שרשנו קבוע על אופק בבל, והוא בהכרח משתנה ממקום למקום בהלוף קו הנטיה שמה.

וכן תבין זה מדברי הראב"ע באגרה השבה שער ב' שכתב וז"ל. יש יהודים אשר להיותם יודעים אי"ב תשצ"ג יחשבו שעמדו על סוד העבור ואומרים לנצרים מתי תראה הלבנה ויחשבו כי המולד עשוי על מקום כל מחשב וכו', והנוצרים ידמו כי חשבון העבור טעות חלילה, אבל העברים הנו' הם הבזועים בזה כי לא יוכל המשכיל לדעת מהי תראה הלבנה, עד ידע רגע המולד וידע מקום המחברות בחלק מעלת המזל, ויראה אם מהלך המאורות, בארוכה או קצרה ויוסיף או יגרע עד שידע רגע ה' ולד האמתי על ירושלים וכו' ע"ש כי הדברי' ארוכים, ובכלל הוא הולך לשטה זו שאין עתי כל המקומות שוים בראית הירח והמולד אבל צריך להתבונן הפרש הזריחה והשקיעה כמו שזכרנו, גם לא אכחד כי בפרוש סדר אמור לקראי אהרן בן אליה [אש תמיד בנפש זה וזה הוקר] נמצא כי אחה מראיותם לקבוע החדשים גם היום ע"פ הראיה, ובפרט השוכנים בא"י, היא זאת שאמרו כשם שאין לנו לשמור את השבת חוצה לארץ כפי שעתה בא"י או בבל רק לפי קו הנטיה אשר בסגולה לכל מקום, כן המולדות וראשי החדשים יהיו נזכרים ונעשים בכל מדינה

ומדינה לפי הבחינה הנזכרת, אכן מפשטם נגיע זה למו כי מאסו את תורת ה' צבאות המסורה ע"י רבותינו ובכללה אמרו ית' החודש הזה לכם ואשר תקראו אתם אין לי מועדות אלא המקודשים בב"ד שלמטה וכפי מדרש תנחומא שהבאתי בשלישי מפרקינו אלה ועל הכל כדבר הראב"ע בפ' החדש פסח חוקיהו יוכיח.

והנה באמת זה ההפרש האמור לא מעט הוא בגלילותינו, שהרי זריחה השמש פה פירדה תתאחר מזריחתו בירושלים כשתי שעות ומחצה, ומזריחתו בבבל כשלש ורביע. ויאות שנתבונן כי כיון שמיסדי בהר"ד סיימו לא בלבד היום והשעה אבל החלקים ג"כ, הכרח הוא שכונו בו למקום פרטי לא בלבד מדינה או עיר בכלל אבל מקום צר ומיוחד אשר קבעו בשכלם עליו יחד נאמנת, באופן כי רחוק מן הנקודה ההיא מיל או מילין ישתנה סך החלקים של ר"ד חלק או הלקים כמספר המלין ההמה, וזה כי הן לחכמי ישראל פ' מי שהיה הן לחכמי א"ה ובראשם תלמי, היקפו של כדור הארץ הוא כ"ד אלפי מיל כמו שזכרנו סוף פכ"ח מן הספר, ובהתחלק הכ"ד אלפי מיל הנ' על כ"ד שעות היום, ימצא הפרש בין תחלת הוריחה או השקיעה שעה אחת מאלף לאלף, כי עם הנתן לפי מוכנם רבותינו תתר"ף חלקים לשעה אתה עתה להקל החלוקה כאמור תציירם בלבד אלף ויניע כמו כן בין מיל למיל הפרש חלק. ובהיות זה כן מבואר הוא מאד כי רחוק מן המקום המיוחד לבהר"ד מיל לבד בין לימין בין לשמאל לא יאמר עוד בהר"ד אבל בהר"ג או בהר"ה. ואף על הפחות ממיל הצמצם פחות מהלק, וממנו ולמעלה הפרשים לאין חקר, ועכ"ז רגעי המולדות נשארו אצלינו מוגבלים כפי הנאות לאופן הגלילות ההמה, בהשמר ג"כ זמן שאלת מטר ויתר המנהגים שזכרנו לפי מה שהיה ראוי למדינת בבל מקום שהותקנו, הלא באמת שעור כ"ט י"ב השצ"ג בין מולד למולד לא ישתנה לעולם, יחל מאיזה מקום שתפצח. אפס במדת החילך בו אחור וקדם כן תסיימהו, ולהיות מפורסם שאפילו אחד מחלקי התר"ף בין קדם הצות להצות ישנה קביעות ר"ה מטעם מולד זקן, ואפשר כי במקום בהר"ד הנ' לא ברבים מיתר המקומות יזדמן עכוב או קדימת החלק אשר המר ימירנו, נראה שיתכן לומר כי הסדר הזה היה לנו מהסכמת החכמים ז"ל בסתם בלתי בחינת שום מקום בפועל רק כפי מה שיצא להם אחורנית מן המולד שבזמנם ליחשב בסנגון ס"ע ראשית המולדות לירח, בלי שיקפידו על הזדמן נפלו באיזה שיהיה מימי בראשית זולת השישי, כי אמנם היותו בששי במולד ו"ד אינו עקרי בשום אופק, ולא בשביל מולד הירח אנו אומרים זה היום תחלת מעשיך רק בשביל המתיחס לאדם כמו שהוכחנו למעלה פ"ג, הלא ראית שם דק"ל בניסן נברא העולם כר' יהושע, והנה המולד אז לפי חשבונו היה ליל ד' ט' שעות, לא ביום ו', ולר' אליעזר ג"כ היה ראוי שידומה בעת הלייה המאורות להתחלת ליל ד' או כדומה, אפס בראות המחשבי' נפלו למפרע יום ו', י"ד שעות המציאו לעכוב ההוא סבת הנזיפה או זולתה כדבר התוספת שזכרנו למעלה פ"ב, לדמיון הטבעיים כלשון החבר מאמר א' שאחרי ראוי משיכת אבן המאגנימום מן הברזל השתדלו לתת לה סבות לא היו מקדם משוערות אצלם לגרום אותה. ור' אליעזר עצמו לא שמענוהו מעולם מגביל מולד ליום יום ושעה כ"ש תהו סבה על ההעכבו ליום מיומים, זה באופן מה היה נראה, ואפס הכרח הוא עכ"פ לצייר על בהר"ד ועל כל סימן מהיהם אליו מקום קיים כאמור באופן שימשך ג"כ השתנותו בההחלף שעתו הנה והנה.

כונת הפרק. השיבה בעד הר"ם ז"ל, על שלש השגות רבב"ן שהבין מדבריו הצטרך הסנהדרין לקדוש ע"פ הראיה, וב"ד קבוע בא"י גם בזמננו וה והיות חשבון עבורנו הל"פ, ובאמת היא רכב"ב לא כן ידמה בדבר מדמה, ובתשיבה על השגה א' נבללה השגה על החכם ן' חביב:

פרק ו: ראיתי להרמב"ן בהשגותיו עשאין קנ"ג שחפש את הר"ם ז"ל על שלשה דברים, ותשאני רוח לאמר על כל אחד מהם אני אדון ואטהרנו אולי ישמע חכם ויוסף לקח, וכן על מה שראב"ד השיגו בטעם הדחיות סוף פ"ז מהקה"ה והמפרש גם הוא תחת התאזרו היל להגן בעדו הוסיף התפלא בו כנראה הכל שמה אשמיעך קורא משכיל מה שכתב החכם אפודי לזכותו ומה שכתבתי אני, אפס כי לחת ריוח למתבונן, זה הענין יפרד והיה זכרונו בפרק שלפנינו, ועוד תראה הדברים האלה עם דומיהם הנכללים בחבור זה מתיחסים לפרטי הדרוש אשר על קטבו אנחנו סובבים וזה יהיה בסייעתא דשמיא בפי"א. אך נתנה ראש לדבר הרמב"ן שזכרנו:

ראשונה אחר כי הוא רמב"ם ז"ל כתב איך בזמן שאין סנהדרין בא"י אין קובעין ואין מעברין ע"פ הראיה, והנה יקשה דהא קי"ל פ"ד דר"ה שאף קודם החרבן מעת גלותם לטבריא לא עמד ב"ד עד פתחה, אשר ע"כ ימצא גם מן העת ההיא בטל הקדוש מעיקרו, ואיך יצדק שאף אחר החרבן כל ימי התנאים ועד סוף האמוראים כמו שכתב הוא עצמו פ"ה מהקה"ח הלכו בחקות הראיה לקדש על פיה.

שנית כי הוא ז"ל כתב סוף פ"ה שגם הקביעות ע"פ החשבון הנהוג לנו אין בו ממש אלא א"כ נעשה בב"ד של א"י אשר יודיעוהו לגליות, או שחכמי הגליות יחשבוהו מעצמם אך שימצא או ב"ד בארץ ישראל באופן שידומה צאת הקביעות מאתם, וחשבון הוצה לארץ יהי גלוי מלתא בעלמא והלא גם בזה יקשה לו מעין הקושי של מעלה, שהרי יונח ג"כ כי בענין הקביעות לא תצטרך סנהדרי גדולה רק ב"ד סמוך כמשפט הסנהדרין איש מאיש עד משה רבינו, הנה גם מין הב"ד הזה כבר בטל לגמרי מא"י כמו שכתב הוא עצמו פ"ה סי' ג' כי בסוף זמן האמוראים הרבה א"י ולא נשאר בה ב"ד קבוע.

שלישית כי הוא ז"ל שם פ"ה סימן ב' כתב שהלכה היא מסיני שבזמן שאין סנהדרין קובעין ע"פ החשבון שאנו מחשבין בו היום, והנה בשום מקום לא מצאנו לרבותינו שישימו חשבון זה מסיני זהו תורף דבריו, ואלה עליהם השובותינו:

על הראשונה נאמר כי בשום אופן לא ידומה התעלם ממנו דבטלה סנהדרי מלפני החרבן כ"ש בהמצא זה כתב ידו בהלכות סנהדרין פי"ד ומבואר אמרו בירושלמי פ' החליל לענין בטולי הסנהדרין שהיו באלכסנדריא של מצרים, כמו שזכרתי בי"ב מפרקי הספר, באותה שעה נגדעה קרן ישראל ואינה עתידה לחזור למקומה עד שיבא בן דוד אבל התנצלותו שכבר הודיע ראש פרק ה' הנזכר כי לבד מן הסנהדרין עצמם גם הבית דין הסמוכין מהם בארץ ישראל אפילו ב"ד של שלשה כפי משנת סנהדרין ראש פרק א' שהביאה גם הוא שם ובהלכות סנהדרין פרק ה', כחם לזה יפה כסנהדרי גדולה עצמה, ובבאור כתב שם פ"ר כי כל סמוך מפי סמוך אפילו לא היה הסומך ההוא בסנהדרין מעולם הרי זה סמוך כהוגן, ובכן נהי דסנהדרי בטלה מני קדם שלשלת ב"ד זו לא בטלה עד סוף האמוראים כנזכר, אשר ע"כ יכלו לקדש ע"פ הראיה גם בימים ההמה, הלא מכיון שהשוה

בענין זה ראש פ"ה הנז' סנהדרין וב"ד סמיך אין ספק כי גם אמרו בסוף הפסקא ההיא וראש הבאה אחריה כי בזמן שאין סנהדרין בא"י אין מקדשין ע"פ הראיה ממילא שמעינן מה שנראה לנו הסר בדבריו היינו שכוונתו היא סנהדרין או ב"ד שהוא ג"כ סנהדרין נכח או בפועל, וכמו שהתבאר ג"כ מדבריו מהלכות שופר פ"ג ע"ש, ואין ספק כי, כמו שזכרנו, המורם מהם ניוצא בהם לסמיך מדור לדור כסנהדרין עצמם או הבאים אחריהם, ומזה נמשכה הראיה עד סוף האמוראים ימן נמצא תמיד בא"י ב"ד שהיה סמיך מב"ד סמיך ובדילהו קרינן החדש הזה לכם וכי מציון תצא תורה כאלו היו סנהדרין של ע"א, הלא כדבריו אלה תמצא גם לראי"ז פ"ק דר"ה אשר עד נביאם בארוכה פ"ט לפנינו שאמר משבטיל ב"ד הגדול אין מקדשין ע"פ ראיה, והרי הוא מיהוק ליודע כי גם בימי האמוראים נהגו כה.

וכ"כ פ' שראיתי להר"ר לוי ן' חביב בנוסח כתבו השני לענין הסמיכה דף רצ"ד היותו מתאמץ לקיים כי אף בזמן אביי ורבא נמצאו סנהדרין בא"י, אומר כי בתחילה ממנו וו בדותא מפורסמת, ובבואו שם לכלל כעס נגד החכם בר פלוגתיה בא לכלל מעות הלא כמו שזכרתי בכ"ה מפרקי הספר משנה סנהדרין פ"ק אומרת סנהדרין היתה של שבעים לא היא של שבעים, והו אם איתא דאפילו בימי התנאים נמצאת לא היה שם מקום למחלוקת ר' יהודה ורבנן אם היתה של ע' או ע"א יכנסו בלשכתם וישאו את ראש, א"כ סנהדרין גדולה נסתלקה מאז בימותינו, וה"ה אותה של כ"ג אשר חלקם בחיים שוה, גם אשר דמיה להוכיח מציאות הסנהדרין בימי אביי ורבא מהיות תאר ר' הלל נשיא וכמאמר המיצטרף אין נשיא בלא סנהדרין וסנהדרין בלא נשיא הבל הוא כי אף בתשובת רב שרירא לק"ק קירואן ובספר הקבלה להראב"ד תמצא בימי הגאון רב סעדיה גברא רבה מתקומם עמו מהואר לנשיא אע"פ שהיו בגלילות בבל, ומן הידוע כי יהירות הדורות הולך וגדל ומחאוים להשלים בשמות התואר חסרון המעשה המהואר נוהג כדבר הר"ם בפירוש משנת בכורות פ"ד לכונת ראש ישיבת גאון יעקב וכדומה לאשר בבחינת האמת אף חכים ורבי לא יתקרי, אין ספק כי ר' הלל גדול בדורו היה וראש ב"ד אשר ע"כ תארוהו נשיא, אך לא למידק מיניה כי סנהדרין היתה או נהגה, הלא גם מדברי הר"ם בה' סנהדרין סוף פ"ו ומן הסמ"ג עשאון צ"ו יתבאר לך הקרא נשיא הגדול בכל ב"ד עם כי למעוט סכומם תאר סנהדרין לא יאות בהמה, ואשר כתב בסוף העמוד וז"ל כי היכי דודאי היו סנהדרין בזמן חכמי המשנה הכי נמי בזמן חכמי הגמרא נמצאו אלא שלכלם לא היה להם דין ב"ד הגדול ולא דין סנהדרין, ראשונה אנכי לא ידעתי מנין לו הודאות שזכר, כי אדרבא ודאי לא היו כדאמרן, ושניה לה כי אתרי שלא היה להם לא דין סנהדרין ולא דין ב"ד הגדול איכה יאמרו סנהדרין אנחנו כנר כתב הר"ם בפירוש בכורות הנז', והוא דבר כל חכם, כי לא יהוש על השמות אבל על הענינים שיסכימו על התאר, ואולם לכל הפנים הוותרה הקושיא הראשונה שזכרני.

יעל השנית נאמר כי יש לזה להשכיל בדבריו סוף פ"ה הנז' אשר תמורה אמרו ב"ד של א"י כתב ג"פ בני א"י, ע"ש. וכן בסמ"ק שלו עשאין קנ"ג הדת אמרו בהעדר ב"ד מא"י אמר ובהעדר החכמים מא"י יותר לב"ד הסמיך בא"י לעבר וכולי, וכבר ידענוהו לנבון לחש אשר לא ילבש בדבריו באופן שזה נראה מחזיק למה שכתב בבאור משנת סנהדרין פ"ק ובידו החזקה ה' סנהדרין פ"ד מלא לאמר,

יראה לי שאם הסכימו כל החכמים שבא"י למנות דיינים ולסמיך אותם הרי אלו סמוכים ויש להם לסמוך אחרים, ושתיקת ראב"ד שם בלי השיג עליו הלא היא הודאה ברורה ממנו, וסמ"ג עשאין צ"ו אם החרים לא התנגד, והגאון קארו אם מצא בר סמכא חולק עליו ודאי העלהו שם בערכאין וארא ואין איש. אדרבא החכם רשב"א בחדושיו על ב"ק פ"א הסכים לדעתו כנראה שם, ון' חביב עצמו הביא את דבריו בתשובת הסמיכה הנז' דף רפ"ו ע"ש, גם יסייע ליה הא דכתב האלפסי פ' הנזול אף על חוצה לארץ בההיא דקנסיה רב נחמן לגזלן עתיקא, ש"מ דקנסינן וכולי. ודוקא נדול הדור כרב נחמן וכולי, או שובי העיר שהמחום רבים עליהם, ובפ"ה דה' סנהדרין היא רמב"ם ז"ל כתב מה שזכר ג"כ האלפסי פ' החובל וז"ל, מנהג הישיבות בזו"ל אע"פ שאין גובין שם קנס מנדין אותו עד שיפיים לבעל דינו או יעלה עמו לא"י דמכולהי הנך לפינן רבותא להכמי א"י בשגם נפסק החוט של חסד הסמיכה ממשה רבינו, ועם שהר"ם הנז' בענות צדק הוסיף בפ"ד מה' סנהדרין הנז' והדבר צריך הכרע דין באמת הניין ליה, ונאמר שהכריעו, גם לא נרחיק שיסתייע במאמר ר"ה פ"ב מנלן דכל העם עונין אחר ראש ב"ד מקודש מקודש דכתיב אשר תקראו אותם קרי ביה אתם, והרי מלת עם יש לפרשה גם עדת החכמים שלפני הסנהדרין, יהי מה מכל האמור נראה כי ההפרש אצלו ז"ל בין זמן הראיה לזמן הקביעות הוא דבומן הראיה היו צריכים סנהדרין או ב"ד סמוך מהם הסמיכה המשתלשלה מקדם, אבל בומן הקביעות כל ב"ד אע"פ שאינו סמיך רק מבית ועד החכמים יספיק כל יחוד שיהיה בארץ, ובפרט כי שני החנאים אשר זכר הרב בסמ"ק הנז' וראש פ"ה שיהיו המקדשים סנהדרין ובא"י, לכל הפנים אינם תלויים זה בזה ונהי דתימא דסנהדרין גופא ליכא, א"י מיהא אצטריכא לה, כ"ש אם נאמר שהטעם נוה הוא כי מצות המלך היא שיהיה כל חשבון הן בראיה הן בקביעות נעשה כדבר החכם כוזרי מאמר ב' כפי מערכת המאירות לא במזרח העולם או במערבו, או בכל מדינה ומדינה כפי האופק שלה רק בעיר אלקינו אשר שם צוה עקר שבתותיו ומועדיו לנצח, וכמו שזכר ג"כ הוא ז"ל סוף פ"א וסוף פי"א וסוף פי"ח ע"ש. וכן בשיעת הדחק יספיק לקביעה הנזכרת ב"ד של חוצה לארץ אשר נסמך בארץ הסמיכה של בית הועד שזכרנו, כי כן בימי הראיה ר' עקיבא הסמיך בא"י קדש ועבר כדאיתא פ' הרואה הרשים ושנים חוצה לארץ, ומפני זאת הקולא היינו שהוא ז"ל מא"ין כי כל ועד הנמים וכל ב"ד הסמיך מאתם אע"פ שלא ע"י ב"ד סמיך מסנהדרין יספיק בחשבון הקביעות אך שיהיה בא"י כנז' כתב בסמ"ק שלו וז"ל, אלו הנחנו ד"מ שבני א"י ה"ו יעדרון ולא יהיה שם ב"ד, ולא אמר סתם אלו הניחנו שלא יהיה ב"ד בא"י שהפרשהו ב"ד סמוך מן הסנהדרין במנהג אפילו תמצאנה שם קהילות, כאשר אמנה הוא מן האפשר הקרוב המצא שם עם רב בלהי ב"ד סמוך מסמוך עד משה רבינו, כי כיון שתלה הדבר במציאות או ח"ו העדר הקהילות שמה יש לך להבין כוונתו כי גם שלשה מן החכמים קריאי העדה שמה יתוארו לב"ד הגון כאמור, גם לפעמים בסמ"ק הנזכר אם אינו טעות המעתיק או הסופר כנה את אלה ב"ד הגדול, וזה להמצאם בא"י אשר המקום גורם להם כח יפה לא יזכו אליו חוצה לה, כמו שהשר מקוצי עשאין צ"ו כתב ג"כ גדולה כזו וז"ל, עתה נקרא ב"ד הגדול הת"ח היותר גדול בחכמה ומנין כדאמרינן פ' אחר דיני הלך אחר ב"ד יפה אחר ר' מתיא לרומי, אלמא ב"ד הגדול מקרי נמי

חכם אחד בחוכמי, ואפס לא אכחד כי בלשון ההוא דסמ"ק הנו' קנ"ג וכאן עקר גדול והוא שהיותנו היום בחוצה לארץ חושבים במלאכת העבור אשר בידנו ואומרים שזה היום ר"ח וזה מועד לא מפני חשבוננו נשיכהו כן אלא מפני שב"ד הגדול אשר בא"י קבעוהו. בהעתקת ר' שלמה ן תבון וכן בהעתקת ר' שלמה ן' איוב מצאתי ב"ד הגדול, אבל באותה של ר' אברהם הלוי ן' חסדאי [כי הנני אלקים וכי יש לי שלשתם] אין רק ב"ד שבא"י. והנה אם בוב בעיני המשכיל יוכל עשות בזה כהחיא דירושלמי ומסכת סופרים שזכרתי גם בחבורי פ"ז מל' ג' הספרים ואביומי היא ומיתן לבטל האחד, ולקיים השנים, ובכלל אומר כי לדעתו ז"ל אף בהעדר הסנהדרין בפועל הנה כל עוד שנשארו בכח היינו שהשתלשלו מהם בתי דינים של ג' אפילו זה מזה לאחר כמה דורות כאמור מקדמין ע"פ הראיה, וכל ב"ד אפילו בלתי סמוך מכח סנהדרין רק מיתר חכמי הועד מסכים לחשבון הקביעות אך שיתקיים בזה ובזה ההנאי השני שיהיו בארץ אם לא בשעת הדחק כי או יספיק הסמכם כבר בה כל אחד לפי זמנו כמו שזכרנו.

ובהיות זה כן הנה כח הקביעות בחסד עליון לא ימוט לעולם מאומתנו, כי בשנם לא תתלה אותו בדבר הרמב"ן בהשגות קנ"ג בר' הלל וב"ד שכבר נסמכו מהשתלשלות סנהדרין כהוגן, הנה הוא רמב"ם אשר יצא להקל ולהתיר כל ב"ד כאמור הניח להקדמה צורקת כמו שכתב בסמ"ק הנו' כי בימיהם אנו מאדון כל תולדות שלא יכרת ולא ישמד קהל ישראל מאדמת הקדש אם בירושלים אם חוצה לה, ובכן כל ב"ד המיוחד מיעדת חכמיהם לזה בכל דור ודור, וגם מדור לדור, יספיקו.

ואולם אפילו אם תמיצי לומר שלא יהיה מנוס מהודות כי גם לדעת רמב"ם אף הקביעות צריך ב"ד סמוך זה מזה עד משה רבינו, הלא בנקלה יותר קושי רמב"ן עליו בזה שהאמר כי אם מה שכתב הצטרך הקביעה לצאת ראשונה מב"ד של א"י לא היתה כונתו להטריח שיהיה הב"ד ההוא חי וקים בכל עת שאנחנו לגלויי מלתא נשקוד על החשבון החוצה אבל יספיק בלי ספק התיחס אליו עקר ההשבון וראשיתו כהחיא דר' הלל וב"ד שזכר הרב נחמני, הלא זה הדבר אינו תוספת על מה שכתב אבל הוא נלמד מיצמו בהבנת דבריו על תוכם בלי המיצא בהם מה שינדהו, אדרבא יאות להוכיחו מהיקש אמרו על וכן הראיה שכל ב"ד סמוך מאת סנהדרין היה מכשיר בה אף דור לדור אחר שנעדרו, וע"כ הוא רמב"ן ז"ל יחשב בזה לא למשיג אבל למפרש את דברי הרב בהין צדק.

והנה על השלישית אשר הקשה אליו איפה חכמים יגידו היות חשבון הקביעות מסיני כי זו לא מצינו נראה שנוכל להשיב כי דבריו ההם אשר כתב פ"ה וז"ל, הל' מ היא שבומן דאיכא סנהדרין קובעין ע"פ הראיה ובומן שאין סנהדרין קובעין ע"פ החשבון שאנו מחשבים בו היום, לאו כולהו כי הדדי נינהו, אבל לצדדין אמרם, והפרשה מפסקת, והציונה מקבילה סיפא מרישא, שהלכה אמנם היא על דבר הראיה כראיתא במכילתא ור"ה פ"א וב', ואפס מנין הקביעות שזכר אה"ו הוא מלתא באנפי נפשה ולא כדברי הז"ל לקח אותו, ואם ראית לבעל מגדל עוז שכתב וכבר זה הל' מ וכולי ע"כ למעבר א"י פ"ק דר"ה, דמשמע האמר שם ג"כ הבבא השנית, אל תרוץ להשיב בו, כי אולם הי אני תבקשנו ולא תמצאנו, והלא ראיה זו בלבד תספיק לכאורה בהוכחה זה, כי תאמר חשבון העבור מיוסר על הקופת ר"א, ותקופת ר"א אינה מסיני כמו שהוכחנו שהי אלה בזה פ"א א"ב

חשבון העבור אינו מסיני. אבל הרב ז"ל השמיענו כואת מאשר נודע בעמנו היות דרך זה מוסכם בסוף האמוראים, באמרו שם פ"ה סי' ג' מאימתי ההחילו כל ישראל לחשב חשבון זה וכולי, ובפי"ח סי' י"ב כתב החשבון האמצעי הפשוט בכל ישראל, וכן תמיד יקראנו החשבון שאנו מחשבין בו היום, וכשגם יונח דלא שמיע ליה או לא סבירא ליה הא דר' הלל שזכר הרמב"ן בחדוש, יראי הוא דכ"ע מודי שהכל נעשה או מסתם תופשי התורה וסדר יודעי בינה לעתים, אשר נהי דלאו משום הלכה סיני נגעו בו, הנה לחכמה וסיג נאות בשיעת הדחק נעתקו ממנו אל השוה כמו שזכרנו למעלה פ"ד, הלא תראה מדבריו ז"ל בסמ"ק עשאין קנ"ג על הב"ד של א"י המסדרים חשבוננו זה אם מדי שנה בשנה אם כר' הלל פעם אחת לעולם, שכתב וז"ל, הם הם שיקבעו חכמים וייעברו שו"ש בפנים המקובלים אצלם ובהסכמתם ג"כ, שכן ראיתי לשונו זה בהעתקת ן' איוב הנז'.

והנה אין לך קורא נבון להקל בתשובתנו זאת, כי עוד לקיום דרכה תשמע את דברי אחרונים רבים בהשיגי מפרקנו אלה שכך ישארו וידמו להוכיח כי סדר הקביעות הנהוג לנו הדש הוא לא שערוהו אבותינו מקדם, ורמב"ן עצמו מכותל השגתו הנזכרת ודבריו אשר עוד יזכרו עם יתר דברי האחרונים ההמה נכר מאוד שהוא גם הוא היה על זה הדעת, וכ"ש עוד בהמצא לך עד מוכיח שהר"ם עצמו קים ליה בשמתם על אלו, וזה כי אם השאל לכל נחותי ימא של סדר הקביעות ובפרט את החכם כוזרי מאמר ב' ג' וד' יורך יאמרו לך כי אחד מעמודיו וארניו העקריים הוא השבון הקופת ר"א אשר בסוף כל מחזור קולע אל השערה ובו ישמר האביב אל הפסח.

והנה נצוב עתה מה שזכרנוהו זה מעט במתיחם לכלל הדרוש ונתבונן על דעת הר"ם לבדו, בדין הוא דתקשי לך אם האמין קביעותנו בכללו הלכה מסיני למה זה פרטו המסויים הלז של הקופה לא פסיק ותני ליה סתם כדבר שכל החולקים עליו יאשמו. ואדרבא ראינוהו דניחא ליה לפלוג ולתני בהקופה שתי הדעות אשר נמצאו, שכן פ"ש כתב דעת שמואל בכל חקותיו ודעת ר"א בפ"י נכל משפטיו כמו שזכרנו ג"כ כזה פ"א, ולמה הצא כואת מאתו בדבר אשר מסיני בא שהוא עצמו למד אותנו כאמור בפ' הנזכר המנע על אודותיו המחלוקת, ויותר יקשה ג"כ אמרו סוף פ"י נראין לי הדברים שעל חשבון הקופה זו היו סומכין לענין עבור השנה, וכי בשקול הדעת תליא מלתא, ותו כי שם מהתך שבחו רמז על הרחור שיש אחריו, באמרו כי הוא אמת יותר מן הראשון כפי מה שנתעוררתי בזה ג"כ פ"א, הלא כל יתר כי האי כנטול דמי, אלא לאו ש"מ כי פרט זה לא הוחוק לו כהלכה מסיני, וכמו שכתבתי גם שם על ברחך אולינן לכללא כדרכה של תורה דבר שהיה בכלל וכולי לא ללמד על עצמו בלבד יצא וכולי, ומעתה אתה תבחר לכפול את הש"מ לחזוק כמנהג אם הדין הראיה נצחת.

ואולם אם לכל הפנים דרך זה לא יתכן בעיניך נלך לדרך זו שתאמר כי הר"מ ז"ל בסיפא הנז' לא כיון לומר דחשבון זה עצמו מסיני נתן לנו, בשלמא חשבון התכונה עד המהלך האמתי המתיחם אל הראיה אשר היה מחוייב אל הסנהדרין למען יבחנו דברי העדים כמו שזכר הוא ז"ל פ"א סי' ו' ופ"ו וי"א וי"ה מה' קה"ח אפשר ומוב לומר שעקריו מסיני נתנו, והר"ם עצמו זכר כמה כתבי קרש אשר מהם למדו רבותינו הערות על אודותיו בשמירת האביב אל הפסח ראש פ"ד, ומנות ימים

לחדש לא שיטות ראש פ"ח, וחדשים ללבנה לא ימים ראש פי"א, אשר זכרם ג"כ בסמ"ק סוף מצות קנ"ג, אבל דבר הקביעות עם היותנו צריכים לשמור בו ההצרוה התוריות שזכרנו הנה דרכו המחודש היינו חשבון השוה לא פורש בהלכה מסיני ערמית עליו, על כן לא זכרוהו קדמונינו, ואמנה עכ"ז באמת יאמר כמו שזכרנו עצמים שגם הוא מסיני הגיענו יען נמצא בכלל לא תסור מאשר יורוך, ומבחינה זה הצד הכללי בלבד יפה העלה הר"ם ז"ל שתי הבבות בחדא מחתא זו הוו כין האופן הערמי שהתאמת עליה.

וסוף דבר אפילו תאמץ את לבבך לקיים כי אמרו וידבר וה הל"מ מיסב בג"ש לשתי הבבות כאשר כונתו היא שגם סדר הקביעות מסיני בא לנו, הנה בהתאמת דבר הרמב"ן כי השבוננו היום על השנה אינינו מצוי לרבותינו, והוא רמב"ם בשומו את תקופת ר"א העקרית בו בלתי נמסרת מסיני כאמור ימצא כותר מה שאביר בפ"ה הנ' כי גם הקביעות מסיני במסור', יאות לנו לומר דנהי שהעתק בימי האמוראים מן הראיה וחשבונה אל הקביעות וחשבונו היה בהסכמה לא מסיני כאמור, הלא בהצטרך גם בסדר החדש הזה לשמור את הכוונו' שהן עקריות ע"פ התורה וההלכה בראיה עצמה בשמירת האביב לפסח ועבור שבע השנים בכל מחזור ומנות לשנה חרשים וימים לחדש והיות מדתו כ"ט י"ב חשצ"ג ודכותיהו, שפיר בבחינה זו תאר גם אותו כהלכה מסיני שכן תכליותיו אשר להן מגמת זה הסדר מסיני נאמרו' ואמנה התחלף חשבון האמתי בשוה כנו' היה בלי ספק הסכמה לא הלכה מקדם, אשר כמו שיעוררנו עליו בפ"ד הקלו מעלינו המשא באמרם לנו עמדו פה בשוה עמודו באין מפנה עוד ממנו לאמתי כראשונה, ובכן ימצא כי משפטי הר"ם ורמב"ן הנו' יצדקו יחד. והנה אין על איש הבונות להרחיק שומנו השבון השוה הסכמה בדרוש העבור. כי האמנה גם זולת זו נמצאו בו הסכמות רבות אשר מהסכמה לא מהלכה הנה כמו שנשתר על זה פ"ח לפנינו, גם את הדבר הזה לקנצי מלין אלה לא אחדל מדבר אליך כי עוד תראה יפנינו וכפרש על השביעית פי"ג היוה קרוב שקצת האחרונים עם האמינם חשבון זה בלתי מקובל מסיני ביקרו ליחסו אליו למען רבות מעלתו בעמנו, וא"כ תוכל לומר שגם הר"ם ז"ל נמשך בזה אחר הגאונים אשר קדמוהו.

כונת הפרק. תשובת החכם אפידי על השגת ראב"ד בטעם הר"ם על הדחיות פרק ט"ו מה' קה"ח אשר גם הכפרש היסוד החפלא בו, ודבר הישראלי על זה, ודבר הוכיח על הישראלי ואשר נאות לוכיחו נגד כל אלה.

פ ר ק ו. ואפס על השגת ראב"ד והמפרש השילח גם הוא ידיו בשלומיו בטעם הדחיות בכל הנראה להם, פ"ו מה' ק"ה, אשר להיות דבריהם ארוכים ומפורסמים בספרי רמב"ם ז"ל הנדפסים מחדש עם נמוקי הגאון קארו נשתיתי על זריזות הקורא שהוא ישאב לו מימיהם באשר המה, הנה נא הואלתי להעתיק בזה מה שכתב לוכותו החכם אשורי בספרו חשב האפוד פי"ד, ולא הספיק לי לרמוז עליו כמו

שעשיתי בדבר בעלי החצים הנו' להיות ספרו בלתי נדפס ולא כל מבקשיו ימצאוהו · ואמינה ביתר שאת יהם לבבי על זה אחרי אשר נראה כיום אלי כי גם ברפוס ההדש הנו' אין מן הנצבים חולה עליו ואין גולה אזן אנשים כי לב חכם השכיל פיהו, אמר אפוא וז"ל, הר' ס ז"י כתב מפני מה אין קובעין בחשבון זה בימי אד"ו לפי שהש' וה הוא לקבוץ השמש והירח בהלוכן האמצעי לא במקום האמתי כמו שהודענו, לפיכך עשו יום קביעה ויום דחיה כדי לפגוע ביום הקבוץ האמתי, כיצד בג' קובעין בר' דוחין, בה' קובעין בו' דוחין, בו' קובעין בא' דוחין, ובשני קובעין, ע"כ. ובאור זה כי אחר שהביא ההכרח בסדר העבור לסבה שזכר לעשות יום קביעה ויום דחיה, הנה בהיות הקביעות הראשון יום ג' תמשך מזה דחיות אד"ו בהכרח וכן היה שהקביעות הראשון לאחר מתן תורה היה יום ג', כי הנה יציאת מצרים היתה שנת בתמ"ח י"ו למחזור קכ"ט, ותשרי שאחריה היה ראש לשנת י"ז, וכן לא נצטוו בפרשת המועדות עד אחר הקמת המשכן שהיה ר"ח ניסן שנת י"ז למחזור הנו', ואם כן שנת י"ח למחזור היא היתה ראשונה לשמירת המועדים, וקביעות ר"ה בשנה ההיא היה בהכרח יום ג', כי מולד תשרי היה אז ב' כ"א תתקע"ד, שהרי מוהר ק' מחזורים הוא ב' כ"ג ק', ומותר כ' מחזורים די"ט כ', ומותר ח' מחזורים ז"ב ה"ם, ומותר י"ז שנים בין פשוטות ומעוברות כראוי הוא ו"י ר"י, וכשנחבר אלה המותרות עם בהר"ד יצא מולד תשרי י"ח למחזור קכ"ט ב' כ"א תתקע"ד, ואז קביעות ר"ה נדחה אל יום ג' משעם מולד זקן, ובכן נמשכו הדחיות אחריו על הדרך שזכר הר"ם מימי אד"ו. כי סוד העבור נוסר כאלו היתה תחלתו יום מתן תורה, גם דעת קצת החכמים הוא שנמסר אז למשה ויורה ע"ז עמקו, אשר בו נתקשה, והנה תראה עוד אופן ההכמה בסדורו ואיך נסדרו סימני השנים באופן מסכים עם המהלך השוה ללבנה אשר עליו נתקן סוד העבור אפילו תמשכנה השנים לאין תכלית, זאת היא הסבה הנאותה לדחיית הימים ולמה היה אד"ו כפי מה שכתב הר"ם ז"ל אשר בעדו הלצנו, לא שהאמר דמשום ירקיע ומתייא ידחה יום הכפור שהוא בכרת או שאר מועדי אלקינו, גם לא בעבור יום הערבה שהוא מדרבנן ידח ממנו נדח, הלא במה שיחלוק על התורה אין לומר שעשו חזוק לדבריהם, ובכן לא זכר הר"ם סבה זו, לא שנעלמה הימנו עם פרסומה, וראה כי גם הרב אלפסי [וכן הראש ז"ל אשר היה אחרי האפודי] השמיט אותה, ועולא אף הוא פ"ק דר"ה לא זכרה לדחיית ד"ו, אבל אמר כי מעבור אלול נמשך במקרה תקון מה לבני בבל, והוא כי להיות הארץ ההיא רבת הלחות לעמקה יסהר בה העפוש לדברים המוכנים אליו כירקות והמתים, ובכן יקבלו תועלת מדחיית ד"ו, והוא אמרו בדבור נבדל מהגדתו הנו' ידעי חברין בגלאי מאי מיבוהא עבדי להו בני א"י וכולי, ולזה אמרו שם לדידן הבול עלבא [פרש"י חם לנו העולם כי בבל בעמק ואין האויר שולט בה] ולדידהו לא הבול, והנה ראב"ד השיג במקום הזה כמהתל בכנוד הרב יען לא העמיק להבין דרכו, עד כאן דבריו אשר לא יכבד על הקורא להתבונן לעומתם את ההשגות הנזכרות ויראה כי תהיינה לאין, גם לדברי הרר"א הנשיא בספרו מן העבור מאמר ב' שער ה' יש הוכחה מן הכהובים על התעבר שנה י"ז הנו' עם כי הוא אפודי גמגם עליה בספרו הנו' פי"א, ובאמת ראיתי חכם נצרי שהתקיף אל בני עמו דרכי העבור אשר אצלנו, ובהגיעו אל טעם ירקיע ומתייא ויום ערבה הפטיר בשפה, מה שלא יעשה על דבר הר"ם שזכרנו ומ"מ לא אחשוך

פי מהזכירך שתראה ע"ז גם דברי החכ' ישראלי נגד הר"ם ז"ל בספרו יסוד עולם פ"ט מאמר ד אשר רמזתיו ג"כ דף קכ"ט מן הספר, בתנאי כי לעומתם תתבונן ג"כ מה שכתב בקצה ספרו הנז' על מקום הקביעה, כי לדברי החכם זכות בהקדמתו הוא ישראלי עצמו סתר שם את דבריו הראשונים של פ' ט הנז' ואמר שכן עשה גם בזולת אלה, כאשר בפ' כ"ה דף צ"ו מן הספר זכרתי גם אני המצא לו סתירה על זמן ר' הלל מיסד חשבון עבורנו, והנה אין עוד הבורו הנז' בידי שאוכל לדקדק בסתירה שיחס לו הזכ"ת להשתדל בהצעת באורה או התירה כאשר חשקתי.

ואולם אחרי הודיעי אותך את כל זה שמצאתי לזולתי על קושי הראב"ד והמפרש הנז' לא אמנע מחוות דעי אף אני אולי בצד מה יהיו לרצון אמרי פי, ואם המשכילים יראו בהם מעוות יתקנוהו, וזה שהיתרו הנכון אצלי הוא בכח שתי המלות אשר כתב הרב ז"ל פעם אחת בראש פ"ז הנז' ושתי פעמים בסופו, היינו בחשבון זה, כי הנה לבד מן הפרט אשר זכר כי חשבון זה הוא לקבוץ האמצעי, מדבריו אלה עצמם אנו למדים איך לדעתו העליל והעלה, רצוני הדחיות וסבותם לא היו נחשבים אצל הקדמונים ומעולם לא שמו לב אליהם, אבל נתחדשו יחדיו בהתחדש מן האחרונים סדר עבורנו, וזה כי דחיית ר"ה הזכורה פ"ק דר"ה ופ' החליל כבר התבאר מדברי הראב"ע שזכרנו בפ"ד ויתברר עוד בפ"ח לפנינו איך מעולם לא היתה נהוגה בזמן התנאים. אבל אירע העשיתה לשעה בימי האמוראים אשר נקבו בשמות בשני פרקי הגמרא דר"ה וסוכה שזכרנו: ועם היות שעולא ספר עליה במאמר נפרד המשך ממנה לבני בבל תועלת ירקייא ומתייא, הנה מדברו הראשון אשר הגיד כי אתא, איך בני א"י עברו לאלול דההיא שתא בלי הזכיר לזה שום סבה, יש להאמין בדבר האפודי הנז' שהיתה אז להם בזה סבה או סבות זולתיות שייכות אף אצלם, בשגם לבני בבל קדה ממילא הרגישם בתועלת הנז' יותר מהמה.

ולכל הפנים בגמרא לא הוזכר שסודר זה מאתם לדורות עולם באופן שתוכל לומר כי הם שמוהו לחק בחשבון עבורנו, ואפילו האמר שהסבה העצמית לדחייתם ההיא היתה הקפדתם על ירקייא ומתייא דבני בבל, הלא בהתבאר שם פ"ק דר"ה כי לדידהו בני א"י דלא חבול עלמא היתה הסבה ההיא בטלה מעקרה נמצא שאיננה ספונה לכלל הסדר, גם זולת זה יש להתבונן כי מצות יום ערבה אשר עליה אמרו פ' לולב וערבה שהיא מסורה על פה באמרם עשר נטיעות וערבה ונסוך המים הל"מ, לא היה זה כי אם במקדש, אבל בגלותנו זה אינו אלא יסוד נביאים. או האמר מנהג נביאים כפי מחלקתם ז"ל בפ' הנז', ועם המצא קצת אחרונים שפסקו היותו יסוד נביאים כמו שזכר הרא"ש בפסקיו הנה הוא רמב"ם ז"ל בהדיא פ' ז דה' לולב פסיק ותני כאלפסי והרא"ש וזולתם מן אדירי האחרונים שאינו אלא מנהג ולפיכך חביט חביט ולא בריך, וכמו שזכר ג"כ בה' ברכות סוף פי"א, ובהיות זה כן שיום ערבה לעת כזאת אינו אלא מנהג הלא נראה מן הדין דר"ה שהוא מדאוריתא לא ידחה מפניו כרגע, ואם שמענו פ' לולב הגזול על יום הנף דריב"ז אחר החורבן התקין שיהא כולו אסור, הלא מזולת התודע שאין להקיף ולדמות דחיית י"ט חמור לשהיית היתר מאכל שאינו פקוח נפש כבר העלו שם כי זה לריב"ז הוא דאוריתא מן הכתוב עד עצם היום הזה שנראה מיותר אצל הסמוך לו עד יום הביאכם את קרבן, ובארו שם מאי התקין דרש והתקין, כי בגלל הדבר' האלה רחש לבי שהר"ם ז"ל ראה כמה ראיות, הן הנה שהב"ד ההוא אשר דחה

ר״ה בימי עולא לאיזו סבה שהיתה לא אמרו היות זו תקנה לנצח , ויונח שחאות הדחיה על ימי ד״ו מהמת יום כפור שיבוא בע״ש או מ״ש , עם כי גם עתה אין מונע מלשמור שתי השבתו׳ כמותם , הנה לא כן תאות על יום א׳ לסבת יום ערבה שאינו אלא מנהג , ולכל האופנים אם שופר ולולב נדחין כ״ש ערבה היתה ראויה להדחות , או למרבה יגזרו להביאה אל בתי הכנסיות מצ״ש כמו שהיו עושין בזמן הבית , גם יתר הדחיות זולת אד״ו היינו מולד זקן וגפר״ד ובט״ו תקפ״ט אשר מן הדין מסרוי הדחיות גזרו על כלן בהרא מחתא , הנה מלבד שלא הזוכרו בגמרא מעם י״ה ושרבה הנז׳ לא יכון בהם מאומה , ואף הטעם האחר של נולד קודם חצות אשר זכר הנשיא מאמר ב׳ שער ז׳ במולד הזקן , והחכם אבודרהם בשער הדחיות לקחו הימנו אינו מן הגמרא , כי לא יחסה המאמר ההוא לטעם דחיות , ולא כל האחרונים שיים בשרשו להפרד רע״ת בהגבל׳ מקום הקביעה כמבואר באפודי פי״ו וכמו שאזכור בזה פי״א , וסוף דבר הוא רמב״ם ידע כי חשבון העבור אשר בידינו לא נזכר בגמרא ולא עלה על לב החכמים שהתחילו בדחיות כאמור , ובכן בחכמה רבה זכר הטעם האחר ההוא הנתלה בטבע החשבון הוה עצמו , וכן תתקבצנה סבית הדחיות כלן כנראה מדבריו שמה . ודחיית ניסן בבד״ו לא זכרה להיותה עכ״פ כדבר הסמ״ג מ״ז תלויה בדחיית אד״ו הנז׳ , הלא ידעת מנהגו בספר משנה תורה שאינו אלא קובץ על יד דברי חכמינו לא יסור מאחריהם מאומה , וא״כ יקשה למה זה בטעם הדחיות ירט הדרך לכתוב מה שלא הורנו , אבל תרגיש כי הן גופי הלכות אלו הן טעמם חרשים אצלו מקרוב באו . ואשר בהדיא יוכיח כי סבת ירקיא ומחייא ויום ערבה לא גרמה הדחיות אצל חכמי הגמרא כי הנה כמוזכר למעלה האלפסי והרא״ש אשר כתבו כל יקר ראתה עינם בגמרא השמיטיה . ותראה הראב״ד בהשגתו הנז׳ שכתב ואנחנו קבלנו דחיית אד״ו משום ערבה שלא יבא בשבת , וי״ה שלא יבא בע״ש ומ״ש . ועם התברר זה מן הנמ׳ הוא כהחכם לא היה הולה אותו בקבלה מרבותיו . אבל זכר דברי הגמרא עצמה . ולפי מה שכתב האפודי פי״ד הגאון רב סעדיה יחס לכל דחיה בטעם מרעתו שאמר וז׳ל . לא רצו [היינו מסדרי העבור] שיהיה פסח יום ב׳ לבל יבא יוה״כ ע״ש ותהיה החטאת נאכלת לכהנים נותר ביום א׳ ופגול . וכן לא היה ביום ד׳ לבל יהי יוה״כ יום א׳ ולא יוכלו להוסיף מחול על הקדש אלא אם תגרע מן השבת , גם לא ביום וי״ו לבל יבוא י״ו ניסן בשבת ותמנע קצירת העומר . ושלא יבא ג״כ עצרת בשבת שאין הקרבת השלמים דוחה שבת והרי ההחייבנו עליהם בעצרת , ע״כ . אשר עם היות מאורעות אלה בלתי שייכים לעה כיום אין ספק שהוא ז״ל חש עליהם מטעם אמרם פ׳ק די״ט לענין כזה מהרה יבנה ביתך המקדש . ובאמת שהאחרונים הקשו על סברותינו אלה מכמה פנים , מ״מ נטייתו מן הסבות האחרות להגיד כל יקר ראתה עינו הלא תספיק להוכיח מבוקשנו . דאי תניא לא חלי בדלא תניא . וכזה בעצמו תשפיט על דברי רבינו חננאל אשר נזכור על הי״ב פי״ב באמרו כי עולא ורב אחא טעו בהאמינם שהדחיות היו מטעם ירקיא ומחייא , רק ממסורת שהיה ביד הב״ד [לפי דעתו] מקדם . ובכלל נאמר כי רשיון האחרונים הנז׳ לכתוב בטעם הדחיות איש כמתנת ידו הנו עד מוכיח שהקדמונים לא קבעו בהן מסמרת , והרי הדבר הפרטי אשר זכרנו על היות יום ערבה ביום הזה מנהג לבד . ובכל דת יהודית לא תמצא דבר תורה נדחה מפני כמוהו , נראה כדאי להשיק שפתי ראב׳׳ד ז׳׳ל

אשר אחרי אמרו בהשגה קבלנו דחיית אד"ו משום יום ערבה וי"ה סיים על הר"ם ז"ל שהוא בעיניו כמתעתע · וכן הר"ן ז"ל אולי אם חשב על כל האמור לנו כתב בפ' בני העיר לדירן לא מקלע ר"ח אדר באג"ה משום יוה"כ וערבה , ועל מה שהר"ם ז"ל התחיל את חשבונו ביום ג' היה מלבד כי כל שאלה כזאת היא בטלה בעצמה כמו שזכרתי מדבר רבי לאנטונינוס סוף פמ"א לא מצאתי לבי שלם לקבל תשובת האפודי הנז', כי כבר מאנתי דרכה בדברי הלטיף פל"ה דף ק"ט ב' לסבה אשר זכרתי שם , ואפשר שיאמר הרב כי תקנת הדחיות עכ"פ היתה בעצם וראשונה לסבות הקבוץ שזכר , ואפס ברירת יום מימים יונח היותה מהצטרף לזה תקון המועדות , אשר ימשך בהחילם הקיום מיום ג', והנה עם כל מה שכתבתי בפרק הזה לא אכחד דלגבי דידי עדיין צריכין אנו למודעי בברור קושי נמצא בדברי הרב' ואשאל את חכמים האיצטגנינים ואין מגיד לי הכרעה תתפשר בשכל , וזה כי כבר זכרנו בפ"ב נגד דבור תוספת איך במולד תשרי האמתי לעולם יקדים לשוה , ולמה איפוא יאמר הוא ז"ל שדוחין מן השוה למען הגיע אל האמתי , ואולי יש לומר כי המבוקש אצלו בפגיעת האמתי אינו על חדש תשרי עצמו אבל על כל חדשי השנה אשר יושג בדחיה שהוחלה מראשיתה . אפס גם בזה לפי מחסם , ומי חכם יבין כל אלה הוא ירב לו , ואמר לכל חכם גם הוא , כי האמנה עמל הוא בעיני לחשוב כי זה משה האיש אשר הפליא בהלכותיו אלה גדולים חקקי לב וחקרי לב נפל אל אחת הפחתים אשר בעליל לארץ .

כונת הפרק . המצא דברים רבים בענין העבור אשר ודאי היו מהסכמת חכמים אב קדמונים או אחרונים לא הלכה במסורת , והערה על פיוט כך נזרו , וראיה מן הכתוב כי בימי הנבואים לא נהגו הדחיות , ובטול דברים נמצאים לקראי (תאכלהו אש לא ניפח) בענין עבורנו והשנה על החכם בעל העקדה ניחו עדן , ובהגהה על בעל הערוך .

פ ר ק ח . הנה לקיים מה שאמרנו למעלה סוף פ"ו כי בדרוש העבור הוסכמו בלי ספק דברים רבים שלא מסיני אשר ע"כ לא תרחיק כי גם העתקו מחשבון האמתי אל השוה היה בהסכמה כמו שכתבנו , ראיתי לקבץ בפרק הזה מה שזכרתי מהם והמשכיל אולי יביע אומר על אלה , גם למצוא חשבון אספרם אחד לאחד כפי הזדמנו לידנו . א' , חשוב המולדות מתשרי כר' אליעזר והתקופות מניסן כר' יהושע , בודאי אי אפשר היותו מסיני , כי הנבואה לא תניח ליצירה ולדברי המתיחסים לזמנה התחלה מתחלפת ומסופקת , אבל בהכרח היתה הסכמה כמו שיזכר עוד בפי"ב לפנינו , ב' · קבלת העדות על החדש בזמן הקדוש ע"פ הראיה אשר פ"ק דר"ה אמרו התקינו שלא יקבלו אותו מן המנחה ולמעלה , ומשחרב הבית התקין ריב"ז שיקבלוהו כל היום , הלא זה סבת השתנות בגוף הקביעות ועכ"ז הסכימו ובחרו כאשר חפצו · ג' , דחיות המועדים כלם לא אד"ו ר"ה ולא בד"ו פסח וכו' · הנה לבד מראיות הראב"ע אשר זכרנו למעלה נגד רב סעדיה קרוב לסוף פ"ד שגם בימי ר' עקיבא היו המועדים נשמרים בכל ימי השבוע לרווחא דמלתא · אזכירך עוד ראיות אלה . והן מה ששנינו פ"ק דמגלה הל יום י"ד להיות בד"ו וקרוב לסוף פ'

החליל בפלוגתא דאם מעברין את החדש לצורך הובאו לזכות אחרים דאמרי אין מעברין שתי משניות מקויימות האחת לענין הלבי שבת אם קרבים ביום כפור של מהרהו אם לאו, כמו שהמצא ג"כ להר"ם בהלכות תמידין פ"א ולסמ"ג בעשאין ק"ץ, והאחרת יום הכפורים שחל להיות בע"ש לא היו תוקעין, חל במ"ש לא היו מבדילין, כמו שהביאה ג"כ הר"ם לבסק הלכה סיף פ"ה דהלכות שבת, אלמא הרי שבי הוו מקלעי להו אהדדי. ופ"ק דר"ה אמרו כי אתא עולא מא"י הגיד לחדוש להכמי בבל דעברוה לאלול, וזוהי הדחיה הראשונה שנזדמה בנמרא כי עד העת ההיא לא ידה מהם חג אבל מקום שיפול יומו שם יהוא, ואם כי לא פורש היות זה מהם לתקנה עולמית כאמור, ראו מסדרי העבור אחר כן לגזור על הדחיות כלן, אם לטעם הר"ם, אם לטעם זולתו שזכרנו למעלה פ"ו, או יזכר בפרק זה לפנינו, ולכל האופנים אם סדר הדחיות היה מסורת סיני לא ארעו אצל התנאים ימי החג בכל ימות השבוע ולא נשנו כל המשניות אשר זכרנו, וחכמי בבל מעצמם היו יודעים הכרח עבור אלול דההיא שתא בלי הגדת עולא הנזכרת, ועם היות דברים אלו גלויים וידועים עד שתתמה על חפץ האריכנו בם לא סרנו מלכתבם למען הגדיל הפלא על הגאון רבינו חננאל המתאמץ לומר כי לא השבון העבור לבד אבל סדר הדחיות ג"כ הלכה למשה מסיני כמו שיהבאר עוד בפי"ב לפנינו.

ואנב גורא מן הדברים שאמרנו השיב אל לבך כי נוסח פיוט כך גזרו וכו' בבית מקדש שני וכו', ונתן ביד ר"א וכו', והתקין לא בד"ו וכו', איננו בשום אופן הקון רבותינו, כי הדחיות סדרו זמן רב אחר ר' אליעזר כמו שהוכחנו, והרי בא האות מיניה וביה על בטול דבריו באמרו כי זה היה בבית שני מה שלא יחכן, כי הוא ר"א היה מתלמידי ריב"ז אשר נהג נשיאותו גם אחר החרבן זמן רב, באמרם משחרב ב ת המקדש התקין ריב"ז שיקבלו עדות החדש וכו' שיהיה יום הנף וכו'. ובכן אין ספק כי ר' אליעזר לא התקין בזמן הבית מאומה וגם אחר החרבן עד שנים רבות, הלא ברור זמנו הנזכר תראנו לרש"י פ"ק דר"ה ולהר"ם בהקדמת באור המשנה ולרבינו שמשון בבריהות הלק ימות עולם שער א'. ולבי אומר לי כי הגאון מהר"ר יחזקן מריביש בעל קמחא דאבישונא לכתהלה ובהשכל נשמט מלפרש הפיוט הנזכר בראותו ילדיו בקרבו אשר זכרנו. ולכל הפנים נקוט מיהא כי הדחיות נתחדשו מהסכמת הכמינו. וכן המצא ברור להר"ר יצחק בר' ברוך לפי מה שהביא הנשיא מאמר ב' שער ח' כי אחרי זכרו כמה סיגות שעשו רבותינו זה אחר זה על דבר אחד בעינו בראותם מיעוט זהירות העם. כההיא דאמרינן שבת פ"ב בראשונה היו רוחצין בחמין שהוחמו מע"ש וכו' ומה שהבדילו בין זריזין לבלתי זריזין מההיא דכל המנחות נלוטות בפשרין דכהנים זריזים הם לשמרם שלא יחמיצו, אבל לא עסה הפסח דלא כן ההמון. וכן בענין העבור עצמו בראותם חדוש סנות אמרו בראשונה היו משיאין משואות וכו' בראשונה היו מקבלים עדות החדש וכו' כתב וז"ל. כשם שראינו להם ז"ל בדברים הנז' ובפרט בענין העבור תקנה אחר תקנה וסייג אחר סיג. כן עשו בתקון המועדות. כי בראשונה היו עושים אותם כל ימי השבוע אבל משנדלדל העולם ונתמעטה התורה והחסידות שאין העם נוהרים כהוגן התקינו שלא יהא יום הכפורי כמוך לשבת ולא יום ערבה בשבת ומאלה נתקנו יתר הסימני' לשאר ימי הגינו, ע"כ. והנה עוד לקצה חדוש אוסיף לך קורא נבון כי מזולת הראיות הלקוחות מדברי הז"ל דלעילא. גם מן הכתוב ידומה סעד למונה הנזכר

היינו עשותם בימי קדם החנים בלי דחיות · וזה מדברי שורא על נסעו מירושלים . בשבר ידעת איך לפי סדר עבורנו יום ר"ח אב הוא לעולם ביום שלפני ר"ח ניסן, כי ר"מ אם ר"ח ניסן וט"ו בו הוא יום א', ר"ח אב יהיה ביום ו' . והנה בעורא ו' כתוב כי באחד לחדש הראשון הוא יסוד המעלה מבבל . היינו שאז היה עקר נסיעתם . ובאחד לחדש החמישי באו ירושלים · צא אפוא וחשוב אם ר"ח ניסן וט"ו בו היה ביום א', ר"ח אב היה ביום ו' · ואך לא השיגו משנת רגלם · ואם היה ביום ג' הלא תמצא שם ח' ונסעה מנהר אהוא בשנים עשר לחדש הראשון . וזה בלתי אפשר כי או היה יום שבת, ואם ביום ה' ר"ח אב היה ביום ד', וכתיב ונבא אל ירושלים ונשב שם ימים שלשה [היינו דה"ו] וביום הרביעי נשקל הכסף והזהב · והלילה לו מזה כי או היה יום שבת · גם אין ספק שלא נפל להם פ"ז ניסן ביום ו' שכך היה גם ראש החדש ולא נתנו אז למוש רגלם . ימצא איפוא כי ר"ח ניסן וכן ט"ו בו היה להם באחד מימי אד"ו כי לא נדחו הדחיות, ודי בזה יע"ש . ד', סדר השני' פשוטות שלמות או חסרות הלא הוסכם לסבת הקביעות והדחיות כנראה לנשיא מאמר ב' שער ט' ולהר"ם פ"ש ופ"ז . והמפרש כתב פ"ח ה"ל · מפני צורך הדחיה סודרו השנים שימות או חסרות או פשוטות . ה', התקבל אצלנו בסדר הקביעות לר"ח יום בלתי ראוי ע"פ הראיה כמו שזכר הר"ם פ"ה סימן ב' והמפרש בתחלת פ"ה ופ"ח, וראב"ע פ' אמור כתב וז"ל · פעמים ראינו הלבנה בחדש ניסן בליל שני וכן היתה נראית בכל העולם וקביעות החדש היה ליל שלישי, וכן אירע לשלשה חדשים קודם ניסן, וזה נתקן בשנת גמר"ד בעבור הדחיה . גם פעמים היה הקביעות בתשרי יום ה' ולא נראית הלבנה בליל שבת עד היות האויר זך וכולי . אשר דבריו אלה הזכירוני מה שנקריתי לראות בפירוש ההורה לקראי אשר זכרתי במהדורא השנית על פ"ה, הוא אהרן בן יוסף [בנפש האב ובנפש הבן בדי שאול תרדנה] · כי אחרי ההברר מדבריו פ' החדש איך הקראים קובעים חדשיהם גם היום ע"פ הראיה ובפרש בא"י יען לא קבלו בעניין העבור את סדרי חכמינו . הוא שהיק ממיא הסביר עליהם בשפה ובין יהר דברי בלע כתב וז"ל . זה לי י"ד שנים קודם לפרוש הזה בשנת ל"ב לאלף הששי היה לרבנים מולד תשרי · ואנחנו ראינו הירח הישן קרוב לזריחת השמש והראינו אותו לרבני הנמצאי' במקום ההוא הנקרא סולכאם, ע"כ . ואולם זאת להם מיחטאת קסם מרי להכחיש בקבלה הנותנת לב"ד כח יפה · ומתקנותם הדחיות שהן סבה לכל כיוצא בזה · ועכ"פ השמים מספרים כנודם בקיום כל העשוי מהמה · ועוד בפרקים לפנינו תמצא דברים יהיו לשכים בזיני הסכלים האלה . והנשיא ז"ל שער ט' מאמר ב' זכר הזדמן ר"ח שבט פעם לפני המולד ל"ו שעות ופעם אחריו ל"ב שעות · והחכם בעל העקדה שער ל"ז בהשתדלו להוכיח עד מה כח הב"ד גדול אשר יקדשו חדשים עם כי מהלך הירח לא יסכים לדבריהם כתב ה"ל . באמת לא תתכן ראייתה עד שיעברו לפחות י"ח שעות לחדושה כמו ששנינו תלתין ושתא שעי מכסי סיהרא וכולי . וכל שיקרה החדוש פחות מי"ח שעות קודם השקיעה צריכין להמתין עוד כ' שעות עד השקיעה השנית שהם מ"ג שעות אחר החדוש . ומזה ישתגעו האנשים בהרגישם קדימת המולד אל הקדוש כל כך זמן, ע"כ . בשנם אמנה דבריו אלה נפלאים אצלי לכמה סבות . ר א ש ו נ ה . כי עם מה שהנשיא מאמר ב' שער ז' כתב שבהיות הלבנה בהכלית מרוצתה והחמה בהכלית מהונה אינה יכולה

להתכסות פחות מי״ח שעות לפני ההמה וי״ח אחר ההמה שהם ל״ו . הלא הוא בעל הסקדה הקורא לזכותו דברי הז״ל באמרו באותה ששינינו . ודברם ז״ל אפילו לשטת הנשיא הנזכר נראה היותו על האופן הבינוני למהלך המאורות לא על אופן התכלית שזכר היה לו להביאו בצורתו שהוא כ״ד שיעי מכסי סיהרא . כאשר באמת זהו דעתם הן יצדק הן לא יצדק , כנראה מבאור רש״י , ורמב״ם המובא מן המפרש פ׳ ו׳ דהקה״ח אשר הוא רמב״ם מהדהר אחר דבריהם כנראה שם . ואני על כן כתבתי הדבור הנזכר יצדק או לא יצדק . מלבד כי בשביעי דפר״א איתא שמנה שעות תחכסה הלבנה בין בראש המולד בין בסופו . לא תלתין ושתא שהוא מיספר צריקי דלא בציר עלמא פ׳ חלק . שנית . מה זה שאמר לא התכן ראייתה עד שיעברו י״ח שעות , והרי בפרוש אמרו כמו שיובאו דבריהם בפ׳ הסמיך כי בני א״י מקום עקר הקדוש יראוה אחר שית שיעי דהדתא וכפי מה שהתבאר מבעלי התוספ׳ בדבור׳ אשר הבאתי פ״ב דלעילא . שלישית . כי שהיית מ״ג השעות שזכר וסביהה אפילו בהודמן מולד זקן לא תמצאנה לשום כותב בהלכות אלו . רביעית . כי סכסך השבון העבור שזכר רבינו סעדיה אשר הוא כפי השוה כדבר הגאון רבינו חננאל שתראה לפנינו פי״א ונכראה מהשגת ראב״ע עליו . עם ביאת הירח בארוכה וקצרה שזה לבד בהשבון האמתי לא בשוה השומר המונחו לנצח . חמישית . כי לפי דרכו המבואר שם , מצות כוה ראה וקדש תמורת עקר נעשית טפלה וכמעט תהי לאין . ובכלל אומר , כי פרטי דבריו הנז׳ וגם התכלית שכיון להוכיח כנראה לו שם האמנתי כי המשכילים יאמרו לתורה ולתעודה אשר אין להם שהר . מ״מ נשוב אל מקומנו ונאמר כי כבר מצאנו גם בדברי הז״ל זכרון מאורעית על הדרכים הנזכרים מהא דאיתא בר״ה פ״ב ר׳ חייא חזייא לסיהרא דהוה קאים בצפרא דכ״ט . שקל קלא פרק בה , אמר לאורתא בעינן לקדושי בך , ואת קיימת הכא זיל אכסי . וזה בלי ספק לאו למימרא דברים כנתבן שנאמין כי ר׳ חייא יעשה בנפשו שקר לצוות על הירח שיהיה אין לבוא כיום תמים . כי זה יוסיף להפליא כדבר יהושע ביום הלחמו , אשר אמנה ר״הק מעידה לא היה כיום ההוא לפניו ואחריו לשמוע יי׳ בזול איש . ומה שסיים בהע״ק בהביאו שער ל״ד את המאמר הזה , אזל אכס׳ , אני והאמת ערבים בדבר כי תבקשנו בגמרא ולא תמצאנו . ואם אולי ימצא באמתחה איזה מדרש חצוני כאשר דמיתי , הלא רבינא ורב אשי יכחישוהו , אבל ספור זה מ״מ חביב ונחמד להשכיל , איך ר׳ חייא לא היה מקפיד רק על רגון ההמון כנראה ג״כ מביאור רש״י . ולזה היה רב לו כפי מה שהורה בצוויו הבטל ההוא המוכיח לכל הפנים תשוקתו , שהעבים יהיו סתר לה . ובבחינת האמת הכלל המועיל וקיים הוא כי כל אשר יעשה ב״ד של מטה בכל המתיחס למקראי קודש הוא לבדו נרצה בב״ד של מעלה . והאות פסח הוקיהו אשר עוד נדבר עליו ואין בודקין מדבריהם והלאה . ששית . התחלת סימן המיעוברות מן השלישית לבהר״ד כפי סימן גו״ח כמו שנזכור עוד פי״ב קושיא ג׳ . שביעית . התשעה המנהג על שאלת מטר בגורה שוה ששים יום אחר תקופת תשרי לשמואל שהוא העת הנאות לה בגלילות בבל משכן אז לרבותינו . עם היותו בלתי נאות אל יתר המדינות אשר כל אחת צריכה לו כפי טבעה . הנו בלי ספק הסכמת הקהלות , היינו כי עם התפורם ממחוו בבל ישארו על האופן שנהגו בה כמו שזכרנו נ״כ מאמר א׳ פ״ג . ועם כל מה שכתב הרמב״ם בשני מה׳ תפלה , ע״ש , תראה הרא״ש ז״ל בפסקיו דתענית פ״א

שהתפלא על זה, ור״י בנו חזק את דבריו בטור א״ח סי׳ קי״ז. וכדבר הרשב״א בתשובותיו סי׳ קי״ח שאמר מקדשין ומבדילין בבית הכנסת גם עתה שאין אורחים אוכלין שם. ואומרים ברכה מעין שבע בלילי שבת אע״ג דתו ליכא עם שבשדות, וש״ץ יורד לפני התיבה אעפ״י שכל הצבור בקיאים, ועושי׳ י״ט שני ימים עם דידעינן בקבועא דירחא משלהו מתם פ״ק די״ט · והן כל אלה ומנהגות ליל פסח וליל ר״ה שזכרנו למעלה פ״ה אינם אלא רדיפת המנהגים שהחלו קדמונינו אעפ״י שכבתם לא תדרשם מאתנו. שמינית. חלוף השעה לת״ר״רף חלקי׳ והחלק של ר״א לע״ו רגעים. המחברים כתבו כי רק להקל על המחשבים הוסכמה כמו שהראיתי בתשובות י״ג השאלות סי׳ א׳. תשיעית. לדברי הגאון רב האי בתשובה אשר עוד תראינה פי״א, סי׳ בהר״ד הנהוג לאנשי מערב. ותמורתו וי״ד למזרחיים וג״י תתע״ו לזולתם, כמו שבאר המפרש פ״ו מהק״הח. הנו הסכמה מאת כל אחת הכתוב בהכרח · קביעות החגים בכל מקומות גלותנו על פי המולדות השוים המוגבלים לא לפי מערכת המאורות בכל גליל לעצמו או בא״י רק בכל הקורה ממנו בעיר נציבין או בבל לדעת חמשת החכמים אשר זכרנו למעלה פ״ה. הלא הוא וכל יתר הדברים הנז׳ הסכמות של חכמה מפוארה אשר לא מסיני הנה. ולכל הפנים לא כל הנמצא בענין הקביעות לאחרונים מלמדי סדריו תתארהו במסורת. כבר שמעת ג״כ מה שכתבנו בפ״ב על סימנין רבים נתנו בו מעצמם ויחסום לדעות הקדמונים שנחלקו · ולדעתנו גם סימן בהר״ד למולד תהו וסך השנים ליצירה אשר זה בהר״ד וחבריו תלוים בו הנו מהמה. ואולם עוד חזון למועד על הפרט הזה בעזרת אלקינו.

כונת הפרק · קושי נמשך למחזיקים סדרי העבור הלכה מסיני מדברי הר״ם ירלב״נ שהבריאה כלה היתה בתחלת יום א׳, והיא השנה קדומה על הר״ם ובעל העקדה. והתחדש על בעל העקדה שניה לה, ובהנהה השנה על הרר״א הנשיא ·

פרק ט. הנה אחרי שובי מהושיע את הר״ם ז״ל כיד ה׳ הטובה עלי מאשר לו צדה, כמבואר בפרקים שלמעלה. לבי הלך לזכור פה דברים נמצאו לו מתיחסים לדרושנו נפלאים באמת הן מעצמם הן בבחינת אומרם. ולכל האופנים הם קושי מפורסם אל המתעצמים לומר כי סדר העבור הנשמר אצלנו מסיני נתן לנו · וזה שכבר נודע כי הוא רמב״ם ז״ל בספרו התלמודי משנה תורה הורנו מכל שהיו לפניו ואחריו כגילו את דרכי המולדות והתקופות וכל המתיחס לקדוש החדש וקביעות החגים ככל היוצא מפי קרמונינו. הן במצטרכים לזמן הקדוש ע״פ הראיה אשר יסודם כפי מה שבאר לנו בפרקים רבים מהקה״ח הוא על מהלך המאורות בגלגל המזלות הבא פעם בארוכה פעם בקצרה. הן בצריכים לנו כיום הזה שהם נוסדים, כפי מה שכתב לענין המולדות סוף פ״ז. ולענין התקופות סוף פ״י. על מהלכם האמצעי השוה תמיד באופן אחד כמו שהתבאר שם פי״א. אשר אמנה תחלת זה החשבון השוה כדברו בפ״ו הוא סי׳ בהר״ד לתשרי של תהו היוצא בגרעון ד״ח

תתע״ו מסימן וי״ד לתשרי דיצירה, כפי הידוע. והנה יראה כל משכיל כי בכל זאת לא נמנע אח״כ בספרו הנכבד מורה הנבוכים. אשר בו אמנם דבר כאיש יהודי מחוכם אך לא כרבן הלמודי. מלכתוב דברים אשר בהדיא ולעיני כל בעל דעה יהרסו את כל יסודות העבור השוה בלי שיחוש לדבר המלמד זכות על הצד הסותר ככל אשר זכרנו. וכמו כן ההכם רלב״ג הנודע לגדול מאד בלמידיות התחבר גם הוא לרמב״ם הנזכר בדבריו הנמצאים לו במורה הסותרים כאמור את פנת השבוננו. ומן הידוע כי אין להאשימם לא על היות ידיהם רפות בקבלת המסורת ולא על העלם מעין חכמתם הסתירה העולה מדבריהם בהערכם אלו לאלו. אבל בהכרח תבקש התנצלותם ותודה שכבר ידעו ובחנו בפלס ומאזני המשפט כי חפץ זה וזה אפשרי ההצלחה בידם. אם על הדרך שנדמה אנחנו כמו שיבוא לפנינו פי״ב סי׳ י״א או בזולתו הטוב ממנו. וזה כי הלא נודע איך כל עצמו של מולד וי״ד ושל בהר״ד הנמשך ממנו למפרע, לא ימצאו כל אנשי חיל רגליהם רגל ישרה בלתי אם יונח ליציב ונכון שהבריאה היתה בששת ימים נבדלים בפשט דברי תורתנו כי אז יהיה מקום לומר שהמאורות ביחוד לא נבראו או לא נתלו ברקיעיהם להחל את תפקידם עד יום הרביעי. אם כר״י דאמר בניסן נ״ה ומיסדי העבור על בהר״ד עמדו וראו כי לדבריו צריכים הם לומר שהמולד הראשון היה ד״ט תרמ״ב, אשר בהוסיפך עליו ב״ד תל״ח שהוא יתרון חצי שנה ימצא מולד תשרי דישוב וי״ד. ובהסירך אותו ממנו דהיינו כמו כן הסרת ד״ח תתע״ו בעד שנה מסימן וי״ד נמצא בהר״ד לשנת תהו. אם כר״א דאמר בתשרי נברא היינו כ״ה באלול ובכ״ח נתלו המאורות, ומיסדי העבור כנזכר עמדו כמו כן וראו כי לדבריו צריכים הם לומר בר״ה שהיה יום ו׳ בתחלת שעה תשיעית קדש אדם את הירח כפי דבור התוספת אשר הבאנו בשני מפרקינו אלו. ובכן המולד דישוב היה אז סוף שעה י״ד. כי הנה עם מה שהר״ם פ״א דהקה״ח כתב וז״ל. הלבנה נסתרת בסוף כל חדש כמו יום אחד קודם שתדבק בשמש. וכמו יום אחד אחר שתדבק כמו שזכרתי ג״כ פ׳ ב דלעילא ובשביעי מפרקי ר״א כאמור בפרק הקודם כתוב וז״ל. אין כח בעין לראות הלבנה עד ח׳ שעות בין בראש המולד בין בסופו. כבר נודע שהמונח בענין זה לרבותינו הוא כדאמר ר׳ זירא אמר רב נחמן פ״ק דר״ה, דכ״ד שעי מכסי סיהרא לדידן [היינו כפרש״י לבני בבל] שית מעתיקא וי״ח מחדתא. ולדידהו [היינו לבני א״י] י״ח מעתיקא ושית דחדתא. אשר אמנה מאמרם זה הרר״א הנשיא בשם החכם אלחסאן ז״ל השתדל [אף כי בדוחק] לקיים אותו מאמר ב׳ שער ז׳. וכן הר״ז הלוי פ״ק דר״ה והאפודי בחבורו פ״י ע״ש, באופן שהמולד היינו פגיעת המאורות זה בזה היה אז שש שעות קודם התשיעית אשר בה נראתה הירח לאדם כאמור, וזהו מולד וי״ד הנזכר, היינוי ום ו׳ סוף שעה י״ד, והיה כי תגרע ממנו ד״ח תתע״ו כמשפט יצא לך סי׳ בהר״ד למולד של תהו. ואין ספק כי צריך אתה לשמר מאד קביעות המסמרות בזמנים אלו שהגבלנו להתחלת התנועה למאורות ורגעי המולדות כמדובר,

הגהה. דוחק הנשיא אשר אמנה איננו עומד לו בשעת דחקו הוא שבאר לדידהו לבני בבל ולדידן לבני א״י. וזה רחוק מאד, שהרי ר׳ נחמן בעל המאמר היה מבבל. ואפילו תימא ר׳ זירא המגיד דבריו היה מא״י הלא תמצא כוגית הגמרא בכל מקום בפרוש רש״י הנזכר, כאותה שזכרנו למעלה פ״ז לדידן בני בבל חביל עלמא ולדידהו בני א״י לא חבול. ופ״ק די׳ מאינהו פריש בני א״י דידעי בקבועא דירחי וכולי, אנן בני בבל דלא ידעינן וכולי, ופ״ק דקדושין הא לן והא להו לענין אם ילמוד אדם תורה ואח״כ ישא אשה או בהפך, כי

ולא תמוש מנקודת ששורם מאומה, כי הנה אם תקדים או תאחר בס כרגע נמצאת הורס כל היסודות שדמית, ויבצר ממך כל היושר אשר זממת בהנגלת החגים והקביעות שעברו מעת יוסד העבור ואשר עוד יעבירו.

אך הנה פוק חזי שני צנתרות הזהב הנז׳ הרב המורה חלק ב׳ פ״ל ורלב״ג בהחל׳ פרושו לתורה ובחלק השני מן הששי לספר מלחמותיו פ״ח, כפי מה שזכר ג״כ החכם בעל העקדה את דבריהם בשלישי משעריו סוף מאמר א׳, כי תמצא האלקי רבינו משה במקומו הנזכר מדי האשימו, אם כדין אם שלא כדין, את שני החכמים ר׳ יהודא בר׳ סימון ור׳ אבהו על רמותם ללמוד מן הכתובים ויהי ערב ובקר יום א׳ ב׳ ג׳ שהיה סדר זמנים קודם לכן. או בונה עולמות ומחריבן. כמה שנראה לו היות קשה בעיניהם אחרי שהמאורות לא נבראו עד יום הד׳ במה זה שוער אורך היום מסבוב הגלגל אשר עדן לא היה. והבדיל ערב ובוקר ממאורות שעדין לא נבראו, כתב וז״ל · אשר הביא אותם ז״ל זה המאמר הוא שמצאו יום אחד ויום שני והבינו הענין על פשוטו. וחשבו מאחר שלא היה שם גלגל מקיף ולא שמש באיזה דבר שוער יום ראשון וכולי, עד אמרו שהכל נברא יחד · ושלפי זה הדעת האמיתי בודאי [היינו הברא הכל יחד] יותר הספק אשר חייב לחכמים הנזכרים לומר את דבריהם שכתבנו. הרי שהוא ז״ל סובר ואומר כי תנועת המאורות לא ברביעי החלה. אבל מראשית היום האחד עם הגלגל ויתר מעשי בראשית אשר כלם כדריש לקיש פ״ק דר״ה בצביונם ושלמותם נבראו. וכה שוער גם אורך יום א׳ ב׳ ג׳ ונבדל בהם האור מן החשך. והנה אם ככה היה, כפי דעתו הזה, הכרח הוא שיתבטל כל המונח הקדום אשר יסודו הוא שלא התלו המאורו׳ בפעולתם עד יום הד׳ ושהמול׳ היה ד״ם תרמ״ב לר״י ובסי׳ וי״ד לר׳ אליעזר. וכן רלב״ג במקומותיו הנז׳ הראהו מכריז דעתו וזה באר הישב שכל מעשי בראשית נבראו יחד בתחלת היצירה ושאין זכרון ששת הימים בתורה כי אם להורות על הקדימה שיש לקצת הנבראות על קצתם במדרגה ובטבע כפי מה שהאריך בזה את דבריו שמה. ופן יעלה על לב המעיין היותנו כועים בהבנת דעתם זה שזכרנו אל נא יחדל מעמוד גם על דברי החכם בעל העקדה הנזכר. כי בבאור רחב, כתב וז״ל. דעת הרבנים האלה הוא שהעולם כלו בכלליו ופרטיו בשעה ראשונה נברא, ע״כ. ובסמוך, דעתם זה אשר יאמרוהו מהיות העולם בצביונו וקומתו נברא רגע ראשון של יצירה הנה סתרוהו הז״ל בשתי ידים כי עליו ולא על זולתו אמרו והלא במאמר אחד וכולי. ועל הדבר הזה הכה על קדקדם בקצף עד אשר ירה זקים לומר איני יודע מה יאמינו מצדדים אחרים. וקרוב לסוף המאמר כתב וי״י יראה ללבב. ועם כי האמנה לא יחידים היו באמונתם זו שהרי גם ידידיה האלכסנדרי מבני עמנו החזיק בה וכן בנצרים המצאנה לראשון בארבעת רבניה׳ שלא כדעת תלמידו הגדול אצלם באחרונים א ק ו י נ ו. ובב״ר נראה שזה היה ג״כ דעת ר׳ נחמיה כמו שזכרתי את כלם בששי מפרקי הספר דף מ״ג. יכן יאות למשוך אל שטה זו דבר ריש לקיש אשר זה מעט זכרנוהו. הנה אני

הבבליים דאית להו נכסים ישדות וספק בידם לעשות תרידהו משא ואח״כ לומר. ולהכי עם מה שאמרו בזבחים פרק פרת חטאת שנער שבמערת את עשייה, כי רק עד תלתא דרי היה עשרים מתקיים אמרו במנחות פ׳ הרי עלי דבני בבל אין להם עול מלכות כשאר גלית אבל בני א״י דלית להו מזונית כרווחי׳ אין ספק דאשה הוא ליה ריחים בצוארו ככל הנראה מבאור רש״י התם. ובעל הערוך ערך ריחים, וכן כל לדידן ולדידהו בגמרא כולה ודאי על אופן זה יפורשו.

במהילה מכבוד כלם לא אאמינהו כי יסופר אפילו מחכמים כמספרם וכמעלתם שבעתים . כי רק מראה הערב והבוקר הכתוב שש פעמים באצבע אלקים הוא לבדו כפי פשוטו . ובחלוקת ימי היצירה ככתבם יציב ומהימן אצלי כדעת בעל העקדה שהבאנו . מכל מקום אין מנוס מהודות כי אליבא דידהו ענין התחלק ששת הימים איננו כפי פשוטו רק להערה בעלמא על הקדימה אשר לנבראות זה על זה כאמור . והנה זו בלי ספק סתירת כל המונח בצד הקדם כמו שזכרנו . ואיש כי יגמגם בלישניה על רלב"ג הנזכר שכבר בדברים אחרים ג"כ היה כפורץ את פצימיו ובגדים זולת אלה לו במסלת שדה כובס . הן אני לא אכנס עתה על אודותיו לתגר כי אלקים שופט צדיק . אכן ברור לי הדבר כשמש כי נגד האיש משה הגדול ביקידי דורותינו לא ישמע על פי חכם אמתי כאלה . ואלמלי ידע כי גם המונח הראשון צודק באופן מה אצל הדעת הזה המצויין אצלו לאמתי אין ספק כי לא נתן הכה לאמרו וכעת לא העלהו בידו על ספר . גם בעל העקדה אשר הפש את שניהם בזולת זה ואת זה לא זכר . הלא נראה שהיה ראוי לתוכחת . והנה אין לך שהפרש דברי הר"ם הנזכר לאמר הואיל וכתב שאחרי הבריאה ביחד נבדלו הדברים ראשון ראשון כמשל הזורע שהביא מדברי חז"ל . וכ"ש בזכרו ג"כ מאמרם האחר הן הם המאורות שנבראו בראשון ונתלו ברביעי , נמצאו דבריו ודעתו מסכימים להבדל הימים . ולכל דברי חז"ל שזכרנו . כי האמנה אם תבחן הקושי אשר העיד שם ואשר חתר להשיב את דברי התורה אל התרתו . יתבאר לך כי כל מגמתו היא שנבין ספור חלוקת הנבראות שלא כפשוטו ושהכל נברא על הכלית שלמעלה מן היום הראשון . גם יותר נאות לדעתו תאמר ברגע הראשון , כמו שהוא עצמו באר שמה . וענין אמרו ראשון ראשון בהכרח איננו אליו רק בבחינת מדרגות הנמצאים ומבעם אשר אמנה לדעתו יחדו באותו הרגע נבראו . כי הלא באופן זה לבד יותר אצלו הקושי אשר יחס לחכמי ההמה . וזאת תחשוב למשפט כי אם החכם בעל העקדה ראה דרך לדונו לזכות היה חייב והפץ ביקרו כי זה כל האדם ובפרט מאיש אל איש אשר כמוהו לא להכריעו לחובה למען הפוש . ואם בדברים מה זולת אלה תמצא הר"ם הנזכר סותר ביתר ספריו על איזה אופן שיהיה את הנמצא לו בחבוריים התלמודיים כמו שזכרנו סוף פל"ו האמן כי ברוש הזה אשר לפי הנראה הרחיק גדולים תלוים בו היה מאד נזהר בדבריו האחרונים אם כה נאמר בבחינת הדרוש הזה שלא יתכנו .

והנה לקרב אצל שכלך אישי הקורא שזה אמנם היה דעת שני הרבנים הנזכרים רצוני שהחזיקו לודאי כי כל מעשי בראשית על הכלית שלמותם ופעלם נבראו יחד מתחלת היום הראשון , בלתי המתין להחלק זה מזה בפועל לימים נבדלים כנזכר . טוב בעיני להעיר אונך כי לפי הנראה וכמו שנגע בו החכם בעל העקדה קרוב לסוף שער ב' . גם ראב"ע ז"ל נלוה עמם בזה לחוש משלש . ואולי גם הגאון רבינו סעדיה ארח צמהם לחברה ואדרבא בקדמון לכולם נראה להם מורה דרך . וזה כי עם שתמצא לראב"ע הנזכר בפרושו לתורה פסוק ראשון שלא נברא יום יום רק דבר אחד . אשר מאמרו זה יפתר בבחינת פשט הכתובים , הלא אחרי זכרו בשם הגאון הנזכר כי הארץ בקודה והשמים בחוש הכובב . ושאחרי היות אלה שניהם נבראים גם אשר בתוכם יהיה נברא , כתב וז"ל . לא יתכן לה ות הקו הסובב קודם הנקודה או היא קודם הקו . ובאגרת השנת שחבר בשנת התקי"ט כשש שנים אחר באור התורה כנראה לו סוף חומש שמות . אחרי אמרו בשער הג' וז"ל . האמת כי

השמים הם כמו הקו הכוכב והארץ כמוצק באמצע . כתב בסמוך וז"ל , אחר שהקו והמוצק נבראים הנה כל אשר בהוכם נברא בהם .

גם מה שכתב רלב"ג בפרקו הנ' על מאמרם ז"ל פ"ב דחגיגה הן הם המאורות שנבראו ביום ראשון ולא הלאם עד הרביעי . כונת הלאם בכאן היא ההתיחסות שכן התליה תאמר עליו הרבה בלשוננו . והרצון שעם הבראם בראשון באופן שיעמם שוער יום א' ב' ג' לא הלה התהוותם עד הרביעי . אשר זה מרלב"ג הוא למשוך נחכת לשוננו את דבריה' ז"ל מסכימים לדעתו שזכרנו , הלא תראנו בריש מלין לראב"ע שם באנת השנת . ומי יודע אם הוא רלב"ג לקחו הימנו כי אחרי דבריו הנ' שהביא את הכתוב אור החמה יהיה שבעתים יאמר כי פירוש שבעתים הוא הדבור המשוך לו כאור שבעת הימים על דרך אהיה שבאורו אשר אהיה . כי על כן ימצא שהחמה האירה כל שבעת הימים , כתב ז"ל , וקדמונינו רמזוהו שאמרו ברביעי נתלו המאורות . ומה נכבדת מלת נתלו לאשר יבונה , ע"כ . כלומר על האמת מתהלה היום הראשון נבראו בשלמות מדרגתם והקם . ומזה יתכן אמרו כאור שבעת הימים על החמה הנזכרה . ואפס לסבה שרמז הלה הכתוב ויחס תקונם ליום הד' הרי כי גם אלה הציבו להם יד בדעה הר"ם ורלב"ג שזכרנו . והנה יאות קורא משכיל שתתבונן כי האמנה זה המאמר על התלות המאורות ברביעי נראה בנוי על המונח המיוחס לרבותינו גלגל קבוע ומזל חוזר , כי בהיות עצם הכוכב גוף נבדל מן הגלגל אפשר להאמר התלותו בו משך זמן אחרי מציאת הגלגל הנזכר ואתיא דהדיא שתמצא בבראשית רבה ו' . כיצד חמה ולבנה שוקלין ברקיע רבנן אמרי מאחרי כסה ולמטה ור' יהוש' בר' אלעאי אמר מאחורי כסה ולמעלה . א"ר יוחנן נראין דברי ר' יהוש' בימות החמה שכל העולם רוחה ומצינות צוננים ודברי רבנן בימות הגשמים שהעול' כלו צונן ומצינות פושרין . אמר רשב"י אין אנו יודעים אם פורחין באויר ואם שטין ברקיע ואם מהלכין כדרכן וכולי . ושאחרי עלות בידנו פ' מי שהיה לפי מה שזכר הרב המורה ה"ב פ"ח ובעל העקדה שער ל"ז שהזרו הכמי ישראל והודו לחכמי א"ה על היות גלגל חוזר ומזל קבוע אשר בזה ישיער המצא הכוכב מיקר הבריאה מוכח בעצם הגלגל כמו הקשר בלוח , הלא בהכרח דבר התליה הנ' , יתבטל בבח ההודאה הנ' כי האמנה ביום ברוא אלקים את הגלגלי' נכללו בהם גרמי המזלות . ושניהם כאחד בלבהם ילכו . ואולם עם ההסתכלות הטוב יתבאר כי לבד מאשר בפי"א מן הספר דף י"ד תפשנו את שני הרבנים הנ' על כי רק אחר רק כשלו איש באחיו לאמור שהכמי ישראל הודו בזה לחכמי א"ה דאדרבא עליו אמרו נראין דבריהם מדבריהם לסבה המבוארת שם והודאתם היתה בלבר על היקף השמש בלילה למטה מן הנפה כנרא' הכל ברור פ' מי שהיה . הלא בשגם יאמר כדעתנו התורני

הנה . גם בעל ספר פראית אלקים תפס הר"ם בזה כנראה לו בפרק העשירי . הנו' שהמאורו' לא נבראו או האמר לא נתלו עד יום הד' אפש' עכ"ד שנקבעו בעצ' הגלגל.

אך לא תימא נקשר בלוח אשר תאומות נולדו אבל כמסמר שיתכן הקבעו בו גם מקץ יום מיומים . ויש עוד להמחה על בעל העקדה אשר באמרו שער ג' על הכתוב יהי אור שהמאורות נבראו ביום ראשון ועל הכתוב יהי מאורות כי ברביעי נתלה כל אחד במקומו המיוחד בגלגלים . הנה בשער ל"ז אשר משך הלצת הכתוב נשוא יכשוא כי לא יצדקו אל מה שהאמין בחכמי האומו' גלגל חוזר ומזל קבוע החריש מהתעורר על הסתירה הנראית בין שתי ההנחות ולתרץ אותה אם על הדרך שכתבנו סה או

בזולתו הטוב ממנו, כ"ש באמרו שם כי הדעת האמתי של מנוחת המאורו' בגלגלי' נגלה לחכמי האומות מרם הגלותו לחכמינו. ודע כי החכם הנוצרי אקוינו אשר זכרתי בפי"א הנזכר לא סר הוא מהעיר עליה ותרץ אותה בשני פנים. האחד כי נופי המאורות ודאי נבראו עם הרקיע בשני, ואפס ההנועה הנראית לעין אשר איננה הנועת הגלגל רק סבוב המאורות המוהירים על הארץ היא שהתיחסה ליום הד'. והשני כי המאורות ברקיעיהם השפלים המסוגלי' אחד לכל אחד מהם נבראו בשני. ואולם הנשאם בהנועת הגלגל העליון להגביל היום והלילה התיחם ליום הרביעי. יהי מה נניח כל זה ונשוב אל ענין הפרק. כי סוף דבר כאשר הצענו כן ראינו, שהרבנים הנז' צדקו או לא צדקו דבריהם החזיקו בדעתם הנזכרת ולא סרו ממנו. והנה לכל מראה עיני הישרים בלבותם הנו סותר את יסודי המולדות והקביעות כמו שזכרנו. ובלי ספק כל איש אשר רוח בו ישישה פלילה שאם לא נמצא מקום מה אל הדעת המונח בצד הקודם באופן שיצדקו יחדיו לא יצאה כזאת מלפני השרידים האלה אשר עם אל ועם קדושים נאמנו. וכבר יעדנו לדבר בע"ה על זה בפי"ב מפסקא י"א לפנינו.

כונת הפרק. מדברי הרלב"ג ישוער היותו מחויק כלל רבן גמליאל בכתי"ב תשצ"ג חכמה לא נבראה ומסורת בראותנו כי המעט הוא אם רב נטה כמנו.

פ ר ק י. והנה עודנו מדברים בדעות הלב"ג על הדרוש לא נחדל מהזכיר ג"כ כי עם היות קבלת ר"ג מבית אבותיו מכתי"ב תשצ"ג בין הדש לחדש אמתית בלי ספק וצודקת. ונראין דברי החכם כוזרי מאמר ב' סי' ל"ב ומאמר ד' סי' ט"ו שנחלית בנבואה משתלשלת מבית דוד. ושתמצא ג"כ להרר"א הנשיא בספרו מן התבור מאמר ב' שער ב' כי בטלמיוס אשר היה בימי רבינו הקדוש שבח מאוד את האצטגנין הגדול אברכאש הנמצא כשמונים שנה אחרי מות אלכסנדר. אשר אחרי עמדו על דעת קדמוניו במדת החדש חקר ונסה בחכמתו שאמנם הוא שיעור כל כך ימים ושעות ודקים ושניים כפי השמות המורגלים אצל ההוכנים, אשר הוא נשיא ז"ל מראה שם היותם ממש כתי"ב תשצ"ג כחשבון הקבלה הנז'. הנה הוא הלב"ג נטה הימנה כמו שזכרתי ג"כ סוף המהדורא השנית בשולי הספר. כי בחבורו על חשבון המולדות והנגודים אחרי התהללו שם. וכמו שבאר גם בראשון מן החמישי לס' מלחמותיו כי מצא תכונה סותרת כמה הנחות האצטגניני' שקדמוהו. ובפרט מה ששמו גלגל היקף והיוצא מרכז. כתב בהדיא וז"ל, ראוי שהדע כי זמן החדש הירחי כשהקרנו בו מחקר שלם מצאנוהו קצר מעט ממה שהניחוהו הקודמי' והוא בקרוב כ"ט יום והצי ומ"ד דקי שעה [שהם תשצ"ב חלקי'] והלק אחד מאלף וקל"ח חלקים לשעה. וכן מצאנו תנועת החלוף [היא שהר"ם ז"ל פי"ז כנה אותה שינוי המראה] יותר מתונית מעט ממה שהניחוה הקודמים. וראיתי לזכור לך זה שלא התמה על מה שתראה מן החלוף בזה בין החשבון הקודמים וחשבוננו ע"כ. הרי שהחלק האחרון של תשצ"ג לא הניחו שלם, אבל חסר כשיעור שיחסר אחד

מאלף קל"ח מאחד של תתר"ף, אמת כי נמייתו זאת משפטה מאוד, גם פחותה ממה שבנפשות היעון כתבנו עליה בסוף השניה ממהדורתנו. שהרי בקירוב איננה כי אם אחד מעשרים בחלק. יהי מה תבין מזה כי לדעתו קבלת ר"ג הנז' לא היתה נחלית בנבואה כדבר הכוזרי הנזכר אבל מחכמה אנושית לבדה. כי המה הנקודה שהזמידה עליה בצמצום היא מוכרחה אין ספק, כי כל אשר יענרנה המרבה והממעיט שקולים הם לאשמה בה. כעין מה שהשרישונו ז"ל. וזכרנוהו בזה פ"א האומר כל התורה משה מפי הקב"ה אמרה חוץ מיו"ד זה הרי הוא בכלל כי דבר ה' בזה. ובלי ספק אין לחשוד תורני כרלב"ג אשר אמנם ספריו ההקבלו בעמנו שידע את רבנו ויתכוין חו"ש למרוד במה שיורה היותו מסורת ממנו. אבל האמין דבר ר"ג הנזכר מורה על מסורת חכמה על כן ניעז לחלוק עליה. ואנחנו בפ"מ דף קל"א מצאנו און לו. לא ה"ו בפנימת הקבלה הנזכרת. אבל כי לשון כך מקובלני וכולי לא יחייב היות הנבואה מקור לה ואפס על עקר דעתו זה של רלב"ג כבר כתבתי במהדורא הנזכרת שאין להחזיק בו. וכי מן הדין יאות לו שיאמר דברים כנתבם הביאו עלי כפרה שמעמתי את הידה. ולכל הפנים זכרתיו פה אגב דברו האחר שכתבנו למעלה. נוסף על טעם הבריתא של שדיות פ"ק למה מזכירין דברי היחיד בין המרובים לבטלם. שאם יאמר לך אדם כך אני מקובל יאמרו לו כדברי איש פלוני שמעת. יהי עזרתה לנו בדרוש כמו שהראה לפנינו פרק י"ב קושיא י"ב ברצון אבינו שבשמים.

כונת הפרק. הנאומים רביעי חנאל ורביעי סעדיה ורב האי היו מחזיקים חשבון העבור הלבה פסיני. ולא כן הרבה וולתם שהחזיקוהו הסכמת חכמינו. וחלוק דעות האחרונים על השבון מהלכי המאורות באיזה מקום מן העולם נופל.

פרק יא. באשר שמענו בין התנאים ר' אליעזר ור' יהושע מחלוקת על זמן הבריאה אם בניסן אם בתשרי נהיתה. ובין האמוראים שמואל ור' אדא על מדת השנה אם היא שס"ה יום ורביע או פחות מרביע. כן ראינו לגאונים ורבני האחרונים דעות שונות בחשבון המולדות השוים הנהוג לנו כיום. אשר לדברי הר"ם ז"ל ראש פ"ו מהלכותיו נקרא [לא סור העבור אבל ביחוד] עבור. אם נמסר לנו ממשה או נלמד מנביאים אחריו. או איננו כי אם סדר מיוסכם בהכמה מרבותינו בגלות הזה. אשר אמנה אפשר ג"כ להארו הלבה מסיני בבחינה המצוה לא תסור מאשר יגידו. אולם החשבונות שהיו מצטרכים לסנהדרין בעת הקדוש ע"פ הראיה. אשר הם הנקראים אצל הר"ם ז"ל פי"א סוד העבור. היינו לדעת מהלך שני המאורות בגלגל המזלות שהוא האמתי אשר ממנו בעצם וראשונה יעמדו על אמתת העדות כמו שזכרנו בשני מפרקינו אלה. אין ספק כי בשנם חוברו על קצת עכ"פ אף בזמן הנביאים כפרים הרבה מחכמת בני יששכר שלא הניעו לידינו כמו שזכר הוא ז"ל סוף פי"ז. הלא יאות להאמין כי עקריהם מסיני נמסרו. שהרי כמו שכתב החבר האלקי מאמר ג' סי' י"ו וראב"ע בתחלת פרושו לתורה ופרשת נא ואמור. הואיל

ולא תמצא בתורה שבכתב מצוה מבוארת כל צרכה. או תבחר לשון שרומים לבלתי אמור כן רק על הרבה מהן הכרה הוא שנאמר. ובפרט על זו העקרית מאוד לכל האומה היינו קדוש החדשים וקביעות מועדי אלקינו כי סמך משה על תורת פה אל פה שחבאר כל הצורך. אשר בכללה ג"כ לדברי ראב"ע הנזכר שעכ"פ יהיו המועדים תמיד מסורים לבחירת הסנהדרין ככל אשר יראו הימים ומקריהם נאותים אל החפץ. ובכן הספק והמחלוקת הנזכר הוא לבד כפי הנראה בחשבון העבור השוה הנהוג לנו לעת עתה. וכמו כן תמצא לגאוני' ורבנים הנו' מחלוק' בחשבונות המצטרכים לידיעת מהלכי המאורו' אשר אמנה שעותיהם מתחלפות לפי אורך ורוחב חלקי הכדור אשר סביביו יתהלכון כפי מה שזכרתי בחמישי מפרקים אלה. על איזה מקום מן העולם נועדו. הן אותם שהיו נחשבים בומן הקדוש ע"פ הראיה לפי מהלכם בגלגל המזלות כאמור. הן אותם שהם נחשבים בזמן הקביעות כסדר עבורנו כפי מהלכם בגלגל העצמי להם שהוא אמצעי ושוה. כנראה מהר"ם פי"א ובעל יסוד עולם פ"ט מאמר ד'. הן בבחינת המולדות המשוערים כפי הקבלה האמתית של ר"ג, הן ארבע התקופות אשר בשיעורן דעת רב אדא מאושר ביותר. כי הנה על אודות חשבוננו הנקרא עבור תמצא הגאון רבינו חננאל כפי מה שהביא ממנו רבינו בחיי בפרושו על שני הכתובים החרש הזה ומימים ימימה כמו שזכרתי ג"כ פ"מ דף קכ"ה שהוא מאמין כי חשבון הסנהדרין בעת הראיה אשר ממנה הנחנו עקרו מקובל מסיני לא היה כי עם הנהוג כיום אצלנו. כנראה ג"כ מדבריו שהביא המפרש להקה"ח ראש פ"ח ע"ש. וכן הגאון רב סעדיה תמצאנו על זה הדעת ממה שהראב"ע פרש' אמור כתב בשמו כפי מה שזכרנו למעלה פ"ד. כי גם בזמן הקדוש ע"פ הראיה היו סומכין על השנון העבור הנמצא בידינו. וכמו כן הגאון רב האי הראהו בזה יוצא בעקבותיו. יען כי בספר השובות הגאונים וכפי מה שהביא הנשיא מאמר ג' שער ז' לענין השאלה למה אנשי מערב מתחילין החשבון מבהר"ד. ואיך לדעתו איננו ראוי כי אם מוי"ד כתב וז"ל. הוי יודע כי החשבון הזה אשר בידנו לא מאדם הראשון ירשנוהו ואין אנו יודעים האיך נעשה בימיו. אבל מרע"ה למד את ישראל עקרו של עבור והגיד להם מה שכבר נעשה בעבורים מעת אדם עד העת ההיא. אשר עם מה שהוקדם או מהאחר כשאהה מצרפו יגיע אל מעמד חשבון זה בימי משה. ואע"פ שנתן להם הסדר הזה הזהירם כי כל זמן שהסנהדרין קיימת יש להם לשנות המסורת ולהקדים ולאחר את העבור וכולי. ואנו יודעים כי ראשונינו כבר עברו שלא כסדר הזה וצוו אותנו להיו' אוחזים בחשבון התקופה בכל מחזור שיהה ותפ"ה חלקים. וגם בחשבון המולדות אוחזים לכל מחזור בי"ו תקצ"ה. ואע"פ שהם שנו בצרכיהם אנו אוחזים כסדר הזה לשנים הראשונות מלפני משה גם אחריו עד ימי ר' הלל שהיה בשנת הר"ע לשטרות. כי מאותה שעה לא הקדימו ולא אחרו אלא אחזו הסדר הזה שהיה בידם. כי סוף חשבון הראשונים לזה הוא מגיע, ע"כ. גם הרר"א הנשיא עם מה שתשמע עליו בסמוך נראהו מאמר ב' שער פ' שכתב וז"ל. האומר כי החשבון הזה כלו מכורת מהר סיני ראוי לשמוע בקולו ויהי האומרה ראשונה זכור לטוב. וכן בשער ה' מאמר ג' הזר לכתוב על מדה החדש הירחי והשנה השמשי' כי מסיני נמסרה. ובאמת גם הר"ם ז"ל לכאורה הדין כי הולך הוא לשטה זו. באמרו ראש פ"ד דבר זה הל"מ וכולי. ובומן שאין סנהדרין קובעין ע"פ החשבון שאנו מחשבין

נו היום . אפס ראית שכתבתי על אדותיו פ"ו ופ"ט דלעילא . ובעל השב האשד
כתב בפי"ד ח"ל . סוד העבור נוסד כאלו מתחיל יום מתן תורה . וגם דעת קצת
החכמים הוא שנמסר למשה מסיני וכולי בלשונו שהבאתי למעלה פ"ז . וכן בסוף
חבורו כתב וז"ל . השבון העבור הנזכר יסודתו בהררי הקדש האמתי . וסבותיו
הנצחיות מורות על נצחיותו . כ"ש לדעת האומר שהוא מורשה ממשה רבינו .
ואמנה החכם כוזרי עם כי מאמר ג' סי' י"ז הכריח אצל העיון כמו שזכרנו עליו
המסר קבלה ממשה על אודות קדוש החדשים בראיה והתכוין בכל מהזור שנוה
חשמש וחרשי הירח . הנה מאמר ב' סי' ל"ב אמר על העבור שמקרו היינו מדה
כ"ט י"ב תשצ"ג מחדש לחדש . הוא מקובל מבית דוד . ולזה תאר אותו נתלה
בנבואה כפי אשר במאמר ד' סי' ט"ו הזר ג"כ לומר על שעור כ"ט י"ב תשצ"ג
שהוא מקובל מבית דוד . ואיך השבון תקופה רב אדא התקבל כמיהו . אשר מכל
זה נראה כי לדעתו נהי דמדת כ"ט י"ב תשצ"ג במולדות ודעת ר"א בתקופות
שהם עקרי החשבון הזהוג לנו התקבלו מבית דוד ושפע נבואה לא בכל זאת מסיני
באו . דומה לדבר השרבי בן צעצ"ר שזכרו בפ"מ בשם הישראלי שהתקבלו דברים
אלו מנביאי הצדק . ואין ספק כי זה דבר החבר מבית דוד אינגו לו רק מכאמר ר"ג
אשר היה מזרעו כך מקובלני מבית אבי אבא כי בלאו הכי מגין לו . וכבר דברתי על
כח הלשון הזה בפ"מ מן הספר . וכדברים האלה למרבה תאמר על הראב"ע כי עם
מה שהכריח גם הוא כנזכר המסר קבלה מסיני על קדוש החכמים אשר בכללה
שיהיו כל ב"ד קובעים את החגים כמוב בעיניהם לפי הצורך . והראה כי לפי החש'
אשר אצלנו לא היה מן הראוי להתחיל החש' על עבור השנים מבהר"ד כי לפעמים
ראית הלבנה קודמת אצלנו לקביעות החדש , עם דברים כאלה אשר כתב שם , סוף
סוף כמהנו המוחץ ורופא כתב וז"ל . הכלל הוא שחכמינו העתיקו לנו שנסמוך
על העבור בגלות . וכן קבלנו מפי נביאים ולא נוכל לעשות דבר מוב ממנו . גם על
מאמר הגאון שהיו בעת הראי' סומכין על השבון העבור בשפה ברורה אמר והוכיח
שם כי איננו אמת כמו שזכרנו ג"כ למעלה . והנה לאיך גיסא רצוני שאין השבון
העבור מסור מסיני נראה בהדיא דעת הסשת החכמים אשר בפ"ד זכרנו אמרם כי
בי' בהר"ד סדר בבבל להיותו אולי מקום מסדרי העבור . והלא מן הידוע כי דבר
לא היה לאדונינו משה עם הגלילות ההמה . גם החכם רמב"ן נראה מסכים לאלה
כי הנה בהשגותיו קנ"ג דף י"ז מן הי"ד של דפוס יוסטיניאנו וכן הנדפסות ברניצ
פוס קדמון [וזה אמרתי יען ראיתי אחד מן הדפוסים החדשים בלתי כל הלשונות
האלה] אחרי שתפס את הר"ם ז"ל על אמרו שאין מקדשין ע"פ הראי' אלא בסנהדרין
שבא"י כמו שזכרתי למעלה פ"ו הוסיף וכתב וראיתי לו עוד בה' ק"ה פ"ה כי בזמן
סנהדרין שאין בא"י אין קובעין חדשים ואין מעברין שנים אלא בחשבון זה שאנו
מחשבין בו היום ודבר זה הל"מ שבזמן שאין סנהדרין קובעין בחשבון זה שאנו
מחשבין היום . שם הדבר מסורת והלכה מסיני מה שלא נאמר בגמר' ולא הזכרו
בשום מקום עכ"ל . ועם אשר ראיתי בפ"ו הנזכר מה שכתבתי לזכות הר"ם ז"ל .
ומ"מ דעת רמב"ן נמצא לך מבואר מפיו כי השנוגות הקביעות עצמם לא מסיני
הוא . וכן תבין את דעתו זה מן הדברים שכתב עוד בהשגה ההיא וז"ל . ר' הלל
נשיא שקבע חשבון העבור הוא קדש את החדשי' ועבר את השני' הראויות להעבר
עד מינינו עד יבוא אליהו ונחזור ע"פ הראיה . ובסמוך ר' הלל עמד ותקן את

החדשים ועבר בו שנים וחדשים עד יבנה ב"ה . ובסמוך כיון שהסכימה דעת ב"ד שיהיה חדש זה מלא או חסר קורא אני בו אשר תקראו אתם . ובסוף ההשגה משעה שהכסים ר' הלל וב"ד על ההשבון הזה ותקן אותו לדורות בחדשים ובשנים קורא אני בהם מועדי ה' עד יבוא מורה צדק כל אלו דבריו . אשר מהם לרעתי כל חיך נקי כריר הלמות ישעם לו ויודה כי נוסף על השגתו שדמה במדרגת המקדשים הנזכרים . הנו תופס אותו במה שהוא רמב"ם שם החשבונות האלה הלכה מסיני ולדעתו הם תקון והסכמה מאת ר' הלל וב"ד היינו שנעתק מן האמתי אל השוה כמו שזכרנו בפ"ד . כי בלאו הכי לא הוצרכו ולא יאותו לו הלשונות הנו' . ובפרש ראית דברו ההוא לפי מנינו ודעתו . וכן הר"ר יצחק בר' ברוך אשר הרר"א הנשיא מאמר ב' שער ח' זכר אותו לחכם רשום . אחו בדעת הזה כי כן תראה שם דבריו אלה ראוים אנו לומר כי על החשבון הזה שאנו מחשבים קבלה היא בידנו ותקנה וסייג שסיגו לנו רבותינו כאשר נראה להם לסייג . ואנו שומרים אותו ומחזיקים בו כאלו היה מסיני שכן אנו חייבים לשמור תקנותם כמצות שנתנו בהר סיני . גם הנשיא עצמו עם מה שזכרנו עליו בפ' זה הראה כונתו רפיא בידיה שהרי בשער האחרון מאמר א' כתב וז"ל . כשבאנו לחקור על מקום הקביעות בהשגת ידנו נראה שהם ז"ל קבעו את השבון המולדות והתקופות על אופק היושבים בקצה המזרח מן הקו השוה . הוא לך שיהם מקום קביעו' החשבון הנו' אשר הוא יסוד העבור לא להלכה מסיני כי אם לרבותינו , וממה שאין לספק בו כי גם רלב"ג הוא מזה הדעת שהרי בחמישי מספר מלחמותיו ובסדר המולדות שחבר בכל אשר זכרנו במהדורא השנית ובפרקין דלעילא נשה בהדיא ממסורת ר"ג בכתי"ב תשצ"ג אשר בלי ספק הוא היותר עקרי בדרוש העבור . ועם כי נסייתו שעור מזער לא כביר הלא רבה היא להוכיח כמו שזכרנו ג"כ בפ' הקודם היותו סובר שהכל הכמה לא מסיני במסורת . כי מי כל בשר בנוחבים ידם לה' אשר יעוז בהוחו להלוק עליה במאומה . וכבר ראית על דעתו זה הוכחה אחרת לו ולהר"ם יהדו כמו שזכרנו פ"ט דלעילא , גם רבינו ישעיה האחרון פ"ק דר"ה וכפי מה שהביא שם בעל שלטי הגבורים נראהו סובר כן שכתב וז"ל . משבטל ב"ד הגדול אין קובעין ע"פ הראיה אלא יש חש' ידוע לכל בני הגולה שתקנו להם החכמים הקדמוני' וכלם קובעים בו על דרך אחת . וכזה בעינו תמצא גם לבעל העקדה מאמר א' שער ג' באמרו חכמי העבור הניחו מולד בהר"ד אשר לפי המבואר מדבריהם הוא מולד תהו . וכן יובן מלשון לקוטי הפרדס לרש"י ז"ל סוף פסקא דסי' המועדות בשאלת חכם וז"ל , היכן מצאו בעלי סוד העבור סמך בדברי סופרי' שהעמידו דבריה' במקום נרת לרהות פסח וכולי , גם הלשון המסופק של החכם י ש ר א ל י אשר הבאנו פ"מ דף קכ"ט כי סימן בהר"ד נתגלה לחכמינו במחקרם או מדרך הנבואה הנו בלי ספק ספד לוה כמו שיזכר עוד בפ' שלפנינו . והנה עתה בעקבות החכמים האלה שהם על זה הדעת ראיתי להביא את הגאון רב אחאי בעל השאלתות אשר אמנה לקדמותו היה ראוי להכתב איש ברישׁ דפא כאשר תמיד לבכור כבכורתו אם לא לסבה מה דרכו בראשי נתתי ואחר עד עתה לדבר אשר עוד מעט תדענו . כי הנה סוף פרשת ויקרא כתב וז"ל . בזמן החכמים הראשונים שהיו בקיאים בחשבון הולדות הלבנה ודקדוקי סוד העבור היה יום ערבה בשבת וכן פורים ומקרא מגלה ונטילת לולב , אבל עכשיו שאין חכמים בקיאין בחשבון הולדות הלבנה ודקדוקי סוד העבור גזרו חכמים שלא להוציא לולב וכולי . אשר דבריו אלה

יורו היותו מדבר על הפרש הזמן הקדמון שהיו מקדשין ע"פ הראיה מזמננו זה שאנו קובעין בחשבון העבור ע"פ השוה . ואם האמין זה החשבון מקובל מסיני מה ראה ליחס בו אל חכמינו הקצור ואפילו התינוקת ידעוהו . אלא ודאי כיון אל דעת אלה שזכרנו . אך הנה כנגע נראה לי בשטתו זאת כי האמנה מחצב הדברי' האלה בגמרא הוא פ' לולב וערבה שאמרו בטעם היות המצות ההנה נדחות אינהו ידעי בקביעא דירחא אנן לא ידעינן אשר הרצון בו כפרש"י אינהו בני א"י שעדין מקדשין ע"פ הראיה היו מקיימין אותם אף בשבת לא אנחנו בני בבל שמא אין יו"ט עד למחר . וכיון דלאו בהשתנות זמנינו מזמנם מיירי יראתי פן נפ' שבוש בנסחתו הנז' . וע"כ לא כתבתי דבריו אלה רק כלאחר יד כאמור . ומה גם עתה כי בפרשת בא אל פרעה יפה אמר דנהי שלפי סדר העבור ידעינן בקבועא דירחא עבדינן תרי יומי כאותם דלא מטו להו שלוחין כיון דשלחו מתם הזהרו וכולי . והמזרחי האריך על זה בנמוקיו על ה' מגלה לסמ"ג ע"ש. יהי מה כבר הבינות מדברי האפודי שהבאתי למעלה כי באמת רבו החכמים על זה הדעת עד שתאמר כי סכומם קבוע ביותר ממחצה של מחצה . וכל זה , אם כי אין מנוס מהודות שהאחרונים הנז' ראו גם ראו את דברי הגאונים הנז' אשר קדמו אותם ולא היו ספונים אצלם שיבטלו דעתם מפניהם . כמאמינים לבטח דכולהו אמדנא אצלם ולא מפי השמועה נינהו הלא ראית בדברי האפודי הנז' אמדנא זו מפורשת . גם תתמה על מה שהוא כמתפלל על נצחיותו הפך דבר רמב"ם שזכרנו קרוב לסוף פ"ד בפרושו על מאמר שמואל . ודבר רמב"ן וזולתם . האומרים התקיימו בלבד עד יבוא מורה צדק . כי הנה עם היותו בבחינת עצמו כדאי להשמר עד עולם סלה הלא טוב לנו שנתאוה התבטלו מפני שוב ה' מהרה את שבותנו . ולכל הפנים מדי היותנו בנושא הזה אין להחריש כי אם שמעת מן הגאונים ז'ל היות חשבון העבור מסיני אין לך שתצרף בדעתם זה גם סי' בהר"ד וסך השנים ליצירה אשר לא זכרוהו . כי הנה אפשר לכל חשבון העבור בלתו ודי בדבר הנשיא שזכרנו בזה למעלה היות מסיני אלה העקרים מדת החדש לירח ומדת השנה לשמש . וכן הדקדק דברי רב האי שזכרנו למעלה בזה הפרק מרע"ה למד את ישראל עקרו של עבור . ועכ"ז הוא רב האי נטה לו מסימן בהר"ד . גם דברי הראב"ע על העבור שקבלנוהו מפי נביאים דייך אם על הכוונה הזאת יפורשו . כי סוף סוף בשגם יונח שנשתכח כל מספר שנים מעמנו כמו שכתבתי גם כן מאמר א' פרק ג' לא בכל זאת נחדל מעשו' הפסח . הלא מה שזכרו הר"ם ז"ל וזולתו מן האחרונים סי' בהר"ד אינו אלא כדבר הסמ"ג מ"ז להקל אצל הבלתי יודע . ובהיותנו זוכים לדין זה שאין סך השנים הכרחי בעבור הלא גם מזולת כל הראיות והחזוקים שהבאנו בספר ובמכתב הזה יהיה חשבון העבור מסיני או לא יהיה הגענו אל מחוז מבוקשנו על מספר שנות היצירה כפי הידוע . כי זה כל פרי העיון אשר בו עמלנו ועוד נוסיף לזכור דברים כאלה .

ואמנה על הנושא האחר שזכרנו בראש הפרק המצא בו כמו כן לאחרוני' מחלוק' . די שאזכיר לך בריש מילין מה שהוצע פ"מ דף קכ"ט ב' כי נמצאו בזה שלש דעות , הר"ר חסדאי הדין והרר"י בן רקופאל והרר"א הנשיא סוברים היותו קצה המזרח לישוב כמו שזכר הוא נשיא מאמר ב' שער ז' . והחכם כוזרי ראש מאמר ב' והר' ז הלוי פ"ק דר"ה סוברים היותו אמצע א"י . אשר עם היותה באופן מה טבור הישוב בפאת צפון באמת אמרו שאינה טבור העולם בשלוח כמו שכתבנו

פי״א מן הספר . והחכם ישראלי פ״ג מאמר ד׳ יחס איתו לטבור העולם בעצם . וכבר זכרתי לך דעת המשת החכמים שבהר״ד נוסד בנבל או נציבין . והאחרים שאמרו א״י או מורחה . וזולתם שאמרו יבנה או ירושלים . ולשון רמב״ם סוף פי״א הוא לפי שהראיה לא תהיה אלא בא״י כמו שבארנו עשינו כל דרכי החשבון הזה בנוים על ירושלים . אפס תרגיש כי כל זה לו על השבונות הראיה . ועל מקום יסוד בהר״ד והשבוננו לא דבר מאומה .

כונת הפרק . ראיות מן הדברים שהתבארו בפרקים שלפעלה לזכות המחזיקים סדר העבור יסי׳ בהר״ד סוכסכם מקרוב . והן בעצמן קושיות למחזיקים איתו פסיני כמפורש . הנם חמש עשרה , חזרות כל אחת יוכיח עליה . בשביעית מהנה תמצא השנה על ישראלי , ותוכחה אל קראי לזכות קבלת רבותינו .

פ ר ק י ב . והנה בסיעתא דשמיא נתנה ראש להוציא מן הפרקי׳ האלה שהצענו את הקושיות הנראות מדברי הראשוני׳ אשר זכרנו בם נגד האומרים כי סדרי העבור וסי׳ בהר״ד מסיני הם לנו והן עצמן תמצאנה ראיות לזכות האומר כי חדשים מקרוב באו . מובטח במשכיל שלא יקוץ בשום אריכות מדי הרגישו בו איזה תועלת . והשבות אל לבבך כי כל הקושיות האלה הן זולת הנמשכות ממה שקדם לנו פה מאמר א׳ פ״ב לזכות המתנגד הנזכר מכח הכתובים ודברי המפרשים ויתר הראיות על היות סך השנים ליצירה מרובה על הנמנה אצלנו . אשר ע״כ לא יתהלל החכם בשנם ידמה להתיר את הכתובות בזה הפרק בלתי אם יעשה כן אף כהנה .

ר א ש נ ה נקשה על הדרך שהקשה רמב״ן לר״ם במתיחס לזה כמבוא׳ פ״ו דלעילא והוא דרך בעל התוספת נגד הנותנים טעם הנזיפה לשהיית המולד הראשון כמבואר סוף פ״ב . כי נאמר אל המתנגד הראני נא ברבריהם ז״ל שסדרו לנו זה השבון העבור על המהלך השוה באופן שיתבאר מהם כי מסיני התקבל ושעל מנת כך מסרוהו לנו . כי האמנה כמו שזכרנו בפ״ו הנזכר בשם רמב״ן ז״ל לא נודע מקומו איו להם בשום ספר . גם דברי ר׳ אליעזר בפרקיו על קצת ענייני העבור כבר הוכחנו בפ״א כי לא כהלכה מסיני כתבם לנו . והיחידים אשר זכרנו בפ״ט שתארוהו למקובל . הלא ראית מלשונם שזה אינו להם רק מאומד הדעת . וזה מה שלא יאות להאמר על המסורת כי הוא דבר שנודע בקבלה נאמנה . ואם מן הנמצא לגאונים אשר נקנו בשמות נראה היותו במסור׳ . הואיל ובאמת חוט של חסד הקבלה מסיני נפסק בסוף הכמי הנמרא כמו שזכרנו בראשית תשובתנו על השג׳ הר״ם פרווינצאלי לא מפיהם אנו חיים להאמינו , כ״ש בהמצא עליהם מהלוקת . עד יראוהו לנובדברי רבותינו . וכיון שאינו נמצא כנז׳ הלא טוב שנאמר לזכות החסידים האלה כי בקעה מצאו וגדרו בה גדר . היינו כי מדעת וכונה רצויה לאלקים ואדם אמרו בפיהם מה שלא שמעו באזניהם למען הגדיל מדרגת העבור אצל המוני הארץ פן ח״ו יזלזלו בחשבונו המחדש ומסודר מאת בחירתם במה שהעתיקו אותנו מהשבון הראיה והאמיתי אל השוה כמו מה שזכרנו בזה פ״ד ואנחנו עכ״ז ניצולים מתפיסת החכמים שאמרו בין

כך ובין כך עתיד אתה ליתן את הדין כמו שהוכחנו בפ׳ מ״ב מן הספר. גם תוכל לומר כי ר״ח ורב האי יצאו אל אחריו של רבינו סעדיה גאון אשר כתב זה ראשונה כמו שהודענו מדברי הראב״ע באופן שאיננו כי אם דעת יחיד כאמרם ז״ל מאן חכמים ר׳ פלוני. וכתב הר״ם בהקדמה פרוש המשנה פ״ז וז״ל יעשה זאת בהיות הגדה. ועוד נוסף בהתנצלות הנאונים הנז׳ המקבלים רבים שקבלו מן החכם ההוא. והכותיהו בהנחת תמצא על השביעית פי״ג. ובאשר בני הדעת ההוא רבים יקראום חכמים ואפילו היה לאיש אחד, ע״כ. ועוד נדבר על מנהג רבינו סעדיה ז״ל לפנינו על הששית פי״ג.

ש נ י ת. ידענו כי התחלת חשבון ר׳ יוסי ראש המדברים במספר השנים ליצירה הוא, כתחלת דברי פיהו בס״ע, מאדם. אשר סימן מולד תשרי ההוא הנו וי״ד לא מן תשרי של תהו אשר סימנו בהר״ד. וכן כל חשבונות רבותינו בענינות אלו אם פ״ק דאלילים ופ״ב דערכין אם בכל יתר המקומות להיותם חמיד נמשכים אחר ר׳ יוסי כמו שזכרנו והוכחנו כל זה גם מטעם הן׳ חביב למעלה סיף פ״א נמנים למולד וי״ד לא לבהר״ד של תהו. הלא באמרם פ״ק דאלילים האי מאן דלא ידע כמה שני בשביעי לישייליה לתנא דס״ע וכו׳ והוא מתחיל מאדם. הכרח הוא שגם לדעתם ז״ל ההתחלה הוא ממנו לא מתשרי המדומה לפניו, דא״כ הסך יהי שנה יותר גם ראינו הגאונים רבינו סעדיה ורב האי לפי מה שזכרנו דבריהם בפ״מ דף קכ״ו והנשיא הביאם מאמר ג׳ שער ז׳ כי שחקו ויניעו ראשם על המציירים סימן בהר״ד התחלה אמתית אל המנין אשר איננה אצלם וי״ד. וכן כל אנשי המזרח לדברי הנשיא בתשובתו הנו׳ והמפרש פ״ו מהק״ה לא סרו במנינם מדרך בעל ס״ע הנו׳. וכל עדת רבותינו אשר גם הבבליים מהם מזרחיים יחשבו. וא״כ ימשך בהכרח כי הן מולד בהר״ד הן הילד השני וי״ד או ג״י תתע״ו אשר לדעת קצת החכמים יעמוד תחתיו לא נלמד מסיני במסורת, אבל הוסכם מאת האחרונים כמו שכתב הגאון רב האי על בהר״ד בתשובה הנזכרת גם את המופת הזה לעומת זה תקח בידך שתתבונן כי האמנה משפט בהר״ד וכלל ההשבון הנסמך אליו לא ישוב עד צדק רק במנותך חלקי השנים בלי תוספת ומגרעת. כי דרך משל אם שנות בית ראשון היו ת״י לא תשימם ת״מ או תי״א או אפילו ת״י וחצי. והנה משך בית שני לבד ממה שזכרנו פה עליו פ״ב מאמר א׳ דעות מפרשי הכתובים המרבים אותו למעלה בבחינת דבריהם על שנות מלכי פרס והכהנים הגדולים בתחלת הבית. הלא לדעת התלמודיים ג״כ עם כי לפי המורגל לא ימנוהו רק ת״כ. הנה על האמת אצלם גם לדעת רבותינו היה תכ״א. וא״כ החשבון שאתה מושך אל בהר״ד הן ממנו לזמננו הן מזמננו אליו לא ישאיר בו פרסה, כי הסך הכולל ימצא שנה יותר ותצטרך להסיג החשבון וסימני הזולת אל ראשיתה. שכן יקרה אף אם לא יהי הזמן הנוסף רק חדש, או חצי חדש, כמו שיזכר עוד לפנינו על השלישית פי״ג. ואולם אמתת מה שאמרנו המשך בית שני גם לתלמודיים תכ״א תראה מסוגית החשבונות פ״ק דאלילים, ופ״ב דערכין אשר נבוכו בהם המפרשי׳ והפוסקים ובפרט בעלי התריסין רש״י ותוספת. עד שהר״ר לוי ן׳ חביב בראותו הכרעת רוב מנין ובנין תכ״א ומרגלא בפומייהו דרבנן למנותו ת״כ בלבד, כתב בתשובת קמ״ג יריעת רנ״ב כמו שרמזתי ג״כ בפ״מ דף קכ״ז וז״ל. התרוץ היותר נכון שימצא בזה הוא מה שכתב בעל ספר התרומה [בה׳ אלילים] שלקחו חשבון מכוון ושלם. אי נמי

להתכוון אל הכתוב בדניאל שבועיים שבעים היינו שבעים של גלות בבל וה"כ של משך הבית . ובתרוץ הראשון הנזכרי ש לך לסייעו ג"כ מדברי הרא"ש ורמב"ן ז"ל אשר זכרנום למעלה סוף מאמר א' עיין שמה .

ש ל י ש י ת . מדת התקופות העקרית בחשבון העבור שהיא דרב אדא יש בה מחלוקת , וכל שיש בו מחלוקת אינו מסיני . א"כ מדת התקופות אינה ממנו . ומן הפרש הזה אתה יכול ללמד גם על הכלל . כי תרדוף והאמר אם סדר העבור היה מסיני ודאי הוא שלא נתן בלתי שלם . כי תורת ה' תמימה , ומה שלא יספיק הנו בענין זה כלא היה . ואולם בהסירך ממנו סדר התקופה נמצא בלתי שלם . א"כ אף כלו אינו מסורת . וכל זה התבאר ג"כ במאמר זה פ"א .

ר ב י ע י ת . טעם עבור שבע השנים בכל מחזור כפי סדר גו"ח הנאות באמה וצודק אל יחרוני השנים כמו שבאר הנשיא מאמר ב' שער ה' והאפודי פי"א הוא דוקא בכל המחזורים השלמים בפועל . רצוני שהמאורות התהלכו בהם מראשיתם עד סופם . ואז כל שנת חמה יתרה י"א יום על שנת הירח . אולם המחזור הראשון ליצירה איננו כן בין למונים מבהר"ד ומעברים כפי סימן גו"ח . בין למונים מן וי"ד ומעברים כפי סימן בהו"י . בין למונים מן ג"י תתצ"ד ומעברים כפי סימן אדו"ם ככל המבואר מן המפרש פ"ו מה' ק"ה . כי הנה כלם מציירים שנים אשר לא היו בם למאורות מהלכים בפועל . באופן שלא יותרו לשמש הימים אשר זכרנו . וזהו שתמצא לראב"ע פרשת אמור בעקיצותיו שכתבנו למעלה פי"א לא תוכל לקחת יתרון שנה נוספת כי לא היתה והנה העבור אחר שנה וחצי . והנה הדבר הזה שהיא מעקרי העבור מיניה וביה אתה מוברח להודות היותו הסכמה מאת כתות המחשבים הנז' כל אחת בסגנו שלה כמו שזכרנו ג"כ פ"ח אצל שאר ההסכמות הנמצאות בעבור כי מדרך הטבע לא יהכן . א"כ הוא והעבור כלו איננו במסורת .

ח מ י ש י ת . כפי המהלך האמתי הנו בלי ספק הנרצה אצל התורה ראשונה ובעצם , שכן בעת הקדוש ע"פ הראיה היו מחשבים בו מולדות הירח , וזה כמו כן יהי לנו לאות שגם חשבון התקופה בזמן הנביאים ובני יששכר היה כפי האמתי , כ"ש בהתודע מעדות ראב"ע והר"ם כי תקופת ניסן האמתית קודמה עתה אל השוה דרב אדא בשני ימים , ואין לחשוב שגרע כח המסורת והנבואה והכמת בני יששכר הנז' בתקופתן מן המולדות ושלא ידעו את דיוקם ככל הוברי השמים כי בשגם תקופת רב אדא תספיק . דלא כתקופת שמואל . לשמור את האביב אל הפסח . הלא יותר נכון שנאמר כי הראשונים ההם ידעו את האמת עד כרגע , אם כן דבר רבינו סעדיה והגאונים הנמשכים אחריו שגם בימי הראיה היו סומכין על חשבון העבור אשר הוא כלו כפי המהלך השוה בלבד ימצא הן במולדות הן בתקופות שאין לו רגלים . ובאמת התמה לאמר מה להם לראשונים לחשבון השוה והם צריכים לאמתי . אשר כל זה התבאר ג"כ בזה פ"א .

ש ש י ת . אין ספק שהתורה לא תצוה דברים סותרים אפילו על זמנים שונים כאשר דוגמתה תמיד אל הכלית אחד , והנה לפעמים יתחלפו ראשי החדשים והקביעות מחשבון הראיה לחשבון השוה כמו שזכרנו בפ"ח . וכן יתחלפו סכי החדשים המלאים או חסרים . כמו שזכרנו למעלה פ"א על אודות מחלקתו של ר' שמעיה ביום העצרת אם כן איננו עם חשבון הראיה במסורת .

ש ב י ע י ת . עינינו רואות בסדר העבור מונה מתחלף שמונין למולדו' כר' אליעזר

לחקופות כר"י אשר לזה בחשרי נברא העולם ולזה בניסן . וכן מצאנו הלוק דעור בשיעור הזמן שהתכסה הירח סביב למולד , כי הז"ל פ"ק דר"ה אמרו כ"ד שע והנשיא כמו שזכרתי למעלה פ"ח לענין בעל העקדה שלשים ושש . והר"ם ז"ל ראש פ"א מהלכותיו אמר כשני ימים . וכמו כן ראינו מהלוקת בין האחרונים אם חשבון הענור יצמו מסיני אם אין . גם נחלקו על איזה מקום מן העולם נוסד חשבון מהלכי המאורות במבואר פ"ט דלעילא . אף נשתנו דעותם אם מונים חשני' אל בחר"ד דחשרי של תהו או לוי"ד דחשרי של ישיב . או לכ"י תתע"ו שהוא לחשרי הראשון אחר יצירת אדם . ונפקא מינה גם לסכומם שזה מונה אחת או שתים פחות או יתר מרעהו . כמו שזכרנו את כל זה מאמר א' פ"ג . ולשון ההכם ישראלי מאמר ד' פ"ג על המולד הראשון כמו שכתבנו בפ"מ דף קכ"ט הוא מבולבל מאד , באמרו קדמונינו נתנלה להם במחקרם [וכבר נודע כי כל מחקר אנושי הוא מן המאוחר אל הקודם] , או מדרך הנבואה (הו בהפך כי האותיות ואשר תבאנה , מן הקוד' אל המאוחר תגיד לנו) כי לדעת האומר בניסן נברא העולם היה בזמן כך . ולדעת האומר בחשרי בזמן כך , אופן בלי ספק רחוק מהתיהם לנבואה אשר היא ברה מהמה ולא נסתפק על דבר אם קבלוהו ממנה אם אין . כמו שהזכרנו במאמר זה פ"א . עד כי תמהתי איך יצאו מפי החכם ישראלי דברים מהמה . ואולם ההלכות מסיני לא תבאנה חוברות ואחזוות בפח ספקות ומהלוקות כאלה אבל תודענה על נכון הן הם עצמם הן בואן מסיני . א"כ חשבון העבור אינו ממנו . והנה החכם ישראלי הנזכר הואיל ואתא לידן לא אמנע הוסיף ההפלא עליו איך בספרו המחוכם יסד עולם פ"מ מאמר ד' הפריז על המדה בדברים אשר רמזתי ג"כ בכ"ה מפרקי הספר . והר"ר לוי ן' חביב בתשובת הסמיכה דף רס"ה בלי הרגיש על נחש הכריך בעקבם , שכתב וז"ל . כשנזדה מלכות האומות הסוכך יהנסמך ידרג . כשני מאות שנה אחר התרבן נקהלו חכמי ישראל וראשי האבות והזקנים והסכימו לעצה נכונה כדי להסיר המהלוקת ושינוי הדעות והסנרות והמנהגות שהיו קודם לכן בין קביעות ר"ה וי"ה ושאר החגים ע"פ ראית הלבנה וחדושה . לבין קביעתם ע"פ החשבון . והסכימו ליסד לנו בחכמה גדולה וקבלה ומסורת שהיה או בידם מן הנביאים וחכמי ישראל הראשונים , וההקינו החשבון הנכון הזה המסור לנו מהם לעבור השנים וקביעות ראשי החדשים והמועדות והצומות כדי שכל ישראל המפוזרים לקצוי הארץ יהיו מאז ואילך נוהגים על פיו ועושים אותם ביום אחד מפורסם לכל בלי הצטרך לעדי ראיה ומשלוח צירים כראשונה עד יבא מורה צדק . וזה היה בימי ר' הלל בר' יהודא נשיאה וביח דינו אשר למדו אותנו החשבונות האלה , ע"כ . הלא מתוך דבריו הנזכרים אשר בהם סכסך על למוד הענור נבואה קבלה והכמה נמצא הולך ומודה היות החש' שבידנו מוסכם ומחודש עם מה שהשגיחו להשמר בו הפרסים אשר היו ג"כ נדרשים בעת הקדוש מקדם . ואמנה הזר בו אצלי מאד הוא מה שיחד סבה לזה העשות הכל להסיר המהלוקת ושינוי הדעות והסברות והמנהגות שהיו קודם לכן בין החכמים כנזכר . כי זה ממה שיחקה את המינים קראים ארורים ויהזיקם בהקותיהם . שכך נמצא לאחד מהם אהרן בר אלייאל [אשם לא הכבה] בפרוש מכונה לו כ ת ר ת ו ר ה פרשת אמור וז"ל . יש מבעלי הקבלה אומרים כי כונת התורה היתה שיתנהגו על פי הראיה עד סוף חכמי המשנה . ואחרי כן יתנהגו ע"פ החשבון ,

וא"כ לא היה ראוי להחלק חכמי ישראל שלא יודו כלם לדעת אחת כי רבו המחלוקו' בהיותם מבטלים את הראיה לקיים החשבון באופן כי יותר מי"ד שנים עמדו בלי תקנה עד שקם יצחק נפחא ותקן העבו', ע"כ . והן כל אלה לזה ולזה דברי נביאות והיה כצדיק כרשע בר עונשין . זה על שנגהו חטאת , וזה על זדונו כרת לנצח . כי לא כן שמענו מן הקדמונים רבינו האי בתשובתו שהביא הנשיא מאמר ג' שער ז' . ורמב"ם פ"ה מהקה"ח . ורמב"ן בהשגות קנ"ג . הנתן הסדר הזה לקצץ בנטיעות המחלוקות שהתמידו כמה שנים . אשר מהן יביא ה ק ר א י ראיה על בלי המשך ביצור קבלה נאמנת . אדרבא מצאנו ראינו את כלם אומרים כי רק מיראת בטול הב"ד מן הארץ והמנע בגלל זה אופן הקדוש על פי הראיה באופן שח"ו יתבטלו החגים מעמנו בהתבטל הקרבנות מאן מקדש . כלם שפה אחת ודברים אחדים נמנו וגמרו להעתק מן הראיה וחשבונה אל ההשבון השוה הנהג לעת עתה . בלתי עלות בין דא לדא משאת שום קטטה ומהלוקת . והנה בהיות זה כן הקראי באפו ימחץ ראש על ארץ רבה ולא יתן תפלה במשך קבלתנו . ואף האיש הישראלי הנזכר אשר ודאי לא כשמועה מרבותיו אבל מאומד דעתו ופלילה גרידא כתב כמדובר ישיב ידו אל היקו ויודה כי אמנם שקר מליו ובסוד עמי (זה סוד העבור) לא לרצון יהיה מאומה . באשר האמת לאמתו הוא כמו שזכרנו פעמים רבות כי לפי מה שקבלו על הכתובי' החד' הזה לכם ואשר הקראו אתם היה לסנהדרין כח בחוק העתים לבחור בדרכים שיחפצו לשמירת כונת התורה של מקראי קדש . ולזה מרם התבטל הקדוש בראיה והשבונה בנזכר הסכימו על ההשבון השוה יחד כלם בלב אחד כאיש אחד ער שוב ד' לשוש עלינו . גם בעיני יפלא אם הרא"ש ז"ל אשר אחרי לכתו לשעת אשל תלמודו בספרד . זה הישראלי שהיה מהלמידיו יחס לו חבורו הנזכר , בראותו כאלה , וכאיש גבורתו , לא קיים בו כר' עקיבא בפ' יש בערכין הוכח לחכם ויאהבך . אך נשוב אל ענייננו ונאמר כי בהתיחס לבחינה השביעית הזאת הטוב בעיני תעשה קורא נעים לראות מהדש ארבע ההוכחות אשר כתבנו בפ"מ מן הספר .

ש מ י נ י ת . מצאנו לחנאים שלש דעות באיזה יום מן השבוע היתה יציאת מצרים גם ספקות בעבור קצת חדשים ואחרים מלבר אלה כמבואר הכל בזה פ"ד . ואולם אם ההזיקו חשבון העבור עם סי' בהר"ד או וי"ד לראשיתו נהוג מקדמי ארץ יכלו לברר ספקותם הנז' ולא עשוהו , אם כן לא היה אצלם למקובל במסורת .

ת ש י ע י ת . אנחנו רואים חמשה חכמים מוחזקים לאשלי רברבי מיירים גם לפי דעתם מכריחים במופתי איצטגנינות כי סי' בהר"ד מתוקן כפי אופק בבל כמבוא' למעלה פ"ה ובהכרח גם סימני וי"ד וג"י התע"ו לשהי השנים הנמשכות הימנו אשר בחרו להם הכתות הממאנים להתחיל מבהר"ד נמצאו מסודרים לפי המקום ההוא . ואולם אין להאמין שהתורה הנחונה בסיני תישיר את נוצריה בלמוד הזה לבבל עיר ההרס . והיא יכולה להישירם מאופק סיני עצמו או מאופק א"י שאליה התעתדו ללכת . כ"ש בהיות השעות השוות הנמנות בבבל בלתי מסכימות לנמנות בסיני או ארץ ישראל מפני הפרש זריחת השמש . אם כן לא מסיני אבל מחכמי בבל באו הסימנים הנז' לידנו .

י ש י ר י ת . מצאנו כי סימן בהר"ד וכל העומד החהיו כנ"ל מיוחד על מקום צר ונקודה משוערת בשכל אשר רחוק ממנה אפילו מיל לא יאמר עוד בהר"ד אבל

בהר"ג או בהר"ה . ואולם העדות על הראיה לא היה מצומצם כל כך . כי זה בלי ספק נמנע אצל מראות עיני העדים כמבואר הכל סוף פ"ה אם כן איננו כמו חשבון הראיה במסורת .

אחת עשרה . אין ספק כי לקביעו' סדר העבו' כפי סימן בהר"ד או הממלאי' מקומו כאמור צריך להאמין שהבריאה היתה בימים נבדלים ככל הנראה מפשט הכתובים במעשה בראשית . ושהמאורות נתלו בליל ד' והמולד שהה עד וי"ד אשר ממנו למפרע יצא בהר"ד לשנת תהו . כי אפילו רגע שנפה מזה יתקלקלו כל הסימנים האלה . ואולם מצאנו הר"ם ורלב"ג שני מאורות גדולים בחשבונות העבור אומרים ביתר ספריהם שהכל נברא יחד בתחלת יום א' . וגם אחרים חכמי לב נלוו עמם בזה כמבואר הכל פ"ז . אם כן לא החזיקוהו למקובל במסורת . אבל יאמן שיאמרו כי הכל לא בכ"ה באדר או באלול נברא כי אם בראש החדש עצמו . יהי ניסן כר' יהושע או תשרי כר' אליעזר . ובשוב מן המולד שבימינו המולד השוה בתשרי הראשון לפי חשבון השנים הנהוג לנו יום ו' י"ד שעות שהוא יום א' עצמו לפי דעתם וראו החכמים היות בזה מולד תשרי יותר נכון לתת יומו ראש השנה . ממולד ניסן המקדים אל ליל ד' ט תרמ"ב . כאשר גם הוא נראה יותר נכון לתת יומו ראש לחשבון התקופות בבחינת החילם מעת התלייה . קבעו הסדר לתקופות כר"י ולמולדות כר"א . בשגם מבחינת הבריאה עצמה אשר בלי ספק היתה בעת אחדי בלבד לא היה לנו לשום בה התחלות שונות . וכן לא היה לנו לדמות במול' הראשון שהיית י"ד השעות ההנה . והנה אם בתוספת או גרעון שנים ליצירה הזדמן אל המולד הראשון איזו קדימה או אחור היו כמו כן מחברים אל החשבון דרכים יביאו הסדר מכוון אל המולד השוה הנאות לו כמו שעשו באמרם שמולד ניסן הראשון קדם והיה ד"ט תרמ"ב ומולד תשרי שהה עד י"ד שעות בין לר"א בין לר"י . כי דרך כלל מדי החליטנו שכל סדר העבור היה בהסכמה הלא הקושי הנו' בטל מעקרו . כי המניח בזה בבחירתו איננו הורס או מתנגד לנמצא אצל העיון בעצם . ולכל הפני' אין לבוא כיורה זקים בעלילות שוא לאמר איך תקשה ותלמד על הנושא המפור' הזה מדברי היצירה אשר הם שפוני טמוני קדש עד כי לפי מה שכתב החכם בלמס בהקדמת מקנה אברם שלו . רשב"י חבר כ"ד ספרים על אות הבית של בראשית . ועכ"ז כל המוסיף גורע . כי אמנם הקושי הזה שעוררנו איננו מן התורה הגנוזה התומה ולא ידע אנוש ערכה . אבל מדרבנן אלו אשר לא בלעגי שפה כי אם בלשון צח וברור פרשו לנו כונתם הנזכרת הטיבו אשר דברו או ח"ו העמיקו שחתו . ושאלתנו היא אליבא דידהו . כי סוף סוף אליבא דכ"ע לאו קטלי קני באגמא נינהו .

שתים עשרה . אין ספק שהכלל הנתון מאת ר"ג בכמי"ב תשצ"ג הוא מעקר העבור . ואולם מצאנו רלב"ג חכם תורני חולק עליו כמבואר בזה פ"י א"כ איננו לדעתו מסיני במסורת .

שלש עשרה . יודע אני בעצמי שאיני כדאי לפתוח פי נגד הנמצא לגאונים נוחי נפש . אפס על דבר אמת . בענות צדק הנני אוחז בכנפות החולקים עליהם אשר רבו כנראה בפ' שלמעלה . ונוסף על מה שראב"ע . כמו שזכרתי בזה פ"ד . שפתיו ברור מללו כי דבר רבינו סעדיה אשר הזכירו ג"כ בעל העקדה שער ל"ז כמקיים אותו שהב"ד גם בעת הראיה היו סומכין על חשבון העבור אינו אמת לכל

האותות והמופתים שהביא . ועוד נוסף שם עליהם מאתנו . אשר אמנה עם נפילת דבר רבינו סעדיה יפלו ג"כ דברי רבינו חננאל השוים אליהם כמו שהראנו בפ"מ דף קכ"ה . עמוד נא משכיל והתבונן היעמדו דברי רבינו האי אשר בתשובתו שהבאנו ומעלה פ"ט אמר כי בענין העבור קדמונינו צוו אוהנו לאחוז בכל מחזור שעה לתפ"ה חלקים ובמולדות בי"ו תקצ"ה . מה טיבו של זה אצל זה . בשלמא למולדות בי"ו תקצ"ה ניחא , שהוא מיוסד על קבלת ר"ג בנמי"ב תשצ"ג אשר מחוזק אמתהה לא חמוט לשלם . אלא בתקופות שעה ותפ"ה למאי הלכתא . הלא זה כפי דעת שמואל אשר נודע התבטלו לגמרי אצל הקביעות כמו שזכרתי פה מאמר ב' פ"א . וראוי היה לו לזכור תמורתה חשבון הקופת רב אדא שהיא התקופא שבצנעא המאושרת ושכחה הלל אותה החכם כוזרי מאמר ד' וברי לי כי הן על זה הן על דברים אחרים שאמר שם בסוף תשובתו על יתרון השעה ותפ"ה הנז' הוא רב האי ז"ל הרגיש בהלשת דבריו . אשר ע"כ סיים ואמר סמוכים אנו כי גאולת ישראל קרובה ויבוא מורה צדק . כמו כן פלס נא מעגל דברים אלו של רבינו חננאל ז"ל אשר הביאם המפרש לה' קה"ח ראש פ"ח . שעל יסוד אמרו כי כל סדר העבור הלכה מסיני הנה בפירוש הסוגיא של פרק החליל במחלוק' ר' מאיר ורבנן לענין ר"ה דאקלע ביום ו' אם היו דוחין אותו בעבור אלול אם לא דר' מאיר סבר אין דוחין , הוא רבינו חננאל כתב וז"ל . ק"ל הלא היה ר' מאיר בקי בסוד העבור . ולעולם כרבנן דחינן כי היכי דמסירי להו בסוד העבור הל"מ והך הלכתא לא אמסירא לר' מאיר . הלא מלבד הודע לודאי שעקרי המסורת לא נעלמו ממנו להיות הכלל בידנו דכל סתם מתניתן אליביה ראה שם הסוגיא בפ' החליל ותמצא שם שתי משניות לזכותו אשר זכרתים למעלה פ"ח . גם טעמו הזכור שם פ' החליל אין בין ר"ה לר"ה אלא ד' ימים וכולי הנו מאושר בפ' ר' עקיבא . שהביאו ממנו ראיה כמו שזכרתי למעלה ראש פ"ד . וכן תמצאנו לפוסקים ובפרט סמ"ג עשאין מ"ו . ואך אפוא הוא רבינו חננאל מסברת נפשו לא מדברי הגמרא יחס אליו ההעלמה הנז' . זה באמת פלא . גם תתמה על אמרו לפי דברי המפרש פ"ח הנז' כי עולא פ"ק דר"ה מעה בהבנת טעם החדוש אשר הוא עצמו הגיד לחכמי בבל שחכמי א"י עברוה לאלול משום ירקייא ומתייא . ושר' אחא גם הוא טעה בזה כנראה לו שם . באמור הגאון הנז' כי שניהם האמינו העשות הדחיה ההיא מן הב"ד של א"י בבחירת עצמם מפני אותם הסבות המקריות . והם לא עשוהו אלא להיות זה דינם מסדרי הדחיות שהיו אצלם הלכה ממשה רבינו . כי כל זה לגאון הנז' מהאמינו שדברי העבור כלם ובכללם ענין הדחיות היו להם מסורת התומה מסיני . ושהב"ד לא היו רשאין לעשות מדעתם מאומה כשוכח דברו ית' לכם ואתם לפי קבלת רבותינו . והרי הדברים האלה מעולא כמו שזכרתי ג"כ פ"ח היו כשני מאמרים נבדלים . לא אמר עברוה לאלול משום ירקייא ומתייא . אבל כתב תחלה ואמר עברוה לאלול . ואחר כך במימרא אחרת זכר המשך תועלת מזה לבני בבל אשר בעמק בלתי שיתן מאמרו השני סבה לראשון . וכבר הראינוך בפ"ח הנז' קושיות חזקו' על דבריו אלה . גם לא התהדל מהתפלא בו איך הוא ז"ל לא הבדיל שם בין סבת העבור מפני הצורך והאביב שזה הכרח וזה דבר תורה לסבתו מפני הגדיים אשר בפרוש אחמר שאינה אלא סעד כמו שהובא מאת הנסף משנה פ"ד מה' קה"ח ותראה לו שם היותו מבאר כי טעם הקרא זה סוד העבור הוא להיות הב"ד נזהרים מהודיע דרכיו אף

לחכמי לב בלתי המזומנים אל העסק . כאלו המסורת הזאת האסר לצאת משיטתי ב"ד והוצה . דלא כמוכן מדברי הר"ם פי"א שעל דרכי חשבון הראיה אשר לדבריו נאריך הימים ורוב הבדיקות נודעו לחכמים רבים גם בא"ה . אמר שהן סוד העבור אשר היו חכמים גדולים יודעים אותו ואין מוסרין אותו לכל אדם הלא לסמוכים נבונים כאומר שמניעת הלימוד היתה בלבד מחמת עומק הנושא . כי בלאו הכי כתר תורה גם בזה מורשה לקהלת עמנו . ומפני העומק הנו' תאר החשבון הזה . סוד העבור . והחשבון השוה המהוג לנו עבור בלי שם לווי כנראה לו ראש פ"ו מהקה"ח . ויש להביא ראיה על אמתת חלוקתו זאת ממה שתראה לאבוה דר' שמלאי פ"ק דר"ה היוהו שואל את שמואל ידע מר הא מלתא דתניא בסוד העבור נולד קודם חצות או אחר חצות וכולי שהוא דבר מתיחס לא לחשבון השוה רק לאמתי כנראה מדברי הנשיא מאמר ב' שער ז' . והנה תאר אותו סוד העבור מדברי הר"ם הנו' אשר לדעתי יצא לנו מן המקום הזה. מה שלא תמצא על החש' השוה . כי האחרוני' הם אשר תארוהו עבור גרידא כרבר הר"ם בראש פ"ו שזכרתי . גם מה שאמר הגאון כי לא היו מודיעים אותו רק למזומנים כנו' הלא תראה כאלו ממענהו כך דשמואל הקטן לר"ג בהדיא עובדא דסנהדרין פ"א שהזמין שבעה ומצא שמנה . אני הוא שעליתי שלא ברשות אבל לא לעבר את השנה אלא ללמוד הלכה למעשה הוצרכתי . מכלל (כמו שכתב ג"כ המפרש להקה"ח פ"ד) שיתכן להושיב מי שאינו מזומן לא להמנות אבל ללמוד כי האמנה ביום המעשה אינו אלא במזומנים כאמרם ג"כ במתיהם לזה על מנת שירצה נשיא . ושאין ראית הירח קובעת . כי אם מאמר הב"ד מקודש כמבואר שם פ"ב . לדמיון משפטי הנגעים אשר בסנולה תורנית אינם אלא ע"פ כהן . ובגלל הדברים האלה את אשר אמרתי לפנים אשנהו גם עתה . כי אין ראוי להחשב על הנאוני' הנו' רק שהפריזו על מדתם זאת למען הגדיל תפארת העבור בעיני ההמון לסבה הנאותה שזכרנו בפרק הזה קושיא א' . והרי בהיות אל כל ב"ד הממלא מקום סנהדרין רשיון וכח תורני לקרוא חדש ושבתון כמוב בעיניהם לפי התכליות המכוונים בם מאת התורה . והם ז"ל סדרו לנו את כל הנמשך מסדר העבור המחודש בבחירתם כאמור . הרי הסכמתם זו נאמת ובחמים בד בבד תהיה כמו חשבון הראיה לרצון להם ולא [1]) לפני ה' וכבר קיימוה וקבלוה עליהם כל בני עמנו .

ארבע עשרה . ראה מה שכתבנו בסוף פ"ב על הקושיות אשר תבאנה אם אמרנו כי חשבון הקביעות סדור מן הקדם אל המתאחר . כי ארכנו שם הדברים ואין לך אלא לגול עמוד בלי שמרח להביאם גם הנה .

חמש עשרה . אם סדר הקביעות ע"פ השוה ושרש בהר"ד שיעליו בפרט אנו דנים נמסר הוא עצמו מסיני מה היה הצורך בתורה על דעת רבותינו שיהיו הקובעי' ב"ד ובא"י כי כן אנחנו מחפארים בו שתקנוהו ר' הלל וב"ד נשיא הארץ . הלא בהתגלות ע"י כל מי שיהיה איש אמונים בבחינת השרש המסור בנבואה והחשבון הנמשך אליו אי אלו הם העתים המזומנים להתקדש בם גם לדור דורים נמצא שכבר קדשום שמים . והאי לאו מילף הוא של כבישי דרחמנא אלא גלוי מלתא בעלמא . אשר בדבר הר"ם פי"א גם נער קטן נוהג בו על יושר . ואם כן

[1]) גם אפשר לקריא הפלה הזאת בכ"י ולנו . כי אותיות נו בכתב אשכנזים נראים לפעמים כזורת האל"ף . המעריך .

מה נח ב"ר יפה שנצטרך אליו בו . הלא יספיק היותו ככל יתר הדברים שנמסרו בסיני אשר עליהם תמצא בהקדמת ה יד להר"ם ז"ל נשהוא מספר והולך שלשלת הקבלה רב אשי קבל מרבא ורבא מרבה ורבה מרב הונא שהיו כלם חכמי חוצה לאר'. וכן אחרי חתימת הגמרא בהכרח קבלנו מחכמי הדורות בלתי ב"ד ידוע . ומה זאת איפוא בקביעות ומאי רבותיהו שידוקדק על המסר לנו קבלתם על פי ב"ד ובאדמת הקדש . ובר מן דין הלא יאות שיבחן כי בעת הרצון והמעלה אשר היו מקדשין ע"פ הראיה יחדמן קביעות החגים מהסכמת בני אדם ובחירתם . רצוני מהסכמת הב"ר . כאמרו ית' לכם ואתם . שזו היתה נחמת ר' יהושע מר' עקיבא ור' דוסא במחלקתו עם ר'נ פ"ק דר"ה כפי הידוע . ואם עתה בזמן הגלות והקצף ימצאו כלם מצד הבחינה הנזכרת מסודרים ומיוחדים בעצם וראשונה מפי ב"ד של מעלה הלא כאלה שמן חלקנו ותחשב לנו ברכה עד שיתאמר כי הימים הראשונים לא היו טובים מאלה . ואדרבא טוב לנו מאו עתה כי ה' מחוקקנו . ולמה יאמרו החכמים רמב"ן והישראלי כמו שזכרנו בפ"מ גם רבינו האי בסוף השובתו הנז' שיש לנו לדוחף את הסדר הזה עד יבא מורה צדק . האמנה באמרנו כי הסדר הזה שבו נעתקנו מן החש' האמתי אל השוה לאי מסיני אתמר אלא נתהד' מבחירת החכמים לקציצת הדרך בשעת הדחק כמו שזכרנו בזה פ"ד . וכעין מה שהר"ם ז"ל כתב בה' שביתת יו"ט פ"א על י"ט שני כי הוא מן הדברים שנתחדשו בגלותנו . ואין לנו עליו ולא על סי' בהר"ד או כיוצא בו הנסמך אליו שום הערה מאת ה' מן השמי'. רק בבחינת המצוה הכללית של לא תסור והפרטית באמרו החדש הזה לכם ב"ד של מטה הנה תמו נכרתו כל התמיהות האלה . ונמצא שהכונה האלקית נצבת על עולתה שיהיו כל ימי חגינו הן בעת המעלה הן בעת השפלות נזכרים ונעשים ע"פ ב"ד אם בפועל אם בכח . כי מסתמא זריזין הם ויכלכלו דבריהם ככל הנאות מן הצורך . ושיהיה תמיד מוצא הסדר הזה מן המקום אשר עצם קדושתו גורם לתקון . זולת הטעם שיתכן בזה כי הקדוש והקביעות יהי כפי מערכת המאורות לא במזרח או מערב אבל במצפן על הארץ הנבחרת כדבר החכ' כתרי מאמר ב' סי' ס' שנחות י"י ומועדי י"י תלויים בנהלת י"י . וזו אולי מכוונות עדותו של הנניח על הכתוב לשכני תדרשו כל הדרישות לא תהיינה אלא לשכנו מדאיתא בסנהדרין ור"ה שניהם פ"א . הנה אלה חמש עשרה ראיות לצד האחד אשר הן קושיות לסותרו כמו שזכרנו . סי' להם הוד והדר פעלו . ובגד בוגדים בגדו . ואם נמצאו בהן חלושות בקצת . האמנתי כי המשכיל ברובם , מעמל נפשו יראה ישבע . ודבר טוב ישמחנו .

כונת הפרק . היתר עשר קושיות הנמשכות להשיבת השאלה שנכנסה במאמר ראשון פ"נ סוכיות הצד הסותר אשר הוצעו שם פ"א . ובהיתר השניה תמצא השגה על כהר"י קארו . ובששית אחת על רבינו סעדיה ואחרת על רמב"ן ז"ל ובשביעית על החכם בורחי .

פרק יג . ומעתה אלקים וחסדו ישלח עזרנו מקדש לבוא אל היתר הקושיות הנמשכות לתשובת השאלה אשר במאמר א' פ"ג מזכיות הצד הסותר שזכרנו פרק

ראשון מאמר א'. וזה אמנם יהיה כדברינו אלה. על הראשונה, המבוארת שם נאמר שאין המנהג הנמצא לרביתינו במנין השנים ראוי על חשבון הספקות הנופלים בו והכתובים וההוכחות אשר לזכות הצד הסותר בלתי שפונים להבחן. כ"ש בראותנו שהם ז"ל עצמם נותנים יד לזה כמבואר פ"ה מאמר א' פ"ב לענין שנות הושע. אבל אחרי התפשט סך השנים כדעת ס"ע אשר מנאם כפי מה שעמד ויסלל באור הפסוקים. ובאמת אין דרך ושיג לבוא בחכמת אדם עד תכונת זה הדרוש בעצם, כי מי יקשיב וישמע לאחור מה שלא הוגד מראש ונדעה. אחזוהו גם הם כפי מה שהוא ולא הרפוהו. כ"ש בהרגישם ז"ל כי הוא ס"ע עצמו אשר מיניה וביה התבאר בסך שנות בית ראשון שהיו יותר, קבע מסמרות במה שהחל למנות על פי שנות המלוכה או עד נטיית המלכות בגלות יוכין כשעם ראב"ד הלוי שזכרנו פ"ב מאמר א'. וכדבר הזה תאמר בכל האחרונים אשר עם היותם לא בלבד מסופקים אבל מקוימים במספר השנים של הלקי זמנים מה איזה יתרון באופן כי גם בסך הכולל יחוייב תוספת. הנם רודפים את השפה שהוחלה. ומדברים בכל מקים ובכל נושא כפי הנאות לכל נמשך אחריה. הלא תראה שכן עשו גם בחשבון תקופת שמואל ומהיחס לה עם הודע להם על אודותיה סבת הבטול ככל אשר זכרנו פה מאמר א' פ"ג ומאמר ב' פ"א ופ"ח סי' ז'. כי האמנה כן ראוי תמיד לקיים את אשר נתפשט בהמון כל עוד שלא יהי' בו נזק תורני הלילה. בשגם לא בכל זאת תנעל הדלת בפני כל הבא להקור בסוד חכמים את האמת לא להסיג ח"ו גבול ראשוני' רק לחכלית דרוש וקבל שכר או לסבה אחרת שיאמן היותה לרצון לפני אלקינו כמו שזכרנו בכ"ט מפרקי הספר ועל פי הדברים שכתבנו על פ"מב במהדורא השנית סימן נ"א.

ועל השניה. עם מה שהעירונו בפמ"ב הנו' על מה שיש בו די להיתרה לא נחדל גם עתה מהוסיף באור ונאמר כי המכוון מאת החכם כוזרי בדבריו ההם קבלנו שנות הקדמונים ממשה. אינו לומר כי באה מאתו על זה קבלה סתומה על פה. שאז ודאי לא תצויר בה מחלוקת כמו שזכרנו בזה פ"א. אבל אמר כי בספורי הקורות אשר כתב התורה מראשית היצירה עד ימיו נמצא שאנב אורחיה מנה לנו השנים עם שיונח כי לא כוון לזה בעצם. הלא כמו שזכרתי בפ' הכ"ה אלו חשב דבר עקרי ידיעת פרטי השנים היה מתחיל תורתו היום אלפים תמ"ח שנים ברא אלקי' וגו' אבל סתם ואמר בראשי'. דמשמע כתרגום אונקלס בקדמין, ובתרגום יב"ע מן אולא, שהם כדבר המשורר לפנים הארץ יסדת. ובנוס' תשלותינו הבדלת אנוש מראש. יצרת עולמך מקדם. ועם כי בספורי הנו' נמצאנו יחד לומדי' מספר השנים כדבר הכוזרי הנו' הנה לא יכחיש כי בפתרון הכתובים ההם, נמצאו דעות שונות בלי הכרע אשר בגלון תמוש יהד הסך הכולל כמו שזכרנו בפ' הל"ה על סך ת"ל השנים האמור ביציאת מצרים. והנה כל אחד ידמה שדעתו צודק על הסכום המתלקט אצלו מכתבי הקדש, וכמו כן סיום דברי החכם הנו' ונדע מה שיש ממשה ועד עתה. בידיעתנו הגרידא תלה אותו, היינו מהסתכלות דברי הנביאים. אשר מ"מ גם בבאורם גדלה מהלוקת. כי האמת הוא שאין מסורת נבואה על פה בסך השנים ליציאה. אבל ר' יוסי בס"ע כמו שזכרנו בזה סוף פ"א ועל השניה בפ' הקודם. הוא שיתחיל במנינם. קצתו ממה שדמהו נוכח ע"פ הכתובים וקצתו היינו מחתימת חזון תהנה, כפי השמע אצלו מאיזה חכם אם מישראל אם מא"ה. או

כפי השיורתו הפרטיה בשלשלת הדורות ההמה . ועדת רבותינו . כמדובר גם שם .
לא סרה מהמשך תמיד אחריו בכל החשבונות האלה . גם מה שהוסיף החכ' כוזרי
שאין בין היהודים מחלוקת . אין הרצון בו דכ"ע מודו היותם כיום ד"מ השל"ו אבל
יפתר על ההסכמה הכוללת שיש לשנים כך מה ליצירה . כי מזה יתברר המבוקש
העקרי בספורו ההוא שאין העולם קדמון כי או שנותיו תהיינה לאין חקר . ובמכוון
הזה לא יזיק אפילו ידומה המספר שבעתים . ואפס גם לדעתו אפשר המצא בהם
זה מוסיף וזה גורע . הלא לכל הפחות נהי דלדידן אנשי מערב המונים אל בהר"ד
ועמנו הר"ם ז"ל כמו שיתברר בסמוך שנה זו היא השל"ו לבריאה . הנה לפי ס"ע
ועדת רבותינו כאמור . והגאונים רבינו סעדיה ורב האי וכל אנשי מזרח המונים
אל וי"ד כמו שזכר המפרש פ"י מהקה"ח . איננה כי אם השל"ה . ולמונים מן ג"י
תתע"ו אינה אלא השל"ד ככל אשר זכרתי גם כן פ"מ דף קכ"ח מן הספ' . ואין ספק כפי
מה שכתבתי גם למעלה פי"ב סי' ז' שאם היה על מספר השנים מסורת נבואה לא
נפלו בו שנויי דעות ומחלוקות כאלה .

ו ה נ ה יען זכרנו עתה כי הר"ם ז"ל הוא עמנו אנשי מערב למנות מבהר"ד
שכן אמנה תראה לו פ"ו מהקה"ח סי' ח' וי"ג הגבילו אותו ראש מחזור . וכן פ"י
דה' שמטה באמרו כי מולד וי"ד הוא לשנה השנית דיצירה נמצא בהר"ד לראשונה .
אני טרם אעבור מזה אמרתי לחדוש מועיל אגלה אזנך בשתים זו תישרנה לדעתי
בעיניך . ה א ח ת כי בראותך מה שכתב פ"י דה' שמטה הנו' וז"ל . בשנת ב'
אלפים תק"ג מר"ה שאחר מולד אדם התחילו למנות וכו' . איך לך לטעות בגברא
רבה אשר נוכור לפנינו בהיותך הושב כי לדעתו מולד וי"ד הוא המחואר אצלו
תמיד התחלה ליצירה . דאם כן תקשי לך היא גופא, שאמר תכף כי זאת שנת וי"ד
היא השנית ליצירה . ועוד נמצא סותר את דבריו המכופלים בפ"ו הנזכר . אבל
טעם זכרו שם התחלת וי"ד הוא מדרכו וחפצו לברר השנה הרמוזה ממנו בכל
סימניה . לבריאה , לחרבן , ולשפטרות . ומאשר ידע המצא חכמים כמו הגאונים
שזכרנו המונים לבריאה מן וי"ד לא נמנע מלזכור גם את ההתחלה ההיא . אך עם
הבאור שהיא השנית אצלו כנז' . ועוד לסבה יותר עקרית והיא כי להיותו עתיד
לכתוב באותו הפרק איך בשנת התקל"ו לאלף החמישי היא שמטה לדעתו . ומוצאי
שמטה לדעת הגאונים , אם לא הקדים כאן לרמוז על שהי ההתחלות לבהר"ד
ולוי"ד כפי הדעות השונות , היה הקורא יכול בנקלה לטעות ביהסו גם אל הר"ם
תחלת ההשבון מן וי"ד . ונמצאו שנת תתקל"ו הנו' נופלת במוצאי שמטה לא
בשמטה עצמה כפי חשבונו . ולא החברר דבר המחלוקת אשר חפץ שנדענו . ובכן
הקדים פה לבאר היטב איך השנה הרמוזה ממנו בהחילך מן וי"ד היא נופלת לחש'
כך . ובאמרו תכף שזה וי"ד היא שניה דיצירה מאליו יקרא כי לבהר"ד היא שנה
יוהר . והמופת שיכריח אמתת זה הוא כי במנותך בתמ"ח אשר ער גאולת מצרים
וארבעים של מדבר וכ"א שנה אשר זכר עד השמטה הראשונה המצאנה בשנת
בתק"ם . ואיך אמר הוא שהיא בשנת בתק"י . אלא ודאי זכרו התחלת וי"ד לא
היה כי אם להרחיב הבאור ולהרים מכשול כמו שאמרנו . ואולם ההתחלה הנהוגה
אצלו ליצירה ודאי היא בהר"ד כמבואר מפרקין דלעילא . והרי כפי דרכו יעמד
שעמו בו דק"ל פ"ק דר"ה יום אחד בשנה חשוב שנה כ"ש ה' ימים דבראשית
וכ"ש עוד ששה חדשים הואיל וק"ל כר"י דבניסן נברא העולם כמו שזכרתי גם כן

דברי הגשיא למעלה מאמר ב' פ"ג . וכבר שמעתי אומרים כי וכרו כאן החתלת וי"ד הוא לרמוז שהב"ד המברכי' על ספירת שנות השמטה . בראשיתה היו מברכין בספירת העומר אבל בסופה בספירת ימי הנדה . ולזה וכר התחלת וי"ד שהיא מצאי שנת בהר"ד , ולא נהירא . כי הנה בשנם לא מצאתי דבר זה מבואר לחכמינו . נראה ודאי היות מן הראוי להשוות ספיר' שנים אלו לספירת ימי העומר . ואמרו בתחלת כל שנה , שנה זו לשמטה היא שנת כך . כבית הלל גם כן בתוכחה כנגד ימים היוצאים . ועוד כי סימני התחלות האלה אין להם ענין אצל הב"ד הנו'. אבל וכר אותם למען יבמה שהקורא יעמוד על מה שכוון הוא להשמיענו . לכן מהוותרא הא דאמרן . והשנית מן השתים אשר ידענו היא כי לדעתי מאד ראוי להסלא על הגאון קארו איך בנמוקיו פ"י דה' שמטה הנו' שגגה יצאה מלפניו במה שכתב ת"ל . קאמר רבינו דכשאנו מונים סך שנים ליצירה הוא מר"ה של וי"ד לא מר"ה של מולד בהר"ד . שבאותה שנה דוי"ד התחילה הבריאה ואין אנו חוששים רק על יצירת האדם שהוא עקר בריאת העולם עכ"ל . אשר מדבריו אלה ובפרש האחרונים נראה ברור כי לדעתו הר"ם ז"ל אינו מונה שנות היצירה לבהר"ד. ודרי הוא פ"ו הנו' עומד וצוח שתי פעמים כי התחלה ממנו . וכן שם בפ"י מה' שמטה באר היטב כי וי"ד הוא לשנית היצירה . ומבאר כי זו של וי"ד היא למולד אדם לא ליצירה . גם כל היודע למנות ירגיש כי לדברי החכם הזה שמטה ראשונה אשר רמז רבינו לא בתק"י נופלת אלא בשנה הקודמת ככל אשר בארנו . והנה לפי שמתו דיה לו להתעורר ולפשר בין הסתירות הנגלות בדברי רבינו . אם לא שנתדין כי בדלגו על משתן ה' ק"ה . יען בדבר הראב"ד שם בהשגות פ"ז לא היו באמנה אתו מרבותיו נעלם ממנו את המבואר בפ"ו הנזכר . וזה דבר השמטה אנב דרפה השעהו . כי גם החכמים תקראנה אותם כאלה . או כי להגן בעדו . עם שדבריו לא יורו ככה . האמר כי חסורי מחסרא והכי קתני . קאמר רבינו דכשאנו מונים סך שנים ליצירה בענין זה של יובלות ושמטין וכולי . דאלו בכל מילי ודאי הוא שאין זו דעת רבינו בדפרישית .

ועל השלישית נאמר כי המונח שבהר"ד לבדו יורה אמתת המולדות הוא כוזב ממה שתמצא לרב האי בתשובתו הכתובה בספר תשובות הגאונים והביאה הנשיא מאמר ג' שיר ז' אצל אמרו שאין ראוי ליסד חשבון השני' ומציאות המולדו' והתקופות על סימן בהר"ד , להיות דיעתו כי רק וי"ד הוא הנכון , שכתב ז"ל . כשאנו מבקשים לדעת מולד שנה אנו אוחזים השנים השלמות שהלפו . כגון שבקשנו לדעת מולד תשרי ש"ד נאחז ג' אלפים תמ"ח (אשר מן היצירה עד לשמטות) ואלף ש"ד שנים [שהיו מתחלת שמטות עד ימיו] לראות יתרונם כמה הוא , וכשנבוא לחשוב תקופת ניסן שאחר תשרי אנו רואים אותו כאלו הוא ניסן ש"ד . ונצטרך לאחוז אלף ש"ג עם ג' אלפים תמ"ח . וכיון שראו קצת החשבנים כי חלוף זה משעה הלומדים שאינם רואים היות בניסן התחלה . אבל שנת ש"ג אצלם היא מתשרי עד סוף אלול , ובשמלמדים אותם סדר המולדות אומרים להם למולד שנת ש"ג אחוז ש"ב ולתקופות ניסן אחוז ש"ג , ומהחלף אליהם . שמו מעמד ללומדים שיהיה תשרי שלהם אשר ימנו מחדש תשרי שלפניו ניסן זה . ובנן יצא מולדו אלו היה בהר"ד . ומשם בהוספת ב"ד תל"ח יצא מולד ניסן ד"ש תרמ"ב ומולד תשרי שאחריו וי"ד . ודבר זה מעמד להלומדים נעשה . אך מנין ימי

עולם לא ילמד הימנו . (כי לדבריו וכן לדברי רבינו סעדיה כמו שזכרנו בפ"מ דף קכ"ח הסך ליצירה הוא שנה פחות ממניננו) ' וכל מה ששמעת חלוף דבר זה בין מחמת שנת היובל [1]) בין מהמה דברים אחרים אל תסמך עליו כי דבר ריק הוא , עכ"ל . אשר ממנו נמצאת למד שכנכה אם עלה בלב מסדרי העבור לשים מספר השנים פחות או יתר הנה בהשלכת היתרונות הראוים לכל סך מונח ימצא לך כמו כן המולד שתרגיש בימיך . והלא ידעת שאין הפרש בגלגול הסדר בין שתמנה אלף שנים יותר , או חדש אחד בלבד כי כל תוספת וגרעון יבלע סי' בהר"ד ממקומו . היינו שעם היותו תמיד סך ישר לפי חשבון השנים הנסמך אליו לא יהיה אז לראש ולשר כאשר הוא לפי חשבוננו , כמו שזכרנו בשנית פי"ב דלעילא . והרי ר' יהושע אשר ניסן שלו הוא דישוב נמצאו מוסיף ששה חדשים על השרי דישוב של ר"א ולניסן תהו שלו יהי סימן אחר במקום בהר"ד . וכן ר"א נמצא גורע לדעת ר"י ועכ"ז מחשבי העבור תקנו את הכל בחברם אל הסימנים הנו' הסדר שיעמור בפרץ. וכן מן הדין החשוב כי הם עצמם היו כמו כן עושים אם חשבו הסך הרבה פחות או הרבה יותר . עד כי ברורים הדם בינים היו מניאים את החשבון אל הגבול הראוי אצלנו . ראה כזה מציעא פ"א בריתא דאין מוציאין לאכילת פירות וכולי אשר ברצותם להקשות ממנה אל הסוגיא שם הוצרך בתחלה לתרץ אותה מקושי אחר נראה בעצמה ובכן להשובת הקושי השני אמרו לאו תרוצי קא מתרצית לה תריץ נמי בבעל חוב , היינו לכל הפנים הוצרכה לתקון ככה הוכל לתקנה באופן זה ע"ש . ואמנה בלעדי אלה התחשוב קורא משכיל . כמו שנגעתי בו ג"כ סוף פי"א כי לו הונח התעלם אצל מסדרי העבור חשבון השנים ליצירה ושלא ידעו דרך להתברר הימנו קצרה יד חכמתם מהעמידנו על אמתת המולדות השוים ולתת עליהם איזה שורש באופן שלא יבצר ממנו התקדש ימי חגינו . הלא תראה דברי הר"ם ראש פ"א שאחרי אמרו על האמתי כי הכמינו בעת הראיה היו מחשבין אותו בדרך שהאיצטגנינים עושים , כתב וז"ל . ותחלת אותו החשבון (היינו חשבון האמתי לאיצטגנינים) הוא החשבון שבו יודעים קבוץ המאורות במהלכם האמצעי . הרי שהתורנים ידעו את המהלך השוה וממנו , להקל כדבר הרלב"ג בחבורו על המולדו', ידרכו אל האמתי כמו שזכרנו . ולא בלבד ידעו למצוא אותו מחדש לחדש כי גם לכל יום ולכל עת כנראה להר"ם ראש פט"ו . לא למאורות בלבד כי גם לכל יתר כוכבי לכת כנראה לו פי"א . גם סוף פי"ד תראה הודאתו שכל דבריו המופלאים בהלכות ההן הוציאם מן הספרים אשר לחכמי יון . כי המחוברים מחכמי ישראל שהיו בימי הנביאים לא הניעו אלינו . וכמו כן יהאמת לך זה מדברי הראב"ע בשער השני מאגרת השבת שכתב וז"ל , כל חכמי המזלות אמרו שתחלת החדש הוא מהתחברות הלבנה עם החמה בחלק אחד מן הגלגל וזהו שקראוהו ז"ל מולד . וחכמינו חשבוהו במהלך האמצעי וככה עשו כל חכמי המזלות ואח"כ יתקנוהו , [היינו שיביאוהו על גבול האמתי] . ובסמוך לענין ארבע טעיות שיחס לרבינו סעדיה כתב וז"ל . אין מחלוקת בין מולד ישראל למולד חשבון הגוים במהלך האמצעי . וכבר הבאתי דברי הרלב"ג בסוף המהדורא השנית איך הורה על דרכיו בהמצאה כלי נכון לו . וכן יתברר מן ה מ ג י ס ט י בדברו על המהלך האמצעי לשמש מאמר

[1]) נראה כי כן היה כתוב בנוסח ספר העבור אשר היה ביד המחבר ר' עזריה ולא כן בנוסח הנדפס , כי שם כתוב שנת הסבוכל . וכן נכון .

ג' ולירח מאמר ד' ולחמשת הכוכבים מאמר ה' גם חכמי הנוצרים עם היות המולד השוה בלתי נהוג בדתם כמו בדתנו הנה להקל מעל כל מי שיבקשנו המציאו לו שרש מעת ההנשמה אצלם בלתי שיתפארו על זה בנבואה . רק מיסודי ההכמה עצמה . ואם שמעת המצא הפרש בין שלהם לשלנו סבתו היא מה שכתבתי פה סוף פ"ה . שוב עליו אם שכחת . היחשב כי התוכנים ביתר האומות ישימו שורש המולד השוה מהערה אלקית ובפרש הערביים יושבי א"י המהנהגים בהדשיהם אחריו מעולמים לפנינו כמו שזכרתי בפ"מ דף קכ"ה מי עלה להם השמימה לקחת השרש . ואם תאמר בחשכה יתהלכו , דרוש נא כיום דבר הרב המורה ח"ב פכ"ד אם נמצאו בתוכם אנשי השם אשר בחכמה הזאת לילה ויום ישימו . הרי בלי ספק כי בשגם יעלם ממך כל מולד לא יבצר מזמה למצוא אחד מהמה .

ו ע ל ה ר ב י ע י ת נאמר שכבר הוכחנו בפי"א מדעת רבים ונכבדים וכן התבאר בפרק הקודם ובפרש בקושיא י"א . כי דעת הגאונים הנו' הוא כל כך דחוק ובלתי מחוור שיכון להאמר צאתו מאתם לשכך אזן ההמון בלבד מן הטעם שזכרנו . וע"כ סימן נהר"ד שעליו בעצם וראשונה אנו דנים נשאר בלתי מקובל מסיני אבל מוסכם אצל המסדרים לפי סך השנים אשר לרדיפת מנין ס"ע יציאו עליהם למפרע בשגם סוף סוף אינו מחוייב שבהיות סדר העבור מסיני יהיה סך השנים ליצירה מקובל כמזהו . כי הנה כמו שכתבתי סוף פ"ש ובתשובת השאלה הקודמת אפשר לסדר העבור שישמר על מתכונתו , ירבו ימי שנותיו או ימעטו . והשמנים המסכימים לנהר"ד בין לר"א בין לר"י כבר זכרנו בשני מפרקינו אלה כי לא מאתם יצאו . אבל מכללי העבור חדשום לפי המצמיך לדעת התנאים הנו' בבחינת השנון ס"ע הנרדף מהמה . גם הניחנו מדת כסי"ב תשצ"ג בין מולד למולד מפי עליון כאשר היא באמת צודקת לא יחויב נהר"ד נבואיי כמזהו . כי אודה יך צאתו ישר מן המאוחר אל הקודם לפי השנון השנים באמור אבל לא תנריח שהמסורת הניח אותו בסתם לראש וכי ממנו אח"כ נמשכו המולדות שבאו . אדרבא ההאמת לך מחלוק הדעות אשר נפלו ברדיפתו שהוא הסכמה על כרחנו כי אם האמינוהו קבלה מסיני לא החליפוהו ולא המירוהו . אף בכיוצא בו במשקל אבן תקומה . כי חייב אדם בראיית פ"ק דעדיות לאמר בלשון רבו כ"ש בלשון משה רבינו .

ו ע ל ה ח מ י ש י ת נאמר שכבר התבאר בזה מאמר ב' פ"ג כי מולד ניסן של השנה המתחזקת אצל ר' יהושע לראשונה היה לפי הכרח השנון מסדרי העבור , לא ביום ו' אבל ליל ד' ט' שעות הרמ"ב חלקים ועכ"ו לא מבעיא שלא נחשב ר"י פוגם בספורי הבריאה או כופר במקובל לרבותינו כי גם קימא לן כותיה בהחלט נאשן כי גדולי האחרונים ראו כי טוב לפתור מאמר זה היום תהלת מעשיך לא על היות העולם נברא בר"ה אבל לכונה אחרת כמו שזכרנו פה בשם התוספת מאמר ב' פ"ג . ואף ר"א דאמר בתשרי נברא לא שמענו היותו מגבול יום המולד בוי"ד . אדרבא ראוי היה לדבריו שיחשב ביום ד' עת תליית המאורות כי שמחים לעשות רצון קונם החלו תכף להתהלך באשר יהתלכו . ואולם מסדרי העבור אשר כפי הסך הנהוג ראוהו נופל מזמנם למפרע אל יום הששי בקשו סברות מדעתם איך יצוייר שישתהה המולד כל כך אחר יום ד' . אשר על כן נאמר דהוא הדין בינינו אם הזמן נפלו ביום אחר ושעה אחרת היו כמו כן מדמין עליו סבה כל שהיא אפילו בלתי הולמת מכל צדיה כהדיא שאמרו בעכוב תקופת שמואל תכלים שבעת ימים

והיתרון של ט' תרמ"ב נשאר בלי טעם. וכמו כן ראשית התקופות כבר ראיה בפ"ו שהוצרכנו בהם הסכמו' כההיא שאמרו המנותן מניסן לא מחשרי. והסכמה החש' מאת היצירה. עם היות ראשית זמנם מיציאת מצרים. כמו שהארך בזה הנשיא מאמר ב' שער ז'. ואנחנו זכרנוהו פ"מ דף קכ"ז כי כן כל גופן אינו אלא לשמור האביב של הפס' והסכות שיבא באסיף. והעולה על כלנה שאחה מחשב השלישית לשנת ההו מעוברת כפי סימן גו"ח נגד הראוי אבל בהסכמה נרידא כמו שזכרנו בפ' הקורם קושיא ג'. כי בגלל הדברים האלה אינו נמנע שנאמר דה"ה אם מסדרי העבור חשבו השנים יותר, הם ולא אנחנו היו כמו כן על הדרך הזה יכולים עם איזה הקון להביא הסדר המתיחס אליו לנקודה בעצמה שנראהו היום קבוע עליה.

ועל הששית נאמר כי כבר רבו העדים והראיות בפרקינו אלה איך דבר הגאונים על היות הסנהדרין שומרים ומחשבים סדרי העבור הנהוג לנו הוא בטל מעצמו ושלא אמרו כן אלא להגבילו אצלנו. ואני הנני עוד מוסיף בזה הערה אם המשכילים יאשרוה. כי רבינו סעדיה אשר אחריו נמשכו הגאונים הנ' היה מדרך תמימותו לפי הנסיון הנמצא עליו ליחס דברים אל הלכה מסיני מאומד דעתו בשגם לא נמסרה אליו שמועה עליהם מאת ראשי הדורות אשר קדמוהו. ובפרט שמועה נמשכת מחכמי הגמרא אשר בהם כל ההלכות מסיני נפסקו. ראה לראב"ע ראש פרשת החדש. אבל אמרו כי משה לברו היה נביא התורה כדברם ז"ל אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, שכתב וז"ל. אל יעלה על לבך השיר האמור בבית י"י ע"י דוד. כי כמו תקון היה ומוסד אשר יסד הוא ושמואל. וכן כתוב באמונתם [ד"ה א מ] ולא בנבואתם. והגאון ר' סעדיה אמר שקבלה היתה בידם מפי משה כי מלך יקום וידחש כלי שיר. וכמוהו ולא תוציאו משא מבתיכם [ירמיה י"ז] ע"כ. ואם תאמר כך היה מקובל אצלם, הלא זה לא זכרוהו רבותינו. וראה את הר"ם ז"ל בעקר הראשון מן הסמ"ק שלו נגד בעל ההלכות אשר מנה קריאת ההלל מצוה מן התורה שכתב וז"ל [לפי העתקת ן' איוב]. אני תמה ממה שישמע אמרם ז"ל הרי"ג מצות נאמרו למשה שימנה בם קריאת ההלל אשר בו שבח דוד י"י ויאמר שהוא מצוה ממשה רבינו, ע"כ. ובשגם דברי הרב אלה אינם צריכים הזוק נראה שנוכל עשות לו עזר מהא דפ' ערבי פסחים שאחרי זכרון כמה רעות הלל זה מי אמרו התנאר מחכמים כי תקנת האמרו על כל צרה וגאולה היתה מנביאים שביניהם, אלמא לא מסיני נצטוינו על ככה. ואשר דמה רמב"ן ז"ל להושיע את בעל ההלכות מיד הר"ם התופש אותו על אשר מנהו בכלל התרי"ג מצות שנאמרו מסיני באמרו וז"ל. מה שאמרו ז"ל על הלל נביאים שביניהם תקנוהו ירמוז למשה אהרן ומרים ואצילי בני ישראל וכולי כנרא' לו בתחל' השגותיו. באמת הוא דבר אשר כל משכיל ידיננו בטל מעקרו לא יהא אלא כי לפני משה ובימיו הלא כל הנביאים יאספו יגהם בכל דבר מצוה ככל כוכבי אור מפני השמש והוא לברו יגור אומר. הרי שהגאון הנ' יחם למסורת סיני הלל דוד ודבר ירמיהו אשר לפי האמת לא עלו אז במחשבה מאומה. וזה לדעתי מחום לבבו ולהגדיל הדברים אצלנו. בשגם על האמת לאיזך גיסא נראה דלא מן השם הוא ולא טוב היות האדם מתנבא מה שלא שמע מרבותיו וליחס אומדנות לסיני אך שתגדלנה לשבח. כמו שהוכחנו בפרק הקודם סימן ז' בבטול דברי הישראלי הקרובים לדברי הגאון האלה. וכבר מנו ז"ל במדות החכם אף על דברי חול אמרו בכאלה לא

שמעתי. אבל יקויים אצלנו כי כל המיוחס לדבר י"י אם בכתב אם על פה נודע לנו שכך היה באמת לא מאומד הדעת ושכך נמסר ודאי באמונה אומן.

גם לענין רב האי הנזכר הסכת נא איש תבונות ושמע בדרוש זה את אשר אני דובר אליך. ואם בראשית ידמה הרחיקי אותך מכונת הפרק הלא עם זה אנהגך אביאך באחרית לאשר נכסף לנו. והשבות אל לבבך כי יפה דבר החכם ן' רש"ד בהקדמתו לבאור השמע כי מתועלות התודע שם מחבר איזה ספר ומי בעל דברים של איזה מאמר הוא עמדנו ביותר על אמתת הכונה מהכירנו ביתר ספריו ודבריו מה טיבו ודרכו בהמה.

הלא זה דברי שתזכור הא דתנן פ' בתרא דר"ה שעור תרועה כג' יבבות. וכאשר רמי עליה מדתניא שעור תרועה כג' שברים. עד כי בענין אחר מסיק שם תלמודא דלא פליגי. אמר אביי בהא ודאי פליגי שנחלקו בפרוש יבבא דלבריתא גנוחי גנח ולמתניתין ילולי יליל. ושם עוד התקין ר' אבהו בקסרי קשר"ק ועוד משום ספקא קש"ק ועוד משום ספקא קר"ק כנראה שם. באופן שהמחלוקת באיכות המצוה הזאת ברורה כשמש. אשר ע"כ הר"ם ז"ל איש חכם ותורני מאד כתב בהלכותיו וז"ל. תרועה זו האמורה בתורה לפי אורך השנים ורוב הגליות נסתפק בה ואין אנו יודעים אם היא הגניחה או היללה וכולי. וכן סמ"ג טורים ויתר האחרונים לא סרו מדבריו אלה. ועכ"ז רב האי ז"ל כמו שתמצא בחדושי המזרחי על דיני שופר לסמ"ג סבל דחקים הרבה ועל הבבי הטבעי אמר מקומות מקומות יש. למען הסיר מלב ההמון שנפל במצוה זו מעולם שום ספק ומחלוק'. וזה אמנה לתמימותו כאשר ג"כ לענין ד' נכנסו לפרדס פ' אין דורשין תראה לו באסופות האבוהב תשובות נגד הגאון רב שמואל בן חפני וזולתו מנטותו להגדיל המופתים המסופרים על קצת החכמים בשגם לא נביאים נחשבו. והוא חלק טוב ומשובח מחמת ההמון לענין הפרק נשפוט כי גם דרכו הנזכר משער זה יצא כלו כאמור. ואפס בין איש ובין אחיו מיחידי סגולה האמנתי שגם הוא יאמר כל המוסיף גורע. כדבר החכם וחושך מיושר אך למחסור. וד' הטוב יכפר אם שלא מדעת שגינו.

ועל השביעית נאמר כי האמנה בהתאמת אצלנו שהנביאים אשר היו אחרי משה הם הם שהמציאוהו לנו. לא בלבד אם נודע שנלוה אליהם בזה העזר האלקי אבל שהיה מחכמתם האנושית ושקול הדעת. קבלנוהו ודאי בסבר פנים וקבענו בו מסמרת כדבר תורני ממש. באשר ליכא מאן דפליג שאף צעירהם היו כדאי לסמוך על דבריהם בכל שעה ועל כל הדבר הקשה כאלו מסיני נאמרו. ואפס ראשונה למען נשדי נרגא בעקר הקושי הלא טוב שיתברר כי אין כאן שום מקום אל הנביא'. לא תזכר ולא תפקד בזה לא היא ולא רוח הקדש. ואחר כן נוכיח כי לא בלבד מדרך הנבוא' אלא אפילו מחכמתם הגרידא לא הגיע דבר מן הקדמונים ההם מענין העבור לידנו. וזה כי בטול הנבואה וכשלון כחה אצל הנושא הזה שהוא מתיחס למצות התורה וכן אצל כל אשר כמוהו הלא כל משכיל יודנו בהכרח ממה שהשרישונו ז"ל סוף תורת כהנים ופ"ק דמגלה וכמה דוכתי אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש ואפילו לבאר שום דבר תורה אחר משה רבינו. וכההיא דפ' הזהב בתנורו של עכנא לא בשמים היא. באופן כי אף אם בפרוש אתמר על שום דבר התקבלו מן הנביאי'. אנחנו לא נחזיקהו למפורש להם על פי ה', אבל כנמצא ומחודש בחכמת שלמים

ורבים אשר אמנה גדלו אצלנו מהימן ודרדע וכל בני קדם . לא כמצוה אלקית בשום פנים . כי אם לסיג או תקנת חכמים כאמור לפי העת והצורך . הלא תראה פ"ב דפאה לענין שתי גרנות שאמר נחום הלבלר מקובלני מר' מיאשה שקבל מאבא שקבל מן הזוגות שקבלו מן הנביאים (ולא הספיק לו זה עד שגמר דבריו) הלכה למשה מסיני . כי להיות הדרוש ההוא מדיני התורה היוצרך לעבור בו מן הנביאים אל שרש המסורת . באשר על האמת כל הנביאים יחדו אחרי מות משה בענין המצות ובאורן לא יותר מהכמים נחשבים אצלנו . וידעת לשון הר"ם בהקדמת זרעים מה שיעשה יהושע ופנחס בענין העיון והסברא , הוא שיעשה רבינא ורב אשי . גם שם כשלש דלתות בסמוך הוסיף להאריך בזה שכתב על אחדות הנביאים וז"ל בדבר המצוה והיקש והבונה במתיחס לתורה הנם כיתר חכמים וכולי ואפילו אלף נביאים כאליהו ואלישע יסברו סברא אחת ואלף ואחד חכמים יסברו הלופה נעשה כדעת החכמים הרבים וכולי עד אמרו שלא נכתב ובאת אל הנביאים אלא ובאת אל הכהנים וגו' (ובסמ"ק שלו עקר א' כתב וז"ל . כל מה שסדרו הנביאים ע"ה אחר משה רבינו אינו לא מדרבנן . ועדיין שתקן שלמה קראוהו מדרבנן . וכן ידים מדברי סופרים , ופ"ש מה' יסודי תורה כתב וז"ל . כל נביא שיפרש במצוה פרוש לא שמענו ממשה הרי זה אצלנו נביא השקר . ובת קול דפ' הזהב הנו' הנה לא באה לחדש דבר רק לפרש דהלכה כר' אלי עזר . ואפילו הכי לא ההקבלו דבריה . וכל אותם הדברים שזכר החכם כוזרי סימן י"ש מאמר ג' שיקבעו אחרי משה כסדרי דוד ושמואל על השירים והמשוררים . ושלמה אשר קדש את תוך החצר , והעלה עולות זולת מזבח , ועשה החג שבעה ושבעה ימים , ועורא שהעמיד על קהלו לחת מחצית השקל בכל שנה ואשר שמו אבן השתיה תמורת הארון מבית לפרוכת . והנביאים הראשונים שתקנו אנשי המעמד כדאיתא פ' בנ' פרקים . ואשר תקנו את ההלל על כל צרה וגאולה כמאמרם ז"ל פ' ערבי פסחים . כלם גזרות ותקונים אם לפי שעה אם לדורות אשר נעשו בחכמה אנושית רצויה לאלקים ואדם ככל זולתם ג"כ שנאמר עליהם עורא תקן , הלל תקן , ריב"ז תקן , ודכותיהו . שלא מפי הגבורה אמרו המסרם לנו . ועל מצות יחזקאל במעשי הקרבנות פרשה ה' וקרבנות עורא בבנין שני כבר העלו במנחות פ' התכלת מה שהביא הר"ם סוף פ"ב דה' מעשה הקרבנות וז"ל . כל סדרי העבודה הכתובים בספר יחזקאל מלואים הם ואין נוהגים לדורות וכולי . וכן קרבנות שהקריבו בימי עורא מלואים היו וכולי אבל בדברי התורה עליהם אין להוסיף ומהם אין לגרוע , ע"כ . ואחה תחזה כי בחכמה רבה שכל רש"י ז"ל את ידיו בפרוש ד"ה כ"ש על הכתוב ויעמד חזקיהו את הלוים בית ה' במצלתים בנבלים ובכנורות במצות דוד וגד חוזה המלך ונתן הנביא כי ביד ה' המצוה ביד נביאיו . שאחרי בארו שם כפי מרוצת הדברים וז"ל אינו כתוב בתורה שיהא קרבן פעון שירה אלא מצות י"י שצוה ביד נביאיו לשורר על הקרבן הוסיף ואמר וחכמינו פרשו במס' ערכין מנין שהלוים

ו) אפשר כי העתקת הקדמת זרעים אשר היה ביד המחבר לא היתה העתקת חדיי הנדפסת . כי נוסח הלשון המובא פה משונה מאד כנוסח הנדפס . כי כן הוא בדפוס , אבל בעיון ובסברא ובהשכל המצות הוא כשאר חכמים וכולי רק אלף נביאים כלם כאליהו ואלישע יהיו סוברין בסברא אחת ואלף חכמים וחכם סוברין הפך הסברא ההיא אחרי רבים להטות וכולי עד אמרו לא אמר ובאת אל הנביא אשר יהיה ביניכם החם אלא ובאת אל הכהנים הלוים וגו' .

משונים לשורר בכלי שיר, דכתיב עבדה עבודה איזהי עבודה הצריכה עבוד' אחרת עמה הוי אומר זה השיר בכלי שיר. כמו שכתב ג"כ בפרוש הכתוב הזה פרשת נשוא. ותראה כי החכם מזרחי במקום ההוא צלל להשיג על רש"י והעלה תרס בידו כי לא ידע החכמה הואת לרש"י מאין ולאין תמצא · עיין שם כי ודאי ייטב בעיניך. באופן כי בכל דרך שנוכל צריך להטות גם פסוק ד"ה הנו' ענין הסכמה ותקנה לבלתי יתנגד אל העקר שזכרנו. ובגלל הדברים האלה לשון החכם כוזרי המובא בקושי הנו' אשר כתבנוהו ג"כ פה מאמר א' ג"א ומאמר ב' פ"ט שהעבור הוא על העקר המקובל וכולי שהוא נתלה בנבואה. ניסף על מה שהוכחנו ממנו פ"ט הנו' כי רעתו הוא שסדר העבור לא מסיני בא לידינו. על כרחך אתה חי תפרשהו כמפריז על מדותיו להגדיל את ערכו, כלומר בחכמה אשר כמעט נבואה יאמר לה. או תאמר חכמה אמתית המביאה לידי נבואה באחת משלש המעלות הראויות לאשר יזכה לכתרה. לא שרצה להוכיח אמיתתו מצד שהנביא במה שהיה נביא בארו לנו. וכן לשון ראב"ע ז"ל בפרשת אמור הנו' אין ספק שאם דבור וכן קבלנו מפי נביאים הוא לו באמת שלא נוסף מר' יוסף תלמידו כדברים רבים אשר זכר המפרש צפנת פענח על באורו לפרשת שמות ע"ש איננו אלא כמפריז על דרך מאמר חמיו הכוזרי הנו'. וכמו שכתבנו ג"כ ראש פ"י על דברת הגאוני' נוחי נפש. וחן קדם מעיד אני עלי יודע כל נעלם כי ראיתי לשונו זה מובא מאחד הקדמונים מפתיקי דבריו. בלתי המצא בו המאמר ההוא וכן קבלנו מפי נביאים. אפס יונח שכן יצא מפיו, אם היתה כונתו כי סדר עבורנו שזכר התאמת בנבואה הלא זה יהי נגד השרש התורני אשר כתבנו. ואם נפשו לומר שקבלוהו ממשה למה לא בא עד הראש לזכרו על טוב כמאמר נחום הלבלר דלעילא. ועוד תקשי לך זו מנין לו. כי הנה בדבר הרמב"ן שזכרנו בפ"ו לא תמצאנו לרבותינו, אדרבא כמו שהוכחתי סוף פ"א ובשניה פי"ב סימן בהר"ד אשר לרעת מי שיהיה הנו מראשית דרכי העבור איננו נאות לחשבון ס"ע. וכל שאינו נאות לו בענין זה הוא בלתי נאות גם לרבותינו אשר בו תמיד אהריו נמשכו, ואיך הניע דבר הנביאים לראב"ע בלבד שיודיענו אותו. וכבר ראית שהוא ז"ל בהגידו את דבר הגאון שאמר כי שירי דוד ושמואל התקבלו באופן מה מסיני השיג עליו מלשון הכתוב באמונתם ולא בנבואתם. ועוד מה זה שאמר לא נוכל לעשות דבר טוב ממנו, הלא אם זה דרך י"י אין צורך שנתבונן על זולתו וגם בער וכסיל יבין את ואת כי אין טוב מאשר אלקים יורנו, ואיך הקדים שחכמינו הגתיקו לנו וכולי ואחר כן זכר את דבר הנביאים הקדם במעלה וסדר. והנה ראית בהקדמת פרושו ופרשת בא ואמור ואגרת השבת שלא יחדל מלומר ולהוכיח כי מצות המלך היא שנשמע אל הב"ד בכל דור ודור על קריאת המועדות אף בזמן הראיה, כ"ש אישוא במתיחס לעת גלותנו זה אשר הנהגותינו בכבדות ולא נוכל מה שנחפוץ כי בלי ספק נתחייב לשמוע אליהם ויספיק לנו ההכרחי בלתי שנתאוה לאמר טוב לנו עתה מאשר היה לאבותינו בימי קדם. גם בפ' אמור תראהו זורק אבן לגו וידי כמשיב ידו בסכסוך הדברים כי אם הקדימו שהעבור בנוי על המהלך התכון כתב על קביעות ר"ה שאינו כפי התחברות המאורו' אפילו במהלך האמצעי ע"ש. באופן שתוכל לעשות פלילה כי דבריו וכן קבלנו מפי נביאים אם הם לו כאמור אינם אלא להגדיל כבוד העבור הנו' עם היותו הסכמה מחודשת כי גם ליודעים ינעם היותו גדול מעצמו אחרי הסדרו מן החכמים אשר בכל המתיחס

לישע נפשנו נחו אותנו תמיד במעגלי צדק ואלקים דבר בקדשו לבלתי סור מכל הדברים אשר יורנו . והנה בהתאמת דברנו זה על הבנת מאמר שני האדירים האלה כוזרי וראב"ע לא הסתבך בלשון הערבי ן' צעאד אשר זכרהי בס"מ בשם הישראלי בעל יסוד עולם מאמר ד' פ"ו . וכן לא תהרהר בדבר הישראלי עצמו אשר כבר הראהיו לך שם צולע ומרכיב סימן בהר"ד אחרי רכשי אם שיצא מפי עליון או נמצא מאנוש כערכנו . הרי שהמונה הראשון התברר כאור נוגה . ואולם המונח השני שאף מהכמת הנבונים ובני יששכר לא הגיע בכל המתיחם לנושא הזה דבר לידנו . נוסף על אשר לא תמצא כמו שזכרנו למעלה מי ומה ואיה יורה מהם דעה לנו . ראה דרך כלל את דבר הר"ם ז"ל סוף פי"ו דהק"ה אשר זכרנוהו גם כן בזה על הקושיא ג' . כי אחרי הראותו שם בפרקיו המהוכמים את כל המתיחם לראות הירה שהוא העקר וההכרחי לדרכי העבור בימים הקדמונים שעליהם אנו דנים , כתב וז"ל . מעם כל אלו החשבונות והאיך נודע כל דבר מאלו הדברי' והראיה על כל דבר ודבר היא חכמת התקופו' והגימטריות שהברו בה חכמי יון ספרים הרבה והם הנמצאים עכשיו ביד החכמים , אבל הספרים שהברו חכמי ישראל שהיו בימי הנביאים מבני יששכר לא הגיעו לידנו . ומאהר שכל אלו הדברים נודעו בראיות ברורות אין חוששין למהבר אם היה גוי כי כל מה שיחגלה מעמו ונודעה אמתתו אנו סומכין על זה האיש וראיותיו שאין בהם דופי ע"כ , הרי שלא הגיע מן הראשוני' ההם לידנו בעניני אלה שום מכתב . ומן הידוע שאלו בא דבר על פה הלא זה כזה ישוה לנו , וגם אמנה סוף סוף בלתי התעצם בדבר הזה הלא כפי מה שכתבתי על אודות הגאונים במאמר זה פי"א כן יהיה דברי הנביאים . כי לא ירוחק אמרנו שלמדו את בני דורם לעצה נכונה , כי מדי המנע הקדוש ע"פ הראיה לאיזו סבה שתהיה לא יחושו לרדוף מן ההשבון השוה אל האמתי כראשונה . אבל יעמדו עליו עם שמירת האביב לפסח . ויתר ההשגחות התוריות כי זו בחירת הרע במעטו עד שוב י"י את שבותנו . אמנם לחשוב כי הנביאים מסרו עם זה סד שנים מצומצם ליצירה וסי' בהר"ד עמהם אשר גם זולת אלה לא תמצא אל החכמים ידיעת כל ההכרחי בעבור כמו שזכרנו זה מה שלא נאמינהו הואיל ורבו נגדו ההוכחות כמו רבו .

הנהה . הן אמת בנטיתי עתה את ידי לכתוב דברי אלה לבי הומה לי פן לא לרצון יהיו לקצת תופשי התורה . ובכן תנאי זה הנני מתנה בראשיתם לבל יסכון עלימו משכיל עד ישמע מפי רבים ונכבדים שיאמרו פעם על פעם יישר ויישר הלא דבריו ייטיבו . וזה כי להתנצלות הגאונים וראב"ע ורמב"ם עם כל זולתם אשר לדעתנו כל מה שאמרו בסדר העבור התקבלו מנביאים או שהוא הלכה מסיני אפשר היותו מהם להגדיל בשבחו כראוי אבל באמת יאמינהו מסודר מאת אחרוני האמוראי' נאות לכונת התורה כמו שזכרנו פעמים . נראה שנוכל להראות כי אף אצל הז"ל נמצא דברים מה על הדרך הזאת ובכן דרך הק"ה שיקרא לה היינו יחסם גם הם קצת הלכות לסיני אשר כל בעל פלילה ישפוט בהחלט או יטה להסתפק שלא באו ממנו . אבל כונתם לומר שהם דברים התפרסמו מני קדם או כדומה באופן שיקרב להאמר כי מסיני המה , יען תראה פ' ערבי פסחים כי אתא רב דימי אמר שתי ביצים ושתי קשואים ושתי אגוזים ורבר אחר הל"מ מסיני ומסתפקא להו לרבנן מאי ניהו דבר אחר וגזור על כולהו זוגי משום דבר אחר , פרש"י ורשב"ם יש פרי אחר

שמקפידין על זוגותיו הל"מ דמזיק, ע"כ. והנה יקשה איך יתכן שחכמי בבל לא ידעי מסוד זה ולא נזהרו בו אם האמת הוא הלכה מסיני עד בא רב דימי מא"י, והלא כל ההלכות כמצות עשה ואשר לא תעשינה ההפרסמו מאז לכל בני עמנו. כי התנאים וקדומי האמוראים ידעום ומהם השתלשלו דור לדור כיתר המסורת. והפוסקים כלם למה לא נזכרוהו זה אחד עם יתר האסורים. שהר"ם ז"ל פ"ז דה' ברכות וסוף ה' מאכלות אסורות ופי"א וי"ב מה' רוצח, וכן סמ"ג בלאוין קמ"ח ועשאין ע"ש. אשר אם באו לזכרו אין מנוס מהיות מקומו באחד מפרקיהם הנז', החרישו ממנו. ואדרבא בעלי התוספת פרק כל הבשר דבור מתחיל התם משום שיבתא, פרוש רוח רעה השורה על הידים של נותני פת לתנוק בהדיא כתבו וז"ל. לפי שאין אותה רוח רעה מצויה ביניהן אין אנו נזהרים עכשיו מזה כמו שאין אנו נזהרים על הזוגות ועל הגלוי. דומיה לאשר כתבו מאז באותו הפרק לענין מלח סדומית בדבור מתחיל מים ראשונים. כי להיותה בלתי מצויה ביניהן אין אנו נזהרים מים אחרונים. רק בעל הטור א"ח סי' ק"ע כתב וז"ל. בס' ערבי פסחים הניא לא יאכל אדם הרין ולא ישתה הרין מפני הסכנה, ע"כ. דנמצא מקיים אסור זה גם בימים האלה. אשר זה לו ודאי מתפשט בשמת הרא"ש אביו ז"ל כי כמוהו כרב אלפסי ז"ל הביאו בפסקיהם פ' ערבי פסחים את הבריתא הנזכר'. אשר הר"ן ז"ל באר אותה ואמר כי בזוגות היישנין לבשפים כדאיתא בפרקין. ובגלל זה נראה כי מה שהגאון קארו פרש דברי הטור סי' ק"ע הנז' וז"ל שבאותו הזמן (כלומר ולא עכשיו) היה האוכל או השותה זוגות בא לידי סכנה. מהעלותו על לבו כי בעל הטור לא יחלוק על דבור התוספת דפרק כל הבשר בענין הזוגות הנז' אשר ע"כ לא שרך את שרכו בכללו העולים על השולחן הטהור, לא טוב פתר. כי הוא בעל הטור חולק ודאי על התוס' ברדפו את ששת האדירים מלמדיו הנז' בלי תוספות ומגרעת. גם החכם שהדפיס את הטורים בעיר קרימונה אשר ידומה כי אף הוא לסבה זו השמיט דברים אלו של הזוגות מראש הצמוד, מחשוף הלבן אשר ביריעה ואוחיות פורחות. אפשר שאין רוח המחבר ז"ל נוחה הימנו, אשר ע"כ נזכרתי ושבחתי מה שראיתיו בספר היי הפילוסופים כי מימוני לאיש אשר שאל לו איך יוכל לראות אחד משירי אומירו בלי טעות השיב תקרא בספרי הקדמונים אשר לא חלו בהם ידים, כאלו מספרי החכמים הרבה יקרה שיתהלל המתהלל להניה השכם, והוא אדרבא יתן על אור פניהם מסוה. הלא זה בעל הטור ביתר הדברים הנזכרים שאינו חולק לא ערל שפתים היה. אבל באר הסכמתו באופן לא יסופק בה. שכן בא"ח סימן תרי"ג לענין שיבתא, היינו רוח רעה הנז'. וכן בריש נטילת ידים לענין מלח סדומית. גם בדבר המשקים מגולים בטור יורה דעה סימן קי"ו בהדיא כתב דבומן הזה אין להוש. ויהוק דעתו זה בענין הגלוי הנז' באמרו שאין בזה משום דבר הנאסר במינן, כיון שלא גזרו אלא מפני הנחשים והואיל שאינם ביניהן ליתא לגזירה, מה שלא עשו בענין הזוגות דאדרבא קיים אסורם כמדובר, גם לפת עתה. והנה עכ"ז קושיתנו הנזכרת מעקרא קיימא אף לדעת האוסרים האלה דנראה כי מה שכתבו אסור הזוגות אינו אלא ממעם הבריתא שהביאו. ואת מאמר רב דימי והלכתו מסיני כהם כמתירים הנקובים בשם לא זכרו וישכחוהו. גם יקשה הבריתא עצמה למה לא יחכה הדבר לסיני, והז"ל איך העלו שם ס' ערבי פסחי על הזוגות דלא קפיד לא קפדי ליה, אשר זה נראה קצת ההנצלות

למתירים דלעילא. והרי הלכה זו לא באה עם קשר תנאי הקפדה. גם אין לנו לחפש על שום הלכה מסיני מה טעם, עד שנאמר בסור הסבה יסור המסובב. כי כבר באר רש"י על ההיא דנטין פ"ק [דף י"ד א] הני תלת מלי עבדינהו [בדפוס שונהו] רבנן כהלכתא בלא טעמא. שר"ל כהלכה מסיני שאינה צריכה לטעם, ולזה לא היה לנו לדרוש ולתור אם הזה רות בזונות הוא מפני כשוף כמו שאמר הגאון טעם הזהירם ג"כ פ' הרואה מן הישיבה על הקורה לדברי בעל הערוך ערך ש ב. או לסבה שכלית כבאור רש"י ז"ל שמא יפול. כי לכל האופנים יש לנו לשמור ולעשות את כל הבא במסורת. וכבר אמרו ז"ל פ' כ"ג מפני מה לא נתגלו מעמי תורה שהרי שתי מקראות נתגלו טעמן ונכשל בהם גדול העולם שאמר אני ארבה ולא אשוב ולא אסור. וממה שלא יעלם כי גם הפילוסוף סטאגורה אשר לדברי קלימינטו אלישנדרי בספרו הראשון מן הסטרומיט' ודברי אבסיביאו בספרו העשירי מן ההכנה פ"ג נמצא בימי עזרא היה מזהיר על מחוש הזוגות כפי מה שזכר החכם הנכרי אקווינו בבאורו לראשון מספר המדות למוד ז', ובבאורו לשלישי מן השמע הטבעי למוד ג' ומקומות אחרים. אשר כתב כי זה פיתאגורא היה מלמד על עשרה דברים היותם מטים להצלחה. כמספר הנפרד, והזכר, והימין, והמנוחה, וזולתם. וכנגדם עשרה מטים אל ההפכה. כזוג, והנקבה, והשמאל, והחנועה וכולי. וזה להיות השניות נקביי וחמריי מוכן אל המחלוק' כמוהו, מה שאין כן האחד המיוחד על הצורה שהיא אחת בעצמה. כמו שזכר גם מקריביאו בששי מפרקיו על חלום סיפיאוני חבור מרקו טוליאו.

עם שתדע ג"כ איך פלוטרקי בספרו מתרבות הבנים הנכלל בחבוריו הקטני'. ודיאוגיני לאירציאו היוני, בסברו מחיי הפילוסופים הולתם אמרו כי למודי האיש הזה פיתאגורא היו סימבולי, היינו רמזים שלא כפשוטם להורות על מוסרים ומדות. שכן היו גם קצת ספוריו, כאמרו שירד לגיהנם וראה את נפש איסיאורו קשורה לעמוד ברזל קודח צועקת מר לה. ואת נפש אומירו תלויה באילן ונחשים סביבותיה. לשנוש הדברים אשר דמו בשיריהם על האלהות בלי הזהירות הנדרשת. ראה אפוא משכיל אם אנחנו בני אל חי ראשוני' ואחרונים יאות לנו לשמור על אודותיו יתעלה מוצא שפתינו, ולכלמדו להפסיד סומן הקדרה אחרי שהוסרה מן האש, הרומז כפי מה שזכר קלימינטו אלישנדריא בספרו החמישי מן הסטרומיטי דף קט"ו, כי בהשלימך עם מי אשר חמא לך תמחה כל הרושם מלבך. וכך היה אומר אל תשב על הקיניקו. אשר לפירוש סוידה היא מדת מזון אדם ליום אחד כדבר עומר לגלגלת. והיה רומז כי עם השיגך המסתפק ליום זה אל תהי יושב ובטל על שולי המדה כי לא תדע מה יהיה יום מחר רעה על הארץ. ושאין לאבול את הלב. הכונה להשמר מן ההפעליות המפסידות את הלחות השרשי אשר לבב אנוש יסעד, והרבה לו כאלה. וכן יאמן בענין הזוגות שרמז להזהר מן המחלוקת, אשר לבד מהיותו חלק רע ושמאלי נמצא בו ג"כ הכנה לכשפים אצל הנפשות אשר בשקידתן על רשומם תתפעלנה מהמה. ומי יודע אם הבריתא הנזכרת שלא זכרה הלכה מסיני נשתה מעצמה לזה. ורב דימי בהלכתו לא כוון אלא לדבריה. יהי מה נשוב אל עקר מגמתנו ונאמר כי כן דבר ר' יצחק פרק אין בין המודר מקרא סיפרים ועשור סופרים וקריין ולא כתבין

וכתנין ולא קריין הלכה למשה מסיני, אם יבן מסיני ממש קשי ביה טיבא. חדא שהביא למופת, או סתם תלמודא בעדו, פסוקי נביאים וכתובי', קדמו שרים, פרת דבלכתו [1]) וכולי. אשר אמנה לא תצוייר עליהם הלכה ממשה רבינו. ועוד כי אף הדומים התוריים שהביא אחר תעבורו, אחר תאסף, יקשו ביותר. דהואיל ונמצאו בתורה שבכתב למה יתיחסו למסורת. ולפי האמת עם שתאמר כי הפסוקי' הנזכרים הביאם בעל המאמר מעצמו לבאור הדבר המקובל. הלא נראה שהם כלם מסגולת הלשון כפתוריה ופרזיה. כי כן בכל הלשונות נמצאו יפויים עצמיים כ"ש בואת הקדושה וקדמונית למן היום אשר ברא אלקים אדם. כמו שהראה החכם בעל ספר נופת צופים במופתי פסוקים אשר הביא על כל יפוי והלצה ממנה. וכן מאמר ר' סימון בב"ר א' מנצפ"ך צופים אמרום הל"מ. אשר בפרק הבונה וקמא דמגלה הובא בשם ר' ירמיה בלתי הסיום ההוא הל"מ. לבי אומר לי כי זה דבר הל"מ לצדדין מה יפורש. כמו שתאמר רצוחו בזה כי הן מטבע הכתב עצמו המאושר באותיותיו וקדמוניות בכל יתר האלפא ביתא. וייטיב בעיניו להודיענו זה בחיות כי לפי מה שראיתי בספר למוד הלשונות למיסיאו פאויסי האותיות ארמיות הנהוגות ג"כ אצל הבבליים ועדי מקלט רבותינו. בסדרם ובנינם וקריאתם הן הנה ממש כאותיות אשר לנו. גם יש להם נקודות וקוים לסימני הבדל הקולות כמונו. ובפרט כל השם התאר יחיד הוא ג"כ רבים בהכתב עליו ב' נקודות כמו כהנא כהן אחד כהינא רבים. אשר זה אצלי לאות כי כן הנקדות באותיות הקדש קדמוניות כאותיות עצמן. ואדם הראשון סדר אלה עומת אלה שלא כדעת הבחור אשר זכרנו בנ"ש מפרקי הספר [עם כי קצת ספריהם ג"כ היינו פרושים ודכותיהו הם בלי נקדות כמנהג אצלנו]. אכן אותיות הארמי ישתנו בזה שאין להן כפל מנצפך, זולתי הכ"ף והנו"ן אשר בסוף המלות יכתבום פשוטו'. בהשנותן ג"כ בצורתן ובסימני הקולות שזכרנו. וכן בכל אותיות עמים שונים שהביא. אשר מהן תקיש גם לכל זולתן לא נמצא היפוי של מנצפך המסוגל לאות נרית בכתב הקדש. ולזה הואיל ר' סימון לברר קדימתן מראשית היצירה כדלעילא. גם על מה שנראה בשני פרקי הגמרא הנז', כי מדוחק קושית אלה המצות אין נביא רשאי לחדש דבר העלו דשכחום והזרו ויסדום הלא תתבונן דבור שהביאו בעלי התוספת פ"ק דמגלה הנז' בשם הירשנא וו"ל. האי צופים אמרום על כרחין אחר שנגנזו הארון בימי יאשיהו היה. דאלו קודם לכן הרי היו שם הלוחות והתורה והיכי אסקינן רשכחום, ע"כ. והנה קושיתו נכונה מאד אבל תשובתו אינה מספק'. כי זולת הלוחות והתורה אשר עכ"פ בהיותם שפוני טמוני קדש עד שחלקוה אמר ספרי התורה מצאתי היו אז בעמנו כלא היו. הלא גם אחר יאשיהו נמצאו כל ספרי הנביאים והכתובים אף בין המוני הארץ. וידענו כי גם בשנות החרבן נעתקו לכמה לשונות כמו שזכרתי בחמישי מפרקי הספר. כ"ש בהתאמת אצלנו כי כל ימי בית ראשון היו ישראל כלם אף ההדיוטות מדברים בלשון הקדש כמו שהוכחנו גם שם פנ"ז. ונהי דהמון העם בבית שני היו מדברים בלשון ארמי ותאמר כי הם ישבו והסירו מנצפך מלבם וכתבם, איך ידומה שכמה אלפים כהנים סנהדרין ויתר תופשי התורה שכחום. הלא אנחנו כיום עם היות שפתנו אתנו ללועזות בלעז.

[1]) בשמואל ב' ה' ג' כתיב בלכתו להשיב ידו בנהר, ויהקרי בנהר פרת. עיין נדרים דף ל"ו ב'.

משכילי עם אשר רבו למעלה יביעו ידברו ויכתבו בלשון הקדש . מלבד דאם חסיק אדעתין שעונותינו גרמו בשום זמן תגבורת השכחה במלי דאוריתא עד שאפילו ההלכות האלה התלויו׳ באותיו׳ אשר מטבען להשתמש בהן תמיד . עברו ממשכיות לבב . מה נדבר ומה נצטדק בסוד שיח שרעפינו . לא אומר על תורה שבכתב כלה אבל לפחות על ההלכות אשר לעתים רחוקות ידובר בהם במושב זקנים ויחידי סגולה בלבד . כלוג שמן להודה , ורביעית שמן לנזיר , שעורין , הציצין , ומחיצין . יכל אותם שזכר הר״ם ז״ל בהקדמת באור המשנה איך נשארו הם על מכונם ולא אלה . או אם גם הם שכחום ח״ו והזרו ויסרום , וכ״ש עוד לדבר הירושלמי שהביאו הבעלי התוספות פ״ק דמנלה הנז׳ וז״ל אותם צופים כשהיו דרדקי דרשו מנצפך ור׳ אליעזר ור׳ יהושע היו מהם , ע״כ . הנחשוב כי התנאי׳ הקדמים להם כשמעון הצדיק . יוסף בן יועזר אליעזר בן ערך ודכותיהו לא ידעו בחתימת שמותם אם אותיות מנצפך פשוטין או כפופין , אבל אגלאי מלתא כי לדעת הירושלמי אותיות מנצפך עצמן מעולם לא נשכחו . ושהצופים ר״א ור״י לא חדשו רק מה שדרשו על־הן מה טעם כתוב מם מם נון נון וכולי ממאמר למאמר מנאמן לנאמן וכולי כדאיתא בפרקים ובב״ר שזכרנו . כי שיח ושיג לו אשר לא כנראה מדברי הבבלי הנז׳ שהכונה על צורת האותיות אם כפופות אם פשוטות הנה , אשר ע״כ יאמן כי זו דרך הגמרא בבקשה לתת מקום אל כל המאמרים שיצדקו יחדו תסבול הרבה פעמים שנויי דחיקי אשר יעברו לכאורה . כעין מה שכתב רש״י פ״ק דמגלה הנזכר בקושי אחר מתיחם למאמר הזה . אורחא דתלמודא הוא להקשות דבר שאינו עד דמרה ומעמידה על בוריה . וכן תאמר דהאי מסקנא שכהום וכולי אינה אלא להראות פנים כי מאמר צופים אמרו אפשר הסכימו עם מאמר אין נביא רשאי וכו׳, אולם לכל האופנים דברים בגו כאמור , גם הנמצא לרב הגדול רבינו מאיר מטולימטולה בפסקיו פ׳ לא יחפור כמו שזכרתי בט״ו מפרקי הספר על הכתובים ארור עושה מלאכת י״י רמיה וארור מונע חרבו מדם שכתב וז״ל אע״ג דהני קראי ירמיה אמרינהו הוו גמירי להו הל״מ, ע״כ. וזה לא הזכר בדברי הז״ל גם לא מפיו אנו חיין, על כרחך הפרשהו מפריז על המדה כמדובר . וכבר תפשתי את החכם הזה על דבריו אלה בפט״ו הנז׳ . כי האמנה כל מאמר כזה לרבותינו יפורש אצל המשכילים המצאה מחכמתם לרמוז על תכלית מה יועיל במדות או בדעות והיא דרך פתגורית ואפולטונית משובחת . לא שכונו להלעיטנו כי זה מעשה היה ככתבו , ואסמכוהו אקרא באשר מתוך כך כדברי הרשב״א בפרושו לאגדות פ׳ אין עומדין והרואה . כל הוגה בו יזכרהו . ואדרבא הזרות הנגלה באיזה חלק ממנו וכל כיוצא בו יגלה אזן אנשים כי אינני פשט . כדבר הרב המורה בהקדמתו׳ על הכתוב תפוחי זהב וגו׳. וכל מי שיגמע דברי הז״ל כאלה על האופן שנכתבו ומהרגם אותם כצורתם ודאי הוא פוגם ונפגם המורת מה שהתחייבנו לכבד מכבדינו . עיין בפט״ו הנז׳ ומשם פ״מ כי דברינו בהם נעים כי השמרם בלבך .

אך נשוב אל מקומנו ונאמר כי כמשפט הזה העשה גם בדבר הנאון הנזכר שהביא בעל הערוך . אשר תראנו שם מיהם אל פי השמועה ואל דברי נביאים ענין הישיבה על הקורה הנזכרת וזולתו . עם כי בגמרא דפרק הרואה הנזכר לא אמרו בה אלא תניא בן עזאי אומר על כל משכב שכב חוץ מן הקרקע , ועל כל מושב שב חוץ מן הקורה . והוא פלא מה ראו השלמים האלה ליחס מדעתם לסיני ולנביאים

דברים לא נחשבו . אבל תאמר כי נכון הדבר מעם החכמים חדשים גם ישנים להגריל אמרתם ולהאדירם בהתלותם באוץ גדול על דרך עשו הזוק לדבריהם . או היה זה מאתם דרך העברה בעלמא . כאמרם פ"ק דעירובין דבר תורה מקפיד עליו הוצץ . ופרש"י לאו דבר תורה ממש אלא הל"מ . וכאמרם פ' חלק מניין להחזית המתים מן התורה שנאמר עוד יהללוך . ישני אדמת עפר יקיצו . חולתם מנביאים וכתובים . אשר בכל הנמרא וכנראה פ"ק דקמא יכנו אותם דברי קבלה בלבד . גם יבדילו בינותם לומר דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן . ובפרט לא נמנעו מדרך ההגרלה הנז' בדבר המיעותר להתפשט בין המוני הארץ . גם המשכיל יוכל להוסיף לקח על אלה בתנאי פכ"פ שיבדיל בסכינא חריפא ובחצב שבו תחם יהושע פ' אין צדין לישראל את הארץ [1] . בין ההלכות מסיני אשר בדינים ומצות תוריות שאין בשום אופן לפרכם ולצאת מהן כחוש השערה . לכמו אלה שהן כדרשות וענינים אשר להגיון לא לעמל שוה לנאות כנזכרות נתנו . ועם הכל , הואיל ורש"י ז"ל פ"ד דנדרים הנז' פרש וז"ל כך קבל משה מסיני ומסר לישראל . ואני לא מצאתי שמץ מדברי הנזכרים לוולתי שאביאהו עד . שריר וקיים יובן תמיד מה שהעירותי מקדם . כי השער הזה יהיה סגור עד בוא נשיאים בעמנו ורק על מנת שהם ירצו יפתח . [עד כאן ההגהה] .

ועל השמיניית נאמר כי האמנה קושיא זו הצענוה על דעת בעל הדברים הנגש אלינו ואפס בבחינת האמת אין דברי החכם כזרי נאותים אל המונח בה . כי הוא אינו מדבר על התחלת השרש . אבל על שעור הזמן אשר מראשית החדש עד סופו , או תאמר בין מולד למולד . שכן בזה נחלקו הדעות ורבו המציות לקצת האמות מקדם . כמו שהנשיא ז"ל שער ב' מאמר ב' אחרי זכרו את המנהגים השונים אשר נמצאו לנויי הארץ על התחלת החדש . כי בקצה המזרח לפאת דרום מונים מנגוד אל נגוד , ואחרים מדבוק אל דבוק היינו כפי המהלך המתחלף לא לפי השוה כמונו . ואחרים מראיה אל ראיה . כתב שהפרסיים היו מונים בין מולד למולד כמי"ב תש"כ . אשר לדעתו הבריחא דשמואל ופרקי ר"א האומרים כמו כן כמי"ב ושתי ידות שעה שהם תש"כ חלקים לא על דעתם הפרטי דברו . שלא ניתנו למחלוקת הוא ז על כלל רבן גמליאל. אבל אמריהו לסברת הפרסיים שזכרנו . ואחרים אמרו כמי"ב תשפ"ו ואחרים מחכמי מצרים כמי"ב תשצ"ב . עד שבא

הנהה כבר כתבתי על דבר הנשיא הזה בדינהה השנית אשר בפאסר זה פ"א . גם לא תחדל מראות מה שכתבתי בסוף התשובה הראשונה על י"נ השאלות .

אברכאס סביב לשנת שמונים אחרי מות אלכסנדר ויעין בכל החשבונות אשר מצא לקדמוניו . שבדקו וחשבו על לקות הירח . והוסיף גם הוא בדיקה עליהם . וסוף דבר עם רוב המחקר נתגלה לו כי השעיר הנכון הוא כמי"ב תשצ"ג . אשר על כן דבר הכוזרי הנזכר יציב ונכון . כי הנה השעות בהתחלות עם היות ראשיתו מצער . אחריתו ברוב הימים ישגא מאד . כמו שזכר הראב"ע פרשת בא על דבר שמואל הנזכר . כי יהיה המרחק בין ימי בראשית למולדות זמנו קרוב מחצי שנה . ואולם באמרנו על השעור הנאות של כמי"ב תשצ"ג אשר המצאנו גם כן שומר תמונתו מרביעית חדש זה או מחציהו עד רביעית החדש הסמוך לו או מחציתו .

[1] חפשתי הפאסר הזה בפ' אין צדין ולא מצאתיהו , ומקומו בפ' חוקת הבתים דף נ"ר א , פאי הצובא אסר רב שבו תחם יהושע לישראל את הארץ , המעריך .

וכן מכל עת לעת בלי ספק כל משכיל בתבונה ידע למצוא את ראשיתו ולתת עליו אל טושי המלאכה שורש נכון בלי נבוא' ככל אשר זכרנו בהתיר הקושיא השלישי' ע"ש.

ועל התשיעית נאמר כי באמת ובתמים עם המצא כתוב אם כל עדת ישראל ישגו. והרב המורה ח"ב פמ"ו כתב וז"ל. לא יהסר האמת ולא יהלש עם חלוק עליו כל אנשי הארץ. הלא אין ספק כי בשום אופן לא תעלה כזאת על שום דעת בענין זה חלילה. ובשגם יתכן לחשוב על קצת אחרונים החזוקם בנמצא לקדמונים לתומם. בלי העמיק אל היסוד כיצד הוחל ונמשך סך השנים ליצירה בעמנו. וזה מה שלא יזיק כמו שכתבתי בסוף הגהה ב' מאמר זה פ"א. ודאי הוא כי עם חכם ונבון הגוי כלו. והאיתנים מוסדי ארץ לא פקו פליליה וכל זז לא אנס להו בעקרים אלו. אבל יאות שנאמר כי מה שיתואר במעות הוא אשר ידבר האדם מהאמינו שכן הוא מוכרח כפי האמת, או יעשה פעולה ויזהר ממנה לחשבו זה הובה. ואינו אלא מנהג לקצתנו, כמו שלא יעשה מלאכה במוצאי שבת ויום החדש. אבל בהיותו יודע קשט אמרי אמת. ועכ"ז לשעם מה סבר וקבל. אין ספק שלא יתואר במעות, כמו שיובן מדברי הפוסקים ז"ל בשם הירושלמי על המאמר דברים המותרין ואחרים וכולי. אי אתה רשאי וכולי. שאין זה אלא במנהג ות"ק היינו שהוחל בלי טעות כי אם מדעת כאמור. ובכן בהתקבל הסך הנהוג עם הספורים המתיחסים אליו הן אצל ר' יוסי בס"ע רישא די דהבא בענין זה. הן אצל עדת רבותינו הנמשכים אחריו, על האופן שזכרנו בפרק זה על הקושיא הראשונה. הלא גם קושיא זו נמצאת היטב מתורצת. והנה ממשל משלים אהיה לך על דברינו אלה ושמתי בהם אות על יד. וזה כי התבונן מה שכתבנו למעלה קרוב לסוף פ"ה איך כל מולד שוה הרשום בלוחותינו אין זמנו ההוא יציב ונכון רק במדינת בבל או א"י כפי הדעות השונות אשר זכרנו שמה. להיותו נחשב מחכמי הדור ההוא כפי האופקים הישרים בגלילות ההמה אבל בכל יתר המקומות, הוא וכן רגע כל מקרה רמוז יקדים או יאחר חלקים ושעות ככל הראוי לאופקי ארץ ארץ ארץ. כי כן להקל ידיעה זו אצל התוכנים יעשו ספרי האלמינאקו משונים זה מזה בהתחלת המדינות אצל זריחת השמש. והנה קרוב אלך הדבר שאם תחקור על זה אלף מגאוני דורינו תמצא מהם רובא דמנכר דלאו אדעתייהו. כי כלם יאמינו כמו שהעיד ראב"ע בפ"ה הנזכר היות רגע המולד ההוא שוה בכל מקום כאשר רגלוהי דבר אנוש מהולכי נחיבות יובילו הלוח האחד בעינו אשכנז וריפת ותוגרמה או מקצה גבול איטליא של יון ועם קצהו. גם תוכל לדין כי מה שהוא מזה בימינו אלה הוא שהיה כמו כן בדור דורים אשר היו אחרי הנתן סדרי העבור הנהוג לנו. כי מדי חדש בחדשו בראותם את הכתוב בלוח סרכיהו נקיטי ואתו והיה בעם ככהן. עכ"ז נדע לודאי כי לא אלמין ישראל מאלקיו די יהב הכמתא לחכימין מיסדי החשבון אם בבבל או בא"י כאמור. אשר מדעת ועל מנת כך יסדוהו עם הכירם מאז כי אפשר לשלשלת הזמן לסבב כי לא רבים יחכמו להבין את דרכם הנז'. לא ח"ו מקוצר רוח דעת. אבל כי ההרגל כמו שזכרנו בהגהה השנית פרק א' יעבור קצת דברים ראשון ראשון, מאין פנות אל יסוד הקדמונים ובפרט היכא דלא שכיחה היזקא כמה שידענו שהשלטן לפניה' וכל העשוי מאתם נחתם במעב' המלך.

ועל העשירית נאמר כי האמנה עם ההסתכלות הטוב ישוער אף גם רבותינו עצמם כאוהבי האמת יקשיבו באהבה את המתנגד לשתי ההנחות הנזכרו',

כ"ש שלא ידחוהו אפילו באחת הידים . ואין צורך לומר על דבריהם אלה אם קבלה נקבל כי כבר התבאר מתוכם ממש היות הכל אצלם סברא גרידא . שכן פ"ק דערכין ושלחי זבחים הנו' ברצותם להוכיח שהחלוק נמשך כמו הכבוש שבע שנים אמרו אבימי אימא מדשבע כבשו שבע נמי חלקו . וכתב רש"י נזבחים וז"ל סברא בעלמ' היא . וקרוב שנאמר כי מהכירם הם ז"ל הלשת זאת הסברא ובפרט כי בעל ס"ע פ"א שזכר בענין זה את השניה האמורה שם מהם ז"ל , החריש מזאת , כי האמנה אך לא נשפוט החלוק ע"פ הגורל ומרוצת הזוכים בתשוק' רבה איש ליצרו ולשדהו. מהיר הזמן מן הכבוש , פנו לאבימי אימא השני הזכור מבעל ס"ע . ואמרו מדלא משכחת לה י"ד שנים אחרי שהוכתה העיר , היינו כבאור רש"י בסוגית ערכין הנז'. שאם תרבה או תמעיט שנית החלוק , או שהאמר החילם למנות שמתין משנכנסו לארץ . לא יעלה ביד החשבון שהבית חרב בשלשים ושש ליובל . באופן שהוכל לפרש דבר יחזקאל פרשה מ' בר"ה בעשור לחדש בי"ד שנה אחרי הוכתה העיר , על שנת היובל . והרי אצל המבין , זה הדבר מהם ז"ל הוא באור ספק כמסופק בעיניו . כי אם יצטרך להודות כדלקמן שיפה דבר החכם דון יצחק כי אין ר"ה ליחזקאל נאמר רק החדש אשר היה ראש לגלותם . או אם מוב פתרו הוקנים החדש הראשון לחדשי השנה דהיינו ניסן כמו שזכרתי למעלה קרוב לסוף פ"ג . הלא בצדק תשפוש שגם הם ז"ל כבר הרגישו בהלשת מה שבארו בר"ה הנז' הוא יום הכפורים של יובל . אשר על כן לא דנו המעם השני הנז' כדאי לסמך עליו לברו ועשו לו סמיכות בראשון . על דעת כי איש את רעהו יעזורו . ואם כן נמצאנו למדין כי הן המונה הראשון דשנות כבוש וחלוק היו י"ד מיצומצמות הן המונה השני שזה ר"ה ליחזקאל נאמר על י"ה של יובל , אינם קבלה . ואם לדין יש תשובה כמו שזכרנו . והנה אין לך קורא נגון להניע ראש על נשוהנו לקיים את באור החכם דון יצחק או פתרון הוקנים הנז' . כי האמנה התכן באור ר"ה ליחזקאל על י"ה של יובל באופן שהחרבן יפול בשלשים ושש ליובל הוא בלבד לדעת האומר שהיובל נמנה לעצמו בלתי נכלל בשמטות כדבר הר"ם בפרקו הנזכר . והרי תמצא שם בהשגת ראב"ד שהנאונים הכריעו כר' יהודה דשנת המשיח עולה לכאן ולכאן . באופן כי החרבן לא בשנת ל"ו ליובל הי"ו היה . אבל , בלשון ראב"ד בהשגה הנז' . בשנה השלישית ליובל הי"ח . וכן הוא דעת רש"י כפי באורו לשמעתא דתנא דבי אליהו במסכתא אלילים פ"א . בראותו כי רב הונא יסד החשבון שם כפי שכתו . גם בדבור תוספת פ"ק דר"ה [המתחיל לאפוקי מדר' יהודה תמצא ר"י פוסק ור"י בהדיא וכמו כן בר"א של תוספות פ"ק דאלילים [1] המתחיל האי מאן . תראה שכתבו וז"ל בספר התרומה פסוק רבינו ברוך דהלכה כר' יהודה כי שנת המשים עולה לכאן ולכאן . ואע"ג דבמס' ערכין ופ"ק דר"ה איהא לאפוקי מדר' יהודה , מ"מ כך הלכה , דכי האי גונא אשכחן פ"ק דכתובות ושם הארכתי . ובתוספת רבינו יהודה נמי משמע הכי דהלכה כר' יהודה להיותו מחשב שנת שמטה בזמן הזה מ"ט שנה לכל יובל . ע"כ לשונם . וכמו כן סמ"ג עשאין קנ"ג פסק כיתיה . ובעזרתו הביא ר"י הנזכר עם תירוץ שני דבורי התוספות שזכרנו . באמרו המעם המצוי שם לר"י

[1]) המאמר הטוסנר אינו בנוף הכ"י אך מצאתיהו נוסף על הגליון בכתב יד אחה כעתיק אחרון . לא בכתב המחבר . ומה ראיה כי המחבר העתיק ספרו מהעתקה אחרת . ובמשך העתקו דלג מחיבת המתחיל הא' עד חיבת המתחיל הב' . המעריך .

הנזכר ו"ל שהרי בשמעתא דתנא דבי אליהו פ"ק דאלילים הסוגיא הולכת לפי שפתהו גבי האי מאן דלא ידע כמה שני וכולי , ולדעתי גם מלבד כל אלה תמצא סמך גדול לדעת ר' יהודה שכך היא דרכה של תורה גם במנין ג' השבועות של נגעי בתים דיום ז' ויום י"ג עולה לכאן ולכאן באופן שאינן אלא י"ם יום כמבואר בשלישי דנגעים והר"ם הביאו פט"ו דה' טומאת צרעת וסמ"ג עשאין תל"ם . ובהיות כי דעת ר"י היא אשר גבר באחיו כאמור . הנה באור הכתוב בר"ה בעשור לחדש על י"ה של יובל כנזכר בשל לגמרי לא ישמע על פיך שהרי לר' יהודה החרבן היה כלשון ראב"ד הנזכר שנת ג' ליובל הי"ח . ואם כן שנת י"ד אחרי שהוכתה העיר היתה לו שנת י"ז לא שנת היובל עצמה . ובבאור כתב ן' חביב בתשובת השמטה דף ר"נ ו"ל . ר' יהודה לא סבירא ליה דרשא דדרשינן בהאי קרא די"ד שנה אחר שהוכתה העיר, דאיהו דריש ליה לדרשא אחרינא לא ירעינן ליה . ואף לדעת הרר"א הנשיא שער ו' מאמר ג' דפליג דבורא ואמר שקודם גלות הראובני אשר היה בשנת ג' אלפים ל"ז דקדשו יובלות שנת חמשים לא עלתה לכאן ולכאן אמנם [1]) משגלו אשר מאין כל יושביה על הארץ לא קדשו רק שמסין היתה באמת עולה , כר' יהודה . הלא מאז עד החרבן שהיה בשנת ג' אלפים של"ח נמצאו שש שנים הסרות בעד שש היובלו' הראויות לשלש מאות השנים הנזכרות , ובהכרח אין החרבן נופל רק בשלשים ליובל. וא"כ י"ד שנה אחרי שהוכתה העיר נמצאת שנת מ"ד . לא שנת יובל כמו שהיה צריך לקיום פרוש הכתוב שזכרנו . והנה מכל זה ימשך כי באור דון יצחק או פתרון הזקנים של ר"ה דיחזקאל נאות הימנו . ולדעתי אפשר בו ג"כ פרוש אחר נכון בעצמו ומקובל לכל דעת . והוא ראין הכי נמי שואת הנבואה היתה לו בחדש תשרי . אפס אמרו בר"ה לאו דוקא יום הזכרון . כי איך יסתור תוך כדי דבור לומר בעשור לחדש . אבל מדי עברו להשמיעה בהמון או להעלותה על ספר עד ימים רבים אמר כי יד ה' היתה עליו בראשית השנה היינו סביב לתחלתה ופרש אחר כן שזה היה בעשור לחדש . הלא תראה בירמיה כ"ו בראשית ממלכות יהויקים וגומר, ואי אפשר ראשית ממש כי בסוף הענין ההוא נגלה שמקרה אוריהו קדם לזה במלכות יהויקים בהכרח . וכן תמצא על חג הסכות בצאת השנה וחקופת השנה . וכבר התחילה אם ביום הזכרון אם בי"ה כשתי הדעות שנזכור לפנינו . גם על אודות החשבון כתוב בשבעים נפש , תספרו חמשים יום . ארבעים יכנו , ואינם אלא בקרוב כמו שזכרנו בשם הראש ורמב"ן סוף מאמר א' ובפ"מ בשם ראב"ע על הכתוב אשר ילדו לו בפדן ארם , כן הדבר הזה בר"ה . משמעו סביב לראשיתה היינו בי"ה של שנת כ"ה לגלות . אך לא בשום אופן י"ה של יובל . ולא יקשה בעיניך לפרוש רבותינו הנז' ולפרושנו [מה שאין כן לבאור דון יצחק ופתרון הזקנים] . אם זאת המראה היתה ליחזקאל בי"ה איך בספורו לא קרא לקדוש י"י הזה בשם מכובר להארו ממש י"ה . לא יום כך לחדש באחד מימי החול כי זה אמנם נוהג אצל קדמונינו כמו שתמצא בעזרא א' ג' מיום אחד לחדש השביעי החלו להעלות וגומר ובעזרא ב' ה' ויבא עזרא את התורה וגו' ביום אחד לחדש השביעי . ומן הידוע כי קדוש היום ההוא לאלקינו . גם יחזקאל עצמו אמר פרשה כ"ו ויהי בי"א שנה באחד לחדש . אשר מסתמא היה ר"ה . ופרשה ל"ב אמר בי"ב שנה בט"ו לחדש אשר לכאורה היה י"ט של סכות או אפילו תאמר של פסח , ולא נתן עליהם הד קדושתם המפורסמת . יהי מה הבאור השלישי הזה על דבר ר"ה דיחזקאל הנזכר

[1]) בכ"י כתיב אשר .

גם הוא טוב מאד . ולכל הפנים אי אפשר לפרש אותו י"ה של יובל כאשר דחינו . מלבר כי תוכל עוד למאן היותו י"ה של יובל ממה שתרצו כי זה המאמר איהו ר"ה שהוא בעשור וכולי אינו אלא לדעת רבנן שאמרו דיובל מתחיל בי"ה כנראה פ"ק דר"ה בגמרא דמשנה וליובלות . ובפרש ברבור תוספת שם המתחיל ורבנן . והנה לעומתו תמצא שם פ"ק דר"ה תניא וקדשתם את שנת החמשים מה תלמוד לומר לפי שנאמר בעשור לחדש יכול לא תהא השנה מקודשת אלא מי"ה ואילך תלמוד לומר וקדשתם וגומר מלמד דמתקדשת מתהלתה . מנאן אמר ר' ישמעאל בר' יוחנן בן ברוקא לא היו עבדים משועבדים גם לא נפטרים וכולי . הרי לפי זה ההנא דאין לפרש ראש השנה ההוא על י"ה כי אף שנת היובל מתקדשת בראשיתה . ולכל האופנים בשנם תמאן מלומר כי הדברים בתשובתנו זאת ברורים כהוגן . לא תמלט מהודות דלא מבעיא לדעת ר' יהודה אשר שבעה אלה עיני י"י החכמים שזכרנו ראו אותו כי טוב הוא . הקושיא העשירית הזאת בטלה מעקרה כמדובר , אלא אפילו לרבנן דפליגי עליה הלא היא מאד הלושה ומסופקת . ואם נכה נוכה לדין שהקושי אשר עוררנו על משך בנין ראשון בשנם ידמה המתנגד לומר עליו זריק הוטריה אאירא כי רוח תשאנו . אעקריה קאי ככל האמור . הנה גם יתר הספקות הנלוים אליו בדרוש יזכו לשם . ולא במהרה ינתקו . עד הנה עזרנו י"י ושבח העשיריה הנזכרת והיתה לבער . וסתירתה אשר דמה איש ריבי נשלכת , מצנח בה וכתבי קדש מצבתה .

ואולם בקנצי מילין אלה לאפושי רווחא לא נחדל גם כן מלומר כי יונח שאנחנו לא נדע לצייר איך היה אפשר לחכמים מסדרי העבור לעשות שנם רבות השנים ליצירה לא ישתנה סימן בדר"ד אשר כמוהו מהנתן עוד לשרש . יכולים אנחנו בהשקפ ובטחה להשען על הכמתם ולהאמין כי לא יבצר זה ממנה . אם עלה על דעתם שיפשיהו . וזה ממה שנשיב אל לבנו גדולה מזה אשר תאמת לנו מה רבו מעשי החכמה ומה עצמו ראשיה לא בלבד הודאית ונאמנה כאותה של המסדרים הנז' לפי חזקתם אצלנו . כי גם אותה אשר ספקות עקריים ישתרגו ונאחזו בסבכיה. הלא זה דברי כי תמצא לרב המורה ה"ב פכ"ד בענין השתדלות התוכנים לקיים את הנראה ממראות השמים . שאמר כי עם היות כל מה שכתב תלמי על אודותם מהמצא גלגל הקפה והיוצא מרכז סותר ומתנגד למונחים אשר בהכמת השבע שאין תנועה סבובית בלי מרכז קיים ובאמצעה . באופן שיעלה על לב איש לגזור בהכזבת דבריו . ויכלה אותם כרגע . הנה בהמצא לפנינו לזכותם עדות אמתת הלקיות הנמנים בשרשיו ודקדוק עתיהם וזמני השכם ושעורן . לא נוכל עם כל המבוכה אשר לנו בהם להזקיעם ולבטלם בזריז כי בא האות איך יש ויש לאל החכמ' אצל יודעי סודה לסדר דברים באופן שגם ההנחות המדומות החרינה ילדים אשר אין בהם כל מום לפי האמת והצדק . עד כאן תורף דבריו . קל וחומר אפיא לחכמת המסדרי' המזכרי' עם כי לא נרד אל היסוד בה שתוכל להת אמה לאמתו גם בהנחות מוסכמות אצלם בנל המתיהם לעבורינו .

כונת הפרק. העילה בידני כן הנמצא בפרקים אשר קדמו לנו.

פרק יד. והנה אשר אני אהוה לי מכח מה שהתנאר בפרקינו אלה הוא כי מעולם לא היתה בישראל קבלה נבואיית על מספר מצומצם לשנות היצירה. הספיק לדורות הקדמונים התפרסם באמת שהיה לעולם ראשית במחודש מן התהו. ובאמונה הואת אין צורך לחשבון מדוקדק. כי לא יזיק סך שנים פחות או יתר. הלא יובן זה ג"כ ממה שהקשו ז"ל פ"ק דר"ה על מתניתן דקתני באחד בתשרי ר"ה לשנים. למאי נפקא מינה, היינו מאי אכפת לן אם השנה התחיל מעת זו או זולתה. וכ"ש היו מבקשים מה לנו כמה שנים הם ליצירה ומאי דהוה הוה. והשיבו היות הנפקותא בשנים ל ש ט ר ו ת. שהוא לענין דינא בגלל המוקדמי' או מאוחרים כדאיתא התם. ואם ידיעת סך השנים ליצירה חשובה נצרכת בעצמה מחמת שום דבר תורני אין ספק דלא אשתמיט תנא אם במשנה הנזכרת אם בזולתה מלדבר עליה. או אחד האמוראים ומחברי הגמרא אחריו באיזה ענין חקר עליה. וזה בעצם וראשונה, ועם באור שלם אם הוא מקבלה סתומה מסיני שאין להרהר אחריה או יצא לרבותינו מעיונם. ולמאי הלכתא בדיני התורה עם כל באור זולה זה המתיחס לה כמשפטם ביתר הדברים התוריים, וכבר ראינו גם אדונינו משה סותם דבריו לאמר בראשית ברא אלקים כמו שזכרתי פכ"ה מפרקי הספר ובמאמר זה על השלישית פי"ב. גם התנאר בג' הכ"ה הנזכר כי כל דבר שהכתובים או הם ז"ל רצו ליחסו אל זכן היו מונים לו אם ליציאת מצרים או לביאת הארץ והתחלות זולת אלה בלתי יבחנו מני שום אדם עלי ארץ. ויהי המתחיל בחכמינו לחקור על סך השנים מן היצירה ר' יוסי בספרו ס"ע קצתם לפי סברתם בכתובים וקצתם היינו הנמשכו' לחתימת כתבי הקדש. כמו שער בנפשו או שמע מוולתו בסופרי הדורות ההמה. וכבר ראינו גם מזולת חבור סדר עולם הנזכר כי זה ר' יוסי האיש היה מתעלם בידיעת המאורעות וזמנם כההיא דפ' אין נערכין ומייתי לה פ' בג' פרקים הניא אמר ר' יוסי כשהרב הבית בראשונה ט' באב ומוצאי שבת ומוצאי שביעית היה. ומשמרתו של יהויריב וכולי, וכן בשניה. ואידך דתניא פ"ק דשבת ופ"ק דמסכתא אלילים אשר זכרנוה, גם דקדקנו בה בכ"ו מפרקי הספר. כשהלה ר' ישמעאל בר' יוסי שלחו לו ר' אמור לנו ב' או ג' דברים שאמרת משם אביך. שלח להם כך אמר אבא ק"פ שנה עד שלא חרב הבית פשטה המלכות על ישראל. פ' שנה עד שלא חרב הבית גזרו טומאה על ארץ העמים ועל כלי זכוכית. ארבעים שנה עד שלא חרב הבית גלתה סנהדרין וישבה לה בהנות. למאי הלכתא לומר שלא דנו דיני קנסות. דיני קנסות ס"ד, אלא אימא שלא דנו דיני נפשות. וקרוב הדבר מאד שהוה ר' יוסי כבר ראה הצני וחזה את כל האפשר לספק במספר ליציר' מפעצ הדרוש בעצמו ככל אשר כתבנו. ועכ"ז למען סור מנבכי הרעיונים בחר לו דרך היותר נאות לעיניו כפי מה שזכרנו בל"ה מפרקינו וחכמים נמשכו אחריו עם שערם גם הם את כל המשוער גם ממנו. ובפרט ידעו כי עם התקיים שלא יקלע חשבונו אל השערה אין בזה שום הפסד הורני הלילה. לא שהוא ר' יוסי מסר לנו ספרו הנזכר וחשבונו כהלכה מסיני. ולא שחכמינו קבלוהו למקויים בצד נביאה

ימסיות , הלא מילבד מה שהוכחנו זה במאמר הלז סוף פ"מ ראה ראינו כמו שזכרתי בספר פ"ד ובתשוביתי על השגות הר"ם סימן א' כי ביתר מעשרים מקומות נחלקו האחרונים עליו . גם התנאים חלקו על קצת ספיריו כמו שכתבתי בזה פ"ד . והוא ר' יוסי עצמו פ' ר' עקיבא וסוף פרק יוצא דופן כתב בו דברים אליבא דרבנן וליה לא סבירא ליה . כמדובר בזה פ"ב מאמר א' מה שלא יאונה לצדיק אם דבריו היחזקו באזוה אופן נעזרי' מרוח הקדש . ולכל הפנים כל מה שהודמן עליו לרבותינו יהם זמן היה לשמירה מה שהתפשט באומה ואשר באמת אין דרך להתברר עליו ביותר . וספקותיו מ"מ לא יזיקו . לא סרו בו מדרך ר' יוסי הנזכר והיו סומכין על דבריו וחושקים בידיעתם כמו שבא האות על זה בבקשתם מאת בנו הדברים שזכרנו. אשר אמנה אם תתבונן אמרם ב' או ג' דברים ולא עשו עקר משלשתם . וכן מה שהקדו למאי נפקא מינה בשלישי לבד . תרגיש כי הם ז"ל לא היו מבקשים בעצם וראשונה ידיעת קורות של מה בנך . כדברי הראשון שהגיד להם ר' ישמעאל . אבל השני והשלישי היו אצלם פרי המאמר מהמצא דבר עקרי למשפטי המזמאה ושלא דנו דיני נפשות . אנב גרא התבאר מזה שהב"ד יכולין תמיד לדון דיני קנסות, וכבר ראית כי כן לשמירת המנהג לא נמנעו בני עמנו באיזה אקלים שנמצאו מחשוב המולדות השוים על האופן שיסדום המסדרים עם היות סדרם זה כפי אופק בבל . וכן ישמרו כל יתר המנהגים אשר זכרנום אצל זה בפ"ח דלעילא . והכמינו אשר אמנה כל דבריהם משוערים בפלס ומאזני המשפט לא נמנעו מהחזיק לענין התקופות בפרש והמתיחם להן בחשבון פרקי ר"א והבריתא דשמואל עם ההלשא הנודעת בו כמו שזכרנו ג"כ מאמר א' פ"נ ומאמר ב' פ"א . ויהי ביומי הקדוש ע"ה הראיה לא הוצרכו הקדמונים ההם לדעת פרטי השנים ליצירה . כי גם בלתו לא יפלם מהם זמן המהלך השוה והאמתי למאורות הן בתקופות הן במולדות . ועם השרשים אשר היו בידם מעבור שבע השנים בכל מחזור אם קרובות אם רחוקות . ושאין הרשה של לבנה פחות מכמי"ב תשצ"ג ודכוותיהו . יתר שאת ויתר עז היה להם הכח והמדע המצטרף לעתם בקדוש החדשים וקביעות מועדי אלקינו . אבל אנחנו אשר מפני חטאינו לא נוכל לחדוש דרך הראיה . היה מהכמת הקדמונים בסוף ימי האמוראים לסדר לנו בזה דרך קצרה , היינו כי תמורת מה שהקדמונים ירדפו לדעת החשבון האמתי ועל פיו היו מקדשין . למדו אותנו הן במולדות הן בתקופות לעמוד על החשבון השוה ולקבוע הכל אחריו כמו שזכרנו ג"כ פ"ד . ולכל הפנים גם בדרכנו זה אנחנו שומרים את הכלל הצודק בשיעור המולדות הנז' ועבור שבע השנים בכל מחזור וכל דבר אחר הנדרש בעבור בלי המצא שום הכרח לעמוד על מספר השנים ליצירה רק כפי הנאות אל המתחילים לסימנא בעלמא . וכמו שמסדרי החשבון החלו התקופות מן היצירה בשנם ראשית צרכם אינו אלא מפסה מצרים . ורבותינו עם מה שאמרו למולדות מתשרי כר' אליעזר העמידו את ראשית התקופות על ניסן כר' יהושע . וכן השמטין והיובלות אשר לא החלו עד אחר כנוש וחלוק בנו אצלם ציון מקדמי ארץ . כן המולדות הכמונים אל בהר"ד הנמצא להם אחרון בסך השנים המיוסכם עליו כמו שזכרנו גם כן פ"מ ירושת קכ"ז וסימן ב' מהשוביתינו על השנת הנאון פרוינצאלי . לא בכל זאת שיהיה סימן בהר"ד של ההו מקויים בשום צד קבלה נבואה . עד שתאמר כי כן סך השנים הנסמך אליו ציומצם ברוח הקדש . ואין בפק שאם היה עולה לידם סימן אחר היו עכ"פ

מחברי׳ אליו אופנים וסדרים ינחונו אל האמת והנקודה עצמה הנשמר׳ כיום מאתנו, מלבד מה שנדע כי כל מעשיהם נאשר הם התקיימו ברשיון הנתון לחכמתם מאת י״י מן השמים . והנה כמו שזכרתי למעלה לא נפלאת היא מן המשכילים . כי הרבה מנהגים הולכים ונשמרים למען לא ישתומם ההמון בסורו מן המסודר היכא דליכא הפסד תורה חלילה . ולדברי הירושלמי כפרוש בעל התוס׳ והרשב״א שזכרנו בשני מפרקי הספר הנביאים ג״כ עשו כזאת כמזכרת השבון מה אשר לא כמשפטו הואיל שכן התפשט מקדם , ואמנה עכ״ז , כמו שהוכחתי במ״ב מפרקי הספר לא נמסרה אל השרידים חקירת האמת אשר כדברם ז״ל פ״ה דשבת ויומא וסנהדרין פ״ז הוא חותם אלקינו . ובכלל , מן הדרוש הזה יתבאר כי הכלית מה שנדע בסך השנים ליצירה הוא שלא נדעהו בצמצום הנכסף לכל יפה הנפש . ושאין דרך גם אצל החכמים כלם לדעת אותו . ימן היות הספקות הכרוכים בעקבותיו תלוים בזמן אשר חלף הלך לו . ומפני כל לא ישוב לנו . והנה עמדנו על אמתת המצא הספק הזה לא מעט הוא למשכילים . היינו שאין אומתנו תופסת והולכת הסך הנהוג כדבר מדוייק עד תומו . אבל כנבחר מקבוץ ספקות הנתונים בין גבולי סך של מאה או מאה וחמשים שנה כפי מה שיצוייר אפשרי להצטרף בין טעות היתרון המסופק בימי שעבוד מצרים ומשך בית ראשון וימי הכ״ג שהיו בתחלת בית שני . עד יבא מורה צדק . ואולם עוד לתוספת אמתלא אצל המשכיל על דברינו אלה , וגם על מה שכתבנו במ״א מפרקי הספר כי בשומנו שום ספק בסך השנים הנהוג אין ג״כ אצל אומה בעולם סך זולתו אשר יאמינוהו ליציב ונכון בעצם . לא אחדל מכתוב זאת זכרון כי חכם נוצרי מכת הדורשים הגמון א י מ ו נ י א ח בחבור חדש אשר נראה כיום לי על ששת ימי היצירה נחלק לשלשים למודים . הרבה בלמוד ההמישי אורך שתים עשרה יריעות לחקור על הדרוש הזה אם אפשר לומר על שום סך שנים שעבר מיום הבריאה היותו ודאי אצל בעלי הדעת . ואחרי זכרו כמה סכים לפי דעות שונות והביאו הרבה ראיות אמורות בו ספקות לא יתבררו לנצח י קצתם אשר זכרנום אנחנו מכתבי הקדש וקצתן מן הנמצא בספריהם וגם בחבורי חכמים של אומות נכריות ובפרט דברים נמצאו לאפלטון בשני ספריו הרשומים ק ר י צ י א ה ו ט י מ י א ו . בשפה ברורה העלה זה הכלל שאין חכמה ואין תבונה אשר על ידם יתכן להיות קולע בו אל השערה . העולם ודאי מחודש ויראה ראשית לו . אולם הסך המצומצם לשנים שעברו נכה רבו על אודותיו הספקות כי אדם אין שידענו לבמה . ובכל הדעות שזכר אין גם אחד שיאמר לגרוע מסכומנו אבל כלם איש לפי פקודיו אם מעט ואם הרבה יכריחו התוספות . גם לענין זה האמתי שיימב בעיני המשכיל לדעת כי החכם נצרי הנזכר כפי מה שחקר בלמודו החמישי על השנים שיעברו נאמור . כן בלמודו הששי האריך כמו י״ח דלהות לחקור אם אפשר להגביל אל העולם קץ אמתי בעתיד ובפרט עד זמן התחיה באחרית הימים אשר בם כמו שאנו מצפים משיח צדקנו הם גם כן מקוים שוב משיחם שנית לרכא תחה רגליו הארמילאגוס אצלם ולירות את קרנות כל מלכות של החיה הרביעית המולכת כיום עם כל זולתן אשר בארץ לתקן כפי דעתם השלם כלו במלכות רוחני כמבואר מן החכם המעתיק אצלם בפרושו לנבואת דניאל ז׳ בהסכמה עקרית אל האומה בכללה . ואחרי אשר הביא כעשרים דעות של קדמונים ואחרונים מנכבדי חכמיהם שהגבילו לתוחלתם האמורה זה עת אחת וזה אחרת אשר כלם עברו בלי הראות

בעולם השתנוה מאומה . ומעט מהם אשר עדין לעתים רחוקות נבאו הראה כי להלשת ראיותם ונסיון השוא אשר התפרסם בהגבלת חכמים מהם כמדובר . הם גם כן אפס והדו נחשבו . שדא בטולהו נרגא . ובפרט במאמר תנא דבי אליהו שית אלפי שנין וכולי , אשר אצלנו . וישיגם וידבר עליהם קשות , ממש כמו שעשינו אנחנו בם"ג מפרקי הספר על מחשבי הקצים אשר אתנו . באמרו כי זה מן הדברים אשר לבא לשומא לא גליא ומי עמד בסוד האלוק . כן מקדושיו שוכני מרומים נעלם , אף כי משוכני בתי חמר . אשרי המחכה לתומו בלי העמק או הגבה . ולאחת מעדותיו הביא הכתוב בקהלת גם את העולם נתן בלבם מבלי אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר עשה האלקים מראש ועד סוף . באופן כי בשני הדרושים הנ' על העבר והעתיד הסכימה דעתו לדעתנו כאמור . וייטב בעיני כי על פי דבריו אלה לא יוכל איש להתל בשום אחד מהכמינו .

אפס נחזור על הראשונות ונאמר כי ממה שיהאמת אצל כל נלבב אלו שערתי המחקר הזה דבר של מה בכך מבלי צאת מגזרו איזה חופר מועיל . בודאי החשיתי מעולם ה' שאפקתי ממנו . כי מי האיש , ומה יתרון לו , שיעמול לרוח . וכבר במקומות לא ימנו מרוב . הכמינו נקובי ראשית המשכילים העירונו ויסרונו למשפט לבל יהיו דברינו משוללי התועלת בהקרם כמו שזכרנו בסמוך על כל הלכה אשר אין לכאורה נמוקה עמה למאי נפקא מינה , גם אצל הנצרים הראשון ונכבד בארבעת רבניהם בפרושו למזמור בך י"י הסיתי שנזדמן לו שם לזכור את החקירה על אור הלבנה אם הוא מעצמה או מן החמה עוב הדבר עם כל הנמצא בו לקדמונים מסופק בעצמו ובלתי מועיל . באמרו העמוקות אשר יציאת העמל יתרה בם על שבח התועלת . הלא כל משכיל יסוג מהם תחת שלש . אם כי נפשו מרצון פשוט בחלה בם . או מחוסר לבלתי אבד הזמן יקר הנמצאות . או לשערו בהם ידיעת האמת נמנעת . ואפס כבר הודעתי בכ"ש מפרקי הספר כי החקירה הזאת בלי ספק תתן לנו פרי עץ חיים בהבנת קצת כתבי קדש אשר גם העולם כלו כדברי ר' חייא בירושלמי דפאה והקרוב אליו מאמר ר' לארטבן . איני שוה לדבר אחד מהמה . ועלהו כמו כן לא יבול במתיחם לענין עקרי כיום בעמנו אשר זה מעט נגענוהו . עיין שם אם יערב עליך שיחי כי די שהדרכתיך במעגלי יושר . והן יאות להאמן כי על הדבר הזה של תוספת השנים שהוכחנו כאמור . בהמצאנו יותר קרובים האלף המקוה למנוחה ישמחו השמים ותגל הארץ . ובפרט אם כר' אליעזר פ' חלק ימי שנותינו אינם אלא ארבע מאות שנה שנאמר שמחנו כימות עניתנו וכתיב וענו אותם וגומר . או כר' דאמר שס"ה שנאמר כי יום נקם בלבי . בשגם טוב מזה ומזה נראה דבר אבימי שבעת אלפים שנה דכתיב ומשוש חתן וגומר . הדומה לדבר שמואל כמיום שנברא העולם דכתיב למען ירבו וגומר . כימי השמים על הארץ . כי הנה במנוחה שלמה כזאת נדע כי ישה אלוק מעמינו את כל העמל אשר לכבוד שמו סבלנו . ולא יהא אלא התקרבנו יותר אל העת הרשום בזוהר ויראו פסוק ויעש י"י לשרה . בשית מאה שנין לשתיהאה יתפתחון תרעי הכמהא וכולי אמן כן יעשה י"י בגודל הסדיו אשר מעולם המה .

הנהה . הספק על אור הירח שנזדמן לי לזכור בשם החכם הנצרי כבעמוד העירני להוסיף עוד בלמוד זכות על דברים נמצאו לקצת רבותינו במתיחם לשמים ויצבאותם לבד מאשר כבר עשיתי בי"א מפרקי הספר שיראה המשכיל כי אם באמת

חסרו מידיעת מה שדמו האחרונים ההאמתו אח"כ בנסיונות הזמן. סבת זה היתה כי בימים ההם כדברי הרב המורה שזכרנו בפי"ז הנזכר ינדין הלמודיות לא הגיעו אצל שום אומה לתחום השלמות אשר חכמי הדורות האלה אמרו שהגיעו. ובכן כהם ככל זולתם שנמצאו או ראוים להתנצלות. עם כי לכל הפנים כפי הנלמד נ"כ מן המורה הנז' ח"ב פכ"ז אפשר עוד לומר בדרושים האלה כי הנסתרות לה' אלקינו. הלא זה דברי להוכיח כי הדעות או המחלוקות או הספקות שנמצאו להם ז"ל בנושאים הנזכרים נהיו כמו כן לא בלבד אצל פלוסופים רבים כאמור בפי"א הנזכר אבל אצל חכמי הנוצרים ג"כ אשר זכו לשם באומתם מקדם. ותחלה אומר כי האחרונים בחכמי הלמודיות, כמבואר במרגלית הפלוסופיאה ספר ז' מאמר א' פל"ה קיימו וקבלו היות אור הירח מאת השמש. אשר ע"כ מן המולד עד הנגוד קרניה יתנו עורף לנצוצי השמש מצד זה. ומאז עד סוף החדש מצדה השני. כדבריהם ז"ל מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה. ובהתמצע הארץ בין שניהם נקו ישר באופן שהירח לא תוכל לקבל אור השמש תשאר לא אומר חשוכה בהחלט אבל פניה כנחלי אש. ומי יודע אם הנביא רמז לזה באמרו ודמות החיות מראיהן כגחלי אש וגו'. כי בגלל האור המועט הזה המסוגל לעצמה אמרו הצפדק תאר מ אור נם לה. ועם היות ג"כ כוכבים אחרים מאירים כמוה ויותר ממנה הנה לגבהם ומרחקם לא יתראו לנו כירח הקרובה אלינו אשר ע"כ היא ולא הם נקראה מאור כמו שזכרנו. ובאמת אלה דברים מתישבים מאד אצל השכל. ואפס ההכם הנצרי הנז' שהיה כנ' מאות שנה אחר החרבן זכר בפרוש המזמור הנז' דעת רבים ונכבדים לקיים את הנראה במקרי אור הירח וקרנותיו הנז' בלתי התיחסו אל השמש. והוא הליץ בעדם לאמר כי כל תוספת וגרעון אורה מראש החדש עד סופו יהכן בלי קבלת אור הזולת כשנדמה אותה גוף כדורי אשר חציו השוך תמיד לא יקבל אור לעולם. וחציו האחר מאיר תמיד לא יחשך לנצח. ושזה הגוף הכדורי סובב סובב הוא עצמו בגלגלו הנצב קבוע, ומעט מעט מדי יום ביומו הולך ומהפך נוכח הארץ, אשר ע"כ מן המולד עד הנגוד יתראה החלק המאיר הנז' עם קרנותיו נוטות לצד זה ומן הנגוד עד סוף החדש הנם הפכיות בצד אשר מנגד. וישא משלו לבאור זה, כדור קמן חציו שחור וחציו לבן הסובב קו לקו נוכח עינינו כנרא' מדבריו שמה. אמת כי על הלקות לא דבר מאומה ואשאל את רבים מחכמי הנצרים ואין מגיד לי איך לפי הדעת הזה יתנצל ממנו, יהי מה נשה לזכותו כמו שזכרנו. והנה בדרוש הלז תמצא גם לחכמינו מאמרים יורו כמו כן היות לה האור מסגולת עצמה. שכן יובן מלשונם פ"ק דשבועות וב"ר ו' לכי ומעטי את עצמך. דבלאו הכי לא יפול ערך רוב ומעוט בינה לשמש. כ"ש לדברי ר' אליעזר בששי מפרקיו לא זה גדול מזה וכולי מה עשה הקב"ה הגדיל את האחד והקטין את האחר. ובאמת תאר מאור שבכתוב אף לירח יחוק זה כמו שרמז גם ראב"ע בפרוש יהי מאורות ועל הלקות לא זכרו רק סבה טבעית קשת ההבנה או יחסוהו לרצון האלוק. שכן בשביעי מפרקי ר"א כתוב בשעה ששלהבת לבנה מגעת לחמה ביום במעלות ששים עובר בתוכו ומכבה אורו ובשעה ששלהבת החמה מגעת ללבנה בלילה במעלות ארבעי עובר בתוכו ומכבה אותו. ר' נהוראי אומר גזרת מלך היא במלה מפורסמ'.

ואולם מצד אחר לענין אור הלבנה תמצא בזהר בראשית פרשת המאורות בדמיון יפה שיחסו הירח אצל השמש כאשה אצל בעלה אמר לה הקב"ה זילי אוצירי גרמיך.

ומחמן ליח לה נהורא בר משמשא . ומאמר פני משה כחמה וכולי בפרק הספינה אין בו הכרע . או שהוא נוטה אל הדעת הראשון להורות בלבד על המיעוט כנראה מבאור רש"י שמה . וכן כל דעותם ז"ל שזכרתי בפי"א הנוגע על המתיחס לשמים ונסיליהם בצורתם חמרם ומקריהם אשר חכמי האחרונים יכחישום . תמצאם א' לא' אל החכם נצרי הנו' בבאורו לפרשת בראשית כפי פשטה . גם תראה לו שם דבר נוסף כי בהגרת הדעת המסכים לדברי הז"ל כאמור זכר ג"כ לעומתו הדעת המתחלף . כמו שתאמר אצל אמרו כי השמים חופפים על הארץ בלי היקף תחתיה כתב אף דעת רואי הכדוריות . והביא ראיה אל הדעת הראשון מנוטה שמי' כיריעה. וימתחם כאהל לשבת . וכן בכל דרוש שם מיערכה לקראת מיערכה . ועכ"ו לא סר משפתו או קיים השיטה מסופקת . וההגמון מכת הדורשים שזכרתי בעמוד הביא בלמוד הי"ח מחבורו הנו' המחלוקת אשר גם בין חכמי הנצרים על אדות הכדוריות הנו' . ובלמוד הי"ט מחלקתם על הדרוש אם צבאות השמים בעלי חיים אם אין . אשר עליו זכרתי מאמרים מתחלפים לרבותינו בשני מן הפרקים האלה . ובלמוד הכ"א הביא מחלקתם על דרוש אור הלבנה הנו' , וכן רבים . באופן שהתברר אצלי כי הדעות השונות או הספקות הנמצאי' לרבותינו נמצאו כ"כ לזולתם הן בפלוסופי' הן בחכמי הנצרים בשנם יודע אני כי האחרוני' דמו בראיותם לפסול את הראשונים בהוכיחם הכדוריות מן הלקיות וסכוכי [1]) הכוכבים שהמצאנו במרגלית הנזכרת ספר ו' מאמר א' פ' מ"ד ובדומה . יהי מה לכל הפנים כנוד חכמינו מונח במקומו כאשר השקנו כי הן רבים אשר אתם בנבבדי הארץ .

כונת הפרק . אם לאיזה סבה דרכי השוביתינו לקושיות שהעירונו על הדרוש לא יתכנו . ראוי לכל משכיל להמציא תפורתן מה שיאות לא להתעלם מהנה .

פ ר ק מ ו . ואולם אם לאיזה עלה שתדומה דרכי השיבותינו אלה כלם או קצתם לא לרצון יהיו לפנך קורא משכיל השבתי בדבר המשפט כי אחרי התקיים אמתת הנוסף בסך השנים ליציאתה . מפי סופרים וספרים במדובר , או לפחות אליבא דמאן דהוה בחכמים האחרונים שזכרנו . לא עלינו המלאכה לגמור בהיתר הקושי הנמשך מצד הקביעות וסימני העבור . ולא אתה בן חורין ליפטר הימנו כי כמיך כמוני וכל חכם לב בעמנו חייב בבקשת הולמותו . הואיל והאנשים האלה אשר בבחינת דבריהם יצא הערער הזה שלמים הם אתנו . ומדי היות שור שחוט לפנך אין לומר כיון שאין לנו צד להעלות לו ארוכה ומרפא הכרח הוא שישמד חי אף באחיזת עינים , הלא מוב לברי לבב אם ישפטו תשיבותי צנומות דקות להשוף הם איש זרוע וימלא חסרון או ימצא בריאות ומובות מהנה . לא להפיס מורסא ולפצוע פיה בלי יגהה את מזורה . הלא כל משגיא נוה הדחקות חציו לדולקים יפעל . ואם לא בשדי תפל נסתפק ברפא את השבר על נקלה צריכים אנו למודעי אשר ממינו נקח לברר את המסופק באמרי יושר , לא שנאמר אם אין דעת בהיתר אין בינה בקושי . ובאמת כל העושה בנפשו שקר לדמות כי אין האנשים ינקר בשינוי דחיקי נמצא

[1]) אפשר להקרא ג"כ וסבובי .

אדרבא אצל המשכיל מוסיף בהם אל הדבר הקשה אומץ וחזוק כקדוח אש המסים בהגרע עליו נטפי מים.

והנה את אשר מצאתי ראיתי לחכם הר"ר שמואל ן' הבון בס' האחרון מספרו יקוו המים לא אחדל מאמרו פה לצרכי גם אני שכתב ז"ל. על כל הדבר אשר ימצא בחבורי זה רחוק אל יודעי דעת לפי המורגל להם הן בפרוש פסוק הן בבאור דבר נמצא לחכמים הן בהודיעי את סברתי בענין מן הענינים הנני נשבע להם באלקי אמת כי לא דברתי רק כפי מה שנראה לי אמת ויושר. ע"כ. וזה אמנם התנצלות גדול, ונאמן למקובל. אצל הבוחן לבוח וכליות שופט צדק. ויהי כי ירא האן' תבון על איזה הפרש בין מה שנשפטו על ספרו החכמים יושבי מחוזות הנצרים. לאשר בין הישמעאלים כתב שם בסוף הפ' וז"ל. וראיתי החכמיות האמתיות שהתפרסמו מאד באומת הנצרים אשר אני תחת ממשלתם ובארצותם הרבה יותר מהתפרסמם עתה במדינות הישמעאלים, ומהרפים אותנו בסכלות וכולי. דבר אשר באמת היה נמוכן על לבי המיד כי יראתי בהתפשט הבורי אל ההכמי' יושבי תוגרמה והנלוה אליה אשר לא נוסו להכיר בא"ה מרביה הכמי לב. ובפרט הנמצאים בארץ הקדושה צפת וגבולות פיס אשר פיהם לא יפיק כי אם מרגליות של הכמי האמת תכף להריחם בו יהמסמו לו ויתנו אליו עורף. מ"מ בטחתי כי גם בעדתם הקדושה לא יחסר מי שיעמוד ויפלל את הראוי בכל מאמר. והוא ובני גילו יהיו שם פרי עמלי. ישמח חבורי זה בהם והם ישמחו בו. בשגם סוף סוף ככל הנרא' מן הספר עצמו לא סמכתי בשום דבר עקרי על חכם מאיזה אומה שתהיה זולתנו. ואפס לגלויי מלתא והוספת סיוע הראיתי בקצת דברי הזזכמה היוהם אליבא דכ"ע. ולפי אומד הדע' ייקר ביניי כל משכילי עם דאפילו תימא אויבינו (אשר באמת אינם) יהיו פלילים ומודים שהמחזק לנו, איננו כי אם דבר צדק. והרי ראש פ' מי שהיה לא נמנע מהלל את הכמי א"ה על דבר רשום באמרו נראין דבריהם מדברינו. ולכל הפנים כבר העידותי שניתי ושלשתי בחבורי הנז' שאיננו רק כנושא ונותן באמונה לפני השרידים בעלי היעון לכבוד אל אמת לא לקבוע הלכה ולא כגוזר שיהיה ככל היוצא מפי. כי להם לבדם המשרה הם יורו יורו ידינו ידינו. וזאת ההעודה הלא היא נאותה בישראל כדבר המתרגם פסוק לא תענה על ריב לא תתמנע מלאלפא מה די בעינך על דינא. עם כי סוף דבר, בחר סניאי שלם דינא. ומהזיקנא טיבותא לרישי דכרע מגרמיה ללמד המיד זכות על המהוכמים ז"ל ולהראות שלא טעו במאומה. אדרבא הם העיזוני לעמוד על האמת ככל הנראה במשך הספר. ובפרט בכ"ח ל"ה ומ"ב מפרקיו. אשר ע"כ האמנתי כי המפיס עקלקלותם להשחית עץ בלחמי ולירות זקים כמהלהלה אם באיבה ואיזה חלק רע, עתידים המה ליתן את הדין לפני אלקינו. והנה אמירתי אודה כי מקל והומר הנמצא כתוב לדיאוגינס לאיריציאו על אפלטון אשר לידידו המבקש ממנו קצת הבורו השיב עדין לא חורתי עליהם כרצוני גם זאת תשוקתי לא תגיע לעולם אל תכליתה מ"מ שלחתים כמו שהם. כבר היה עם לבבי לשכב חבורי זה מצאת החוצה עד אפקדנו עוד לרגעים. ובפרט לעתים רחוקות כי כן הראיון שאין לו שיעור ישיב ביותר המשפט עד צדק. וכמרגלא בפומיה דזינינס בספר חיי הפלוסופים לא מעט הוא עשות הדבר היטב מזט מעט. והרי הכמינו אשר כל פרים למאכל ועליהם כדרש פ' הישן לא יכולו הורונו כזאת פ"ב דשבת מן הכהוב אז ראה ויספרה. גם על דין כל שהו

צוו הוו מתונים דארנע מאה זוזי שוי , עד כי אף על הויות א"ה אחד מטובי משורריהם [אוראציאו בפואיטיקה] אמר שלש של שלש שנים יהיו חבורך שלים וכמוסים עמך לא יראו החוצה כי בם יוכל איש לתקן את אשר עותו . והדבור שכבר יצא נמנע להשיבו אל פיהו . אפס היודע תעלומות ית' עד נאמן כי מחלשת מזגי ורפיון הרכבתי עם קצת פגמים אשר מדרכם להתחדש . כי הולך האדם אל בית עולמו אימת מות תמיד עלי . ואם אין אני לי י"י יודע מי יקום לי שלא יפסל בלינה . ע"כ מהרתי להוציא לאור משפטו בחסד אל גומר עלי המבוך לנצח . ובאמת אנכי הרואה ומשער איך מטבע החבור עצמו אשר בקצת המקומות יקשו דבריו אצל קצת . יקרה כאשר עם לבבי שהמשכילים בלבד והיודעים בציר הדרוש הזה בפנים מאירות יקראוהו . ולהם אפוא יאתה לורות ולהבר את תבואתנו . בלי המנע מתת אצלם מקום אל ההתנצלו' הראוי לכל נפש עמל להשכיל ולהיטיב . שכן ידעו כי כל ארץ ממנה יצא לחם . גם בין כליות הטה קוץ ודרדר תצמיח . וקרוב הדבר מאד כי זה היעוד לאבינו הראשון היה על כל היוצא בועת אפו הן חמרי הן שכלי . כי מדבר בעל העקרים ס"ח מאמר א' ברית כרותה והנסיון יוכיח שכל החכמי' גם אם יאמרו לדעת , בדברים אחרים יבערו ויכסלו . ולכל הפנים הוחלתי כי בבוא אחר כן לידם השגות איש ריבי אשר אמנם כללתים גם הוספתי עליהם והרחבתי בהלצתם בזה פ' ראשון מאמר א' יכירו וידעו כי אם שאל כענין השיבותי כהלכה ואיך פעמים רבות הרה חשש וילד קש . עד שהוא עצמו בהשיבו אל לבו דברי אלה אשר בם לדעתי התברר האמת מתוך הוכוח אפשר כי על מכתבו המכונה מאוני צדק יורה ויאמר כההיא דאמור רבנן אין משגיחין בכף מאונים כל עקר אם לא לתת בכף שניה את תשוביותינו . וי"י הטוב יאיר עיני כלנו במאור תורתו וימהר יחיש אל עמנו תשועת עולמים בהמון רחמיו אשר מעולם המה .

נשלם לברכה תהלה לאלקינו בימי הפורים שנת פורים פה פיררה .

ויהי מקץ חבורי זה ובבר נורע כי כל מזה
יכסוף המיד לכלל עולה על האמור אזן יגלה
רחש לבי כי זה שירי יספיק יעש הוא כדברי
לכן סליץ ולפה שמתיו לקרוא בשמי הן צויתיו

שירי קרא בשמי ואל עדים אמור לקנות בסודר ממך קנין
כי אין לדעתי שום נבואה על ימי עולם להגביל בם סכום מנין
ובואת דבר שמצה עלי תורת אמת בכתב ועל פה אין בשום ענין
חלשת השנת חולקים הן לי זכות הן לי סתירתם תהי בנין .
ותנאי לכל פנים יהי עם זה לבל תמוש יתד משפט בני אורין .

הערה לספר מאור עינים

אמר הצעיר עזריה מן האדומים בין יתר מוסרי השכל אשר למדנו מדברי רבותינו הנה באמת גדול ומהולל להגיה אדם את עצמו בשגם לא יתפש מן הזולת על כל מלתא גנאה דקדים אמרה כעובדא דרב במה שצוה לרב אסי לענין נדה המקשה פ׳ בנות כותים עד כי להרהיבנו לזה שנעשהו בשמחת לבב אמרו פ׳ כל כתבי ופ׳ אין דורשין ורביעי דגטין אין אדם עומד על דברי תורה אלא א״כ נכשל בהם תחלה והציבו בזה להם ציון קרא דכתיב והמכשלה הזאת תחת ידך. ע״כ אמרתי אגלה אזנך קורא משכיל כי מה שכתבתי פ׳ מ״ד דף קמ״ד לענין תנא דבי אליהו שזהו אליהו הוא הרשום בהקדמת זרעים לרמב״ם אצל חוני המעגל סוף פ״ז, שגגה יצאה בו מאתי. כי הזכור שם הוא אליועני בין היקף. ונוסח מוטעה שהיה לפני מדי כתבי הדברי׳ ההם הוא שהטעני. אפס כי עור תהיה תפארתי להודיעך איך לענין מה שכונתי שם להורות כי זה תנא דבי אליהו אינו אליהו הנביא דקים לן הראותו לפעמים אל קצת חכמינו. עמד טעמי בי. כי ממה שמצאתי לחכם דון יצחק בספרו נחלת אבות פ״ד שרש י״ד על הא דאיתא בפ׳ חלק תנא דבי אליהו מתים שעתיד הקב״ה להחיות שוב אינם חוזרים לעפרם, שכתב וז״ל. זהו דעת יחיד אשר במדרשו של חכם אחד יקרא אליהו היו אומרים כן, ובגמרא הקשו וכו׳, עכ״ל, והוא הנראה ג״כ מדברי הרב המורה ח״ב פכ״ט באמרו על תנא דבי אליהו שיתא אלפי שנין וכולי שהוא מאמר יחיד. וכן מה שכתבתי בפ׳ מ״ח דף קמ״ח לענין הבאור היפה של עקילס הגר על מלת שבעתים יוקם קין שפתרונה כשבע פעמים. ואמרתי כי מלתו היונית היא איפטיפלוס המחוק איפטיפלוס ותכתוב אֵיפְטַאכַה, כי זאת היא המלה יונית המכוונת למלת סֵיפְטֵימְפְלִיצִיטֵיר הרומיית שכתב ההגמון הזכור שם אשר פתרון שתיהן אצלנו הוא כשבע פעמים, או תאמר כשבעה חלקים. וזהו שאמר למך לנשיו כי שבעתים וגו׳ כמו שזכרתי שמה.

מאמר צדק עולמים

תשובה על שלש עשרה שאלות הר״ר יצחק פנצי איש פיסארו בדרוש ימי עולם ועל שמץ דברים אשר לקחה אזני שכתב באגרת תלונה הנקראת ג״כ מאתו יסוד עולם .

חכם לבב אחרי שהסכמתי ושכתבתי לבלתי השיב על שאלותיך עד אראה עמם אגרת התלונה למען אשר זכרון אחד יספיק לכל בלי הכפיל הטורח עלינו ועל המוכיחים בינותינו בחרתי לשאת פני מעליך עם בטול רצוני . והנה העתקתי בזה השאלות כלם ותשובותי בצד כל אחת מהנה . באופן שימצא הכל יחד עולה יפה ויהי אלקינו עמנו . כתבת אפוא וזה לשונך .

מאז בא לידי הספר שחבר כ״ת קנא קנאתי אשר בעט ברזל ועופרת רשמת בכתב מפורסם את הקירתך על מנין ימי עולם עם שנ׳ גלגלו הדברים לקעקע סדר העבור יסוד מוסד ועקר אמתי מקובל אשר בו נאחזים כל מועדי אלקי׳ ואני כבר יסדתי אגרת תלונה בהקירה זו . וגם שעתיד אתה לראות את הכל עתה באתי להתוכח עמך בכתבי זה ואדעה מלין תענני . ומתוך הוכוח יתברר האמת , ובחרתי להציב לפני מעלתך שאלותי אלה .

תשובה לזה מן הדין באשר לא איש אתה ממשיבי דבר בטרם ישמעו קראת בין יתר פרקי הדרוש את הל״ה שבו זכרתי יראי אלקים אנשי אמת אשר פתחו זה השער . ואשר לא נמנעו מהוסיף סכים שונים על מספר שנים אשר פרטיהם התקבלו מקדם . אם כן קנאת סופרים נגדי בזה היא נפלאת בעיני . כי הנה כתר תורה מורשה לכל קהלת יעקב אשר ברוך יוצרי גם אנכי ממנה . אני בריה כמרגלא בפומיהו דרבנן דיבנה פ׳ היה קורא וחברי בריה אב אחד לכלנו . ובמהדורא השנית אשר מקרוב הוצאתי על חבורי יראה כ״ת ברור כי הכמינו אף במה שישובה אצלם ההצנע לא יקפידו רק בהדרשו להמון על פה . לא בהלותו אל המשכילים על ספר. גם האשם המושב מהתקעקע בתוספת השנים סדר העבור כבר התבאר מן הפ׳ המ׳ והמ״ב ומן התשובה אל השגת הגאון פרווינצאלי שהוא בטל מעקרו לכל הדברים אשר זכרתי שמה , הלא הם כתובים . והפוכי מטרתא גם פה דין הוא שלא יהיה מן הצורך , אך הנה תאר אגרת התלונ׳ אשר יסדת אם אמת חכמים יגידו כי טבע המכונה יודע בכנויו יאלצני לבטוח שאין

לי לחוש עליה . כי כן בכל כתבי הקדש לא תמצא תלונה אשר תצדק בדבריה אבל כלן תרגומת שוא לא באמת ולא במשפט . כדבר וילינו וילינו ותכל הלונתם ודכתיהו . גם הכתוב ביהושע ט' וילונו העדה על הנשיאים לא נגדל הוא מחבריו ען כי שר הצבא יהושע כבר נשבע מעצמו לגבעונים אם כן נקו הנשיאים מכל פשע. וכמו כן האר יסוד עולם אשר הוגד לי כי תכנהו אם לא יהיה צדיק כדינו אפשר ה"ו ערות יסוד שיחזירהו לתהו . ואני לעומתו קראתי מכתבי זה צ ד ק ע ו ל מ י ם מכל מקום איש ממנו החוגר לא יתהלל עד יפתה . ונבוא אל השאלות . שאלת וזה לשונך .

א . אם חלוקת השעה לתתר"ף חלקים היא בהסכמת משכילים להיותה נקלת ההשבורת הנה חלוקת התש"כ כמוה . מפני שאני אומר שהיא חלוקה הכרחית כמו ע"ז רגעים לחלק . ולא היה אפשר לחלוק בדרך אחרת . ואם אין אתה אומר כן גם אני אודך כאשר תודיעני חלוקה אחרת שיצא החשבון מכוון . תשובה . הן אמת כתבתי בפ"מ דף קכ"ו ב' כי טעם חלוקת השעה לתתר"ף חלקי' הוא להיותה בזה נקלת התשבור'. זו מנין לי הסכת ושמע כי עצומים עושי דבריה . הנשיא ר'אברהם בר חייא מאמר ב' שער ב' מספרו בעבור אחרי זכרו את דברי אברנאם והלמי . אשר אמנה תמצאם לו ב מ ג י ס ט י מאמר ד' פ"ג . על היות מדת החדש הירחי כ"ט יום ול"א חלקים מששים חלק ליום והמשים חלקים שניים מששים בכל חלק ועוד שמונה חלקי' שלישיים ועשרים חלק רביעיים . ושהחלקי' האלה יהיו י"ב שעות שלמות וששה חלקים מהשעה בשעה ועוד שלשה חלקי' מחמשה חלקי' בחשיעית השעה וחלק אחד מארבעים בשתות חומש תשיע השעה , כתב וז"ל . וכשאתה מתיר החלקי' הנז' גדולים לקטנים עד שיעלה בידך מנין שאתה מוצא בו כל השברים האלה . א' אתה מוצא כי אם אלף ושמונים . מפני שאתה מוסיף לו תשיעית לשתות וחומש ורביע ושליש וחצי . ותמצא להלק התשיעי ממנו חומש , ולחומש התשיעית שהות , ולשתות הזה רובע . ואי אתה מוצא מנין שיהיו בו כל השברים האלה אשר אמנה חצביך להם שהות מתתר"ף . וכמרומה לי שמפני זה חלקו רבותינו השעה לחלקים האלה . לא מפני שלא היו יכולים לחלקה למנין פחות מזה , אלא כדי שיהיו כל השברים האלה מצויים בו . כל אלו דבריו . והר"ם ז"ל שהיה אחריו כתב ראש פ"ו מהקה"ח וז"ל . השעה נחלקת לתתר"ף חלקים , ולמה חלקוה למנין זה , לפי שיש בו חצי ורביע ושמינית ושליש ושתות ותשע וחומש ועשור . והרבה חלקים יש לכל השמות האלה , עד כאן דבריו . אשר אמנה עקרם (והוא המשים לאל מלתך) הוא במלות האחרונו' שאמר והרבה חלוקות יש לאלה השמות, ען תמצא ד"מ כי השיעית ההתר"ף היא ג"כ יש לה בין יתר החלקיה שליש ושתות אשר אינם לשמונים שהם תשיעית התש"כ . וכן לחומש תשיעיתו שהוא כ"ד יש שליש ושתות ורביע . אשר מאלה לחומש השיעית התש"כ שהוא י"ו אין כי אם הרובע . ומזה נגלה כי לתתר"ף עצמו יש כ"ו נ"ד קל"ה ור"ע אשר אינם לתש"כ שזכרת . גם בעל הסמ"ג עשאין מ"ז הביא את לשון הר"ם הנז' כנתבו מאשר באמת מעמו בו נאמור . ודבר החכם אפודי פ"ט מספר העבור שלו הנקרא השג האפוד הוא זה . הזמן אשר מחבור להבור אצל קדמוני היונים הוא כמי"ב ושש השיעיות שעה ושלש המישיות השיעית , ורביע שהות חומש תשיעית שעה .

להקל חשבון וזה חלקו חכמי ישראל השיטה לתתר"ף חלקים ועולים השברים הנו' מחשבון זה תשצ"ג . ויהיה שיעור החדש השוה לפי זה כחי"ב תשצ"ג , ע"כ . והנה התש"כ אין לו רביע שתות חומש תשיציתו שהוא שמונים כאמור . ע"כ ייחינו דברי בחלוקת השיטה לתתר"ף חלקים שהיא יתר מכל סך מוקדם נקלת התשבותת . והנה לחכם האיצטגנין ר' אברהם זכות בעל ס' יוחסין מצאתי בסדר העבור שלו פ"ח שכתב וז"ל . מצמים רבים יש למה חלקו השיטה לתתר"ף חלקים . הא' כי בסך חדשים כאלה היינו תשיעים שנה פשוטות (אשר למטה נסמוך תאר אותו המחזור הגדול ליחד) נותרה שיטה אחת והוצרך לתת חלק אחד לכל חדש . הב' בעבור שזה המנין מתחלק אל חלקים רבים במספר ששים . הג' כדי שלא לחלק השיטה לשנוי חלקים כחוכנים (אשר תפשו סך ששים) שמשים דקים שניים שלישיים ורביעיים גם יותר ויתבלבל החשבון . וכן היכרת רב אדא לחלוק החלק לע"ו רצעים למען יחלוק החלוקים שנותרו לשמואל בין ע"ו תקופה המחזור , כאשר מן הטעם הזה פ ו ע ל חלק הדק ל"ז בעבור המ"ו ס ב ו ב י ם , ע"כ . אשר ממנה בין יתר הטעמים הנו' מנה ג"כ הצורך . ואפס כי תתכוון דבריו עם דברי הנשיא הנו' שאמר לנו מפני שלא היו יכולים לחלקה אל מנין אחר פחות מזה וכולי . תכיר היותם שוים ומכווני' לדברינו וכלם כאחד יכונו . כי הנה הלשון הזה אשר שמת בפיך חלוקה הכרחית אינני נאות בנושא שאנחנו עליו . יען כי ההלוקה שיצדק בה תאר הכרחית היא המוכרחת מעצמה בבחינת אופני החלוקות הנופלות בנושאה . כאותה שזכר הרב המורה ח"ב פ"א עיין ג' וז"ל הנמצאות המושגות בחוש לא ימלט בהם הענין מאחד מנ' חלקים והיא חלוקה הכרחית . אם שיהיו כלן בלתי הוות ובלתי נפסדו', או כלן היות ונפסדות , או קצתן היות נפסדות וקצתן בלתי נפסדות , או החלוקה שהביא בעל העקרים פ"ו מאמר ג' . הפעולות האנושיות וכולי . מה שאין כן ואת ואותה של ע"ר רצעים אשר זכרת . כי מה ימנעך בה מאופן אחר . ואיזה גרעון ונזק יפול באמתת שיעורה הן אם הנבילנה בחלקים שלמים הן בשבר על שבר , הלא נמו כן תשוער בצדק כי האמר השיטה היא סך פלוני על דקים ושברים כדבר האיצטגנינים שזכרנו , או כוולחם שאמרו ששים דקי יום . הגידה נא לי בקנמון הבשם מה הפרש בין מחציתו חמשים ומאתים , לכלו המש מאות . הלא ידעתי שלא הפרשהו מהצחקת השבצים ובאור הקראים יאבד זכרם מחציתו של מר דרור דלעילא . אלא מחצית הבאתו של הקנמון עצמו כפרוש רש"י הנכון מדברי חכמינו, אבל שם ההכרה אשר נשא פה על שפתינו הוא בהעברה לנחת רוח המחשב בלבד. כי נבקש לבל יפריד דמיונו בדקה מן הדקה והיינו הכרח הקלת החשבון שאמרנו . גם לא אכחד כי לחכם אשר לסבה לא אוכרהו מצאתי שאחרי אמרו על חלוקת השיטה לתתר"ף חלקים הטעם שכתב הר"ם הנו' , הוסיף וז"ל . והנה לבר מן הטעם האמור יש ג"כ זה . והוא שהחכמים היו מקובלים כי משך ההדש הירחי הוא שתי ידות שטה וע"ג חלקים על כחי"ב . וכשתכפול שתי הידות וע"ג החלקים שהם תשצ"ג לכמה פעמים ב' ג' ד' ויותר לא תבוא לכלל שיעות כי אם בסך התתר"ף , ע"כ . ואם כי הבריתא דשמואל לפי מה שכתב ראב"ע פרשת בא לא הזכירה הע"ג חלקים רק שתי ידות השיטה גם הששי מפרקי ר"א כתובים באצבע זה עדן ועדנים אשר אצל אחד מיקירי פירדה ראיתי ונתון אל לבי היותו משונה מאותם שבדפוס בכל המהדים לשהיקת הע"ג חלקים . בהשתנותם נ"כ בסיומי

הפרקים וענינים אחרים. והנם מכוונים לדבר שמואל הנז' באופן שהדין כי שמואל האחרון לקחו ממנו. הלא זה ודאי משניהם היה בלבד להקל אצל ההמון כמו שעשו ג"כ בהגבלת התקופות למספר ימי השנה שס"ה ורביע. האמת הוא כי במאמר רבן גמליאל פ"ב דר"ה בהדיא הוזכרו. ויהי מה בהמצא החכמי' אשר זכרנו כי שקטה נפשם בדבר הקלת התשבורת שכן יורה לשונם הנז' אין לך להרהר אחר מדהנו.

ה ש ו ב ה. בימי חרפי שמעתי הקרא

ב. כתבת הנה נדעתך מולד שוה בימיך וכולי, החדיעני נא מהו מולד שוה. ועוד שאני אומר כי בלי קבלת עקר סימן אחד אשר עליו יכנס החשבון לא תדע מולד שוה בימיך.

מולד הקביעות ש ו ה יען היות מועדינו המקודשים בחשבונו ש ו י ם לכל ישראל. ואל זה יסכים לשון הנשיא מאמר ב' שער ח' מדברי הר"ר יצחק בר' ברוך שכתב וז"ל. חכמינו התקינו לנו העבור בחכמה ומכורת כדי שיהיו

כל גלות ישראל שומרים המועדים ביום אחד בכל מקום. וכן יסכים לו לשון רמב"ן בהשגותיו קנ"ג ר' הלל ראה הקון הכל בהשבון זה אין מקדים ואין מאחר. גם לאחרים מלבד אלה תמצא כדבר הזה. הלא בזמן הקדוש ע"פ הראיה שהמקומות הרחוקים היו פעמים מקדימים ועושים שני ימים קדש כמו שזכר הר"ם בהלכותיו פ"ג. ואפס עם היות זה טעם נכון. הלא טוב הימנו זולתו לרעתי אשר כמו כן שמעתי, ושובו הוא מהיותו נהלה במולד עצמו לא בדבר חוצה לו כראשון שזכרנו. וזה כי מראש פ"ו להקה"ח ומפי"א סי' י"ג וט"ו התבאר איך כל אחד משביעה כוכבי לכת יש לו שני מהלכים. אחד בגלגלו ואחד בגלגל המזלות. ואשר בגלגל המזלות הוא פעמים יתר פעמים חסר. מה שאין כן מהלכו בגלגל שלו כי הוא שוה לעולם. מהלכו היום כמהלכו אמש וכמהלכו למחר. והנה המולד השוה לירח בפרט הוא קבוצה עם החמה במהלכם האמצעי הנז'. ובין כל מולד למולד מזה המין יש כפי קבלת ר"ג וכן כפי התוכני' אשר זכרנו בתשובת השאלה הקודמת כפי"ב השצ"ג. ובהיות זה השיעור בלתי משתנה לעולם יקרא באמת שוה. ויכון להמצא בו כל המולדות שהרצה אחור וקדם. כמו שזכרנו ג"כ בפ"מ מן הספר. מה שאין כן האמתי הנז' אשר יבוא פעמים בארוכה פעמים בקצרה בלשון רבותינו. ואם באמת לא יכון על הקבוץ השוה הנז' שם מולד כי אין עמו אור אשר לירח סוגיין דעלמא היא להארו כך כמו שהראה ג"כ בכמוך לזולתנו. ואולי היה זה להיות גם השוה התהלה להולד האור בה. ותראה הרר"א הנשיא מאמר ב' שער ב' אצל אמרו המנהגים השונים אשר לא"ה בהתהלת ימי החדש כי בקצה המזרח לפאת דרום מונים מנגוד אל נגוד ואחרים מדבוק אל דבוק ואחרים מראי' אל ראיה שכתב על הכת השני וז"ל, אינם חושבים מהלך המאורות על המהלך השוה כאשר אנחנו חושבים אבל אל מהלכן המתחלף וכימכין בזה השבונותיהם על בעלי האומנות ההוא. ודבר הסמ"ג עשאין מ"ז הוא. אומר רבינו משה כי חש' העבור שאנו מחשבין עתה את המולדו' היא השעה שיתקבץ בה הירח עם השמש במהלכ' האמצעי לא במהלכם האמתי, והר"ר מרדכי פנצי שער ז' מלוחותיו כתב וז"ל, הדבוק האמצעי והוא הנקרא בפי ההמון מולד הוא כאשר יהיה מקום השמש והירח האמצעי במקום אחד מגלגל המזלות. וההכם אפודי כתב וז"ל הדבוק או

המולד הוא היות מרכז גוף הירח נוכח מרכז גוף השמש במקום אחד מגלגל המזלות ואפשר שהיה זה כפי מהלכם המתהלף ויקרא אמתי כי אז יצדק בו גדר המולד באמת . ואפשר שיהיה כפי מהלכם השוה ויקרא הדבוק או המולד השוה , ע"כ . והחכם אשר רמזתי עליו בתשובת השאלה א' כתב בספרי מן העבור ז"ל . הבור המאורו' האמצעי נעשה בהתחבר קוי התנועותיהם האמצעיות באריך חגורת המזלו'. ובכמיך היהודים יסתכלו בירח לפי המהלך האמצעי אשר הוא שוה הסדר לא לפי התנועה האמתית . ע"כ . הרי דבר החכמים כלם כדברי הנו' . לא כשבוש אשר הוגד לי היותך בודא מלבך באגרת תלונתך השוה נקרא כן שהוא סדר חכמי ישראל אשר נתנו השבון השוה בין מולד למולד והוספת כי השוה ראוי לקרותו אמתי בשויו לא האמתי יתן נמצא בו השתנות עם דברים אחרים מרבים הבל . והדבר אשר אמרת כי בלי קבלת עקר אחד שעליו יבנה החשבון לא תדע מולד שוה . הוא אמת ויציב לאותם אשר לא ידעו בציב מולדות והתקופות רק מחבורי העבורים שאין עמם ציור שכלי וידיעה אלא מן השפה ולחוץ . כי בגלל הדבר הזה רמב"ם ז"ל בחב פי"א וז"ל החשבון שאנו מחשבין בו היום אפילו תנוקות של בית רבן יגיש עד סיפו בג' או ד' ימים . אבל ליודעים דרכי האיצטגנינין אשר גם הכמינו ודאי בלתי נופלים מהם לא יחסר דרך לדעתו מיניה וביה בלי מסורת שרש מקדם . כאשר לעת עתה המצא שהארכתי על זה במאמר מצרף לכסף על השלישית פי"ג . גם שמעת פה דבר הנשיא שאמר וסומכים בזה חשבונותם על בעלי האומנות ההוא . ודעהו .

הנהה . טרם עשותי המצרף לכסף היו בכתב זה דברים אשר אחרי כן שכחתים בו לכן לעת עתה זכור לפעמים אוכרנו .

ג . שאמרת על סימן בהר"ד איכה נדע את הדבר אשר לא דברו י"י . שאני אומר כי בזמן שהיו יודעים מנין ימי עולם האמתי גם התנוקת ישיגוהו בלי קבלה כי אם בהשבון לבד . תשובה . הלא זכרתי במאמר מצרף לכסף פי"א כי שפתי חמשת עדים כשרים ישמרו את הדעת הזה וברור מללו איך סי' בהר"ד יוסר בנצ'בין סמיך לבבל בימי האדרוני' היו מי שהיו. גם שם הבאתי את דברי הרב נחמני ז"ל כי סי' זה (והוא הדין סי' וי"ד או נ"י התע"ו לדעת המחזיקים בם) לא נאמר בגמרא ולא הזכרו בשום מקום . ונמיית הלב"ג ויתר כל הכתוב שם הנו לזה אמתלא וסיוע והדבר אשר יצא מפיך לאמר בזמן שהיו יודעים מנין ימי עולם . נדמה אצלי כנבוא' קטנה . דמכללם אתמר כי לא כן אנחנו כיום ידענוהו . ואם כן נמצאת מודה במקצת השענה . דור לי , אפוא על שאריתה בחיי ראשך .

ד . שהבאת בשם הר"ם כמה פעמים כי מיצא האמתי מן השוה . ובתשובת ההשגה כתבת כי דרך הראשוני' יקעקע כל יסוד ר' הלל . הודיעני נא איך המסודר יקעקע את יסודו . תשובה . צאה האמתי מן השוה כי קל בו אצל מבקשיו התבאר ראש פ"ו מהק"ה והוא לשוני אשר הבאתי במצרף לכסף על השלישי' פי"ג . היינו, ותחלת אוהו החשבון (רצוני האמתי) הוא החשבון שמחשבין בקרוב ויודעין שעת קבוצן במהלך האמצעי . וכן מדברי הלב"ג ראש ג"ג מחבורו במולדות

שכתב וז"ל אחר שידעת את המולד האמיצעי או הנגוד ומקום הירח מתנועת ההלוף בעת ההיא יקל לך למצוא את האמתי כי תבקש בלוחות התקון וכולי. וכמה יורו דברי הראב"ע שהבאתי במאמר הנז' בי"נ וז"ל. חכמינו חשבו המולד במהלך האמיצעי וכך עושים כל חכמי המזלות ואה"כ יתקנוהו. היינו כי ממנו יחשבו האמתי כלשונו ג"כ בפרשת תשא על תקופת ר"א הבנויה על השוה וצריכה בגלל זה לשני הקונים עיין שמה.

ח. אם ר' הלל שהיה מן המקדשים ע"פ הראיה חוייב שידע גם המולדו' השוים הנה לא נעלם ג"כ מכל הראשונים הש' המהלך השוה. ולמה נחבאת לפרש קבלת ר"ג כ"ט י"ב השצ"ג ממי למד. קל"א שאין מדבריו ראיה לומר כי האיצטגנין אברכאם למד מבית אביו של ר"נ. ולא בכל זאת נזרתי שר"ג למד הימנו. אדרבא האכניתי כי אדבר שעם הודאתם ז"ל בקצת עניני התכונה נצחו הכמי האמות כמו שכתב המורה ובעל העקדה אשר הבאתי דבריהם בי"א מפרקי הספר. היו בחכמי עמנו יודעים את כל האפשר בה. גם באו לידם קבלות המתיהם לעניני העבור אף בדברים אשר עמל החכמה יספיק בהם. כי רצה המקום לזכות את ישראל. וכההיא דאמרינן פרק האשה נקנית ופ' איזהו מקומן מלתא דאתיא בק"ו, וכן בבנין אב או בהקש, מרח וכתב לה קרא. ככה רבו גם בהוריתו שכתב הערות על אמתת עקרים שהעיון האנושי לבדו יכריחם אצל המאמתים במציאותו ית' יהשגחתו ודכותיהו. וזה למען יערך לפניהם שולחן יתענגו על טיבו בשובה ונחת, כ"ש בדבר אשר יתכן עליו הלוף רעות. וזו של ר"ג כאחת מן הקבלות ההנה. ומי בעל סברא שאין עיני שכלו מרוצות בלי חה נכרית. היטב יכיר מדברי שם כי לא כוונתי אלא לעמוד על האמת כלפי מה שכתב הנשיא כאמור. אכן לבי רואה הרבה כי סייעתא מן שמיא היא אל הכותב שהקוראי' יבו בהבנת דבריו כלפי חסד.

והנה לכל האופנים שאלתך זאת דאתיא לידן ההדיבתני לצאת לקראת נשק לדכא תחת רגלי אחד משונאי נפש חכמינו. הוא הקראי [אשו לא תכבה] החוקק לו חקקי און בספר ה מ ב ח ר. כי על פרשת החדש בסדר בא כתב וז"ל. דבר ר"ג אין חדשה של לבנה פחות וכולי נראה שהיה מחכמת התכונה. שאם יונח מסורת להתנהג בן בירה ראוי להיות החשבון מן קדמת דנא ולא היו העדים מחללים את השבת השקולה כנגד כל המצות, ע"כ. אכן על כל המובן מדבריו אלה עפרא לפומיה דאויב עם ציואה רותחת. כי הקושיא אשר זכר בסיפא [שכן בדינו זה נתחל מן הצד] כבר קדמוהו רבנן נוחי נפש בה ובחרוצה. וזה כי פ"ק דר"ה איתא שלחו ליה למר עוקבא אדר הסמיך לניסן לעול' חסר, מהיב רב נחמן על שני חדשי' מחללין את השבת על ניסן ועל תשרי, אי אמרת בשלמא זמנין חסר זמנין מלא משום הכי מחללין, אלא אי אמרת לעולם חסר אמאי מחללין. ותרצו משום דמצוה לקדש ע"פ הראיה. הרי שאם הוא קראי שתום העין ראה ראיה אחת הם ז"ל אשר יניהם שני המאורות ראו שתי ראיות לרצון לפני אלקינו. ואולם על

הלומותיו שרצה להוכיח כי דבר ר״ג הנז׳ הכמה לא מסורת , ימלא כמו כן פיהו חצץ כאשר יהכן עכ״פ היותו קבלה והוא כסיל לא הבין את זאת כי לא יחד לסוף דעת אומרה . והנה לברור דברנו זה הלא טוב לנו שנציץ פה גופא דעובדא אשר מחמתו נתעורר ר״ג להגיד קבלתו הנז׳. ועם זה נתיר קושי נופל בדבריו על מה שהם נראים בלתי מתיחסים אל העסק . אולם מעשה שהיה הוא וה פ״ב דר״ה הנו רבן פעם אחת נתקשרו שמים בעבים ונראית דמות לבנה בכ״ט לחדש , כסבורים הם לומר ר״ח ובקשו ב״ד לקדשו , אמר להם ר״ג כך מקובלני מבית אבי אבא אין חדושה של לבנה פחות מכ״ט יום וי״ב שעות ושתי ידות שעה וע״ג חלקים . ואותו היום מהה אמו של בן זוא והספידה ר״ג הספד גדול לא שהיתה ראויה לכך אלא כדי שידעו הכם כי לא קדשו ב״ד את החדש , עד כאן . ושם באר רש״י וז״ל שידעו דלא קדשו דהא אין מסמידין בי״ט . היינו לדעתי בר״ח . דלעניין במול הספד י״ט מקרי ,

יהן קדם יש לנו להתבונן כי ר״ג לא אמר היות זה שעורו קיים ושוה תמיד בין מולד למולד בעת החשבו ע״פ הראיה . באופן שהחשבון לבדו יספיק אצלם בלי הראיה כמו שיספיק לנו עתה החושבים כפי השוה אשר לעולם לא ימוש . אבל אמר אין פחות . ולמען נעמוד על אמתת הכונה בלשונו זה יאות שנזכיר אך הרר״א הנשיא מאמר ב׳ שער ח׳ כתב וז״ל . פעמים שהלבנה הולכת במרוצה והחמה במתון ותדבק הלבנה לחמה בפחות ממדת החדש השוה , ובשנה ההיא יהיו שבעה חדשים חסרים וחמשה מלאים , ימיה שנ״ג ונקראת חסרה . ופעמים הלבנה הולכת במתון והחמה במרוצה ואין הלבנה עם החמה אלא ביותר ממדת החדש השוה . ואז יהיו שבעה חדשים מלאים וחמשה חסרים . ואם השנה מעוברת או שהיא עודפת יום דחלתין שנין (הוא המבואר פ״ק דערכין והובא בדבור תוספות בר״ה פ״א) יהיו בה שמונה מלאים . והוא שאמר רב הונא לא נראה לחכמים לעבר יותר על שמונה חדשים . כלומר לא מצאו מדרך מהלך הלבנה לעבר יותר ע״כ . וכזה יובן מדברי הראב״ע בפרשת החדש אשר נוכרם בסמוך . וכמו כן מדבריו באגרת השנת שער ב׳ שכתב אין יכולה במשכיל לדעת מתי תראה הלבנה עד עשותו כאשר אפרש וכולי ויראה אם מהלך השמש בקצרה או ארוכה וכן מהלך הירח וכולי . גם לרמב״ם ז״ל תראה כי עם מה שכתב ראש פ״ו וז״ל משיהקבץ הירח עם השמש עד התקבצם שנית במהלכם האמצעי יש כמי״ב תשצ״ג וזהו החדשה של לבנה . הנה בפי״א באר איך המהלך אשר להם בגלגל המזלות שהוא האמתי פעמים יהר ופעמים חסר . וכן ראש פ״ה כתב שאנחנו הקובעים על החש׳ האמצעי לא נחוש אל הראיה אשר פעמים תהיה בו ביום או ביום קודם או ביום מאוחר , וכמו שתראה שם למפרש ז״ל אשר יאמר כי הוא זה דבר חכמינו פעמים בא בארוכה ופעמים בקצרה , וכבר העירותיך בקצת פרקי המאמר מ צ ר ף ל כ ס ף על דברי הר״ם הנז׳ במקומות רבים מהק״ה ובפרש פ״א פ״ו פי״א י״ז וי״ח כי החשבון שהיו הסנהדרין מחשבין לדעת אם דברי העדים יתכנו הוא החשבון האיצטגינים כפי המהלך האמתי למאורות בגלגל המזלות לא כפי מהלכם השוה בגלגל עצמם עם היות כמו שבאר ראש פ״ו הנז׳ תחלת החשבון האמתי ממינו . ולמעלה במאמר זה סי׳ א׳ ראית גם דבר החכם אפודי שכתב ת״ל שעור החדש השוה הוא כמי״ב תשצ״ג , דמשמע לא כך שעור החדש האמתי . ואמת הדבר

כי בהקבץ ירחים רבים על השבון אמתי וינתנו זמני הקדימה והאחור זה בזה יצא לך גם האחר מהם במדת השוה . אולם בבחינת ירח ירח לבדו שוה היה או הנדרש אצל ר״ג ישתנו ודאי איש מרעהו . ובנקלה תוכל לעמוד על זה אם תעריך בינותם האמתיים של לוחות הכנסת . וכן עוד יש לנו להבונן כי רמות הלבנה הנזכר במעשה שהיה על כרחין נראה בעוד היום גדול . שעות הרבה לפני שקיעת החמה של יום כ״ט . כי הוצרך שהות להמית העם ולוכוח הב״ד והסכמתם , ולגזרת ר״ג . והאסף ההמון לספוד לאשה ההספד המרובה . ואם קצר המצע של יתר יום כ״ט מה שתדע בו כל אלה באופן שבין כך נכנס ליל המחרת הלא פעם אין מספידין בי״ט יעלה בתהו . והנה על פי הדברים האלה ראוי לנו לומר כי ר״ג אשר היה אז מקדש על פי הראיה בהכרח היה ג״כ חושב כפי המהלך האמתי הנאות לה אשר פעמים יעדיף על השוה ופעמים יחסיר כאמור . וא״כ יקשה כפי הערתנו למעלה מה ענין קבלתו זאת שהיא על השוה אצל השבון האמתי , שהוא הצורך . ואפס התרוץ הנאות לדעתי הוא כי עכ״ז יפה הוכיח בטול מראית הלבנה הנז׳ מן הכלל המקובל לו על מדת החדש השוה שאינו פחות מכמ״ב תשצ׳ג . יען היה ג״כ בידו להודיע עם זה דבר נמפל ומתיחס אליו . והוא שעור הזמן אשר למרבה אפשר להמצא בין השוה לאמתי . היינו מה שזכר ראב״ע בפרשת החדש אשר הוא מאמרו שרמזנו עליו בסמוך וז״ל . פעמים יהיה בין מולד הסבור שהוא כפי המהלך האמצעי ובין מולד האמת שהוא בגלגל המזלות פעם להוסיף ופעם לנרוע קרוב מי״ד שעות . ובאגרת השבת שער ב׳ דקדק יותר שאמר י״ג שעות . כי האמת כן הוא לפי מה שכתב האפודי פי״ב ואלמוני האצטגנין דף קי״ד . וזה המרחק אינו אלא למרבה כאמור . והיינו בהמצא כל אחד משני המאורות בקצה דרכו הארוכה . ואפס על הרוב ההפרש בין המולדות ימעט ביותר . כי על כן בשמוע ר״ג הסכמת העם והב״ד לומר מקודש . והנה הדמות הנז׳ נראה כאמור אף קודם שעור כל הי״ג שעות מאז עד סוף הכמי״ב תשצ״ג . בטוב טעם ודעת הוכיח מקבלתו הנז׳ עם הבחינה הנמפלת לה כמדובר . כי בשום אופן לא יתכן היות הדמות ההוא עצם הירח . מלבד שאפשר ג״כ התחבר לכללו הנז׳ בחינה שנית נמפלת כמו כן אליו . והוא שזה המעשה אירע בחדשים אשר בדברינו למעלה פ״ב השוה יקדים אל האמתי . ולזה היה הכלל שבידו בכתבו ובלשונו בלי הבחינה האחרת מספיק להעמידו על ברור האמת כי דברי ההמון לא יתכנו . אמנם לכל הפנים אין שום הכרח להמיר הקבלה בחכמה כאשר דמה הנבער מדעת שזכרנו . והנה להיות השעור הזה של ר״ג בלתי קיים לפי המהלך האמתי כאמור . היו הסנהדרין צריכין בכל פעם לחשב כפי המהלך האמתי כנז׳ . לא כדבר רבינו סעריה והנלוים אליו שאמרו ההשב מהם כפי סדר חשבון העבור שהוא במהלך השוה . שכן ראית הראב״ע מכהו על זה בשבט פיו כמו שזכרנו במאמר מצרף לכסף .

ולפי מסורת הז״ל על הכתובים החדש הזה לכם ואשר תקראו אתם גזרת מלך ה א שהכל יהיה ע״י ב״ד סמוך ושתצא תורה זו מציון . כי על כן ענשיו אשר דברי עונות גברו לבטל הסנהדרין מארץ ישראל , בטלה ג״כ הראיה לדמיון התבטל הקרבנות כמו שזכר הר״ם ז״ל בסמ״ק קנ״ג , מאין לנו עוד נסא כנוד מקום מקדשנו . אף המה הקראים משנאי נפשם עם נפשות חסידינו יכחשו לזה בלשון הר״ם במקומו הנז׳ שכתב ובזה טעו המינים הנקראים בארצות המזרח קראים וכו׳ .

משרש הסדי הפורח להם לענה וראש לכפור בקבלת רבותינו . ולזה כצערה בערבה לא יראו כי יבא טוב ולא יהיה לדבר שיעשו ראש לונב כי כדבר הכוזרי מאמר ד' נמרבית הספקות הנראים ברנות ממציות התורה דעות הרבה להרבה מהם ואין להם על מה שיסמכו . ואני יקר בעיני לוכור דבריהם כאלה ולבטלם כהדיא דעדיית פ"ק למען לא ההיה להם הקומה לפניני הזרם ורוח השאם וכאולים ודברי תהו כלל יחלופו .

ו . אם אמת מה שכתבת בשם ר' אלישר יכ"א ר"ד יחרים שנות החמה על שנות הלבנה והעבור נבנס להשוותן . אם טעה ר' הלל וחסר שנה אחת במשך ימי עולם . אותם יכ"א ר"ד היתרים באותה שנה באיזה עבור נבנסו להשוותן .

ת ש ו ב ה . נראה שכונתך להאשימני כי אמרתי שר' הלל טעה ואי הכי אמר אבא לא ראה את חבורי כדהזי ליה סוף פל"ה וכל פ"מ ואמצע המ"ב . שוב נא עליהם ולזות שפתים זה הרחק ממני. כי הכל היה לו בהירת חכמה אשר עליה יאמר עת ומשפט ידע לב חכם .

ז . ואם טעה בחמש שנים כמו שכתבת והיו שתים מעוברות ושלש פשוטות צא וחשוב כי אין כאן יתרון רק ה' פעמים יכ"א ר"ד ואיך ישתוו לעבר שתי שנים .

אמנה אין כונתי כי בהוסיפנו אנחנו סך שנים ליצירה שלא מדעת ר' הלל יעלו כמו כן סדריו בידנו . אבל אומר כי ר' הלל עצמו אם חשב למנותם יותר היה נ"כ מסדר חשבונו באופן כי הכל ישוב לנקידה אחת . ובכן אין לך שתחבעני מה נעשה אנחנו לתוספת או הסרון אשר זכרת . כי לא עלינו המלאכה שנחכם עליה . ואפס על הפרטים האלה אשר נגעת הודיעני נא אהה את דרכיך , איך נמשך בסימני המעוברת נו"ח לבהר"ד . הלא נדע כי י"א הימים לחמה לא נוהרו בפועל משנה תהו . ואיך אפוא נתעברה השלישית לה . וראה כי בגלל זה ראב"ע בפרשת אמור כתב וז"ל . לא נוכל לקדת תוספת שנה נוספה כי לא היתה . והנה העבור אחר שנה וחצי , ע"כ . וכן יקשה סימן בהז"י למונים מן וי"ד אשר יעברו השנית . וסי' אדז"ט למונים מן נ"י תתע"ו שיעברו הראשונה . אבל צב"ט הורה על הסכמה בהכרה .

ח . אם בומן שנצטוינו על שמירת חדש האביב קבלו לעבר שנע שנים בי"ט שנה . איכה נדע באיזה שנה החלו המחזור ? ואם ר' הלל אחר כן ידע ושנה , או לא ידע ושנה .

ת ש ו ב ה . מן הדין היה להם להתחיל מנאולת מצרים שאו חל צוי שמירת האביב . ולפי מה שבאר הנשיא מאמר ב' שער ה' יהי אז סי' המיעברות ב"ד וי"ב ה"ח . ולא היה ראוי להתחיל מן היצירה אשר סימנם לה נו"ח א"ד ז"ט איננו נאות לגמרי כיון שלא נותרו י"א הימים משנת תהו כמו שזכרנו בסמוך . אפס על צד ההסכמה החלו ממנה כי בנפול עם זה ב"ד זי"ב ה"ח הנו' לומן הנאות לראשית המצוה כאמור לא יזיק מאומה . והוא הדבר אשר נגענוהו גם כן בהשובתנו על השגת הגאון פרווינצאלי סי' ב' שכתב הנשיא וז"ל . הכמינו קבעו עבורי השנים מיציאת מצרים ומסרו לנו סימנם מבריאת העולם . ונמצאת למד שלא נמנעו מתת לנו סימן נו"ח הכווב בקצתו אחרי כי לעת המצטרך יוליד לנו הצדק . וכמו כן לדברי הנשיא במקומו הנו' השמטות והיובלות עם היות שישראל

לא מנו אותם רק מי"ד שנה לכניסתן לארץ . פ"ק דאלילים מסרו לנו חשבונם מן היצירה לדעת ס"ע שאמרו מאן דלא ידע כמה שני בשבועי לישייליה להנא דס"ע וכולי . הרי כי בחשבונות האלה נמצאו הסכמיות בלתי שיקפידו על אמיתת המונח כמו שעשו ג"כ בהניחם מולד בהר"ד של תהו הואיל ומן העז יצא מתוק כמו שזכרנו . ולכל הפנים בזמן הראיה לא היו משועבדים לשום סימן במשברות כמו שכתב ראב"ע בפרשת שמות . ודיים לענין האביב שיעברו שבע שנים כל שהם בכל מחזור מהמה .

ט . אם רל"ה חדשים של כטי"ב תשצ"ג הם י"ט שנות חמה בלי תוספ' ומגרעת כמו שזכר ראב"ע פ' בא . והקופת ר"א היא חלק אחד מע"ו במהוור למה כתב הר"ם סוף פ"י דהק"ה והבאתיו בפ"מ פר' חשא שהיא צריכה לשני הקונים . האמצעי לא על האמתי . וכגון זה כתב גם ראב"ע פרשה אמור וז"ל . העבור בנוי על המהלך התכון , ובכן שני אלו ההכמי' הסכימו כי אף הקופת ר"א היותר קרובה אל היושר היא צריכה לשני התקונים אשר הוא ראב"ע רמז בפרשת תשא . ובעל מקור חיים והמוטעט מפרשיו העלו אותם בסגנון אחר על ספריהם אשר מן הדין אין בית מדרשך חסר אותם .

תשובה . להפקת רצונך אשיב אותך דבר בעד החכם הנז' . כי התקופו' הוצרכו להקונים ההם מן הטעם שכתב הר"ם סוף פ"י דהק"ה והבאתיו בפ"מ דף קל"ב והוא היות שתי התקופות הן דשמואל הן דר"א בנויות על המהלך

י . אם חק חמה ולבנה שבי"ט שנה מתקופת החמה נכנסים רל"ה ירחים בכוון ושל זה יסוד וסדר הראשונים עם האחרונים הוא שנכנס שבע שנות עבור בי"ט שנים איך סדר הראשונים יקעקע כל יסוד ר' הלל אחר שביסוד הם שוים. ועוד איך יוכל לקעקע הק חמה ולבנה .

תשובה . כ"ת לא רצה להבין כונתי בהתקעקע אצל הראשונים יסוד השבון ר' הלל עם היות הזוהו מוכיח עליו . הלא כמו שזכרתי ג"כ על שאלתך הרביעית והוא הנרא' מלשוני בתשובה על השגת הגאון סי' ד' אין הכונה אלא שלא נשמר אצל הראשונים מה שר' הלל סדר לנו . ובנן בראותך עבוריהם בשנים וקדושיהם בחדשים משונים מסדרי ר' הלל , הלא תאמר התקעקעם מהמה. לא שסדרי ר' הלל בעצמם אליבא דידהו התקעקעו , כי גם הראשונים יודו כדבר הראב"ע פ' בא איך בזמן הזה לא נוכל לעשות דבר טוב מן המסודר לנו .

יא . אם תקופת ר"א נבנית על סוד העבור והתקופת שמואל יתרה על תקופתו י"ז ימים מעת היציר' עד היום למה אמרת שהיא היתה נהוגה לב"ד הגדול .

תשובה . שאלתך זאת היא נפלא' בעיני על כלנה . כי אם ראית בפ"מ דף קל"ג את דברי אלה שזכרת הכרח הוא ראוהך ג"כ הטעם אשר זכרתי שמה והיותי נעור מדברי רבינו האי ז"ל . ואך בסופם כתבתי וזה לשוני . אפס אין דעתי נוחה להתקיים על הדעת הזה בראותנו כי עתה תקופת ניסן לשמואל בשנים הסמוכות לעבור נופלת אחר הפסח וכולי . ולמה אפוא עשית עצמך כלא שומע , להרגיזני . ובאמת נראה שהיינו ג"כ יכולין לסייע מאי דאסיק אדעתין כנז' ממה שר' אליעזר בששי מפרקין אמר ימי שנות

החמה שם"ה ורביע . וכל הקופה צ"א יום ז' שעות ומחצה . והוא כמו כן לשון הנמרא פרק כיצד מעברין . וסימן יכ"א ר"ד הנתון מאת ר' אליעזר הנזכר בשביעי מסרקיו הוא על דעת שמואל . ומאלה אפוא נרא' אפשר לחזק היותו נהוג לקדמוני' מ"מ אחרי היות דברי הר"ם בפ"י הנו' . לענין שנור השנה . אמרתי מן המעם הנזכר כי איך הם יאותו .

יב . אם תקופת רב אדא היא על סדר העבור למה אמרת שלמד מבטלמיום . ת ש ו ב ה . מקום שאלתך זאת היא בפ"מ דף קל"ב מן הספר . אך כמו שזכרתי נם כן על שאלתך החמישית המביט בעין יכה יכיר איך כונתי שמה אינה אלא שאחרי היות תקופה שמואל והסדורה לא"ה מאת ציסאר אבנוסט אחת בעינה . וכן הקופת ר"א והאמורה מהלמי אחת בעינה . והלמי קדם לר"א אמרתי שם כדורש האמת נגד הנשיא שאם באנו לומר כי זה למד מזה יוכיר יקרב שר"א למד ממנו . ולא בכל זאת נזרתי שלא יכול רב אדא לשאוב מים בששון ממעיני הישועה בישראל בלתי יכתת רגליו ללכת ולחצוב לו בור מגוי אשר לא ישמע לשונו . והוא רב אדא בבלי ממזרח שמש . וזה תלמי אלכסנדרי בפאת נגב תימנה .

יג . אם קריאת המועדים לנ"ד אפילו שוגנים אפילו מזידין למה בפסח חזקיהו נאמר שאכלו את הפסח בלא ככתוב . ולמה הוצרכו כפרה ורפואה . ת ש ו ב ה . מה שאמרתי בפ"מ דף קכ"ד שאפילו יונח טעות בחשבוננו אשר אמנה איננו כבר ההקיים מאלקינו. כל מועד שיקראוהו ב"ד אפילו שוגנים וכולי הוא דבר אשר הכמינו אמיתהו נהדיא בפ"ב דר"ה וביושלמי ומכילתא כפי מה שזכרתי שם . והר"ם ז"ל הביאו לדין פשיטו סוף פ"ב דחקה"ח והסמ"ג עשאין מ"ו ובעל השאלתות פר' החדש הוא ברור גם כן מדברי הגאון רב האי שזכרתי בפי"א . עד שאין לך לשום במונח הזה שום ספק . כאשר ראיתי לחורשי און שני הקראים שחיקי טמיא אשר זכרתי פעמים כי בפרוש הכתוב וידבר משה את מועדי י"י כחשו בקבלתם ז"ל הנזכרת אפילו שוגנים וכולי . וכמו כן על מה שקבלו פרק קמא דסנהדרין כי מזולת טעם האביב הכתוב בתורה מעברין מפני הצורך היינו מפני הדרכים והנשרים והנוזי פסחים וגליות שנעקרו . באמרם שנקראו מועדי י"י כשבת לי"י הכתובה שם לראש ארבעה . וכשם שאין כח באדם לשנותה כך לא ישתנו אלה . אף כי באר לאמר תקראו במועדם ושמרת במועדה . חלילה לאדוני אשר עם אל וקדושים נאמן מהתחרה בזה את הסוסים האלה . אשר כבר בכח אמיץ הכם אריה מיער הר"ר יהודה הלוי במקומות רבים מספרו הכוזרי ועל כלם מאמר ד' סימן י"ח . ובטעמים לשבח הראה עד כמה יבערו ויכשלו . וגם אנחנו נשיב אמרינו להם על הפרטים הנ' כי הנה פסח חזקיהו שאנחנו בו יקדה את שניהם בהיותו מיעשה רב לסתור את סבורותם . שהרי עבר את השנה זולת טעם האביב . לא כשגנה שיוצא , אבל בעצת חכמים ובזירה . וראינו שהתקבלו מעשיו לאלקינו . אם כן המועדים חלוים בב"ר . ובגלל זה כדבר הנשיא מאמר ב' שער ח' פה קדוש וביוך תאר אותם יום שמחתכם ומועדיכם . ורב נחמן פרק קמא דר"ה יפה דקדק אמרו ית' מועדי י"י

אשר תקראו אתם אלא הם מועדי . הם יאמרו מועדי , כדבר ר' אילא בירושלמי דמס' ר"ה אם קראתם אתם הם מועדי ואם לאו אינם מועדי . וכדברי פי חכם הר"ם ז"ל פ"י דה' שמיטה הקבלה והמעשה עמודים גדולים בהוראה ובהם ראוי להתלות . יתלו הם וכל משנאי י"י על עץ ובשרם מעליהם יאכלוהו בני נשר , וכ"ש אתה ארוני המבורך לא תוכל להעיר הספק שזכרת מענין פסח חזקיהו . אשר אמנה לפי הנראה לי מדבריך לא חשת לבוא עד תכונתו . כי הנה צורך הכפרה והרפואה הנזכרת היה לסבות אחרות שנזכור אומריהם בסמוך . ולראב"ע פרשת בא ואמיר, ורש"י רד"ק ורלב"ג בפירושיהם לר"ה ב' כ"ש היה מפני שקצתם אכלו את הפסח בטומאה . עם שיחסו גם אל חזקיהו לשגגה קטנה כלשון ראב"ע פרשת בא הנז' דעבר ניסן בניסן או טעה בדשמואל לקראו ביום שלשים לאדר כמבואר בסנהדרין פ"א . לא שאם היה קובע אותו קודם לכן יפסל קביעותו חלילה . כי הנה כח ב"ד יפה ברשיון אלקינו .

ואולם פסח חזקיהו הואיל ואתא לידן , עם כל הנמצא עליו למפרשים הנז' לסמ"ג בשם רבינו משולם עשאין מ"ו שעשוהו בחדש ניסן עצמו כדעת רשב"י אשר נזכור בסמוך לא אחדל עם רצון המשכילים כלומר כי עינינו רואות שעם הנמצא בתוספתא אשר הובאה פ"ק דברכות ופסחים פ"ד . מקום התבארה מאת הר"ם ז"ל בכלל פרושו למשנה עם כנוי תוספתא כי חזקיהו בכלל שלשת הדברים שעשה ולא הודו לו עבר ניסן בניסן , ולהיותה סתמית בלא גברי יראה שזה דעת מוסכם לכלל רבותינו . הנה פ"ק דסנהדרין ענין עבור השנה כשהוזכר פסח חזקיהו ותפלתו וסבותיה . בעל הגמרא עוב מהביא את דברי התוספתא סתמית הנזכרת וכתב את הנמצא בתוספתא דסנהדרין פ"ב . היינו מהלוקת תנאים פרשיים בזה . דר' יהודה אמר שחזקיה התפלל על שיעבר את השנה מפני הטומאה היינו טומאת הקהל ואין צבור נדחין . ור' שמעון כתם דהיינו לפי הכללים שבידינו רשב"י אמר דעבר ניסן בניסן . ור' שמעון בן יהודה אמר שהשיא את ישראל לעשות פסח שני. ובירושלמי פ' מי שה"ה תמצא דעת אחרת מאי בלא כתוב דגלגלתו של ארונה היבוסי מצאו תחת המזבח . באופן , שחברר מזה כי טעם עבר ניסן בניסן אינו דעת כללי לרבותינו רק סברת יחיד כאמור . אשר ע"כ דין הוא שנאמר על אודות התוספתא סתמית הנז' הא מני רשב"י היא . והנה מלבד יתר החולקים עליו כדלעילא , בסוגית סנהדרין הנז' מצינו ר"ש בן יהודה גם כן לעומתו שאמר כי בלי שום עבור נועץ שיעשו הקהל חקה אחת פסח שני . אשר מצותו אמנם איננה כי אם ליחידים הנדחים כפי הידוע . ובכן בהנאי הנז' אשר הוא באמנה אתי שעכ"פ מהמת דברי באיזה דרוש שיהיו לא תהי האמת נעדרת . אומר כי יתהלל מאד לדעתי אשור וקיום מאמר ר' שמעון בן יהודה הנז' שהשיא את ישראל לעשות פסח שני , היינו בחודש אייר . וזה להיותו באמת כפי קוצר שכלי נראה פשט הכתובים ומרוצתם בלי התעות אחר מהם עלינו . כי הנה שם ד"ה ב' כ"פ ספר איך הכהנים לא כלו לקדש את הבית עד יום ששה עשר לחדש הראשון . ושאחרי טהרתו באו והגידו למלך . והוא ביום המהרת השכים ויאסוף את השרים ויחננו את המזבח. ושאחר כל זה נועץ לעשות הפסח בחדש השני . וכן על יום המעשה כתוב בהדיא שהיה בחדש השני . ולמה אפוא לא נחשוב שזה היה באייר אשר זה תארו , לא בניסן אשר פי י"י תמיד , ראשון יקבנו . ומה זה יכעס אותנו באמרנו שום עבור

והרי לכל הפנים אם אמרנו שעבר את השנה היה זה צריך להעשות קדם י"ו בניסן הנו'. והכתוב ויועץ המלך ושריו וכל הקהל הוא מבואר שהיה אחרי התקבצם יום הי"ו הזכור שמה. ובאמת עשות ההמון את חג המצות גם באייר שבעת ימים אינו ממה שיקשה כמו שיכתב לפנינו. והנה לכל הפנים בא האות כי עם היות כל מעשיו אלה של הזקיהו אשר לא כדת ובפרט שגם השמאי' אכלו בהסכמתו את הפסח היו לרצון לפני האלקים וירפא את העם. היינו כפרוש רד"ק מהמאתם כאמרו רפאה נפשי וגומר. או ירמוז לאזו מכה שהקדים לקצתם על התרשלם במצוה זו והגלוה אליה. ואתה תחזה הרד"ק בפרושו הנו' שתמה הרבה על דברי חז"ל בענין זה ובפרט על אמרם שלא הודו לו ואחרי כל הקהל הסכימו עמו. גם הארך למעניתו עליהם. ואם איננו מכוון ממש לדברינו הלא נמצא מאד עזרתה לנו. והנה ממה שאין לסמך בו אם הא מלתא דעבר ניסן בניסן היתה דעת הכמים ומקובל אצלם. גם אנחנו קבלנו מהם ורצוננו מפני רצונם יתבטל באלף. אכן בראותנו סתם תלמודא דסנהדרין הנו' מביא את המחלוקת אשר בין פרטי התנאים כאמור. ולא את הנראה מוכרח בתוספתא, גם שמענו דברי הגאונים רב שרירא ורב האי בנו על אודות המדרשים כאלה שאינם אלא אמדנא כפי מה שזכרנו בזה סוף פ"ג. אמרנו ואי זה דעת יחיד ואמדנא כמדובר עם ההתנגדות רבים כנו'. ושמענו את ר' שמעון בן יהודה בר סמכא ובדאי מאד להטות בזה אליו לבנו. כ"ש בהראות שמש הכתובים מתישב היטב לשיטתו כדלעילא. ובאמת הסברא אשר הניעה את רשב"י הנו' והנמשכים אחריו לומר דעבר ניסן בניסן ולסבול בזה הפצר מה בכתובי'. היא נכרת ומשובחת, דהיינו למען ימעט נטיית חוקיהו ממצו' תורתנו.

אולם לאיך גיסא יאות אצלי יותר שנדין כי אדרבא שבח גדול היה לו בעת ההיא תוקף בחירתו זאת לעשות גם דברים הרבה בלא ככתוב. והיה זה מופת אמתי על במחונו בי"י השוב כי יקבל טוב כונתו ורצון יראיו יעשה. ולזה לא חש על הקרבת הפסח וההקדש חג המצות אחר עבור החדש. אף לא האכילו למאים את הפסח וגם על יותר מזה לא היה חושש אם הזדמן לו הצורך. יען בדברם ז"ל סוף משנת ברכות עת לעשות לי"י ונו', כי הנה הכתובים מעידים בספור ההוא כמה היו אז ישראל שקועי' בעבודת הבעלים והחמנים וכמה פתאם לפתע ובמעשה נסים משכם הזקיהו אל עבודתו ית' באמרו כי בפתאם היה הדבר, והוא אפוא כהחכים להרהיבם תכף אל התכלית הנכסף הזה שתקבע בלבם עבודת הקדש היה ממש צריך לו ומתאוה הזדמן או לפניו סבה מה להקרבת זבחים הרבה ולקדש ימים הכופים לכביד אלקינו. שכן מפורסמות כאלה הנעשות בקהל רב עם השתדלות ושמחה פעם על פעם הן הנה המשתרשות ונרשמות פתוחי הותם בלב האדם ובפרט המוני הארץ, ויהי בהמצאו על זאת המחשב' וכבר חלף הלך הזמן הראוי בחדש ניסן מבלי העשו' הפסח וחג המצות בהמון. עם החשב כי השרידים לא עברו מאכול את המצה בעתה. ובא אייר אשר בי"ד בו יש זכרון הפסח השני ככל הידוע. הנה בהכמה רבה נועץ וצוה להעשות הכל בעת ההיא. גם בדר לכפול את שבעת ימי החג, כשלמה אשר כמו כן עשה את חג הסכות שבעתים. והכל למען יתחקה המבוקש על שרשי לבם כמו שזכרנו. הלא נודע כי בפועל האנושי הזה לעבור בהוראת שעה על דברי התורה למען הוסיף אחר כן בקיומה. והיות הצדיקי' בומחים שיקובל טוב רצונם כאמור. הוא מצוי להם הרבה ולכבוד שמם יקר יהן. כדבר אלידו

בהר הכרמל ושלמה אשר קדש לזבחים את תוך החצר ותשומת אנשי ביח שני כמו שזכר הכוזרי מאמר ג' אבן השתיה תמורת ארון הקדש . גם השען משה באלקיו על דברת אם בריאה יברא וקנאה פנחס במעשה זמרי ויהושע בהעמידו שמש וירח זבולה ושמואל באמרו אקרא אל י"י ויתן קולות . ואליהו בהשבעו אם יהיה השנים האלה וגו', ומאמרו אם איש אלקים אני וגו' כלם באמת מזה המין של הוראה הבטחון המשובה מאד בעבור אלקינו . ואדרבא לדבר בעל הפקרים מאמר ד' פ' כ"ב זאת תורת החטאת לשני האדם הנשאים במריבת העדה כי תכף לתלונתם היה להם להשען ביכלתו וקרבתו ית' שיקום דבר עבדיו ולהוציא להם מעצמם מים מסלע כאשר כבר עשוהו במסה . כ"ש בהתפש מאז האחד מהם על המנעו מלבטוח שיעשה על פיו נס פתאם כאשר אמר לו ית' מה הצעק אלי דבר וגו' להיות אמנה בדברים כאלה ועתים רחוקי הסבוב . העזות הנחפז מהולל ומשובח מן ההיהות המאוהר אשר יורה כי לא ייחם לבבו כהוגן . ובאופן מה זה קרוב לדבר הירושלמי פ' בתרא דיומא שהביא סמ"ג לאוין ס"ה והר"ן ביומא פרק יום הכפורים לענין פקוח נפש , הזריז משובח , והנשאל מגונה , והשואל שופך דמים . ואין ספק כי פועל רשום מזה היה נהשב להם קדוש השם וסבה להביא את ההמון הרב ההוא לבטוח בו ולשמור מצותיו בלי מרד ומעל. אשר בהמנעם ממנו נהפכו בשניהם חצי כל אותם האשמות מעלתם מריתם לא האמנתם לא קדשתם כמו שהיה ראוי לאנשי קדש . וכבר מצאנו מדת הבטחון הנז' מופלגת בחזקיהו כי לבד מן האות שנראה בו עליה בענין סנחריב אשר כל ישראל רגזו וחלו מפניו והוא אמר להם חזקו ואמצו כי עמנו י"י וגומר שעל זה אמר המגדף רבשקה אל יבטח אתכם חזקיהו . הנה כתוב הדר הוא לשבחו מלכים י"ח בה' אלהי ישראל בטח מכל המלכים אשר היו לפניו ואחריו כי בגלל הדברי האלה כמך לבו בטוח היות גדולה עבירה לשמה . ושהחטאים האלה כרובם כן יחשבו לו לצדקה בשעה נחפזת כמוה, וכבר עזרו חז"ל הורף דברינו אלה במאמרם אלה כפתור ופרח נמצא להם פ' שתי הלח' אשר זכרנוהו ג"כ לענין כזה בששי מפרקי הספר . והוא אמרם בטולה של תורה זהו סדורה שנאמר אשר שברת , יישר כחך , ששברת . ועם היות לזרא אצל רשב"י הנז' להאמין דצבור אשר אינם נדחים עשו את הפסח שלא בחדש ניסן . כי על כן באר החדש השני על ניסן כדלעילא הלא בטוב טעם ודעת יכול ר' שמיון בן יהודה לומר לו כדבר ההוא

הגהה . הנשאל מגונה כיון דהכא איכא נפ' השואל . אין זה כמו נשאל באורים נשאל בגלגולח שהוא פועל כמו נלחם נשבע , אבל נפעל בהכרח . ולדברי הר"ר ישראלין ז"ל בכתביו סי' קנ"ו והביאם ההר"י קארו על טא"ח סי' שכ"ח הוי החכם מגונה יען לא הקדים להודיע דין זה לבני עירו למען יחיש כל אחד מעשהו בהצלה לעת הצורך וזה דומה בקצת להחיא דריב"ל פ' הנולין דהוה אליהו רגיל בהדיה ונשמט זמן מה כשאירע להחוא גברא דאכליה אריא שהיה לו לבקש על בני דורו , כטעם עד מות הכהן הגדול. ומפי מורים שמעתי היות נגותו בסה שניח השואל להציע כל נופא דעובד' כ"ש אם יבחר הוא עליו חקירות כי מן הצאות לו למהר לשלחו מתחלת דברי פיהו . שכן מקלין בכל ספק מועט של פקוח נפש כדבר הסמ"ג לאין ס"ה מהשובת ר"י וטור א"ח בסי' הנז'. ולי נראה חטעם כי כמו שהשאלות העמוקות הנם אל הנשאל לכבוד ולתפארת . בהיותן ראיה על עומק חכמתו , ולזה אמרו זו צריכה לפנים כלומר להכנם בעדה אל חכם חדר בחדר , כן הנקלות בעצמן אשר גם ברחוביות עיד יבדו עליהן משיבי טעם נאני הם לו כי השומע יאמר מן הנראה שחכמת מכבן זה לא תחפשט רק בכאלה . סימן לדבר , כל הדבר הקשה יביאון אל משה וגו' .

ואין ספק

מדבנן ריש נמרא דתמיד נשחט . אשר מפני סתירה נגלית על הכתוב ולא יליף לבקר וגו' או קמיהו לדרשא ורא מאד ככל הנראה שם . וכשהוקשה לקצתם איך תתקבל לנבונה . השיב החכם הנו' שבקוה לקרא כיון דהוא דחיק מוקי נפשיה . כלומר הואיל ודרשא זו הכרחית בעצמה הנה היא מתקיימת מאליה . ועל כרחך תודה בה , הנא נמי כיון שהיות הרמז במלת החדש השני על אייר הוא כמוכרח מיניה וביה כאשר אמנם זה תארו בנתבי הקדש ותאר ניסן אינו כי אם ראשון . גם מפשט המקראות הוא לבדו הנראה אמיתי הן בבחינת הספור של עצת הוקיהו, הן מן הנמשך בהעשות הפסח כאמור . שבקוה לכל חד מהני קראי דאיהו על כרחין מיקום נפשי להתפרש על אייר ואין לנו להאמין אלא הכתוב בספר . כ"ש בהמצא עליו המעמים לשבח האמורים למעלה . ואע"פ שאין זה אשר אומר ראיה לדבר למיחש ליה מיבעי . כמו רושם וזכר . כי בשני מספרי החשמונאים פ"י וכמו שכתבתי ג"כ בנ"א מפרקי הספר דף קס"ג המצא אך היהודים בכ"ה לכסליו קבעו את חנכת המזבח שמנה ימים תמורת ימי חג הסכות אשר קודם לכן מעם לא יכלו עשותם להיות אז כלם ברוחים על ההרים הרמים ובמערות הסלעים מפני חמת המציק היוני אנטיוכס איפיפאנוס . וכן אפשר לדמות כי בימי חזקיהו שלא יכלו ההמון לעשות הפסח וחג המצות בעתם מפני טומאת הגוף והנפש . הואיל המלך הנכבד הזה לסבות האמורות שיעשו הכל גם אחרי עבור זמנם הקבוע . ובחן לבות אלקים צדיק נתן לו מופת כי כל מעשיו היו לרצון וזבחיו לריח ניחוח . ואפס נחזור למקומנו ואומר כי מה שראיתי עוד למעלה בכתב מגלה מפחים משאלתך הנו' ז"ל . אם מפני שחזקיהו עבר ניסן בניסן נכתב עליהם שאכלו את הפסח בלא כתוב והוצרכו כפרה ורפואה משם נראה שזמן הפסח כתוב ונודע . באמת לדעתי שתים הנה בו שגגותיך . האחת כי כמו שזכרנו החכא היה למרבית הקהל מפני הטומאה ובמענת חזקיהו שזכרו ז"ל לא מכתוב זה . יצא כמבואר מדברי הראב"ע פרשת בא שזכרנו . והשנית כי לדבריך נמצאת סותר את הנרצה במלה בכתוב על סדר עבורנו אשר לדעתך היה נוהג גם בימים ההמה . ולא די כי אדרבא המפרשים הנו' ובפרט הראב"ע הוכיחו מפסח זה היות קביעות החגים ביד הסנהדרין בנראה להם מן הטוב . הלא בשגם תמצי לומר כי סדר העבור הנו' מסיני בא ודאי הוא שאינו ראוי להקרא כ ת ו ב . ומפורש אמרו ז"ל דברים שעל פה אי אתה רשאי לאמרם בכתב . על כן רואה אני כמזכיר היות מן הנאות לכ"ת שיחזור לשקול דבריו במאזני צדק .

ברכי נפשי את י"י וכל קרבי את שם קדשו יהי שם י"י מבורך מעתה ועד עולם .

תם .

אמר עוריה מן האדומים מרי הרימי את ידי מחתימת חבורי זה כרגע נראה לי אחד מנכבדי השופים ויאמר המה נא לי חסד לחבר תפלה בשיר שקול לבקשת משתוקק לשאת רגליו מן הגלילות האלה ללכת אל ארץ הקדש ושאל מה אתן לך, עניתיו אנכי אעשה כדבריך ולא תהן לי מאומה אם תעשה לי הדבר הזה. שהנכבד ההוא ידור להביא את חבורי זה אשר עתה בין ידי אל האדירים חכמי צפת למען אם יש מלין ישיבוני עליו בטוב טעם. תקענו זה לזה כפנו על כן שלמתי נדרי. ולזכות ג"כ לכל אשר כמוהו הואיל ועל חבורי זה נתקלקלו הדברים כאמור חברתיה אליו בשם ולהחלת אלקינו.

אל חי אדון עולם תמים הדעת — חנון מחולל כל בצדקתך
הן בוש וגם ירא מאד מגשת — באתי להודות למעלתך
איך כל ימי חלדי לך אשמתי — אשמה עלי אשמה במצותיך
כי אחרי יצרי ועיני תרתי — ואחדלה מסור למשמעתיך
אף עד אמונים לי אלקי אתה — כי לא להמרות עין שבינתך
גם אהבת עולם לך צפנתי — נכסף בסוד נפשי לקרבתך
כי יאתה לך תאות כל נפש — הטוב וגם מטיב בנדבתך
ובכן בלב נשבר בך בוטח — נחם ושואל את סליחתך
מאחרי הבלי כהיום שבתי — נכון לעבדה את עבודתך
הכן פעמי נגדך רב חסד — יצוא ושוב תמיד בעקבותיך
וברוב שעפי בי לכה הורוני — בזאת עשה אפוא לטובתך
תבחר לעזבה ארצך הלזו — גם כל מחוז שבתך ותחנותך
וגלה בראש גולים אלי הארץ — הנדרשה מאל ישועתך
יען גאון יצרך אזי תכניע — גם תאזור חיל יחידתך
ואחזה כי טוב אשר דברו — ואומרה לי זאת תקומתך
כי באמת עם כי מלא הארץ — צפוי לעיני רום גדולתך
גם אשרי האיש אשר לא הלך — בו רק תמים לבב בתורתך
הן יתכנו לי בה עלילות צדק — מבאשר כלתה במלכותך
כי רק אשר היתה נוה קדשך — יביא להבנע ליראתך
אף כי בזכרי מה עליתי שמה — רק בעבור אדבק בעדותיך

ובכן אלקי על לבבי שמתי לצאת בנין חשקך וא הבתך
מדי אהי מוכן ואוכל לדרוך דרך נתיבתי בברכתך
מכל גבול ארצי וממולדתי אל זאת אשר שמת סגולתך
המעטירה עוד עטרת קדש אף כי תהי כיום זעומתך
לכן תחנתי אלקי אשפוך נוכח פני טובך וענותך
ובכל לבבי אשאלה ממך נשען עלי משען חנינתך
למחות כמו ענן פשעי כלם עד לא יהי זברם בספרתך
ינהה מאד נפשי ומכל חולי אל נא רפא נא לה בחמלתך
תמוך אשורי בהליכותיך וידי תשוקתי באמרתך
וכאב בנו ירצה רצה לנחותי שוקט ובוטח לאדמתך
גם שם היה עמי ברוב חסדך קרוב בכל קראי לעזרתך
מנדיל ישועתי להראותני שובה בנויה עם מעון ביתך
כימי היותה נוף משוש הארץ זבת חלב ודבש נעימותך
ובכן לשוני תהגה צדקך תמיד ופי יניד תהלתך
ובסוד ישרים אז שפתי אפתח לקרוא באזניהם עלילותיך
איך לא בצדקתי ויושר לבי רבה ונפלאת לי אמונתך
רק באשר רחום וחנון אתה מרבה לכל חוטא מחילותיך
רופא לכל בשר ומפליא לעשות עם כל מקודשי קדושתך
אז קל מהרה נאמני ארץ ישתוקקו לאור ביפעתך
גם יעזוב רשע אזי את דרכו ובתחנון יצעק לעומתך
אנא ה׳ כי אני עבדך אשמור דרכיך ומשמרתך

* *
*

שמע קולי ברוב חסדך אלקי לכפר את פשעי ועוני
ומלא נא לבבי אחריך לדבקה בך בכל און רעיוני
ואל ארצך נחני נא בשלום מחוז חפצי אשר בו מעוני
ושם כי תעמוד רגלי במישור במקהלים אברכך ה׳

ספר

מצרף לכסף:

המתיחם לחבור מאור עינים אשר לי אני עזריה מן האדומים
מנמתו לבטל השנות שכתבו על חלק ימי עולם. ועם זה השתרנו
עיוניים עקריים לבאור וקיום דברי חז"ל. והשנות על קצת האחרוני'
נוחי
נפש ובעקבותיו
תשובות י"ג שאלות
מתיחסות לחשבון העבור הנהוג כיום אצלנו. גם במתקוממינו
הקראים שחיקי טמיא
בקצת מקומות
אתקוטט
לאשר דברי חבמינו אשר עכ"פ לעולם כבוד ינחלו. ואת כל אלה
ידי עשתה כהיא דר' עקיבא פרק יוצא דופן לחדד את התלמידים
בדברים נאותים אשר האמנתי כי גם חכם ישמעם ויוסף לקח.

[כפי שהעתיקו החכם ר' דוב גאלדבערג
מאת כ"י המחבר הנמצא באוקספורד]
Mich. 308, Bodleian Library
עם כל הטעות אשר טעה המעתיק

מתנת חנם.

אמר צבי בן יחזקאל הספר הזה מצרף לכסף נעתק ביד ר' דוב גאלדבערג בשבתו בעיר אוקספארד מתוך כתב יד המחבר עצמו. והמעתיק הזה הבטיחני כי אחרי כלות מלאכתו הזר ושנה לבדוק במעש' העתקתו בהשוותו אותה עוד פעם עם גוף הכ"י, ותקן כלו כראוי. נוסף לזה, שלהתי אליו העלים שרם עלותם על מזבח הדפוס, להגיה אותם עוד פעם שלישית לפי גוף הספר. ואחרי השיבו אותם אלי נדפסו כלם. אמנם להיותי אז דואג מאד, אם באמונה העתיק דבר המחבר, כי במקומות אין מספר לא יכולתי הבין את דבריו, ויהיו לי לספר התום. ירדתי בעצמי אוקספורדה, ואשים עיני על גוף הספר. ולדאבון נפשי מצאתי כי כל הס"ד עמודים הושחתו עד מאד, מעוות לא יוכל לתקן. עד כי עלה בהם מספר הטעות עד שש מאות ושששים ושש ה! ע"כ גזרתי לתת אותם מתנת חנם. למען הראות לעיני משכילי עמנו, עד כמה יכשלו בני אדם. ואפשר מאד כי כמו ר"ד הנז' שגו פליליה רבים מן מעתיקי ספרים ישנים.

ספר

מצרף לכסף:

המתיחס לחבור מאור עינים אשר לי אני עזריה מן האדומים
מנמתו לבטל השנות שכתבו על חלק ימי עולם. ועם זה השתרנו
עיוניים עקריים לבאור וקיום דברי חז"ל. והשגות על קצת האחרוני'
נוחי
נפש ובעקבותיו
תשובות י"נ שאלות
מתיחסות לחשבון העבור הנהוג כיום אצלנו. גם במתקוממינו
הקראים שחיקי טמיא
בקצת מקומות
אתקוטט
לאשר דברי חכמינו אשר עכ"פ לעולם כבוד ינחלו. ואת כל אלה
ידי עשתה כהחיא דר' עקיבא פרק יוצא דופן לחדד את התלמידים
בדברים נאותים אשר האמנתי כי גם חכם ישמעם ויוסף לקח.

[כפי שהעתיקו החכם ר' דוב גאלדבערג
מאת כ"י המחבר הנמצא באוקספורד]
Mich. 308, Bodleian Library
עם כל הטעות אשר טעה המעתיק

מתנת חנם.

אמר צבי בן יחזקאל הספר הזה מצרף לכסף נעתק ביד ר' דוב גאלדבערג בשבתו בעיר אוקספארד מתוך כתב יד המחבר עצמו. והמעתיק הזה הבטיחני כי אחרי כלות מלאכתו חזר ושנה לבדוק במעש' העתקתו בהשוותו אותה עוד פעם עם גוף הכ"י, ותקן כלו כראוי. נוסף לזה, שלחתי אליו העלים שרם עלותם על מזבח הדפוס, להגיה אותם עוד פעם שלישית לפי גוף הספר. ואחרי השיבו אותם אלי נדפסו כלם. אמנם להיותי אז דואג מאד, אם באמונה העתיק דברי המחבר, כי במקומות אין מכספר לא יכולתי הבין את דבריו, ויהיו לי לספר החתום. ירדתי בעצמי אוקספורדה, ואשים עיני על גוף הספר. ולאבון נפשי מיצאתי כי כל הס"ד עמודים הושחתו עד מאד, מעוות לא יוכל לתקן. עד כי עלה בהם מכספר המיעות עד שש מאות וששים ושש ה! ע"כ גזרתי לתת אותם מתנת חנם. למען הראות לעיני משכילי עמנו, עד כמה יכשלו בני אדם. אפשר מאד כי כמו ר"ד הנו' שנו פליליה רבים מן מעתיקי ספרים ישנים.

לדוגמא אשים לפניך קורא נעים ששים וששה מן הטעות אשר טעה ר׳ דוב. והשש מאות עזבתי.

והנה ברך אברך את יוצרי כי עזרני לתקן את כל הספר במהדורא חדשה. וכל קורא משכיל יוכל להשוות שני הדפוסים וימצא ההבדל שביניהם.

סימן ∴ הוא להורות על מספר השורות אחורנית.

צד	שורה	טעות	תקון
2	3	במריבת חסד	באהבת חסד
	13∴	לכתוב	לכפול
	11∴	מהביאם	מהביאני
3	9 ∴	שבא כבר הדרשה	והבא כבר הדר
	7 ∴	זרות	זכות [ביה
5	15	על הפסח	אל הפסח
6	5 ∴	בדברים	בהכרח
7	14	וגבול התורה	וגבול היצירה
8	5	בשנת תמ״ח	בשנת בתמ״ח
	7	וראה לו בפרטי	כנראה לו בפרוש
10	3	מן לבבו	את לבבו
11	2 ∴	ששים וששה	ששים ושנים
	1 ∴	קל״ז שנים	תל״ז שנים
12	16∴	הששה עשה	השניה עשה
15	9	בהגה׳ לחש׳ פרס	למלכות פרס
16	15	היה יוצא בסיני	היה אצלו מסיני
17	7 ∴	ואך תתרץ	איך תתרץ
		וכי למשך	וכי למשל
18	13∴	הרבה	הרבה סכומו
	2 ∴	נחנו אין	נחש אין
20	13∴	יום ויום נושרים	יום ויום ספריה׳ [נושרים
	8 ∴	שיכונו התורה	שיבוא בתורה
22	13	להתלונן	למחלוקת
23	19	רבינו	רבינו תם
	13∴	יודע	יודה
24	17	בהגה׳ מן חברים	בין חברים
	19∴	ושפתים ישיג	ישיק
	17∴	חכם לב	חכם לב הקורא
	11∴	מתחלבנים	מתחלפים
	3 ∴	כ״כ	בם
25	19	בהגהה רא״ש	הר״ם ראש
26	1	ומנהגנו	הואיל ומנהגנו
27	16	בתקופת	בחקות

צד	שורה	טעות	תקון
28	1 ∴	אלי	אולי
29	2	שזכרנו	שיכתבו
	14∴	כ״ט י״ב תשצ״ג	קבוע
31	7 ∴	כיצד מברכין	כיצד מעברין
32	1	המאמין	הממאן
	2	ויגרש	ויקדש
	1 ∴	ועיין ממש	ועין אנושי
39	20∴	הנהוג לא	הנהוג לנו
45	14∴	סך החלוף	סך החלקים
48	12∴	ומאחר	ונאמר
49	12∴	הנה בחסד עליון	הנה כח הקביעו׳ בחסד עליון
50	11∴	אחרונים הה	אחרונים ההמה
	1 ∴	תקוניו	חוקותיו
51	7 ∴	יצרף	יצדקו
	6 ∴	השנה	השוה
	4 ∴	אחריש	אחדל
53	3	לעמקם	לעומתם
	5	החש׳	התעבר
55	8	לנו	לא
	17	תתפש	תתפשר
	20	לבי	לפי
	20∴	מהסס	מחסם
56	8	מתאימות	מקויימות
	20∴	לשמר	לומר
	6 ∴	והירות כההיא	והירו׳ העם כהחי׳
	3 ∴	עשיית הפתח	עסת הפסח
59	3 ∴	זמן	זאת
60	1	איסורות	יסודות
	3	במאוד	כאמור
	6	בפרט בהגהה	בפרוש
	18	כדרש ילקוט	כדריש לקיש
62	8	לתופרות	לתוכחת
	10	האומר	האחר

תכונת הספר

הנה ראיתי כי טוב להבדיל החבור הזה לשני מאמרים, וכל מאמר לפרקים, וכל פרק יהיו על מצחו תמיד פרטי כוונותינו באופן שיודעו על נקלה בלי הקדים פה עליהם לחן, אפס ההשגות שנמצאו בם על קצת האחרונים בחרתי להורות מעכשו באצבע על מקום תחנותם, אולי יחם לבב המשכיל, גם ברכות יעבזה, בקנאו את קנאתו להגן על כל אחת מהנה:

במאמר שני פ"א, השגה על הסמ"ג, ואחרת על הגאון קארו, ואחרת על החכם כוזרי, ואחרת על רמב"ם, ובהגהה השנית אחרת על הרר"א הנש א, זכר צדיקים לברכה: ובהגהה הראשונה תוכחה לקראים (שם רשעים ירקב) מכחישי קבלת רבותינו:

בפ"ב השגה על הנשיא וסמ"ג, והחכם ן' שועיף, ואחרת על בעלי התוספת ז"ל:

בפ"ג השגה על בעל השורים ומהרר"י קארו.

בפ"ו השגה על הר"ר לוי ן' חביב:

בפ"ח השגה על החכם בעל העקדה, ותוכחה לקראי ישוחש מארץ חיים.

בפ"ט קיום השגה קדומה על רמב"ם ובעל עקדה, והחדוש על בעל העקדה שניה לה, ובהגהה השגה על הרר"א הנשיא.

בפ"ב סימן ז' השגות על החכם ישראלי בעל יסוד עולם, ותוכחה לקראי שחיק בסיא, ובסימן י"ג השגה על רבינו האי: ואחרת על רבינו חננאל נוחם עדן.

בפ"ג סימן ב': השגה על החכם קארו, ואחרת סימן ו' על הגאון רבינו סעדיה, ואחרת על הרמב"ן, ואחרת בסימן ז' על החכם מזרחי, ואחרת בהגה' על הגאון קארו, ואחרת על הרר"ם מכולימולה, ושם בהגה' הנז' תמצא עיון על אמרם ז"ל בקצת דברים שהם הל"מ, ובסימן י"ד עיון אחד על מאמר נמצא להם בפירוש דבר יחזקאל, ובתשובות י"ג השאלות סימן ה' עיון אחר על הקבלה האמתית של רבן גמליאל במדת החדש הירחי, ובסימן י"ב עיון אחר בענין פסח הזקיהו, אשר גם באלה יבינו המשכילים אם דברי יישיבו. ובתשובות הנזכרות נמצאו כמו כן תוכחות לקראים נפשם ברעה תחמוגן סי' ח' וסי' י"ג:

ובמאמר הראשון פ"א יש זכרון עשר קושיות לצד אחד מצדי הדרוש: אשר בפי"ג מאמר שני תמצא היתר כלן, ובמאמר שני פי"ב נקבצו חמש עשרה קושיות לצד הסותר יוצאות מן הפרקים הקודמים שהן מלמדות וכות על הצד הקיים אצלנו: וכהם ככל פרטי מנות הפרקים אשר להשרה אל הקורא כמדובר דהכם בראשם נתתי. כל היד המרבה לבדוק באמתתם הרי זו משובחת:

עזרנו בשם ה' עושה שמים וארץ

אמר הצעיר עוריה מן האדומים אודה ד' בכל לבב כי עדני חי לרצונו ית' . קמו בעלי החצים גבורי כח מגאוני דורינו לירות במריבת הסר שנה ושלש לעמת דרוש ימי עולם הנכלל בהבורי מאור עינים אשר זה כארבע שנים הוא ברחמיו זכני להוציאו החוצה , ראש מסיבי בתום ויושר היה מהר"ם פרווינצאלי איש מולדתי מן טובה אשר השגת מעלתו עם תשובותי בצדם כבר נדפסו בשולי הספר , ואחריו יצא הר"ר יצחק פנצי איש פיסארו הרשום ביידעי בינה לעתים על כל המתיחס לסדור לחזות הכנסת ' הוא נער חצנו וכליותיו השתונן להשיג עלי בדרוש הנו' , אם בי"ג שאלות אשר יחר לי אם באנרת תלונה אשר כלאחר יד פרסם אותה לקצת מאהביו , ואני לא יכולתי לראותה עד הגיעי לידו את תשובותי על שאלותיו הנזכרות במכתב קראתיהו צדק עולמים אשר ברוך אלקים עם כי מדי דברי בו לא שמעתי את תלונתו הנזכרת הנה טבע האמת ומשך הדברים הניעוני לכלול בו מבטולה מה שיספיק למשכילים הרואים את דברינו אלה עומת אלה . ושלישית על כלו הוא פנצי מלא עוד את ידו נגדי בקונטרס קראו מאוני צדק שהזר בו על הראשונות של תלונתו הנזכרת עם דברים נוספים כמדומה שיבטל או יחלש את תשובותי החנה , על כל זה אמרתי טוב להודות לאלקי חסדי שנהיה כלו עוד מלה בלשוני כמדומה שהוא ית' הסיתם בי למען יתבררו ויתלבנו דברי ביותר , אשר על כן ירח מנחה וגם כי יתנו בעמינו במותם עוד נשמתי בי דין הניין לי ועם לויח חן עזרו הטוב בשמח' לבב אצא לקראת נשק על דעת כי מלכי רבנן שכלים נבדלים מהפעלות ומופשטים מכל צורה קודמת לאפוקי כל זולתם אשר פסלתים לדין זה בשני מפרקי הספר יוכיחו וישפטו הם על כל אשר ימצא שם בדק באופן כי עד צדק ישוב משפט כאשר אהבתי . ואמנה בשומי את פני לדבר הזה זר אצלי מעשהו של איש ריבי הנו' כי נפרצו השגותיו במלואם לא השתרגו עלו בקנה אחד שאוכל לעבור בהם על הסדר הלא מלבד מה שגרם לי בקונטרסיו הנו' לכתוב בתשובותי דברים הרבה אשר אם ראה אותם בחבורי הנו' כראוי תחלה לכל משיג בדין היה שיחדל מהביאם שנית להפוכי מטרתנו . הנה עוד בבחינת וצרופי י"ג שאלותיו ותלונתו ומאזניו הנו' טרח טרייה להההוא גברא כי בהעלותי כפלי זכרונות רבים לכאן ולכאן מוקדמים בקונטרס זה ומאוחרים בזולתו הלאני וילאה הקורא גם לבו יסכסך על תשובות באנשי צדק '

ובגלל זה אנכי הרואה כי טוב אשר נאחז בקצור ובמה שיביאנו לראות דברים ברורים בסקירא אחת , השיבותי כיום אל לבי כי האמנה עם רבות מופתי השגותיו הלא עיקר כלם והקושב המעויין אשר עליו יסובו כל רביו הנזכרים הנה הוא האשימו אותי על מה שחקרתי אם הסך הנהוג לנו בימי עולם מסודר מקדמונינו לאמתי ודאי או למוסכם על צד היותר טוב לכשיונח מסופק ככל הרשום בספר ויאמר להכות אותי במה שלדעתו חקירה זו היא ח"ו כפירה בדבר שהיא הלכה מסיני ונטיה מן הכתוב על היציאה בתורת אלקינו ומה גם יתהה כי כל המוסיף או גורע אפי' יום אחד בסך הנו' הנו פורץ

גדר הקבישות חזעבור הידוע למועדי י' בהיות סימן בהר"ד הקבוע לשנת תהו יהד נאמנה וכוכב דרך לישראל בקדוש החדשים ומי החג באופן כי אפי' חלק אחד מאותם של תתר"ף לשעה אם ימצא מהיות קדם חצות נוהגים בר"ה אותו היום קודש ואם יגיע לחצות הוה ליה מולד וקן ואין מקדשין עד המחרת כפי הידוע והשני מן הנראה שכל המעלה על לבו להרבות סך השנים יבלע הסימן הנו' ממקומו וכי ימירנו באחר יהיה כל זולת הלקוח למנהל תמורת בהר"ד משגה אותו בדרך לקרוא מועדי ה' שלא במועדם ולא לרצון יהיו חלילה. והנה בהראותנו העמים וחשרים יושבי על מדין באמור את יקר תפארת הקירתנו ושהיא תורנית ונאותה בעצמה הלא כל תומת השגה ותלונה אשר בנה על יסודו הנו' לארץ חפול ותו לא מידי' ובכן להצליח בעזרת שדי חפץ זה בידנו ושיהיה מאמרנו הלז יותר כולל מדרוש ימי עולם הנכתב בספר כי יותרו בו הספיקות שהוסיפו לנו כאמור הנה נא הואלתי לחקר בו שנית על יושר סך השנים הנהוג לנו ליצירה עם גלוי חלקי הסותר וצדי הבעיא כמשפט היינו להודיע מה יקח לבנו אל החיוב ומה אל השלילה ובאיזו תשובה נכריע ובטול כל מודעי ערער אשר יצוירו נגדה כי על כן תארנוהו מצרף לכסף הלא עם זה קוה קוינו שכל הרואה אחר כן את השגותיו כפי מה שהם אשר אמנה לא סרנו גם כן מהרבות פה אליהן חוסיף בקצתן אומץ ימצא שכבר הותרו בטעמים לשבח וכי הוא שגה בהרבה דברים חשבם ליסוד אשר גם תולדותיהם ניוצא בהם אפס ותהו, ועם שכבר נמצא בחבורי דברים הרבה הכפולים גם בזה המאמר הנה משך הכונה היתה נסבתו ולכל הפנים התקבצם שנית עם החדשים האלה לא יהיה רק מחוק לנפש, וע"כ לא יתמיה הקורא אם במקום שהיה ראוי להאריך פעמים רבות יקצר בהעמידנו אותו על הכתוב בספר והוא כדורש אמת לאמתו אל נא יעזוב מזהבונן שם כל דרוש במקומו פן תמלט מידו כונתנו ויזיק אותנו עמו תחת הנכסף להועיל גם לו גם לנו' אך לא נבוש אם מכח מכתבנו זה ישובו קצת דברים הזכורים שם מזוקקים ביותר כי כבר הרהיבונו לזה אנשי השם ז"ל באמרם אינו דומה השונה פרקו מאה פעמים לשונהו מאה ואחת שבא כבר הדרשה בקצת מקומות לשם ולתפארת והנה כל עוד שהמחבר ישמור כונתו הכוללת הלא שגגה אשר יצאה מאתו לראשונה באיזה פרט לא תחשוב לו כי אם זרות בשיבו ממנה וקחתו עמו דברים זולתיים אשר ייטיבו, ובכן אמרתי גם אני מיוב לי כי מיונתי מן המשיגים למען אחכם באהריתי לא לחזור מעיקר כונתי הנראית לי ברורה כשמש ואשר בחיי ראשי הייתי דוגר ממנה אם חשבת'ה תהו. אבל לעמוד כיום על דברים יכונו יוהר אל אמתחה. יען לא כל אדם זוכה להביט מראשית איזה דבר חדש אשר אלקיו יורנו' את כל הצריך כי עד אחרי שלמותו לכל הפץ' אולם פן אוך ההצעות מכאן ואילך יהי אל הקורא לטורח נדגול אל הדרוש בשם אלהינו'

המאמר הראשון

כונת הפרק

הצעת השאלה ופני הראוות אל צד תשובה מדויקה אשר באחריה של דבר אמת נטה כמנה.

פרק א הנה אנחנו היום כפי הספירה הנוהג׳ אצלנו בשנת חמשת אלפי׳ של״ו ליצירה ׳ בקשנו לדעת אם הסך הזה הונח מאת הקדמונים לדבר אשר זרחה עליו שמש צדקה ואמתי בעצמו, או מוסכם בו קצת ספקות לאיזה טעם ? כי לכל הפנים לא יתיחס שום טעות אל היוצא מאתם ז״ל כאשר נודע שהכמתם גדלה על כל שבח. ונברר עם זה אם בהחלות בו ספק מה נפיק מיניה שום פגם בדבר תורני חלילה ׳ ואמנה תועלת המחקר הזה כבר בארנוהו בנ״ש מפרקי הספר.

תשובה עולה על הדעת ׳

לכאורה ׳ נאמר כי האמנה הונח לחשבון צודק אשר עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע וזה לסבות.

ראשונה, שכן תמצא רבותינו בסדר עולם ובמקומות רבים מן הבבלי ירושלמי ומדרשים מונים את השנים מאדם עד יציאת מצרים שני אלפים תמ״ח כסימן הר״ם ז״ל באגרתו לתימן בתמ״ח גאולים ׳ ומקרא מלא הוא כי בשנת ת״פ לגאולה הנו׳ נבנה הבית. אשר לכל דבריהם ז״ל נמשך ת״י שנים ׳ אחריו היה גלות בבל שבעים שנה ׳ ובנין שני עד מנין שטרות ארבעים, אשר כלם עד הנה ג׳ אלפים תמ״ח ׳ וכן אמרו פר״ק דאלילים המשך אלף שנים מגאולת מצרים עד מנין שטרות הנו׳, כפי מה׳שזכרנו על זה באור רש״י ז״ל בפכ״ג מן הספר, והנה מאו והנה [ר״ל מפנין שטרות] אליבא דכ״ע נמשכו אלף תתפ״ח שהם יחד כלם השל״ו כאמור. הרי שהמנין כלו מראש ועד סוף יציב ומהימן ככל הנגלות לנו ולבנינו ׳

שנית, תא חזי מאן גברא רבה בעל ספר הכוזר קא מסהיד מאמר א׳ שאנחנו קבלנו שנות הקדמונים ממשה, דמשמע קבלה על פה ככל יתר המסורת אשר לא ימצא תורני מהרהר אחריו, ושאין במנין הנהוג לנו מהלקות בין שני יהודים מקצה העולם עד קצהו.

שלישית, כי מצאנו מולד בהר״ד היוצא לשנת הזו ממולד וי״ד של יום הששי ליצירה מכוון בצמצום אל כל המולדות אשר היו ממנו והנה כמספר השנים הנוהג בעמנו, וכן אם תחשבם למפרע מן האחרון שבימיך עד ראשון הבריאה תגיע אליו בלי הפרש מאומה. ולזה הוא בהר״ד לבדו הוצב מאת מחשבי העבור לאות ולמופת על אמתת המולדות כלם מעולם ועד נצח, ושתה אם תדמה מספר שנים יתר על הנהוג ואפילו פחות מחדש נמצאת מחלף בשנת תהו סימן בהר״ד לזולתו והפסדת לגמרי אופן העמידה על אמתת מולדות הירח, ומסימני מולדות כוזבים ימשך בלי ספק קביעות החגים שלא בעתם ולא לרצון יהיו חלילה ׳

רביעית ׳ כי כבר נמצא לרבים ונכבדים מחכמינו הגאונים ז״ל כמו שיתבאר עוד בפי״א איך החשבון שאנו מחשבין היום לקביעות החדשים והחגים סודר למשה

רבינו ולזה גם סימן בהר"ד הזהה לו לראש וכן סדר השנים המסנים אלו נמצא מסיני במסורה כ"ש כי בשנם תראה ר' אליעזר ור' יהושע ע"ק רד"ה תולקים אם בניסן או בתשרי נברא השלם הלא ימצא לשנידם מולד בהר"ד לחשרי של תהו, כי לר' אליעזר אם החסר ד"ה תתע"ו ממולד וי"ד הנו' יצא לאשתקד בהר"ד י' ולר"י ג"כ כי תחסר ג"ד הל"ה שהוא יתרון ששה חדשים מד"ס תרמ"ב שהיה מולד ניסן תגיע כמו כן למסרע אל בהר"ד של תשרי הנו', ועם כי סימן בהר"ד לא הזכר מהכמינו בשום מקום הלא בהתאמת בשביעי מפרקי ר' אליעזר סי' כמי"ב תשצ"ג המקובל מרבן גמליאל והוא בהר"ד צודק על פי דרכו נמצא כי שני הסימנים הנו' יחדו התקבלו אצל רבותינו.

חמישית, שכל ישראל במוסף ר"ה אומרים היום הרת עולם זה היום תהלת מעשיך, אשר עם זה יתירון יגידון כי בחשרי נברא העולם, היינו יום הששי שבו נברא אדם היה בר"ח תשרי, כי הבריאה החלה בב"ה לאלול כדברי ר' אליעזר, ובבן יצמיח כי כל מספר שנים אשר תמנה למפרע יסוד מולדו הראשון ביום ו', כי בלאו הכי נמצאת כופר בדברי רבותינו ומסכתך ג"כ מן הכתובים במעשה בראשית, ולא עוד אלא שהמנין המדומה ההוא צריך שיהיה כולל מהגזורים שלמים לא מקוטעים באופן כי יום הששי הנו' יהי ג"כ ראש מהזור, דבלאו הכי השבון האביב על הפסח והאסיף אל חג הסכות לא יבוא בסדר, והמה כל הנוסחה מאומה מסך השנים המדוג לנו לא ימצא מולדו האחרון של איזה מספר שנים נופל בשום פנים אל יום ו' לא לר"ה ולא לראש מהזור בלתי אם תביא ראיה על היות ההוספת הדוא שמנה מחזורים שלמים שהם קנ"ב שנים לא פחות ולא יותר.

ששית, כי לבד מן הדרישות הנזכרות אשר פרצים תצאנה אשה נגדה בימי הקביעות המסודר לבני גלותנו הלא כפי מה שזכר הר"ר בחיי בפרושו על פרש' החדש ופסוק מימים ימימה בשם הגאון רבינו הנגאל, גם בזמן הסנהדרין שהיו מקדשים ע"פ הראיה היו מחויבים להשוב את החשבון המדוג לנו, ואם כן הכרח הוא לאמר התקבלו להם מסיני על סך השנים וסדרי המולדות ככל העשוי אצלנו, והבא להוסיף שנים כאמור נמצא פוגם גם כל מה שקדשו מסיני ועד עתה.

שביעית, כי אפילו תאמר שלא מסיני בא העבור לידינו הלא בהמצאו והמסרו לנו מגביאי הדורות הרי יתקבל אצלנו לגמרי כדבר תורה עצמה, וכבר כתב החכם כתורי מאמר ב' סימן ס' ומאמר ד' סימן כ"ב שהעיקר המקובל על מולדות הירח נתלה בנבואה, וראב"ע פר' אמור כתב ת"ל חכמינו השתיקו לנו שנסמוך על העבור בגלות וכן קבלנו מפי גביאים ולא נוכל לעשות דבר טוב ממנו.

שמינית, יונח שתדע באמת כפי הקבלה הנכונה של ר"ג כי בין כל מולד ומולד יש כמי"ב תשצ"ג באופן שתוכל מן המולד האחד לעמוד על רגע כל העוברים והתדידים אפילו לשנוה אין מספר, אך בלי הקבלה היוצאת מן הנבואה תתהלל למצוא אמתת המולד האחד הדוא אשר קצרה בזה יד ההכמה האנושית כלה, עד כי האלקי בעל ספר הכוזר בהציעו את שבה התורה על פה כתב ז"ל, מן המופלא שבה העבור על העקר המקובל מבית דוד מן הקושה הלבנה אשר לא נשתנה מכמה אלפים ומאות שנים, וכבר נשתנו קבועי הקובעים מיון וולתם והוצרך בהם לתקון ותוספת אחר מאה שנה ווה נשאר על אמרתו מפני שהוא נתלה בנבואה, ואלו היה נכנס בו שום השתנות מחלק (בדפוס שינוי בחלק) אחד בעקר היה היום הזה [נורם] הפסד גדול לריחק מה שיהיה בין המולד והראיה, (כתורי מאמר ב' סימן ס').

תשיעית . אם אתה מוסיף או גורע שום סך שנים על הנהוג באומתנו נמצאת אומר שטעו רבים ונכבדים תנאים אמוראים וגאונים . ובכלל עולה הנך קובע לשגגה הגוי וכלו ובדבר שנכתב עליהם רק עם חכם ונבון וגו' .

עשיריית . כי הספק אשר שמת בספרך על משך בית ראשון הנו ח"ו פוגם בפרש את דבר הנביא יחזקאל שאמר ראש פרשה מ' כי בכ"ה שנה לגלות יויכין היתה שנת י"ד אחרי שהוכתה העיר וראש השנה בעשור לחדש , היינו בהכרה שנת יובל . כדברם ז"ל פ"ג דערכין ושלהי זבחים הלקח מסדר עולם פי"א . איתהו ר"ה שהוא בעשור זה י"ה של יובל . ובכן ימצא שהחרבן היה בשנת שלשים ושש ליובל הי"ז אשר ספורתם לפי הוכחת רבותינו בשלשת הפרקים הנו' התחילה אחר י"ד השנים של כבוש הארץ וחלוקה , כמבואר ג"כ הכל בהר"ם ז"ל פ"י מה' שמטה כי לדבריך י"ד שנים אחר שהוכתה העיר לא היתה שנת יובל הואיל ולא בשנת הל"ו ליובל הוכתה , גם בכבוש וחלוק הנו' ימצא בסך השנים פחות או יותר מן הי"ד שזכרנו , והנה בהמצא הערער אשר שמת במשך בית ראשון שוא ודבר כזב הלא יקל ללמד בסתם ובלי הוכחה אחרת כי גם כל מה שנסתפקת בענין גאולת מצרים ומשך בית שני הוא אפס ותהו .

הנה שמענו עד כה הקושיות אשר קצתם לקטתי מדברי בעל הריב וקצתם הוספתי גם הרחבתי להשמעות אונים . והנה מעתה אודיעך קורא נעים כי היתר כלם על הסדר תמצאנו לפניך מאמר ב' פי"ג . ואך אם רחוק יראה בינך לבינו הלא פרקי אלו אשר בתוך יעבורון לאט לך כאני שיח על מי מנוחות וכעגלות צב לרוח היום יובילוך עד הגבול בלי תרגו עליך הדרך' כי המה לדעתי ישעשעו נפשך . ובכן בעזרת שדי נבינה נרדפה את מגמתנו .

בונת הפרק . הוכחות וראיות לזכות הצד הפותר .

פרק ב . ואפס לאידך גיסא נאמר כי האמנה הכמינו לא הניחוהו בחשנון אשר ודאי יצדק להם בעצמו , שהרי לא בלבד נראהו מסופק בחלקים רבים אצל הרבה מן האחרונים ז"ל אשר הוסיפו על הנמנה בהם לרבותינו כמו שיתבאר , אבל מצאנום ג"כ הם ז"ל עצמם מוסיפים באיזה חלק מהם מהכרח הכתובים שנים מה על הסך אשר להמשיך אחר מנהג שכבר הונח לאיזו בחינה בלתי נותנת אמתו מנוחה פחות הימנו , ואחרי שהם ז"ל וכן האחרונים הנו' עם הרביתם בפרטים הנו' הנם מודים ביתר החלקים שאין לגרוע מהמה באופן שלא נוכל לשים היתרון אשר כאן ממלא החסרון ההוא עד ישוב הסך הכולל שוה . נמצא אפוא שהמספר הכולל יעדיף על אותו שנמנה מצד המנהג הנו' בדברים , ובכן יתאמת שאין עליו קבלה על פה מסיני כי לא יעוז אנוש מיראי ה' וחושבי שמו לחלוק על שום דבר מתיחס לה . והנה תראה כי בעלי ס"ע שאתריו נמשכו רבותינו כמו שיתבאר בקצת פרקי המאמר השני שהדל להוכיח אמתי מספריו הפרטיים עד זמן מה מן הכתובים , וכפי אשר לנו נמנעו האחרונים מחלוק עליו בהרבה דברים מתיחסים להבנה כתבי הקדש זולת הדרוש הזה כמו

שהוכחנו בספר פי"ד, כן מצאנום חולקים באלה • אשר ע"כ בעל השב האפוד סוף סכ"ו אחרי המיחו גבולי זמנים רבים הנכללים בסך הנהוג לנו כתב ז"ל כל התארוכים (מלה שרבית מזרה גבולי זמנים) הכתובים בפרק זה התבארו בס"ע מן הכתובים לפי דעת המחבר אחרו, ע"כ, כ"ש באיזה חלק מן הסך אשר אין בכתובים זכר ממנו, כמו שהאמר מראשית בית שני עד המנין לשטרות שלא פרה מאליו המחלוקת •

ולהרחבת הדבור אומר שאם המספר הנהוג לנו ראינוהו מזרגש מעת משה והנביאים אף כי המסורת התומה בלי התודע מעמיו והתגלות משפט פרטיו ואיך כל חלק חלק ממנו אחד באחד יגשו, אין ספק כי לא ימלא לב אדם משלנו לדרוש ולתור נכל הכמה מה זה בידינו, בשכבר נודע כי הקח התורה אם בכתב ואם על פה אין לך רשות להדדר אחריהם • אמנה לא כן הדבר, כי כמו שהראנו בכ"ה מפרקי הספר הקדמונים כלם ממתן תורה עד רוב הזמן שעבר מגלותנו זה יחסו ספיתם מההתלות שונות אין גם אחת מהנה ליציאה אבל ליציאת מצרים לבנין הבית להרבנו למלכי אומות מדייש ובורש למלכות יון ומנין שטרות אשר גם בימי הגאונים ורמב"ם היו מונים אחרו, וגבול התורה מעולם לא נזכר רק בגלותנו זה משנים מה והנה, לקח מסגנון ר' יוסי בפרקיו אשר בחכמינו הוא יצא ראשונה למנות השנים מאדם ועד נח והאבות וגאולת מצרים ובנין שלמה וזמן המלכים לגלות בבל בעשות לו סמיכות בפי דעתו מספורי הכתובים בקורות הימים להראות כי הוא ישפוט סדרי תבל בצדק • ואפס להיות קצת הכתובים סובלים כונות מתחלפות ודבריו היו בפלילה כאמור לא במסורת נמצאו בהם נגדו סברות מתחלפות בפי סגולתם הידועה כי דעות הרבה להרבה בני אדם וכן מראשית בנין שני עד המנין לשטרות אשר סך השנים מיוסד מכל קורות מלכי פרס ומספר הכהנים הגדולים שהיו מאז עד מלכות יוני' ומנין שטרות הנו' נמצא הפרדה רבה בינו ובין רבי' אחרונו חכמינו כמו שהראיתי בקצת פרקי הספר ויזכר עוד בזה לפנינו • אשר ע"כ אין לתמוה אם ההגבלה הזאת ליצירה תדומה מסופקת • בשגם אמנה מן הזמן לשטרות הנו' והנה סך השנים ברור ומקויים לכ"ע, ולא השהדל ר' יוסי או כל סופר משלנו זולתו לבקש עליו ראיה • הן כי בכתבי הקדש איננה, הן להיות הדבר בלתי צריך לפדות כי כן ישראלים נצרים וסופרי יתר האומות • כלם דבריהם אחדים בסך האלף תתפ"ח שנים אשר אנו מונים לו כיום בלוחותינו, הלא כן תמצא בסדר תנאים ואמוראים לרבינו יוסף טוב עלם ז"ל מבריתו של עולם יש לנו היום ד' אלפים תרמ"ז, ולמנין שטרות אלף קצ"ח, ע"כ, הוסף אהה תרפ"ח שנים לזה ולזה נמצאו של"ו לפ"ק • ולשטרות אשר אנו מבקשים אלף תתפ"ח כמו שזכרנו • וכן יתברר מתשובת רב שרירא גאון לק"ק קירואן על שלשלת הקבלה אשר היא נדפסת מקרוב בקצה ספר יחסין הגלה לנו מן העיר הקדושה קוסטנטינה, וכמו כן מראשית ספר הכריתות לרבינו שמשון מקינן, גם מכמת מקומות לרמב"ם בידו החזקה ובפרט ה' ק"ה פ"יא, כי האמנה כל הדעות בזה משולבות אשה אל אחותה, והיה כל מבקש הצעת החשבון כלו לפי דעת ס"ע הנו' מאדם ועד לשטרות יקח לפניו ס"ע זומא אשר כפי הנראה מראשית חובר מאחד הגאונים, וחשובת הר"ר לוי ן' חביב בדבר השמיטה סי' מ"ג כי שם שרך לפי הקוראים שלחן לא בהדש אשר בדא מלבו, אבל בדעת נמשך מדברי ס"ע לרבותינו•

והנה לאשור וקיום הדברים האלה אתה עתה בריך ה' עמוד קורא משכיל והתבונן כי בשלשה מקומות בפרש מהלכי הסד הכולל אשר בעל ס"ע דמה להוכיחם מן הכתובים

יצאו עליו עסיקין ומשימי עלילות דברים וכלם בגזרה שוה ולדבר יציב ונכון יאמרו להוסיף ולא לגרוע, הלא המה האדירים אשר זכרתי בפרקי ימי שלם ביחוד בל"ה מן הספר, אשר אמנה לא אהדל גם עתה לפי משך הדברים מנגוע בהם עם קצה באור והוספת, וזה כי הגאון ר"ח וכן החכם דון יצחק אמרו כי סך ארבע מאות השנה האמור במראת הבחרים החל מלדת יצחק ונשלם בשנת המ"ח, ואפס מחטאת ישראל במצרים כמבואר בנבואת יחזקאל נשתהו שם עד סך שלשים השנה האמור בפר' בא ומושב וגו' ח"ל שנה · ורמב"ן ז"ל גם הוא מזה הדעת ודאה לו בפרשי הכתוב הנז', אשר מתחלה בהגיהו את באור רש"י וכר את דבר ס"ע שסך הת"ל החל מהיות אברם בן שבעים, והוא אחר כן בבחינת הפשט נשה ממנו אל אחד משני דרכים, אם שארבע המאות החלו מלדת יצחק והשלשים נוספו אחר כן בעונות ישראל במצרים כאמור, שכן על חטא המרגלים נשתהו במדבר ארבעים שנה, מהלאה ליעד ודור רביעי וגו' · ופרש כי לפי זה סך רד"ו השנים נמשך למאתים וארבעים, ושזה התוספת נרמז גם הוא לאברהם בדבר ודור רביעי וגו', כלומר לבד הארבע המאות שאמרתי, עוד נשתהו עד הדור הרביעי, או שכל סך הת"ל החל ממראת הבחרים אשר כבר מראשית דבריו שם באר שהיתה לא בהיות אברם בן שבעים רק ימים רבים אחרי צאתו מחרן בן ע"ה, וכי לפי זה סך הרד"ו לא נתארך כי אם למאתים ועשרים או קרוב. כי אלו העשר שנים יותר מרד"ו הם לדעתו קברץ החמש שנים הראויות להחשב אחרי השבעים · והימים הרבים שאמר התאחר מראת הבתרים לע"ה השנים אשר נזכרו · ובאר כי לכל אחד משני אלו הדרכים אם הרמז במלת רד"ו היה מסורת בידם יפורש על יורדי מצרים עם יעקב מהלאה לי"ז השנים שהיה במצרים שתוכלנה א"כ לעלות גם עד סך רכ"ז · כי לא בכל זאת ימנע התארך הזמן לגלות אם שלשים השנה אם העשר · ואני אעשה לו עזר בדרכו הראשון הנז' מדבר עדיות פ"ק כי לענין אמרם ז"ל שאין הקציץ נחשבים לפניו ית' במספר שנים רק במספר דורות כמו שזכרנו ג"כ במ"ג מפרקי הספר בארו ז"ל ואמרו אע"פי שכתוב ועבו אותם ה'

שנה פרש אחר כן ודור רביעי ישובו הנה, הרי שדבור ודור רביעי יסבול כדברי רמב"ן היותו רומז אל זמן מה נוסף על ת' השנים שנזכרו, והנה שם בפרשת בא הכריע את דרכו השני על הראשון ובאמת מן הכתוב שלקח את הגר ונולד ישמעאל מקץ עשר שנים לשבתו בארץ וי"ג שנות ישמעאל בהיות אביו בן ק' אפשר שהגיה את דבריו ז"ל שהעשר אשר זכר להוספת על רד"ו לא היו רק שש או שבע · אפס לכל הפני כלל זה מדעתו בידנו כי החשבון אשר בעל ס"ע אמר החילו משבעים לאבר' באופן כי כל סך הת"ל נשלם בשנת ב' המ"ח, הוא רמב"ן אמ' בפרוש כי לפחות ההחיל כמו עשר שנים אח"כ, וכי לפי זה סך הרד"ו נמשך למאתים ועשרים

הג"ה. לא אחדל מדבר אלוף קורא משכיל כי הוא רמב"ן בתחלת השגותיו על הר"ם עקר א' כתב לענין מה ז"ל, ת"ל השנים החלו פעת צאת אברהם מכנען בפעם הראשונה דאודא בהא לטעמיה של ס"ע פ"ק, כי מראת הבחרים חזתה לו בכנען בן שבעים שנה. שאו יצא מאור כשדים ובא לה, ולאיזו סבה ירד מכנה לחרן ושהה חמש שנים וחזר אליה. באופן שזה צאתו מכנה פעם ראשונה אשר זכר הניח ודאי שלא כדרכיו האמורים כי אם אליבא דס"ע, פ"ם דבריו אלה לא יבטלו את הנמצא לו בפרוש התורה מוכרח מפשטי הכתובים, ומה שתראה לפנינו קריב לתחלת פ"נ על הקמחי כי עם הנידו בהחלט את דעתו נגד הדרש של אחד דבר בפקופו לא בכל זאת ימנע מדרוש אותו ביותר הפקומות כן תאמר בענין זה על רמב"ן · ובפרט כי שם בהשגות דבריו הנם מסכים [בכ"י מכים] לו אל נכון. הלא אנשי תבונה האלה אם בסודם לא האפינו את דעתם העצמי כעת לא השמיעוה אליט.

או קרוב, ואחרי היות קץ הרד"ו וקץ בתמ"ח נשלם יחד נמצא כי בהוסיפך עשר שנים באחור חשבון המ"ח ישוב תנ"ח או קרוב בהכרח, ולדברי ר"ח הזן יצחק הנו' ישוב הע"ח, ולדעת כלם כן ירבה וכן יפרוץ הסך הכולל לימי השמים על הארץ, והר"ר משה לבית איש ירושלים העמיד הרבוי הנו' על שמנה שנים, ורשב"ג הגדיל אותו עד המש וארבעים כמו שהתבאר דעת כל אחד מהם בל"ה מפרקי הספר י ולרמבם ז"ל תמצא באגרתו לתימן ברציתו להוכיח כי קץ גלותנו זה אשר לא פורש הוא מסופק מאד מקל וחומר קץ גלות מצרים המדומה למבואר, שכתב ז"ל י דע כי אפילו הקץ אשר התבארה מדתו והוא אמרו ית' וענו אותם ארבע מאות שנה, לא נודעה אמתתו ונפלו בו ספקות לרוב שקצת אנשים יחשבו אותם הארבע מאות שנה מרדת יעקב למצרים י ואחרים מתחלת השיעבד והוא שנת שבעים לרדתו הנו', ואחרים ממראת הנתרים י וכאשר שלמו לה ארבע מאות שנה יצאו ממצרים קצת מישראל קודם עמוד משה כשלשים שנה יען חשבו שכבר תם הקץ, והמצרים הרגו אותם והכבידו העבודה על העם כמו שהודיענו החכמים ז"ל (פרק חלק) ועל זה אמר דוד בני אפרים נושקי רומי קשת וגו' כ"ש אפוא קץ גלותנו וכו', והחכם בעל העקדה בראותו את עצמו נגרך בהגבלת ראשיתם השליך סוף שער ל"ג על ה' יהבו ובכמך המאמר שהק"בה מחשב עת הקץ כתב וז"ל התחילו מיעת הבשורה או מעת זולתו עד שצדק אמרו שהיו במצרים כל הת"ל שנים, הרי שאין מנוס מיהודות המבוכה והמחלוקת במשך גלות מצרים, וכל המשנה ידו להוסיף ולא לגרוע י

נבואה למשכנותיו של בנין ראשון, ראב"ד הלוי והחכמים קמחי, דון יצחק, זולתם אשרו וקיימו המשכו ארבע מאות ושלשים שנה שהן עשרים יותר על סך הארבע מאות ועשר המנוי לרבותינו, כי הם זכרונם לברכה לפי הכרעה בחרו ליסד המנין על שנות מלכי ישראל, והאחרונים האלה יסדוהו על שנות מלכי יהודה כמבואר מאתנו בפל"ה הנו', בשגם ראב"ד הנו' כמו שהבאתי דבריו שם פל"ה אמר כי סך ת"י השנים נשלם להם ז"ל במלוך יהויקים, ושלא מנו את העשרים אשר מאז עד החרבן יען כי מן העת ההיא מלכות יהודה השפל ומשועבד נחשב לאין י וא"כ גם רבותינו לא יכחשו כי שנות הבית כלם היו ת"ל י ומי יודע אם דבר איש האלקים שמחנו כימות עניתנו היה בנבואה או בשגגה שיוצא י כי מספר שנים זה תהי שמיהת הבית כמושב ישראל במצרים לענות נפש, וכן מי יודע אם סך ת"ל השנים אשר עליהם צוה ית' את יחזקאל שש שנים סמוך לחרבן שכב על צדך השמאלי ש"צ יום לשאת יום לשנה את עון ישראל, וארבעים על הימני לשאת את עון יהודה שהם יהד ת"ל, ירמוז גם הוא למספר הזה בשנות הבית, ובפרט בראותנו זה הסך כולל בצמצום שבעים שמטות ויובלים כפי חשבון רש"י פרשת בחקותי, והרד"ק שם יחזקאל ד', ובבר הסכימו המפרשים כלם שכנגדם היו שנות גלות בבל, באמר' בסוף ר"ה למלאת שבעים שנה עד רצתה הארץ את שבתותיה, ואשר מרח הרד"ק שם למנות פרטי השנים של בטול השמטות מיעת השופטים, הלא תראה דבריו אמדנא גרידא בלתי עולים לו בשלמות ובלתי מוכרחים בעצם, גם תקשה עליו הואיל ושנות הדמא בימי השופטים היו אף ליהודה למה לא נמנו כי אם הארבעים אשר על סמך אנדה דמה המשכם בלבד סקצת נ"ה שנות מנשה המכעיס כל ימיו, עד הרבן הבית, אבל התבונן כי סך הארבעים הוא מסוגל אצלו ית' כנראה מגשמי המבול, ויען הלוחות, והתנפל משה על חטאת ישראל, ודבר המרגלים, והמלוקות, וכח אכילה אלידו, ויעוד הפיכת נינוה

וזולת אלה · באופן שאין לחפש מספר הארבעים שנה מצומצמות לחטאת יהודה · ועם התכן ג"כ כי בתחלת הבית בימי שלמה לא חסרו מלקיים איזו שמיטה , הלא מזולת שאף הוא כפי פשט הכתובים עוד מעט החמיץ בהטות נשיו מן לבבו · ירבעם המחטיא בא אחריו תכף , וכן כל המלכים מרעה אל רעה יצאו , אשר ע"כ שלש או ארבע שמטות שידומה העשותם מאז, אפשר התבטלם בחשבון המריבה . אשר בכמה דברים תוריים נראהו בולע את המועט כמו שזכרנו בפ"מ דף קכ"ז · והנה בעדן רתחא נגזר על אודות המרגלים שנה ליום גם על ימי המהלך בנסעם, עם השער מן הראוי שהימים הגורמים אל החטא לא יחשבו , ואדוננו משה אשר ודאי דבר שקר שנא אמר לישראל ממרים הייתם מיום דעתי אתכם , והרי על ים בים סוף בידו מלא לאמר ויאמינו בד' וגו' · מלבד הכתוב לשבחם זכרתי לך חסד נעוריך וגו' · וה' אלקים אמת אמר לשמואל ככל המעשים אשר עשו מיום העלותי אותם ממצרים עד היום הזה ויעזבוני ויעבדו אלהים אחרים , והנה רוח הקדש מעידה ויעבד ישראל את ה' כל ימיו יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע , ומקרא מלא הוא בירמיה ל"ב כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת למן היום אשר בנו אותה עד היום הזה והלא על שנים השומות יוחס לה תאר קריה נאמנה וגו' צדק ילין בה · ורז"ל בב"ר ל"ה לשם ולתהלה על צדקת דורו של חזקיהו אמרו שלא נראתה בו הקשת · כי כל זה משטף קצף מדת הדין אשר עכ"פ אין להרהר אחריה שהיא בתמימות היושר , ואדרבא משכילי עם יודו בבחינה זו לה' חסדו דקים ליה בדזוטר , לבלתי בוא במשפט את עמו שהענישם רק על השנים אשר אמנה בהם ולא מאז הגיעו אל תכלית הישוב והתקין הנכסף לבנות לו בית זבול מכון עולמים , ואשר בגלל זה היה מן הראוי שישמרו ביתרון עוז חקיו ותורותיו , ובפרט על השמטות שהן עדות נאמנה מאתנו על אלקותו והשגחתו על יראיו והיותו לצמיתות אדוני הארץ , ותהי להפך , ומאלה אפוא יצא לנו כי הרבה מסך הת"י יקרב אל השכל מספר הת"ל · אך נשוב לענין חכמי האחרונים המרבים את שנות זה הבית . רלב"ג ז"ל גם הוא בבאורו לספר דניאל הוסיף על הת"י תשע שנים וחצי , שהן לדעתי הקודמות למלכות הושע אשר גם רבותנו בהכרח חשבום נוספות על סך הת"י כפי מה שיתבאר עוד בזה הפרק · ואני לבד מאשר דרך כלל הראיתי דעתם זה בל"ה מפרקי הספר · הנני גם עתה לרווחא דמלתא מבאר את פרטיו ומוכיח שכן הוא אצלם על כרחנו , כי באמת העיון הזה הנו עקרי בנדרש לנו , ובו יתברר כי סכום ת"י השנים המנוי במשך הבית אינו אלא בבחינת שנות המלכות לכל מלך · כי אחרי שהוחל לקרוא הסך בשם הבחינה ההיא לא חשו להחליף את הנהוג מפני בחינה אחרת עם כי צדקה ממנה , אולם הזמן אשר התמצע בין מלכות למלכות , ובפרט תשע השנים שעברו מעת מיתת פקח לראשית ממלכת הושע הקם תחתיו לא נכלל גם אצלם ז"ל בסך הת"י. באופן כי עם המשך להם הסך אחר הנמנה לפי המלכיות עצמם כאמור , הנה הראוי והכרחי בעצמו אף לדעתם הוא שיצרפו אליו גם השנים אשר בינתים , כי האמנה אופני הזמנים ירוצו תמיד ואף בעוד העם נדון ונלחם על המלוכה (אשר זה קרה הרבה בישראל להיות שבט הנוגש בו נע ונד אף ממטה אל מטה כפי מאן דאלים) כנפיהם לא תרפנה והימים לא ישבותו, ועם זה אין מנוס מהודות כי סך השנים ירבה למשך הבית , כ"ש בראותנו שנות מלכי יהודה לעומתם מגיעות למספר הת"ל כדלעילא . ואולם הדבר אשר החילונו בו לברר וללבן כי מיניה

וביה דס"ע התבאר הזכיחו מן הכתובים ככום ת"י השנים למשך המלכות בלבד בלי התבונן על הזמן הנמשך בין מלך למלך שום תשים עתה אליו לבך · הנה שם פ"ז זכר כי שלמה אשר בנה הבית בשנת ארבע למלכו מלך בין הכל ארבעים שנה· נמצאו כי נמשך לו המלכות בשני הבית שלשי' ושש שנים או האמר שלשי' ושבע, כמו שזכרתי בפרק הל"ד בקצה הזריעה קי"א · וירבעם מלך אחריו על ישראל שתים ועשרים שנה ובדב במו שהים, ובשנם הקמחי ו"ל אשר קמדו סולת מנה את אלה של נדב עשר · לא נשים עתה אל דבריו לבנו· ובפ"ז הוא בעל ס"ע כתב כי בעשא מלך כ"ד שנה· אלה שתים, עמרי י"ב · אחאב שתים ועשרים · אחזיה שתים · יהורם שתים עשרה בנראה מלכים ב' ג' ובפי"ב תמצא יהוא מלך עשרים ושמונה, יהואחז שבע עשרה יהואחז שש עשרה, יבעם אחת וארבעים, זכריה ששה חדשים · ובפכ"ב שלום בן יבש חדש · מנחם עשר שנים · פקחיה שתים · פקח עשרים · הושע היינו שנות מלכותו החששי תשע, שהם עד כה רע"ז ושבעה חדשים, אז גלו עשרת השבטים ובו בפרק היתה שנת שש להזקיהו, והוא הזקיהו התבאר שם סוף פכ"ג מן הכתוב מ"ב י"ח שמלך כ"ט שנים, נמצאו אלו אחר גלות הושע כ"ג, ובראש פכ"ד זכר את הכתוב על מנשה שמלך נ"ה שנים · ועל אמון שמלך שתים · ועל יאשיהו שמלך אחת ושלשים, ועל יהואחז שלשה חדשים, ועל יהויקים אחת עשרה שנה, ובפכ"ה זכר את הכתוב ביהויכין שמלך ג' חדשים ועשרה ימים. ובצדקיהו שמלך אחת עשרה שנה שהם יחד קל"ג חצי, ועם הרע"ז ושבעה חדשים הנז' הנם באמת י"ש חדשים יותר על ה"י השנים, אפס נעבור על זה באמרנו כי נגלעו באיזו שנה מניה אשר לא נשלמה, עם כי לדעתי רלב"ג המונה שנות הבית ת"ט חצי השב גם כיהרון הזה חלק ראוי להמנות, כי על התשע הנוספות כיעבדות הושע כמו שיתבאר עתה צרפו את החצי בעבור קצה החדשים שזכרנו. יהי מה עיניך שם בס"ע פרק כ"ב תזזינה את דבריו אלה, אשר מכחם ימצא היותו מרבה שנות הבית על הת"י הנימנין לפי המלכיות שכתבנו, כי הקשה ת"ל, כתיב בשנת י"ב לאחז מלך הושע תשע שנים, אפשר לומר כן והלא הוא מלך משנת ד' לאחז · אלא מה ת"ל תשע למדרו. ע"כ, יען תמצא מלכים ב' י"ז כי האחרונה לפקח הקודם אל הושע היתה רביעית לאחז, ואחרי כי ההשע של מלכות הושע לא התחילו עד י"ב לאחז המולך שש עשרה שנה וסיימו בששית לחזקיהו, הנה בהכרח משנת ארבע לאחז עד שנתו הי"ב שנת נכא המלוכה מישראל, וזה אמת בבחינת היות אז הושע עבר מלך אשור, לא בעל בעמיו חששי, לפיכך לא נמנו בשנות המלוכה תשע השנים או האמר שמנה הראשונות אלו אחרי פקח, זהו המבואר מדברי ס"ע בהין צדק, אשר בדרך הואת בעינה תראה לו ג"כ ראש פכ"ה על הכתוב בתחלת דניאל בשנת שלש ליהויקים בא נבוכדנצר וגו', שהקשה ותרין למרדו בדלעילא, והנך רואה כי מ"מ לענין שנות הבית וכמו כן לענין ימי עולם נמוהם אתה צריך כפי דעתו אשר אחריו תמיד נמשכו רבותינו למנות גם תשע השנים הראשונות להושע, כי מה י' עבד מה לי מלך, וסך ת"י השנים ירבה לפחות כהנה ·

כל זה לענין ביה ראשון, אך נעבור לנו אל ביה שני, מצאנו רלב"ג מאריך ומנו שבע עשרה שנה על הת"כ הנמנות לנו, כי מן הכתובים שבועים ששים ושנים תשוב ונבנתה וגו', ואחרי השבועים ששים ושתה יכרת וגו' עם צרוף חצי השבוע הכתוב בסמוך העלה משך הבית אל קל"ו שנים והצי, וקרוב מהן החכם רזן יצחק גם

רבינו סעדיה וראב"ע בפרושיהם לספר דניאל והר"ז הלוי בפירושו פ"ק דר"ה הואיל ושלשתם כתבו כמו שכתב ג"כ רלב"ג הנז' בפרוש דניאל ב' וי"א ובפרוש עזרא ד' כי כורש דריוש וארתחששתא מלכים נפרדים היו לא שלשתם אחד כדרש רבותינו, ומצאנו ארתחששתא לבדו מולך יתר מל"ב שנים זולת שאר המלכים הנמנים לפרס, בהטרח נמצאו מרבים את סך ל"ד השנים אשר שם בעל ס"ע למלכי פרס בפני הבית, ובבאור כתב רלב"ג בהקדמתו למגלת אסתר וז"ל ארתחש' מלך לכל הפחות ל"ב שנה · ובעזרא ד' על הכתוב ובימי ארתחש' וגו' כתב וז"ל אין לומר כי ארתחששתא הוכור אחר זה בדברי עזרא ו' ונחמיה ב' הוא דריוש שהרי אמר ומטעם כורש ודריוש וארתחש' · גם התיירים הגדולים רש"י ובעל התוס' כמו שהראיתי בי"ח מפרקי הספר יאמינו כי שלשת המלכים הנז' איש מרעהו יפרדו · ואפילו הז"ל עצמם נמצוה · כי מדי השוותם פ"ק דר"ה הנז' אחרית שלשת אלה למרש הוא סיחון הוא עוד הוא בנען שהיו ודאי נפרדין נמצאו מבטלים את דרש ס"ע במלכי פרס הנז' כ"ש בראותנו כי בעל ס"ע עצמו בפ"ל כתב הוא כורש הוא דריוש וכו' כבר הבדיל בפ"ש סיחון מעוד וכנען. גם בפרק הלק אמרו תנא הוא בעור הוא כושן רשעתים הוא לבן הארמי ומה שמו לבן שמו אשר כל דובר אמת בלבבו יאמר שאין הדברים אצלם ז"ל כפשוטן · היפתה לבב אנוש כי עם היות יתר על ה"ק שנים בין לבן לכושן יאמינו שהיו לבשר אחד ורוח אחד לכלם ואם חי ה' יאמרו אכן לשקר נשבעו חלילה להם מרשע אך זה אצלם אם ע"י גלגול הנפשות או באחר מיתר הדרכים שזכרנו בי"ח מפרקי הספר · והוא רש"י ז"ל המקיים בפרוש נחמיה י"ב ששה כ"ג כלם אבות על בנים בין ישוע ושמעון הצדיק התכופים אצל רבותינו כנראה בפ' הל"ו דף קי"ז נמצא גם מזה הצד מרבה את סך ל"ד השנים הנז' כמבואר בפרק הל"ז, כ"ש אם תצרף לזה מה שכתב הר"ם בהקדמת ידו והר"ע נרשנורה על מסכת אבות פ"א וגם ראב"ע בהשגותיו מדי עברו בשתיקה נראה כמודה, כי שמעון הצדיק היה כ"ג אחר עזרא · אשר ראיתם אצלי היא מה ששנינו פ"ג בפרה לענין העשות בין הכל תשע פרות אדומות. הששה עשה עזרא. שלישית ורביעית שמעון הצדיק. וא"כ על ששת הדורות הנז' יש להוסיף גם דורו של עזרא · אשר בלי ספק כמוהו ככלם לא את פושעים קצרי השנים תמנהו · ובהיות מדיני התורה כמו שזכרתי בפ' הל"ו שהבן בכל הגדולות ימלא את מקום אביו · הכרח הוא לפי זה לומר כי ידוע כ"ג הששי לא היו לו בנים · אשר ע"כ עברה הכהונה לעזרא, מה שאמנם אינו נראה מפשטי הכתובים בעזרא הנקרא סופר מהיר, הכהן הסופר, לא כ"ג · והלא כידידיה האלכסנדרי ויוסף בן גוריון הכהן שכתבו היות חניו מבני שמעון הצדיק בנו של ידוע, והנה קיום שלשלת הששה כ"ג אלה מן הכתוב ודברי רש"י הנזכר עם רמז בטול דברי הר"ם וחבריו תמצאנו ג"כ להרר"א זכות סמוך לתחלת ס' יוחסין ראש דף י"א ב' *). ולא יהא אלא כי כמה אשלי רבבי מן העיר הגדולה קוסטנטינה חתמו בשולי הספר לזכותו הלא ימנה בכלל מי שדבריו יבהנו, וכבר השמיעתיך בפ"ד וסוף הל"ז את דברי רש"י בתחלת סדר וארא כי בפרוש הכתובים לא יהוש לדרשות רבותינו, גם לחוק דבריו הנז' ראיתי מקרוב כי רלב"ג בפרושו לספר עזרא ב' י"ב על הפסוקים וישוע הוליד את יויקים וגו' כתב כ"כ וז"ל. כל אלה היו כ"ג דור אחר דור. והנה כל החכמים הנז' דמו להוכיח את דעתם מאמתת כתבי הקדש בלי שיחושו על דברי ס"ע שכן בזולת זה המ[illegible]יחם להבנתם לא

*) דפוס קראקא ראש דף י"נ ב'.

ישאו פנים לזקן כמו שזכרנו למעלה ׳ ויהי לי חדש ראוי להציר עליו . כי לדברי כתם המלמדא פ׳ ר׳ עקיבא . ר׳ יוסי גופיה הנודע מפרק יוצא דופן למחבר ס״ע לא חיים למילי דכתם ליה בס״ע . שכן תמצא שם במחלוקת ר׳ יוסי ורבנן אם נשטה או בשבעה לסיון נתנה תורה דמקשה ת״ש דתניא בס״ע ניסן שבו יצאו וכו׳ קשיא לר׳ יוסי . ומשני אמר לך ר״י הא מני רבנן היא ׳ וכן סוף פ׳ יוצא דופן לענין תרומה תמצא לו כיוצא בזה כמו שזכרתי בפרק מ״ב בקצה היריעה ק״ז ׳ עד כי מהיות זה לי למנהג שידבר בפי דעת החולק תראה כתם גמרא מיתם אותו אליו באמדנא ׳ כ׳ פ״ק דמציעא על אדות מצא שטר כתובה ׳ ופי״א דנדרים לענין נדרי עיניו נפש אמר דילמא רבי יוסי לדבריהם דרבנן קאמר ולית יא סבירא ליה , אשר ע״כ גם במהיחם אל דרושתו מאן לימא לן שלא כתם דבריו לדעת זולת בלתי הסכימו בהם כמו שדמינו ׳

והנה לבד מכל דברי האחרונים הנז׳ מפרשי פשט הכתובים המצא עוד לפנינו פי״ב סי׳ ז׳ אך הרבנים ג״כ תופשי תורת הגמרא מודים בהכרה המשך שנות בית שני לשחות תכ״ט ׳ וכבר ידעת כי אפילו חדש בלבד ימיש את יתד סימני המולדות ממקומה . ועל הכל תתבונן כי כל הראיות האלה שהבאנו מדברי האחרונים הנז׳ הם מלבד כל אשר בפרק הל״ה הוכחנו את רבוי השנים על סך הל״ד שהגבילו ז״ל מבנין הבית עד מלוך אלכסנדר בבחינת מה שספר נחמיה הן על סך הכ״ג הנזכר הן על סך מלכי פרס ומשך זמן כל אחד מהמה . והם ג״כ מלבד כל מה שהעירונו עליו בפרק הל״ט משלשלת צאצאי יכניהו , אשר עוד נוסף על מה שכתבנו שם יאות אצלנו אל המשכיל שיבין בפרט הזה אשר נרגע נראה לנו , והוא שתמצא כי בי״ו דורות שהיו מאבינו יעקב עד אסף המשורר בימי דוד . וכן בט״ו אשר נמשכו מיעקב עד איתן אחיו׳ נכראה הכל בד״ה א׳ ו׳. נמשכו יותר מת״ה שנים, ובי״ז דורות שהיו מאהרן הכהן עד עזרא נכראה בעזרא א׳ ז׳ נמשכו יתר על אלף ׳ ובתשעת הדורות אשר נמשכו אחר כן מהולד שרא עד הולד ר׳ אליעזר בן עזריה דאמרינן בפ׳ הרואה ופ׳ כל המנחות שהיה עשירי לעזרא והוא היה אחר החרבן נכראה בהקדמת זרעים להר״ם פ״ד נמשכו לכ״ע יותר מת״ס ובשלשלת בית דוד עצמם הכתובה בד״ה א׳ ג׳ תמצא כי מיום הולדת את דוד עד הולד יכניהו שהיו י״ח דוריות נמשכו יתר מת״ע . ולחשבון ס״ע שאינו מונה שנות מלכי פרס בפני הבית רק ל״ד ׳ הנה בעשרת או תאמר בתשעת הדורות הנמנים שם תקף מהולד יכניה עד קצת ימי מעני השביעי לאביו ׳ שהם יכניה . שאלתיאל . פדיה (לדעת המפרשים וכ״ש לתלב״ג בפרושו לד״ה שהוסיף שם דור אחר בנתים . יען אמר כי אסיר היה בנו של יכניה ושאלתיאל בן אסיר ,) זרובבל , הנניה ׳ שכניה . שמעיה . נעריה , אליועני , ענני , לא נמשכו כי אם ק״ג . היינו כ״ש ליכניה עד החרבן , שבעים של גלות , ול״ד של פרס , בפני הבית , ובהסיקך מיכניה המולך בן י״ח כמו כ״ג שנים שהיו לו לכל הפחות בהולידו את שאלתיאל בסוהר כדרש הז״ל , נמצאו ק״י שנים מעת הולד שאל־תיאל עד השעת הדורות או תאמר שמנה אשר זכרנו , ולכל הפנים לא תגיע אל הסך הזה כי אם באמרך שעזרא המתין לכתוב את דברי הנזכרים בספר ד״ה עד יום נפלת דריוש בין אלכסנדר ׳ מה שאינו בלי ספק , כי אף נחמיה אשר האריך ימים אחריו , כמו שזכרו ז״ל פ״ק דבתרא , וכן יוסף הכהן לרומיים בקדמוניות פ״ה ספר י״א , לא ראה ולא ידע את אלכסנדר , ישקול הדעת הלא יורינו כי אם ראהו , ודאי לא החריש את אשר הגיד ד׳ לעשות בזמנו עמנו ׳ ובפרט שהודיע בעצים כי נאמן דניאל לנביא על נצחונו לדריוש ׳ גם קרוב הדבר שהוא עזרא כתב בספר ד״ה את

החלק אשר יהסו לו פ"ק דבתרא שנים מה לפני מותו, כמו שזכרנו את כל זה גם בל"ט מפרקי הספר, ויתה אנשי לבב צאו נא וראו ומדדו המשכילים את תבניח אם ערכי הדורות האלה יכונו יחדו מדה כנגד שום מדה אף מן הנזכרות הפחותה שבהנה. והלא מן המופת שלפנינו על הזמן אשר בו נהיו יתר הדורות שזכרנו, משך ק"י השנים הנזכר צר הוא מהכיל את העשרה או התשעה האלה. מלבד כי גם בלי השקפה על המצוי בזולתיים קרא נא אתח איש תבונות בפיך מה שזכרנו על זה בי"ז מפרקי הספר וחדע ובחנת כי אך רחוק הוא מאד הצטייר בנפש שהעשרה או התשעה אבות על בנים הנזכרים יולדו זה על ברכי זה במדת ק"י השנים הנזכר באופן שהוצרך כל אחד מהם לשמור חקה זו במועד מצומצם שיוליד קודם שנת הי"ד · התשפוט בן אדם התשפוט בחינות צודקות כאלה אפס ותהו. האלקים! כי לדעתי כל העובר עליהן בשאט בנפש על קדקדו ה"ו ירד חמס כתבי הקדש. וכבר הגדיל הרב המורה ח"ב פ"ה להרהיב את בעל העיון הישר לבלתי סור בשום אופן מדרכי השוב למען ישמור לו איזה מנהג או דעת בטל אשר גדל עליו מני קדם · כי ה' אוהב משפט ולא לרצון יהיה הלילה · וכן התבונן כי כל מה שאמרנו לראות תוספת השנים בדליללא הוא מלבד כל הנמצא לשני הסופרים הקדמונים באומתנו ידידיה האלכסנדרי ויוסף הכהן וכל סופרי האומות אשר אמנה הנם קרובים לדרכיהם וכלם מרבים את השנים לפרס קודם הבית ובפני הבית לעשיריות רבות. וזה מהם אנב ארחיהו בהגידם קורות הזמן לפי תומם, לא לפשוט לנו את הרגל, והנו ג"כ מזולת מה שכתב תלמי ואחרים מראשי החוכנים על סך השנים אשר נמשכו בין נבוכדנצר לאלכסנדר · הרבה יותר מן הרשומות בספרים הנהוגים לנו. כי האמנה בחלק הזה מן הזמן הוא עקר מבוכתנו · אשר כל אלה הזולתיים חשבונם כלא היו וקשתותם תשברנה כי אמרנו אנן בדידן · ואינהו בני הנכר לא יבואו שערינו, עם היות אמנה גם שיחת האיצטגנינים הנזכרים לפי תומה כמבואר היטב במהדורתנו השנית על פמ"ב סימן מ"ט דף קל"ז, שהם לא כונו בעצם וראשונה לזכור ימות עולם אבל בחנו את הזמן הנמשך ממחברי כוכבים ולקויות זו לעומת זו, אשר הוצרכו לדקדק בו למען דעת צדקות הליכותם ברקיע השמים, כמו שחמצא לפנינו פי"ג על השמינית בענין אברכא"ם, והנה יען ראתה את בריהם תעידני כי בכל אלה לא היה איש ממעט סך השנים בשום חלק, אבל פה אחד לכלם מוסיפים זה יותר מזה איש ואיש כפי הנראה לו מן היושר, ואמנה מה שתשיב על הזולת לא אחדל מהודיע כי כבר הקשה לי אחד מחכמי הנצרים לאמר הנה בשני מן הרביעי למנשרים נמצא איך רבני הכהנים אמרו להההוא גברא הדיכל הזה אשר בנינו נמשך מ"ו שנים אך התפאר שאם נסחר אותו

הג"ה · עם שמעת שקצת חכמי הנצרים כאשרים את חשבונות היחודים בזה חדע שאין הכונה מהם רק לבטל נוסח השבעים אשר חוסיפו מאדם ועד נח כמה מאות שנים, כנראה מדברי ההגמון סטיבקו במהדורתו פר' בלק, אבל בחתימת כתבי הקדש והנה אינם מסכימים אתנו כי יסיפו שנים רבות, וגם בהבנת כתבי הקדש המזכר אינם מסכימים בכלם לדברי חו"ל כמו שזכרתי כל זה גם בפ"ח ול"ח מן הספר, ובפרט איבסיביאו הנצרי חכם קדמון בעשירי מהכנתו פרק נ' בקש חשבונות רבים על פי האולימפיאדי, אשר כל אחת היא משך ד' שנים, ולדבריו מצא כי משנת שתים לדריוש הפרסי בינה הבית אשר היתה רביעית לאולימפי' ס"ה. עד ט"ו לטיבריאו קיסר שהיתה רביעית לאולימפיאדי ר"א. אשר מאו עד החרבן ארבעים שנה. נמשכי התק"ח שנים. והחכם הגדול מרסילי או פיקינו איש פיורינצי אשר כתהו לא נהיה בקי בענייני אפלטון כתב בראשון מאנורתיו פ"ב חלק ד' וו"ל. אפלטון נולד אחרי חרבן טרויה השל"י שנים אחרי היסד רומה ש"נ קודם הלידה חרשומה לנצרים תכ"ג.

והדבר ידוע שהוא היה רבו של ארסטו. והסופר היוני דיאוניני לאורציאו בספרו מחיי הפילוסופ׳ כתב על ארסטוטילו איך בשנה השנית לאוליפפי׳ ק״ט הלך לעמיד עם המלך פ י ל י פ י ללמד בני אלכסנדר. אשר מעט אחר כך מלך תחת אביו. והרי מן השנית לדריוש המכר עד זה אלכסנדר הכבה את דריוש אחרון נמצאו סביב לק״ע שנים תחת הל״ד אשר הניחו הם ז״ל לחשבון פרס בפני הבית, ס״ם נטיני סכלם באסור, וחשבנו כי כל אחד מאלה לגרמיה הוא דעבד בחשבונותיו לאיזה סבה אשר אלצתהו.

תחדשהו בג׳ ימים? ופרש הגאיטאנו חכם גדול אצלם וז״ל מזרובבל שנה ראשונה לכורש שאז הוחל, עד הששית לדריוש שאז נשלם אם נאמין לחשבון חכמי היהודים נמשכו מ״ו שנים, וא״כ ירבו הימים בין שבעים שנות הגלות לת״כ של משך הבית, עניתיו אנכי לא ידעתי מאין זה למפרש הנז׳ כי לדברי הראב״ד בקבלתו דור ראשון · השבועים שבעה של בטול הבנין האמורים בדניאל התחילו לא מזרובבל אבל מגלות צדקיהו · ע״ש.

כונת הפרק · תשובה על השאלה המתעצת. בהכרעת זה הצד השני הזכור בפרק הקודם, ובטול סותרו אשר לכאורה הוא לצורך בפ״ם.

פרק ג. ובגלל הראיות הנזכרות הן המובאות מן הכתובים בספורי הכהנים הגדולים, ומלכי פרס וצאצאי יכניהו, הן המובאות מדברי האחרונים שזכרנו, ובפרט מן הס״ע עצמו בשנות הושע, נשוב על השאלה הנזכרת כי האמנה סך השנים ליצירה באומתנו לא התקבל מתורה שבכתב ולא ממסורת סיני גם לא כמוכרח מהתידעו בעצמו לאמתי ובלתי מסופק עד שלא יתכן להרהר אחריו · אבל מאשר בעל ס״ע שהיה קדמון מעת התנאים כתב בהחלט לפי מה שנדמה לו כי גאולת מצרים היתה בתמ״ח, ומנה שנות בית ראשון לא יותר מת״י אם מבחינת שנות המלכיות לבד כאמור, או מן הטעם האחר שכתבנו בפ״ב משמו של ראב״ד. וכן לפרס בפני הבית אם מסברת איזה מחכמי העתים שבימיו אם מסברת עצמו לא מנה כי אם ל״ד שנים אשר לפי סגנון דבריו אלו הסך כלו ליצירה עם הנמנה לשטרות הוא עצמו הנהוג מאז והנה, הנה חז״ל כלם הבאים אחריו עם מה שלא נעלם מהם בלי ספק וראיה והודאה שיצוייר אל כל חלק מן הסך לפי הראוי לו כנזכר, כאמרנו ג״כ בקצת פרקים אלה שר׳ יוסי עצמו אף הוא הרגיש בכלם, הואיל ובחנו וראו כי אין בזה כפירה והריסה ה״ו בדבר מתיחס לדת כמו שיבוא בעז״ה, לא חשו לעקור נטוע ומשנה ראשונה לא זזה ממקומה, וכפי מה שכתבתי על החכם קמחי בפל״ה דף קי״ג כי עם היותו סובר ומכריז על בית ראשון המשכו ת״ל שנים לא נמנע בהמצאו על באור איזה כתוב מהמשך אחרי סך הת״י, כן יהיה דברי על כל יתר האחרונים · כי סוף סוף עם היות רבוי השנים אמונה קיימת אצל מי ומי שיהיה לא יפתה לבבו לשנות את המסודר שזכה לשם על פני חוץ, ובלי עשות מחיצה לעצמו, משך בלי ספק אחריו בכל מה שיזדמן לו שיג ושיח, הן ס״ע עצמו בשגם הוא ולא אחר גלה לנו את השנים היתרות בהושע, הואיל ולפי משך המלכיות הנמנות ממנו באמור או מן הטעם שכתב ראב״ד החלו שנות הבית להמנות ת״י גם הוא גם כל רבותינו הנמשכים אחריו נקיטי ואתו סרכיהו,

הלא תראה שכן עשו גם בתקופת שמואל , כי הנה מודעת זאת שהיתה נחשבת בפני התנאים הראשונים כנראה מפרקי ר' אליעזר ששי ושביעי , ועדיין פ' כיצד מעברין ופ' הרואה על ההיא דחמה בתקופתה ותעניות פ"א , ועם היותה לדעת כל הכמי לב המונית ובלתי מדוייקת ואי לו האחד שיקבע מועדי אלקינו אחריה כמו שיתבאר בעזרת אל חי מאמר ב' פ"א כיון שנטמעה טומעה הן בימיהם ז"ל הן בימינו , ושאלת המטר אשר עכ"פ אי אפשר לראשיתה שיהיה בזמן שוה לכל, יען כי כל גליל צריך לו כפי הנאות לשבע הארץ לא נמנעו קהלות הגולה מלשמור בה מדה אחת תשעים יום אחר התקופה הנזכרת, כמו שנכתוב עוד מאמר ב' פ"ח אם חפץ בנו השולח טובו מקדש . אמת כי בדברים העקריים לפי התורה בשמירת המועדות לא התנהגו רק לפי תקופת רב אדא שהיא המאושרת וכמו שיזכר עוד בפרקים לפנינו, והן כל זה לא מהעדר ידיעה ח"ו ולא לשגגה אשר בשום אופן יצאה מאת הכמתם כי רבה , אלא לשמירת הנהוג בדבר שלא יורגש הזיקו אותנו , וכן אמנה תדין על סי' בהר"ד הנתון מאת האחרונים כותבי סדר העבור , כי הנה יש לנו להתבונן שר' הלל וב"ד אשר בחרו וסדרו להעתק בדבר הקביעות מחשבון האמתי אל השוה כמו שיזכר עוד מאמר ב' פ"ד לא הוצרכו בהם למצוא ולהמציא לנו שורש מעת היצירה לא בעד המולדות ולא בעד התקופות שהן כלל צרכי העבור . כי גם מבחינת מערכת המאורות בזמנם כמו שנזכור עוד בפ"ג סי' ג' היה אפשר אצלם לדעת אמתתו ולהודיעה אלינו .

אשר על כן תשפט כי זה סי' בהר"ד המוצב כיום אל המחשבים למצוא את המולדות לא יצא מאתם , אבל מאת האחרונים אשר לא סרו מלבקש דורכים שישימו החשבונות קלים ופשוטים לכל , וייטב בעיניהם לתלותו בראשון היצירה לפי סך השנים הנהוג לנו , כי על כן הראה דעותם שונות זה מתחיל מבהר"ד שנת תהו , וזה מן וי"ד יום ברוא אלקים אדם , וזה מן ג"י התע"ו *) שהוא מולד תשרי הבא אחריו כדבר המפרש פ"ו מהק"ה , מה שלא היה קורה אם סי' בהר"ד סודר מר' הלל עצמו כי אז ודאי כל רוחות האחרונים לא הזיזוהו מן היוצא מפיו .

ואפס לא נתעצם בזה ונתרצה ג"כ אל בעל הריב לומר שהיה ר' הלל וב"ד הממציאו אלינו , אין מ"מ לומר כי סך השנים שאליו נסמך הסי' הזה היה יוצא במסורת , אבל אפשר להאמר אחת משתים , אם שר' הלל אשר ודאי ידע את כל הספקות הנופלות במנין שנות עולם תלה השרש הזה בראשית הסך הנהוג יען ראהו נותן לנו אמתת המולדות והמתיחס להם , אשר אם חשב ג"כ ליחס אותו ראשית סך פחות או יתר היה מחבר אליו סדרים ואופנים יביאו כמו כן את החשבון ההוא אל התכלית הזה עצמו המובא עם סימן בהר"ד , או סוף דבר אפי' האמר כי על ידי שורש אחר היה איזה קביעות לאיזה שנה משתנה באופן מה אל יום אתמול או מחרת וכיוצא , הלא בהיות הכל מהוקן ומצווה מפי ב"ד של מטה הנו בלי ספק קיים וישר גם בב"ד של מעלה ככל אשר זכרנו בפ' מ' דף קכ"ד מדברי ר' עקיבא לר"י ומלשון הירושלמי והמכילתא פרשת החדש , וכמו שתראה לפנינו בפ"ח דברי אחרונים רבים לענין קדימת

*) דבר נפלא הוא ולזרא יחשב בעיני . כי הסימן ג"י תתע"ו הנזכר פה היותו מולד תשרי שאחרי מולד וי"ד , מוכר כן פעמים רבות בפי המחבר . כמו בספרו מאור עינים דף קכ"ו ע"ב (דפוס מנטובה) . גם להלן במאמר ב' פ"ב ובמקומות אחרים ובאמת היה מולד תשרי דשנת ג' של תהו נ' כ"ב תתע"ו . כי בהוסיפך ד"ח תתע"ו שעיר שנה פשוטה על וי"ד דשנת היצירה יצא לך נכ"ב תתע"ו ולא ג"י תתע"ו .

או אחור ראשי חדשים מה בגלל הדחיות נגד הנראה לעין כל מחדוש הירח ׳ ואעפ״כ הכל שריר וקיים בצאת סדרו מקדמונינו , ובירושלמי דמס׳ ר״ה גם במדרש תנחומא לחזוק העקר הזה המציאו ספור מדומה ומליצה נאה כאותה שנזכור גם כן לפנינו מאמר שני בהגהה פי״ג , כי בער״ה אומר הקב״ה למלאכים הכינו בימה וספרים ליום מחר שאדין את בני , נטלכו ב״ד של מטה ודחוהו , אמרו לפניו רבונו של עולם לא כך אמרת אתמול שהיום ר״ה לישראל , אמר להם הקב״ה החשבון הוא בידם שנאמר החדש הזה לכם , אני ואתם נלך אחריהם ׳ ועל הכל אתה קורא נבון תשכיל דעתי עד סופו והעלהו בידך ׳ כי אני בהתעורר איזה ספק שיהיה על סך השנים אינני ח״ו אומר אבותינו חטאו בסימני הקביעות בואו ונעשה סולמות כפי הראוי לספירה אחרת ׳ אבל אומר שהם ז״ל עצמם אשר המציאום היו כמו כן מסדרים סימניות זולתם על אחד משני הפנים הנזכ׳ לרצון לפני אלקינו , כי לא בהניחנו היצירה קודמת או מתאחרת , או שיצייר כי החשבון ליצירה , כמו שיזכר ג״כ לפנינו סוף פי״א ועל השלישית פי״ג , נשכח זכרו בהחלט , קרוב לענין התרועה לדברי הר״ם בה׳ שופר פרק א׳ ׳ העולם יתום אצל חכמתם מהביא אותנו עד תכונת המולדות והתקופות כפי הצורך ׳

ובשגם תמצא גאונים מתאמצים אם בצדק אם בלא צדק לקיים כי סדרי העבור הנהוגים לנו היו נשמרים מעת משה רבינו מה שלא הודו להם חבריהם בכל אשר יזכור עוד בפי״א, הנה בשמרך את מדת המולדות כפי קבלת ר״ג ועבור שבע השנים בכל מחזור על דרך ר׳ אדא לשמירת האביב אל הפסח והאסיף לסכות שהם עקריו כאחת אפשר לכונתם שתעשה בידך אם כי סך השנים ליצירה ידומה פחות או יתר ׳

כונת הפרק׳ יונח שהמפרשים הנזכרים לא דברו מאומה על הכתובים אשר הניעו אותם אל סכי פרטים שונים ׳ הלא יאות שנתבונן איך נתרצם אנחנו , ואם יושר הסך הכולל עקרי בדתנו יקשה איך נועזו לדמוז על שום חלק ממנו מה שיקלקלהו . ובשגם הם לא סייעו להראות כי מהקדמותיהם יולד ערער ׳ בכללו איך יתנצלו והוא נמשך בהכרח .

פרק ד ׳ ואמנה למען נוסיף לצרף ולטהר את הדרוש בבחינת דברי האחרונים האלה הנני שואל לכל מתקומם יונח שהגאונים הנזכ׳ בקיימם את סדר העבור מתחיל ע״פ מסורת סיני מן היצירה נמצאו מאשרים את סך השנים אחריה בלי הפרש כרגע , ושאין אצלי ע״ז תשובה מספקת רק הוכחת הסתירה בדבריהם שאין מנוס ממנה , ואך תתרץ אתה את הכתובים אשר הניעו אותם לפרושיהם שזכרנו , וכי למשך מנין ששת הכהנים גדולים המבוארים בנחמיה אשר רבותינו כמו שהוכחנו בפ׳ הל״ז דלגו אותם אם על בלי נודע משך זמנם או לסבה אחרת, וכן הפרד כורש דריוש וארתח׳ לשלשה ראשים בהודאת כל המפרשים אשר זכרנו הלא בהכרח סך השנים לפרס בפני הבית ירבה על הל״ד שמנו רבותינו , וכן כל כתוב זולת אלה הנצב מנגד כאמור עד שאתה מכריחני להלום אליך דברי הגאונים הנזכרים הנמצאים להם במקומות פרטיים על היותם מונים חלקי הסך בחשבונם ז״ל הלא כי תדוץ עוז אכריחך אני על

הולמות הכתובים ולא בביקי סריקי כי אם בטוב טעם ודעת, והנה מן הדין יש להודות כי האחרונים הנזכ' כבר עשוהו אם ראו הדבר קרוב אל השכל, עוד אשאלך והודיעני אם ככה מנין השנים הנהוג לנו הוא הכרחי בצמצום ומעקרי דתנו בבחינת הקביעות המשתלשלות הימנו, החכמים האלה אשר נקבו בשמות ובתוכם גאונים ובעל הקבלה ראב"ד והאלקי רמב"ן וכל עדתם קדושים ובתוכם ה', וכי נבערים מדעת היו או שחויי קורט של הלתית נכנסו לדרוש הזה דלא חשו לקמחיהו ושמו תואנה וספקות במספר השנים המסור לנו, ושעל פי מדותיו המצומצמות סודרו הימים אשר לנו בהם חפץ, השיב אמריך לי כאשר שמעתי מהחלל במתת שקר שלא היתה כונת האלופים ההם באותם המקומות לדבר שיאות לקבוע בו אצלם מסמרות רק לפרש את הכתוב כפי מרוצתם למביעות עין, אבל זה בלי ספק איננו מענה רחוי לדובר אמת בלבבו על כמו אלה, כי על כל זה היה להם לחוש גם במקומות הנז' שמא מהוכם ילמדו הקוראים אל שקר כאשר אחרי כן ימצאו על הדרוש בעצם, הלא נודע כי הרבה יקשו הז"ל או יביאו ראיה מתנן התם ומשמועה אשר לאיזה טעם הובאה שלא במקומה ומה זאת שלא יחושו על הנראה מפשט הכתובים הנקל מהיותך לו עבר משכיל ימשול במכון ראשונה ובעצם, ולמה זה לא נמשוך כל מתנגד לו אחריו לא בהפך שנעות בגללו כל מה שיהיה את הכתובים עלינו. ואם חשבו הנושא הזה פנה עקרית ושימשך מכל הלוף שבו אפי' בדרך רחוקה צל הקיקיון של הריסה הלילה, הלא היה להם להשמר מאד מהוציא עליו כל ערער, אדרבא הם בשומרי תורה יתנרו בכל, וולת אשר תקח אזנם עליו שמץ מנהו, ומה שלא עשו הם זה לזה באמור, היו עושים מרבית חכמי הדורות שבאו אחריהם להם ולכל זולתם להכות אותם על הלחי בשבט זה של חשבון השנים והמולדות אשר על דקדוקי זמנם נקבע את כל ימי חגינו, האף אין זאת אם הנוגע בו כנוגע באישון בת עין, או לפחות בדין היה שיחויקו דרך הראב"ע בצציח וקנמון הבשם ודומיהם לומר היה נראה לנו כפי הפשט בזה ובזו אבל בשמענו את דברי הז"ל אמרנו שהקבלה תנצח, אך המה ביחרו בדרכיהם שנה ושלש ובדבר שלא דנוהו אבן נגף בשום בחינה החויקו בדעתם ולא הרפוהו.

והנה אין לך בשום אופן להחבא בסתר קנה וביצה שתאמר אין הכי נמי שכל אחד מן האלופים הנזכ' הרבה במקום הפרטי הנז' אפס לא בכל זאת יחסר מהודות על יושר הכלל הנהוג, כאשר לדעתו נמצא כמו כן לאידך גיסא מיתר חלקי הסך חריצים וגיאיות אשר ימלאום ברכסים שאצלם היה העמק שוה וכל עקוב למישור מדי הצטרף הכל יחד כי אלה ואלי דברי תהו ונדרי היתר פורחים באויר אשר בזה פקודתם יהיו לרוח. יען תשכיל ראשונה כי להיות הפרצה כפי האמור קרובה להגלות מכלל הרבים, בדין היה שהחסיד רמב"ן ד"מ בהגידו את דעתו הנוכרת על רבוי השנים לא יחסר מרפא לשעתו את מחץ מכתו, ויבאר שהעודף לו כאן ישתוה בחסר כאן כי אין לצאת מדרך הקדש, ואדרבה תראה לו בהשגות סי' קי"ג כמו שנזכר עוד בסי"א כי הוא ירה החצי בלשונו זה שאמר ר' הלל עבר את השנים הראויות לפי מיניני, מכלל שהחשבון ההוא לדעתו היה מכוון אצל ר' הלל בפרש לאיזה טעם, ואם תאמר הוא רמב"ן וכל כיוצא בו מקום הניח לנו לעשות לו גדר השליך בזה את יהבו עלינו, הבה אחי עמיד ונעשה מלאכתו, הלא נחנו אין כי היא לא תצלח בשום חלק. וזה אמנם לך האות, אתה קח לך עשר שנים בין כל פקודי העירים

בהם ועבור בסך מן הקצה אל הקצה כי לא תמצא להם שום מנוח, להיות הכל מתוקן ומלא אין רקות נמצא אם מאדם עד נח וכל אחד מן האבות עד הגיענו אל סך ב' אלפים תמ"ח בגאולת מצרים, ומאז עד בנין ראשון על פי הכתוב ת"פ ' וממנו עד החרבן ת"י, ושבעים דגלות בבל, ול"ד של מלכות פרס בפני הבית ושש למלכות הכללי של אלכס', ואלף תתפ"ח מנויות וגמורות אליבא דכ"ע לשטרות כמו שזכרנו קושיא א' פ"א, ולכל החלקים האלה סבה וראיה אצל ס"ע על פרטיהם באופן שאי אפשר להפקיע זה למען תת מקום לזה ולא תוכל לפרכם ולצאת מן המבוכה בזרוב פרשיות מאומה, וכ"ש יבצר זה ממך לדעת רמב"ן הנזכר אשר זמן התאחר מראת הבתרים לצאת אברם מחזן בן ע"ה שנים, לא התברר באופן שתוכל למצוא חסרון יתמלא בסרח העוקף חלק בחלק, וכבר שמעת בפ"ב אמרו שאם ארבע המאות החלו מהולד יצחק סך הרד"ו על כרחין נמשך למאתים וארבעים ' ואם סך הת"ל החל ממראת הבתרים סך הרד"ו נמשך למאתים ועשרים או קרוב. וא"כ אף הסך הכולל ליצירה גם לו גם לכל יתר המוסיפים בחשבונות החלקים ירבה בהכרח '

גם לרווחא דמלתא תוכל לבחון את המספר על זמן יותר קצר מן הכלל כלו. וזה כי כבר כתבנו למעלה ראש פ"א ובספר פכ"ג את דברי התייר הגדול רש"י ז"ל אשר ברצותו לחשב על דעת רבותינו אלף שנים מיציאת מצרים עד החש' לשטרות כתב ת"ל ' ת"פ עד בנין ראשון, ת"י עד חרבנו, שבעים דגלות בבל, ל"ד של מלכות פרס בפני הבית ושש ליונים בעולם שהם בין הכל אלף, ועתה הודיעני אם הת"ל דביני ביני הם תי"ט אף לדעת ס"ע כאמור, או ת"ל לדעת המפרשים אשר זכרנו וכן מספר השנים לפרס בפני הבית הם יותר מל"ד. איך ימצאו כל אנשי חיל ידיהם לבלע את היתרון ההוא ולהסיע על קצתם אחור או קדם, הלא הן מוגבלות ונרשמות במשך הבית עצמו, ואיך לא תמצאנה לפי זה מיציאת מצרים עד המנין לשטרות יתר על אלף, ובבוא הסכים הפרטיים לידי יותר כאמור איך תוכל החלט מהסעת ג"כ הסך הכללי יעבור עליו מה, ואפילו תאמר שהאחרונים האלה לא העלו על דעתם דבר זה והות בשגגה שיוצא, ובפרט ר"ח המחזיק את כל המתיחס אל העבור מקובל מסיני ותצרף ג"כ עם המקובל ההוא סימן בהר"ד, אשר לדעתנו אפשר שמקובל הנזכר בלתו כמו שיבוא. ודאי הוא שעל הכלל לא ירבה לו שנים ואפילו חדש, מה לי אם בגלל זאת יהי כתוהא על הראשונות והדבר יצא מפי המלך בטוב טעם ודעת כי שבולת הכתובים שטפתהו, הן אלה קצות משפטי ודיני בריש מלין עם שמירת כל יתר הדברים אשר כבר נכתבו ונחתמו בספר, ועד אשר לא אשמע על כל פרט ופרט מן הקושי תשובה נצחת לא משאות שוא כחק לאוהבי לנום האומרים קבלה חתומה היא זו אין לנו להרהר אחריה בלי שיחושו ליטול מבין עיניהם קורות בית הבד של דברי הרבנים הנזכרים וכתבי הקדש אשר כלם בראש הומיות יקראו, הנה אחשוב אותי לבער לא ידע אם אתן תודה במקום האמת אל הנראה רחוק ממנו.

כונת הפרק . שאין לחשוב בזה המסורת נגד הכתוב בספר , והיות כך השנים ליצירה ממה שלא תבוא עליו קבלה ממשה או מיתר נביאינו .

פרק ה. ואמנה זאת חשבתי גם לקחה אזני שמץ מהיות זה למונח אצל אשר לו הריב , כי יגש בעל דברים ויאמר , אמת הדבר שהכתובים מראים פנים לסך שנים ובפרש לפי הנראה מפרושי האדירים שזכרנו , אבל עכ"פ דין הוא שלא נחוש לזה כי הן לא יחסרו דברים זולת אלה שהתאמתו מצד קבלה בחלוף הנמצא עליהם מכתבי הקדש , כגון מצות הספרו המשים יום וארבעים יכנו וכדומה אשר זכר אותם הש"ר מקוצי בהקדמתו אל הלאוין , אכן על דבר אמת וצדק ישוב הנגש הזה ויסתכל שאין הנידון שלנו דומה לראיתו הנזכרת , כי אלה כלם דברים שהתורה עצמה אם כסתה עליהם במקום אחד גלתה אותם במקום אחר , כמו באמרה שבעה שבועות , לפניו כדי רשעתו ואחריו כדי שתים , וכדברי פי הכם הראש ז"ל שלהי מס' פסחים שכתב וז"ל . יש מקשין כיון דקרא נאמר תספרו חמשים יום למה אין אנו מונין רק מ"ט , ונדחקים לפרש הכתוב עד מחרת השבת שהוא יום חמשים תספרו , אי נמי חמשי' יום קאי על והקרבתם דבתריה וכו', ולי נראה שאין אנו צריכין לדחקים הללו , כיון דכתיב בהדיא שבעה שבועות תספר לך אין לספור יותר ' וחמשים יום לא קשי מדי שכן דרך המקרא כשמגיע המנין לסכום עשיריות פחות אחת מונה בחשבון שלם . כמו כל הנפש הבאה שבעים , וארבעים יכנו , עד כאן דבריו הנכונים , אשר כיוצא בם תמצא ג"כ לרמב"ן בתחלת השגותיו של הר"ם עקר א' או תדמה יותר קרובים לאלה כפי משך הזוזתו של הנושא יוכיח , אבל בענין שאנחנו בו כל המשנה כנזכר דמה בנפשו להראות אמתת דבריו מכתבי הקדש שאין אצלו בהם דבר מנגד '

והנה בר מן דין כל אשר נשמה באפו יש לו להרגיש כי בבואנו ללמד מן הדברים הנזכרים לדרוש הזה הלא כשם שלא יראה ולא ימצא שום תורני שולח פיו ח"ו נגד אותם הקבלות ושיעזו לקיים אחריהם את הנראה מפשט הכתובים כי בגלל הדבר הזה ספרי המינים הקראים ישרפו , ככה מן הדין יהי נשמר ונעשה בכל המתיחס לדברי ההשבונות האלה , וא"כ תמה על עצמך מדוע ח"ו לא יבער הטנה בחולקים שזכרנו למה זה אנחנו עוברים כי בכל יום ויום נושרים לידינו מחזק כלנו , הלא יענה המשכיל אם יש דברים אשר שפתים ישיקו , והרי בלאו הכי נאמר לו ממונך ומדבריך אלה עצמם ראיה הזקה לדעתנו , כי במקום שהקבלה מסיני תתנגד או תתחלף באופן מה אל הנראה מן הכתוב לא תבוא עליה מאת כל תורני מחלוקת , וכן נמצאו עדת אבירים חולקי' עליה אם כן לא מסיני באה , ומה יפו ונעמו דברי החכם בוזרי מאמר א' סי' ל"ו הלילה שיכונו התורה מה שהשכל יחזיקהו , וכן נאמר אנחנו חס למקובל מסיני אשר גם הוא תורה שימצא בכתבי הקדש מה שינגדהו , כי האמנה שני שדינו אלה תאומות נולדו ומשפטיהם אמת יצדקו יחד , וגם את הדבר הזה ישיב כל איש תבונה אל לבו כי הנה המקומות אשר מהם תצאנה ההערות לאמתת חקירתנו אינם גופי תורה ודינים אשר תאות על ברורם המסורת , אבל כולם ספורים של קורות הזמן ותולדת הימים שהם נכתבים והולכים לתומם כפי השמיעות אונים ואף אם תמצי לומר שהקבלה מסיני בארה לנו בפקות ישנים אשר בשעבוד מצרים הנכתב בתורה , ודאי הוא שלא תתכן לך תשובה זו בפקות אשר על שנות מלכי

בית ראשון והכהנים הגדולים ומלכי פרס של בית שני אשר בנביאים וכתובים, כי משה רבינו לא מסר לנו קבלה רק על תורתו לא על דברי הנביאים שבאו אחריה, ואם למדנו המסר על פה דברים לבאור מה שבכתב מאמרו ית׳ והתורה והמצוה וגו׳ לא שמענו כזאת על הנביאים שגם הם יביעו ידברו הלכות על נבואותם ובפרט לבטול הדברים שהמה מידם נגזרו, הנה כי כן המתעטף בטלית תשובה זו של קבלה נגד הנמצא כתוב, ודאי הוא שאין לו להתברך בלבבו עליה, ורבותינו עצמם כאוהבי האמת לא יאמרוה ׳

גם הנה סוף דבר נתרצה לאיש ריבנו שיאסור את אשר יחפץ במלתא דלא רמיא עלן, אך שיודה כפי הישר והטוב כי סימן בהר״ד ומספר השנים ליצירה אשר אליו נסמך, לא התקבל במסורת, כי זו בלבד אנו מבקשים באופן שיתכן להרבות סכומם בלי המשך ה״ו שום הריסה בדבר מתיחס לתורה, שכן גם אנחנו נעבוד את ה׳ כי הוא אלקינו המבורך לנצח ׳

נשלם המאמר הראשון

המאמר השני

ואמנה היתר כל הקשה לתשובתנו הכתובה בשלישי מן המאמר הקודם בבחינת הראיות אשר הובאו לזכות הצד סותרה ׳ יתבאר כפי מה שאחשוב אחרי הציעי פרקים יכללו הערות יקרות בעצמן אשר מהן תמשכנה קושיות חזקות אל הצד הסותר הנזכר ויתאמתו דברים יאותו למבוקשנו.

כונת הפרק

כל דבר שיש בו לרבותנו מחלקת אינו הלכה מסיני, והשנה בענין זה על חסמ״ג ואחרת על מהרד״י קארו, ושכל ההלכות מסיני התברדו בספרי רבותינו באופן שאם איזה אחרון יאמר בשקול דעתו על דבר חדש היותו מסיני לא יתקבלו דבריו רק כדברי פי חכם בהיות בם טעם לשבח ובפרט [לפי הנושא אשר אנחנו עליו] לא יתיחס לסיני. הדבר שבו נחלקו ר׳ אליעזר ור׳ יהושע אם בניסן או בתשרי נברא העולם, וכן מה שנחלקו בו שמואל ור׳ אדא על מדת השנה ותקופותיה, ואיך דעת שמואל בזה המוני ובטל, והשנה על החכם כוזרי בדבר התקופה שבצנעא, ואחרת על הר״ם ז״ל בדבריו על תקופת רב אדא ובהתאמת כי תקופת רב אדא בלתי נתונה מסיני ימשך כי גם סדר עבורנו עם היותו באמת חכמה עד מאד מפוארת איננו מסיני והמצא דברי ר׳ אליעזר בפרקיו על סגנון שמואל הנז׳ הנו לאות כי הוא ר׳ אליעזר לא כהלכה מסיני כתבם לנו, וזה תדין נ״כ על דברי ר׳ יוסי בס״ע אשר בקצתם רבו חנוטים מחמה, ואיך היה מחכמת רבותינו לרדוף מנהג שכבר החזל בהמון עם הראותו פנום בקצת כל עוד שלא יהיה בי הפסד תורני לבלתי הקים מחלוקת וכל הנמצא להם

בחשבונות השנים הוא מחמשכם אחר ר׳ יוסי בס״ע והוא וחם גם ראשי הגאונים וכל אנשי
סורח מונים תמיד למולד וי״ד שהוא תשרי דיצירת אדם לא לבחר״ד של תוחו אשר
מעולם לא זכרוהו, והתנצלות על המצא בפרק זה ואולי גם בזולתי מן הבאים איזה דבר
מבואר בעצמו אשר העסק לברר אותו גם מן החוץ נראה ללא צורך ׳

בהנ״ח הראשונה תמצא שבח מה למשך קבלתנו. ותוכחה בגלל זה לקראים שחיקי טמיא בחיים
ובמות, וכהנהה השנית תמצא איזה התנצלות על מר שמואל בפנימת תקופתו. והשנה על
הרר״א הנשיא שאמר כי הוא שמואל לא על דעתו הפרטי רק כמגיד דבר הפרסיים נתן במולדות
מדה בלתי מספקת ׳

פרק א. כל אשר יקרא בשם ה׳ ימלט מהניח שום ספק בזה כי ההלכה מסיני היא סלת נקיה ממחלקת ׳ יען היותה על פה תורה תמימה כאותה שכתב לנו ׳ והנה מלבד מה שזכרנו עליה בספר מאור עינים ראש פי״ד מדברי חכמינו. וזולת מה שיפה כתב החכם כוזרי סוף מאמר ג׳ וראב״ע בהקדמתו לפרו׳ התורה על הכרח מציאותה ונאמנות מגידיה אשר עם אלה ודאי אין מקום להתלונן הלא יאות להתבונן כי מדי הגיעם לידינו זו כזו לא יד ליד מאתו ית׳ אבל מידי האבירים ראשי סנהדראות ובחירי אבות העולם אשר במשך הזמנים מסרוה אלו לאלו ׳ אם לחשך אדם לומר במה שעל פה הדבר הזה לא כן יצא מפי חמלך אלקינו ככה יוכל להאמר גם במה שבכתב וכשזה נופל מערער אחד אפשר לזולתי שיקום בכמוהו ונמצא שאין חלק מהם אשר תאמר עליו לבטח זה דבר י״י לנו ולבנינו ולהיות הצעה זו כמו שיתבאר ג״כ בסמוך אמונה אומן, נדע לודאי כי כל נושא שתמצא עליו מחלקת בדברי חכמינו אין בשום אופן ליחסו אליה והנה לכאורה ידמה שיאות להוכיח עוד אמתתה מהא דתניא פ׳ חלק האומר כל התורה מן השמים חוץ מפסוק זה ואפילו חוץ מדקדוק זה ק״ו זה או ג״ש זו, זהו כי דבר יי׳ בזה, והלא במקום המחלוקת כל אחד כופר בדבר חבירו ובאופן מה בוזהו, וראינו כי התנא לא שם פדות בין הדבר שבכתב לאשר במסורת, אולם אם יהיה עם לב המשכיל לחשוב דאין הנדון דומה היטב לראיה, כי האמנה זה פרש לרשעו וזה לתומו, הן לנו דבר ר׳ אבא פ׳ הערל כל תלמיד חכם האומר דבר הלכה ובא שומעין לו, היינו כנראה שם הלכה מסיני, ואין ספק שאם תטה אזניך לשום מחלוקת לא ישמע בחוץ קול החכם הראשון כי בא זה ואבד את זה ובפניו יענה איך דבריו תהו, מלבד כי הנסיון כדברי פי חכם הר״ם ז״ל, בהקדמת באור המשנה יפה הוכיח כי מעולם לא נשמע מחלוקת מימות משה רבנו עד רב אשי בבאור עין תחת עין, וקצותה את כפה, שהוא ממון, פרי עץ הדר שהוא אתרוג, ובת איש כהן כי תחל שהיא ארוסה ודכותיהו שזה יאמר לי״י אני יש בפרושם הנז׳ אם למסורת וזה יאמר אין המקרא אלא כפשוטו לא תגרע ממנו, אדרבא מדור לדור ראינו תמיד הלכה למעשה כפי הבאור הנז׳ שהתקבל אצל רבותינו, ודברי הר״ם שמה על הפנה העקרית הזאת ארוכים מהביאם הנה אבל במקום הנז׳ יראה הרואה איך כלם נכחים וישרים למוצאי דעת, ופללתי כי מהשענו גם על דבר ר׳ אבא שזכרנו כתב שם על הראשון מחמשת חלקי המשנה קרוב ללשונו הנז׳ ׳ היינו כשיאמר האחד כך קבלתי אין משיבין עליו ומכללא לדעתי נראה כי מאמר ר׳ אליעזר פ׳ הנחנקין בדין הזקן ממרא אפילו הוא אמר מפי השמועה והסנהדרין אומרים כך נראה בעינינו נהרג, וכן הלכה שלא ירבו מחלקת בישראל שמועה זו לזקן ממרא לא מסיני תפתר אלא מרבותיו ׳ כמו שבאר הרם ז״ל בה׳ ממרים סוף פ״ד, וכן משמע בגמרא המביאה שם לענין זה

דברי עקביא בן מהללאל לבנו במס' עדיות הזור בך מארבעה דברים וכו' שאני שמעתי מפי מרובים ואתה מפי יחיד דהיינו אלופים רבים שהורונו מאימד הדעת אשר על כן יאות אצלי לתפוש את בעל הסמ"ג שהביא בלאוין רי"ו את מאמר ר' אליעזר הנז' כך שמעתי דנראה אפילו מסיני, עם היות לפניו באור הר"ם הנז' אשר גם פעמים רבות ידעו לבו למורה צדק כי לטעמיה קשיא הלכתא דר' אבא פ' חערל הנז' מהלכתא זו דנחנקין לר' אליעזר. אך נתנה ראש לרמבם ז"ל ונזכור בו אחר הדברים והאמת אשר כתב בפירוש המשנה כאמור קשר לו אבן יקרה זו במשבצתה ההוגנת רצוני בידו החזקה ה' ממרים פ"א שכתב וז"ל. דברי הקבלה אין בהם מחלוקת לעולם וכל מה שתמצא בו מחלוקת בידוע שאינו קבלה ממשה רבנו ובזה אין עליו השגה לא מראב"ד ולא מרמב"ן בדברו על זה הדרו' לענין העקר הראשון והשני אשר הניח רמב"ם בסמ"ק שלו ולא משום חכם זולתם שאם כן היה זכרונו ראוי להמצא על ה' ממרים הנז' בנמוקי הגאון קארו והנה אין שם איש, אדרבא הר"ר ישועה הלוי בהליכות עולם לו פ"א הביא את דברי הר"ם הנז' ליציב ונכון בין יתר דרכי הגמרא המפורסמים לנו, וכן ראב"ד הלוי בתחלת ספר קבלתו קבע בזה מסמרות ככל הנראה ממנו, גם מבאור רש"י ודבור תוס' פ' הערל נראה אמתת זה על ההיא דאר' שמעון נקבות מצרי ואדומי מותרות מיד אמרו לו חכמים אם הלכה נקבל ופרש"י אם הלכה שמעת מרבותיך ע"כ דמשמע אפילו אינה מסיני, והתוספת כתבו וז"ל. הלכה אני אומר לאו הלכה מסיני קאמר דא"כ אמאי פליג עליה ר' יהודה אלא הכי קאמר כך קבלתי מרבותי ע"כ אלמא בהל"מ ליכא מאן דפליג, וכן יקויים מדברי רבינו שם על מאמר ר' אבא שזכרנו. ואתה תחזה כי ארכו ונעמו (גם הר"ר ישועה הלוי בספרו הנז' שער ג' פ"א הביא דברי תוספת הנז' וקיים אותם) אשר על כן בעיני יפלא איך מהר"רי קארו שאחת מכונות נמוקיו על ספרי הר"ם הוא להודיע ג"כ איזה מקום כונת ההלכות בדברי רבותינו וללמד עליהן זכות שבקיה עתה ברוש ה' ממרים הנז' לשפר ארג שטתיה כי בפנה הגדולה הזאת הפסיע פסיעה גסה ניפלת מאור עיני הקורא אשר תערוג נפשו לדעת זו לרבינו מנין והלא יכול היה להביא ג"כ עזרתה לו האחרונים יחידי סגלה שזכרנו ולכל הפנים הכלל שהצענו יציב ומהימן כי האמנה כל מחלוקתם ז"ל, ורבו כמו רבו, אינן ח"ו בעקרים המקובלים רק בענפים ותולדותיהם שחכם זה ידינם מתיחסים לאיזה מן השרשים הנזכרים וזה לא יודע לו, או במיני דרושים אחרים אשר נקבו מאת ראב"ד הלוי והר"ם והרר"י איש על מקומו הנז' בהוכחות ומופתים יזהירו כזוהר הרקיע אבל ההלכות מסיני ודאי שאין על אדותם אצל רבותינו מחלוקת גם מדי היותנו בעקר זה לא נחדל מלזכור דבר מתיחס אליו אשר עכ"פ נצטרך לידיעתו במשך פרקינו אלה והוא שאין בשום אופן ליחס הלכה לסיני מאומד הדעת כאשר תמצא לקצת האחרונים כפי"א י"ב וי' ג לפנינו כי הנה האמדנא אף לפי האומרה עצמו חלוק בצד מה עליה כ"ש רבים זולתו אשר לא ידנו בה כמוהו והרי זה בלי ספק מין ממיני המחלוקת אשר בררנו התרחקה ממנה מלבד שכבר כתב הר"ם ז"ל

הגהה. מדי דברי בענין קבלתנו הנה לתוספת הודה והדרה אשר גם זולת זה ירבה למעלה שפתי לא אבלא מהטיף מלתי זאת עליך אישי הקורא ותהי לך הערה בעלמא כל עיסת שבאה כי לפי מה שכתב החכם נצרי צילאו הודינינו בספרו מן הלמודים הקדמונים מאמר

בהקדמתו לבאור המשנ' וז"ל כל מי שעמד אחר חבור הגמרא אין תכליתו אלא להבין את דבריה כי עליהם אין להוסיף ומהם אין לגרוע, וכן בהקדמת ידו כתב וז"ל. מן חירושלמי והבבלי והתוספתות וספרא

וספרי יתבאר כל מה שהעתיקו איש מאיש
מפי משה רבנו ובסמיך נמצא מחברי
הגמרא סוף המעתיקי' תורה שבע"פ ובכל
זאת אין עליו פוצה פה להשיג , אדרבא
שתיקת כל נותן בקולו הודאה והרר"י הלוי
בפרש קיים את דבריו בחבורו הנז' סוף
פ"א באופן שההלכה אשר לא תמצאנה
חרותה על לחות ר"ל כאמור כל מיחס
אותה לסיני נראה היותו כמתנבא מה שלא
שמע חלילה וכפי מה שעל הכתב נאמר
בפירוש מאת התור' אשר שם וגם כן בלי
ספק כל אמרת אלוק מסיני היא צרופה
ודאית בעצמה ולא ניחס אליו דבר משקול
הדעת , כנרמז גם כן באמרו ית' ישמע
העם בדברי עמך , וכבר דקדקו ז"ל , אף על
דברי החכמה ובארו האי דר' פלוני לאו
בפירוש אתמר אלא מכללא , על כן אם
תמצא לאיזה אחרון יחסו דבר לסיני אשר
לא התברר בגמרא השתרשו ממנו , אלא
שנראה כי כן עמד הוא ויפלל אם זה דברו
הורני אפשר שיתקבל כדברי פי חכם חן
והבא להלוק בטוב טעם אין מזניחין אותו אך שיהיה מסיני ושפתים ישיג , לבך אל
ימהר להאמינו כי לא מפי שום אחרון אנו חיין כמקובל ממשה רק מפי רבותינו חלקם
בחיים כמו שזכרנו . אולם הערתנו זאת תהי לפקדון בלב כל חכם לב עד בוא תבואתה .
ונשוב אל המונח הכללי שהוצע ראשונה ונאמר כי בענינים אשר דברינו אלה סובבים
על קשבם יתאמה לנו איך הפרש שבו נחלקו ר' אליעזר ור"י פק' דר"ה אם בתשרי או
בניסן נברא העולם לא היתה עליו אצל שום אחד מהם הלכה מסיני כ"ש בראותנו
אותם מתאמצים להוכיח צדק דעתם מן הכתובים וזה לעמת זה או סתם תלמודנו
בעדו סותר ראיותיו של חברו במה שיראה להם פנים לכונה אחרת גם תלמוד הדבר
מצינו כי הראה איש איש מהם נקיט ואזיל כי רוכלא מהרוא של דברים מתהלכנים
נברא העולם, נולדו אבות , מתו אבות , נפקדו אמהות , יצא יוסף מבית אסורי' ואחרים
מלבד אלה , אשר להיות כלם או רובם ככלם , דרושים בלתי מתיחסים למצות או
דינים שיעשם האדם וחי , לא ידומה בשום אופן דסיני (פה קדוש וברוך) שדי עליהו
הלכות בנדי , ותדין איפוא כי כלם סברות לבם הנה , וכמו סברות בעלמא לא דברי
קבלה תראה את הבאים אחריהם מכריעים את הדעת האחד על המתחלף לו כמו
שנזכור על התקופות בפרק זה ועל זמן הבריאה בפ"ג שלפנינו , וכזה נ"כ מה שהמצא
בין שמואל ור' אדא מהלוקת במדת השנה ותקופותיה כי כן הר"ם ז"ל פ"ט מה' ק"ה
אחרי הציעו שנפל כ"כ חלוקי דעות הן לחכמי ישראל הן לחכמי האומות כתב דעת
שמואל שם במחיצה לעצמו ודעת ר"א בפי שאחריו כמבואר לו באורך , זהו לאות על
ידך שאין גם אחד מדעותם להם הלכה מקדם , והנה עוד יתברר לך כי אמנם דעה

עשירי פ"א גם חכמי האומות המחדקים את
הרביעי דעזרא הנמצא אצלם לפאשר באותיותיו
הנם מודים ומוכיחים מספרי עזרא שם בכל פי"ד
הספר מאו לאדעינו משח דברים עתיקים ללמדם
את בני ישראל על פה קצתם בפרסום אל תמיכי
המעשים וקצתם לחכמי לב בסוד שיח והצנע
ויהי בהשתכחם מעמני אם להתרשלות כי ישבו
והסירום מלבם כאמרו ותשכח תורת אלקיך אם
מדוחק הצרות והנליות אשר המסיני , האלקים
בחסדו חזר ופסרם לעזרא ברוח הקדש לחדש
ידיעתם בישראל אך במשפט הראשון אשר וכרנו
והנה מבחינת התחלק הלמודים ואופניהם כאמור
כי זה לאלה בפרסום וזה לאלה בסתר יחשב אצל
המשכילים בהם שהדברים הנז' אשר נספרו הלא
המה הקבלה המתיחסת לחלק המעשי שהיא
רצויה להודע אל הכל והמתיחם לחלק העיוני
אשר יאות להמחיק עלי' סוד מן חברים מקשיבים
כלם על"פ שוים לטובה בלי פלילה אנושית ובלי
מחלוקת גם קרוב לזה כתב החכם הקדמון ונדול
אצלם אורינינו בפרושו לאנדות ראש שלחיהם
פדייך דבריו אל הרוסיים פ"נ שנמספרו אל אמונת
היהודים דברים מאת האלוק , וזה דבר אורינינו
תמצאנו בשמו גם שם לצלואו , ועתה יראה כל
מבין עם תלמיד עד מה הקראים אנשי בונדות
ראים לתוכחת מגולה וחמת מלך מלאכי פות כי
גם אשר לא מבני ישראל המה יקיימוה בידיני ,

הגהה ב׳ לא נמנעתי מהביא את לשון הר"ם הנזכר בעמוד לראיה על היות השתנות דברי האמוראים האלה מחלוקת יען שמעתי אומרים כי שמואל לא כיון לחלוק רק לתרחיב השמעות אזנים להבין, כענין התנצלות ראב"ע עליו פר׳ החדש, אמם לבי מהסס על זה. כי הנה ברבר הר"ם שם פרק ט׳ תמצא שגם בין יתר האומות מחלוקת זו מפורסמת, וכנראה ברור מדברי הנשיא מאמר ג׳ שער א׳ באמרו כי חכמי הודו יאמינו ארך השנה שס"ה יום ויותר מרביע וחכמי יון פחות מרביע, ומלמדי חכמת החזיון שס"ה ורביע, אשר ע"כ סוף שער ב׳ מאמר ג׳ כתב ח"ל רבותינו נתנו למי בימי השנה שתי מסורות, האחת לדעת מלמדי החכמה האומרים שס"ה ורביע שלם והיא תקופת שמואל, והשנית לדעת המדקדקים שאמרו פחות מרביע והיא תקופת ר"א ולא זכרו את הדעת השלישי כי לכל הפנים היא אפס ותהו, וכן סמ"ג עשין מ"ז והאפודי פכ"ד יחסו דעת זה לשמואל עם היותו בטל אצל המאמרים כנראה פה בסוף הפרק; הלא עוד תמצא בזה על השמינית פי"ג דבר הנשיא ז"ל כי דבר שמואל במולדות כ"ט י"ב תשפ"ג הוא דעת הפרסים, וכן מדברי רא"ש פ"ט הנז׳ שאחר המצא מחלוקת בין חכמי יון ופרס במדת השנה, וידעתי כי היונים אמרו פחות מרביע, יובן איך הפרסיים הם האומרים שס"ה ורביע, ועם היות שתי הדעות האלה להם על המולדות ועל התקופות בטלות לפי האמת כאמור. הסברא נותנת כי שמואל אשר גדל בימיהם למדם מהם, כי הנה מן האמור בפ׳ הפועלים דשמואל בזמן ר׳ ואסייה הוה, עם שאז היה מולך אנטונין פיאוס קיסר רומי הנודע לידיד רבי במס׳ האלילי׳ פ"א, הלא במדינות הצפוניו׳ בבבל נהרדעא פומבדיתא ודכותיהו מכורותיו ומולדותיו של מר שמואל, היו תחת שבור מלכא אשר כפרש"י פ׳ יש נוחלין וכמה דוכתי מלך פרס היה, ומצינו בפ׳ חלק א"ל שבור מלכא לשמואל אמריתו דמשיח אתי על חמרא אשדר ליה סוסא ברקא א"ל סוסיא [צ"ל חמרא] בר חיוור גווני מי אית לך, ופירש"י חיוור בלשון פרס מאה, ופרק החליל שמואל הוה מטייל קמיה דשבור מלכא בתמניא מוני חמרא, ופ׳ אלו הן מגלחין א"ל שבור מלכא לשמואל תיתי לי דלא קטלית יהודאה מן עלם, ואשר תמצא גם כן שבור מלכא בימי ר׳ יוסף פ"ק דבתרא וימי רבא בתענית פ"ג וזבחים פרק דם חטאת, האחרונים מאד לשמואל, הלא תיחס זה לאשר כל מלך פרס לבד משמו הפרטי. כאונדור שמכור בסמוך. היה מתואר כן כמו ציסאר אבגוסט קיסר רומי, או להיותם משותפים בשם ההוא. וכבר כתב הנשיא שער ט׳ מאמר ג׳ והחכם זכות בספרו, מן העבור פי"ח, כי תחלת מלכות הישמעאלים אשר תפשוהו מיד אונדור הפרסי היה בשנת ד׳ אלפים שפ"ב כנראה נ"כ בזבחים פ"ב שזה אונדור היה בימי הונא בר נתן עמיתו של רב אשי סביב לימים ההמה, ושמואל הנמצא בימי רבי הנז׳ תראה מקבלת הראב"ד והבחורי מאמר ג׳ וזולתם מן הכותבים ומן חבור המשנה היותו לפני תום אלף הרביעי, וזה הכלל שמואל אשר בלמוד החיצוניות כתכונה והרפואה יולד על ברכי חכמי פרס וגם אבלט מודע שלו פ׳ מי שהחשיך היה מהם לא ירחק אצל בעל פליליה לדון שדרך

שמואל אי אפשר היותו מסיני יען כי בבחינת האמת איננו אלא המוני ובלתי מדוייק, אשר ע"כ גם רבותינו כדבר הנשיא שער ה׳ מאמר ג׳ הארו את התקופה היוצאת כפי חשבונו תקופה שבפרהסיא, לעומת תקופת של רב אדא אשר תארוה תקופה שבצנעא; ועל אודותם כתב הנשיא בשער הנז׳ תקופת ר"א שהיו חכמינו מצניעים אותה היא המדוייקת ועל יסודה בנו יסוד העבור ופרסמו את תקופת מר שמואל כפי מה שהיא מפני שרוב האומות חושבים את שנותם עליה; והחכם כוזרי מאמר ד׳ סי׳ כ"ט כתב וז"ל: התקופה שהיא נוהגת אצל ההמון איננה הברורה אבל היא על הדרך הקרוב, כל רובע שנה צ"א יום ורביע, ויש אשר יהיה הפסח בחשבונם ברביעית החורף, וכבר טענו האומות על היהודים וחשבו כי עקר תורתם אבד ושאין אנחנו על עקר העבור כאשר יפל לנו הפסח קודם הכנס פרק האביב כפי חשבון התקופה שהיא בפרהסיא, ולא שמו לב אל הברורה והאמתית שהיא בהצנע, ועל חשבונה לא יפול הפסח בשום פנים עד הול השמש בראש טלה וכו׳ וראב"ע ז"ל נוסף על מה שכתב נגד זו של מ׳ שמואל בפ׳ החדש ותשא צ"ש אמ׳ באגרת השבת שער א׳ כי אין בידיעת׳ תועלת והאפודי סוף פכ"ה מספרו בעבור כתב כי להיות הדעת הזה לשמואל בטל מעקרו לא רצה לנבור מתקופתו רק המצטרך לשאלת

מצר ומנהגנו אחרית, והר"ר לוי ן' חביב בתשובה קמ"ו דף ר"ע אחרי שומו לוח מודיע תקופת ר"א באר היטב כתב וז"ל עם המצא ג"כ לוח מיוסד לתקופת מר שמואל לכ"ח שנה וחזור חלילה לא ראיתי לכותבו, כי הוא בנוי על חשבון תקופת החמה וחדשיה לאומות, לא כאלה חלק יעקב רק בתקופת ר"א ואמנה לא מבעיא כי דעת שמואל הנז' אינו מסיני, אלא אפילו דעת ר"א שעל פי מדותי' הפסח שב באמת אל נכון באביב וחג הסכות באסיף, ושנות החמ' וחדשי הירח ישתוו בסוף כל מחזור בלי תוספת ומגרעת, עד שהוא מתואר כאחד מיסודי

את דרכם בשתי הדעות המכרות, ולוח לא צדק אצלי הנשיא הנז' באמרו בסרקו הנ' כי שמואל המקצר במולדות לא אסר כן רק לדעת הטרסיים וכסניד את דבריהם, וליח לא סבירא ליח, כי פרסיים מאן דכר שמיהו ולמה זה יצב נבולות עמים למספר בני ישראל, או למה לא יאמר בהדיא זה דרכם בשל זה דרכני ולכל הפנים אין אשמה לטר שמואל על זה כי בלמדו החצוניות מחכמי הגוים ברוחותי, את אשר ראה הגיד, באופן שראות לשפוט האמיני כל מה שאמר בשני חדרשים הנז' ליציב ומהימן. ואולם סוף דבר לא אתעצם בזה, גם שבח אני שנדין את שמואל הגדול בחכמתי לכף זכות כדבר הראב"ע הנ' כ"ש בראותי לדברי הנשיא בסרקו הנ' כי גם איבארכאש נעשה סניגור למלמדי החכמה המכרים באמרו שהיו עושים כן לחקל הלמוד, דיקא נמי זה תארם מלמדי החכמה, אך אין פנים מהודות כי הר"ם הנ' ויתר החכמים אשר נקבו בשמות שפר חפרש הדברים לשני האמוראים מחלוקת נסורה באמור, ולכל הפנים בסראת הנסיון התדע כי זה מהליכות העולם שיהיו הקדמונים מצירים ואומרים דבר בטל או פנים באופן מה לסבה סועילה בהסק וברב הימים תמצאנו נשאר קיים אף להרבה מן המשכילים וגם אם שאסר הכם מן האחרונים לדעת ולהודיע האמת יסצא בו כי המורגל עשה רושם יקשה להוציאנו החוצה קריב למה שמכור עוד על התשיעית פי"ב י

קביעותינו כמו שזכרתי עליו מקרוב את דבר הנשיא הנזכר שעל תקופתו נבנה סוד העבור וכזה התקיים ג"כ מן האפודי בפ' הנז' ומן הרר"א זכות בפי"ח וכל הדוברים בענינים אלו, איננו בלי ספק מסיני כיון שהוא דבר הבא במחלוק' כאמור, ומצורף לזה תדע כמו שיתבאר לפנינו פ"ד כי יסודו ואמתו אינו אלא כפי המהלך השוה האמצעי למאורות, וכבר התבאר כי תקופת ניסן האמיתית קדמת לו בשני ימים כפי המובן מדברי הראב"ע פרשת תשא וכמו שכתב רמב"ם סוף פ"ו מה' ק"ה, ולשון הזכות על כך בפרקו הנז' הוא זה תקופת ר"א שהיא בצנעא כל מחזורנו מתוקן עליה אע"פ שהיא כפי המהלך האמצעי, ובראש טלה תקדם האמתית על האמצעית כמו שני ימים והספך בראש מאונים, אבל בראש סרטן וגדי הם שוים, ע"כ, ועם שהחכם כוורי מאמר ר' סי' כ"ט כתב עליה איך זה החשבון שבצנעא מסכים לכוון האצטגנין אל בהאני כבר הודעתיך בפ"ח דף קל"ב כפי מה שאוניך ג"כ תשמענה דבר התוכנים כלם, והרוצה יראנו ברור לסמוכיאו חכם נוצרי בספרו האחרון פ"א כי באמת זה חשבון ר"א מסכים לכוון תלמי כמו שחשבון מר שמואל נמצא שוה לאותו של ציסארו אך לא אל לוחות אלבתאני. כי אדרבא מהם ומלוחות המלך אלפונסו אשר חוברו מאות שנים אחריו התבאר שגם תלמי לא עמד על האמתית בעצם וכי היא קדמת לו כמו שזכרנו. וא"כ אפוא יהי נראה מן הדין לחשוב כי בני יששכר בזמן הנביאים אשר תמיד כפי מצות התורה היו מחשבין את המולדות אחר הראיה הבנויה על האמתי לא נפלו גם בתקופות מן התוכנים האלה, ושעל אודותם ג"כ היו מחשבין אחריו. אולם עת לחפוץ זה בסמוך, ולא נסור עתה מהמשך אחר הר"ם שכתב סוף פ"ו כי לדעתו היו הסנהדרין סומכין על חשבון הקופת ר"א ולא נבדיל בין זמן הסנהדרין שהיו בימי בית שני לעתות הנביאים אשר זכרנו, והנה לכל הפנים נראה שיש להרהר אחר דברי הר"ם הנז' איך היתה כלה זו של תקופת ר"א עלובה הימנו בחופתה, כי בקצה

שנחה מהיות הסנהדרין סומכין עליה גזר אומר שע"ס הדברים המבוארי' באיצטגנינות (אשר בגזרה שוה אם מנביא אם מגוי נאמרו הגדיל סוף פי"ז לספר בשבחם) אינה נוגעת באמת רק לשרך תקופת שמואל ' וכי אמנה אמתית ניסן קדמת לה , הלא זה יורה היותו מאמין בהחלט כי השנונה וכן הנלוה אליה בענין העבור לא מסיני המה כפי מה שנזכור עוד על אמרותיו בפ"ו לפנינו ' יהי מה מן הדברים האלה יעלה לנו בתחלה כי השען חשבון התקופה לעת כיום על רעת ר"א היא הסכמת חכמים לא מסורת , שכן תמצא בדרוש העבור כדבינן למימר קמן פ"ח הסכמת רבנן אשר בלי ספק לא מסיני נאמרו . ובאמת שכלן מתאימות להתהלל זו בפרט נאותה מאד כי מלבד שיקלו בה מעלינו דיוקי האמתית דלאו כ"ע גמירי לה כמו שמסדרי החשבון הקלו ג"כ במולדות להעתיק אותם מן האמתי אל השוה ככל אשר נזכור עוד בפ"ד הנה היא כפי הבנותה על המהלך השוה קדמת לעולם (דלא כתקופת שמואל) לחנ הפסח באופן שהוא בא תמיד באביב וזה מספיק במצות תורתנו בלי שנחוש אם האמתית הנזכרת קדמת לו גם שני ימים יותר אשר לא יתנו לנו במכוון ולא יוסיפו ' אך זה מקום העיון הנו' אשר אמנה אין עוד המלט ממנו , כי הנה מהנחתנו שתקופת ר"א אינה מסיני נראה שימשך כי כן לכ"ע סדר העבור כלו הנהוג לנו אינו אלא הסכמת חכמה מאשר לא נוכל עתה ללכת בתקופה הראיה כימי קדם , הלא תולדה זו יאות לקיים אותה מסברא כי הפרש למד על הכלל וג"כ מהכרח כי להיות חשבון תקופה זו אחד מיסודי העבור ובלתו לא יגמר המבוקש בו מאתנו אין ספק שאם תראה אותו לוקה משולי הבנין ימצא גם הכל נופל מהלכה אל הסכמה על כרחינו , והנה יעזור כמו כן לזה מה שנמצא פ"ק דר"ה מחלוקת ההוא תנא בענין החדשים מלאים וחסרים על ר' שמעיה אשר אמר כי חג השבועות יבא פעמים בה' בסיון ופעמים בו' ופעמים בז' בבאור רש"י ז"ל שמה המוכיח גם הוא היות נושא העבור להם ז"ל הסכמה בהחלט לא סדר מקובל ממשה רבנו , אך נשוב אל מר שמואל ונאמר כי מלשון דבריו בתקופות הנו' יחאמת לנו כמו כן שהנמצא לר' אליעזר בששי מפרקיו אך ימות החמה שס"ה ורביעי אשר מזה נמשך לו שם היות ראשית כל תקופה באחד מארבעת רבעי היום וכי המחזור גדול לחמה הוא בכ"ח שנה והקטן בארבע , וכן הנמצא לו פ"ג יכ"א ר"ד יתרים ימי החמה על ימות הלבנה אשר כל זה לו כי הולך הוא לששתו במדת השנה הנזכרת בלי ספק לא מהלכות מסיני כתבם לנו , שהרי כל אלה הדברים כמבואר פ"ט מה' ק"ה ומן האפודי פכ"ד ומכל המחברים בזה הדרוש הם על סגנון שמואל הנו' גם באמת תאמר כי הוא שמואל האחרון לקחם הימנו , וכבר זכרנו היות דעת ר"א לכ"ע עולה על גביהם כשמץ השוב על המים , ועם התנצלות ראב"ע בפרשת החדש על מר שמואל יקובל שלא היו דבריו ההם רק אל המוני הארץ כ"ש נקבלהו לזכות ר' אליעזר המוחזק לחכם ממנו , ושבח אני כי מרם עברך מזה תקרא מה שכתבתי בסוף הראשונ' מי"ג תשובותי אשר בקצה חבורי זה על מדת המולדות גם לר' אליעזר הנראה שוה לדבר שמואל והשבות אל לבבך גם לכל האופנים תביר מזה ולענין נדרש לנו שימהו כחותם על לבך שחכמינו בפ' ניצד מעברין ופ"ק דתענית וכמה דוכתי אשר זכרנום למעלה מאמר א' פ"ג לכתחלה ובהשכל החזיקו לענין מדת השנה ותקופות על כל המתיחס להמון בדרך ההנא ר' אליעזר והאמורא שמואל הנזכרים עם הודע אליהם בחלשת זה הדעת מה שלא נעלם כאמור מעין כל חכם הואיל וראו שבבר החל והתפרסם בעמי הארץ , כי כן היה מוחזק אף בא"ה ע"פ ציפאר אבנוסם כמו

שכתבנו בספר פ"מ וגם פה למעלה ולא רצו לנשות ממנר כהולכים לשטת גורתם המשובצת לענין המנהגות בפסחים פ"ד אל ישנה האדם מפני המחלוקת הלא עוד תראה פ"ב לפנינו דבור תוספת ופ"ג לשון רש"י מדברי הו"ל בפרקי ר"א ובפ' כיצד מעברין הנ' על היות כל תקופה חלה לעולם באחד מארבעת רבעי היום מה שודאי לא יכון לדעת ר"א המאושר רק לרעת שמואל הזכור לעילא, כי עם היות זה בלתי נכון בעצמו כיון שקנה לו שם ואין בו הפסד תורני העליפו עיניהם מן הפגם שבו ולא סרו מדרוף את דרכו כמו שזכרנו, ועל פי הדבר אשר כתב הרב המורה ח"ב פמ"ו כי מן האיש האחד תלקח ראיה על כל אישי המין הלא תשפוט כי גם דברים אחרים במתיחם לעבור נמצאו בפרקי דר"א הנזכר אשר עם היותם אמתיים לא כהלכות מסיני אבל כפי דעתו כתבם לנו ובפרש יש לך להאמין זה במאי דפסיק ותני ראש פ"ח שהמאורות נבראו בכ"ה באלול המכוון אל האמור בשמו בבריתא של מ"ט מדות שהעולם נברא כ"ה בו דאודא בהו למשמיה על אודות מחלקתו שזכרנו בזה הפרק. והנה עוד מעט תמצא לפנינו פ"ג את כל החיים המהלכים ביום למעלה מהשמש עם בר פלוגתיה ר' יהושע, ואהה קורא משכיל גם מזה אל תנח ידך מהקיש אל דברים אלקיים נמצאו לו שמה ובפרש עוד בפ"ח ופ' לפנינו תראה נטייתם ז"ל מדבריו במה שאמרו כ"ד שעי מבסי סיהרי וכולי דלא כפר"א שמונה שמונה. והשבות כמו כן אל לבבך כי אף השנוי מר"י בס"ע הוא גם הוא לא כנמסר מסיני כתב אותו אבל כמחודש מהכמתו ופלילתו אשר אמנה אם כי רבה היא ראה ראינו שלא נמנעו רבים מזנכבדים מן האחרונים ואף מן הקטנים לחלוק עליה כמו שכתבנו בפי"ד מן הספר, גם לענין זה תדע ותשכיל כי כל החשבונו' הזכורי' בגמרא ומדרשים בכל המתיחם לשלשלת הזמנים ומקריהן המדוקדקת אבל כנמשכי' אחרי ר' יוסי בס"ע אשר יצא ראשונה להעלותם על ספר וכאוספים את שפתו כל עומת שהוא בהיותו מוחזק אצלם למשכיל על דבר ומעלה מכל חלקיו את הכלל הנאות לפי העיון האפשר לנו, הלא תראה בפ"ק דמס' האלילים אמרם ז"ל הרי מאן דלא ידע כמה שני בשבוע לישיילה להנא דס"ע וניתפי חדא וכולי ובסמוך אי מיני תנא לישיילה לספרא ואי מיני ספרא לישיילה להנא דס"ע וכולי הרי שיחסו לו המחקר הזה כלו ותוצאתו כאשר עוד נדבר על אלה בפי"ד לפנינו והנאני שכן לרידי חזי לי אל הר"ר לוי ן' חביב תשובות קמ"ו דף רי"ד וז"ל ההקדמה החמישית היא מבוארת מן השכל שכל החשבונות הנ' פ"ק דמס' האלילים כגון שיצ"מ היתה שנת בתמ"ח וכן כל יתר הסכים האמורים שם אינם קבלה אבל ראוי לנו לבאר את כלם או רובם מהכרח הכתובים כמו שנמנה שנות אדם עד הולד בנו ושנות בנו עד הולד בן בנו ונחבר הכל עד שתצא לנו השנה הנדרשה. ועל זה הדרך פרש"י בסוגיא ההיא את כל החשבונות הכתובים שמה ע"כ, וכן עוד בסמוך אחרי הוכיחו כי מנין ס"ע הוא למולד וי"ד יום בריא אלקים אדם לא למולד בהר"ד של תהו אשר יקיים כי גם בזה נמשכו רבותינו אחריו וכמו כן בכל זולת זה המתיחם לחשבונות אלו, ועוד נדבר על הבחינה הזאת השנית פי"ב ועל השנית פי"ג, גם שם יתברר כי כן הגאונים רבינו סעדיה ורבינו האי וכל אנשי המזרח מונים לסימן וי"ד הנזכר לא לבהר"ד אשר לא הוהזק אצלם מאומה, והנה לבי ראה לבלתי אמנע מהגיד לך קורא נבון כי כבר הרגשתי היות ראוי לי לחוש פן שחוק למשכילים אהיה מדי הרביתי בפרק הזה ראיות בלתי צריכות, היות המחלוקות שזכרנו תלויות בסברא באמור לא בהלכה מקדם, וכן יקרה אלי גם בקצת פרקים

לפנינו, ומי חכם הבל ייגע להוכיח אור השמש והוא בחתן יוצא מחופתו על הארץ, אבל עוד תראה כי בגלל ההשגות שזכרנו על קצת דברי אשר הערותי אליהם בזה פרק ראשון מאמר א׳ כמקרה החכם רמב״ם ז״ל גם אני קראני, שעל כיוצא בזה כתב בעקר הראשון מן הסמ״ק שלו וכן בפרושו לתוספות׳ דנגו ספר רפואות שהביא בבאור המשנה סוף פ׳ מקום שנהגו איך שגיאות הוולת הכריחוהו להאריך במה שהדבר ג״כ נראה תוספות על דרך אמרם ז״ל בהחולץ וכמה דוכתי כאן שנה רבי משנה שאינה צריכה להוציא מלב המתנגדים וכו׳, אולם השיתנו ואת תספיק עד אשר בשורת שדי נגיע אל המקומות אשר גם מעצמך אישי הקורא תבין את פרשיה ·

כונת הפרק · סימני המולדות והתקופות הנמצאים לדעת ר׳ אליעזר ור׳ יהושע לא מאתם תוצאו וכן רבים מן המחשבים לדעת שמואל ורב אדא, אבל מן האחרונים נאמרו, והתעכב מולד היתה מפני מיפתם כדבר הנשיא והסמ״ק ר״ן שועיף הוא טעם מדומה ובלתי הגון, ודבור תוספות ע״ז והשנה גם על טעמם שהוא בלי מלח והתברר אף מאלה כי חשבון המולדות יסדר מן המאוחר אל הקודם לפי סך השנים המונח לנו.

פרק ב · ואמנה עודנו מדברים במחלוקת הנזכרות ראינו כי טוב ג״כ להתעורר על דבר יאות להודע בסימנים והטעמים אשר נתנו מאת האחרונים לדעת בעליהם שזכרנו, וזה כי אתה לא תמצא בשום מקום לא לר׳ אליעזר ולא לר׳ יהושע שיאמרו הם עצמם מולד ניסן ותקופתו או מולד תשרי ותקופתו היה ביום ושעה וחלקים כך. גם שמואל ור״א לא באו אלא פרטי פרטות הנמצאים על אודותם האחרונים בענינות אלה. כי התנאים הנזכרים לא דברו אלא על זמן הבריאה בכלל והאמוראים על מדת שנת החמה אבל הבאים אחריהם ברצותם לתת כפי סך השנים הנהוג לנו התלות להשבונם בסימן כ״ט י״ב תשצ״ג. עמדו וראו כי לפי דרכם זה תקופת ניסן היותה בתחלת ליל ד׳ ותקופת תשרי יום ד׳ ג׳ שעות. ומולד ניסן ליל ד׳ ט׳ שעות תרמ״ב חלקים ומולד תשרי יום ו׳ סוף שעה י״ד ועל כן תראם נוהגים את הלשון הזה בכל הנמצא לרמב״ם בהלכותיו היינו לפי חשבון זה יהיה כך ולפי חשבון זה כך כדבר בלתי אמור מאת ראשי המחלוקת אבל כי לפי דרך המחשבים יהיו בזו ובזה. ובהתאמות לנו שלא החכמים הנז׳ עצמם מסרו את הסימנים ההם אבל הטבע מן האחרונים כפי הנדרש לסכום השנים הנהוג אצלנו יתברר ג״כ שהטעם הנמצא בענינים אל רבנים שונים כמו הנשיא בספרו מן העבור מאמר ג׳ שער ד׳ סמ״ג בעשאין מ״ז וזולתם על התעכב המולד אחר תקופת ניסן לר׳ יהושע או אחרי תקופת תשרי לר׳ אליעזר יען חסרה הלבנה ושהתה בנזיפתה על חטא הקטרוג שזכרו ז״ל בשבועות פ״א אין ספק שלא תמצאנו בשום מקום מן הגמרא. אבל היא סברא מדומה לאיזה מקדומי האחרונים אשר נשאה חן גם בעיני קצת בני גילו עם כי רביתנו באגדתם הנזכרת מעולם לא כונו אליה והאמת יש לתמוה על אדירים האלה איך בדבר שכתוב לתהלתנו כי היא חכמתכם וגומר חשבו הרמזים אשר הם ז״ל המציאום

לעניינים זולתיים כמו שזכרנו בט"ו מפרקי הספר דף ע"ח כמעשיים אמיתיים ונעלי כח לגרום עכוב הלבנה בפועל, עד שהחכם ן' שועיף האוחז את דרכם כתב בפרשת ויקהל וז"ל. לפי הפשט בעון הלבנה שקטרגה נעשה ונתמעטה עד זמן המשיח שיהיה אורה כאור החמה שם הדבר פשט גמור עם כי כתוב הדר הוא נגדו ונגד חבריו הנז' עושה שלום במרומיו שאין תחרות בצבא השמים מלבד כי בב"ר ו' נמצא מדרש מתחלף למאמר הגמרא הנזכרת והוא אמרם כי סבת הסרונה היתה שנכנסה לתחום השמש, ובששי מפרקי ר' אליעזר וכן בזוהר בראשית פסוק יהי מאורות יהסו החטא לשניהם כאחד באמרו נכנס תחרות ביניהם זה אמר לזה וזה לזה אני גדול ממך מה עשה הקב"ה הגדיל את האחד ומעט את האחד כעין מה שאמרו ג"כ בב"ר ג' על האור והחושך שהיו מדיינים זה עם זה עד שקבע הקב"ה לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה אשר כל דבר כזה לרבותינו אינו על דעת שיאמן כפשוטו אבל הוא מליצה נאה שציירו בה כאלו היה כך וכך למען הגיע הקורא לאיזה כונה הוגנת והנה עוד אין ספק כי לדברי שלשת האחרונים הנז' והנלוים אליהם צריך שיתאמת על צבא השמים בקיטרוגם שהם חיים משכילים ואתה עם כל מה שכתב המורה ח"ב פ"ה תמצא הן בין הפילוסופים הן בין נקובי ראשית חכמי הנוצרים לפי מה שזכר החכם הגדול אצלם אקווינו בראשון מדרושיו פרק ע' עקר ד' מהלוקת אשר עדין במקומה עומדת כי רבים אמרו שאין הכוכבים רק אבנים אשיים או שהדבר בספק, והנה מאמרי ז"ל בירושלמי דר"ה ומדבר רבה י"ג ושיר רבה פסוק צאינה וראינה שהרקיע מים והכוכבים אש נוטים לדעת אלו, גם הראית לדעת איך מהיות הוא שועיף הנזכר איש שוחה כמים פשטי מדרשים כאלה לא נמנע אגב ארחיה מספות לו שוגג על משגה. כי אף המקרא הנז' של תוספות אור הלבנה אשר בהכרח אצל המשכיל אינו אומר אלא דרשני כדבר הרב המורה ח"ב פכ"ט שהוא משל על תשועת ישראל בימי הזקיהו הבינו ככתבו שיתעתד השתנות בטבעי צבאות השמים נגד אמרם ז"ל פ' חלק וכמה דוכתי אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד אשר מכח דבריהם אלה כתב הר"ם בראש הפרק האחרון מידו החזקה, אל יעלה על הלב כי בימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם, אך נשוב אל מאמר הקטרוג הנזכר ותוסיף עוד התפלא על האחרונים האלה כי תחשוב אם ראשיתו האמור יבון כפי פשוטו הלא גם אחריתו הביאו עלי כפרה בהכרח יהיה כמוהו ואיך איפוא יתנצל באמת אצל התופשים עלינו בטוב טעם מעופניתא דלא מעליא כלפי דשמיא גם באמרנו כי בעל המאמר ממשל משלים הוא, אם אנחנו המפוארים לגוי שומר אמונים, יפתח לבבנו תועות כאלה לדברי חכמינו, אך באמת ובתמים נשחוק להמון המשוררים כגוי אובד עצות לימים קדמונים על הזיותיהם שאילן תותים התאדם מדם חללי זוג העוגבים הבבליים,

ה ג"ה ה. דבר העונבים פיראסר ופיסבי הוא לאוויריאר ברביעי מספר ההשתנות ודבר אפוללו, ודפני בראשן מפנני.

ועץ דפני יתערה תמיד כאזרח רענן לנחת רוח השמש וכיוצא באלה מן השעמים של פעולות המטבע עם כי האמנה לא חסרו אצלם מיחסים לכמו אלו פתרונים יתכנו, שא נא עיניך וראה כי החכם האמתי רמב"ם ז"ל עם כי התשובה הובאה מאת המפרש פ"י מהקה"ח (אשר בלי ספק אם היא לו היתה בלבד לפי דעת השואל) זכר את דבר הנויפה הנזכרת ובפרט למען יבאר בו ענין ומעטי את עצמך רומז בלבד למועט ותוספת אורה, הלא בחבורו המפואר אשר שם לפני בני ישראל כלם בחכמה החריש ממנו והנה להוכיחך

הפרט הזה של פגימת הטעם הנז׳ עם ברור דברים אחדים אשר זכרנו לא יכבד עלינו להעתיק פה דבור של תוספת במס׳ ר״ה פ״א׳ וגם אתה קורא משכיל אל תקוץ באריכתו כי לפום צערא יהא לך אגר טב אם תשים אליו לבך׳ כתבו שם וזה לשונם לתקופות כר׳ אליעזר. ומונין מולד הלבנה והתקופה מאחד בתשרי׳ ור׳ יהושע מונה מניסן׳ ויש נפקותא רבא בדבר שמנין זה קודם למנין זה חצי שנה. והא דק״ל פ׳ כיצד מעברין דאין תקופת ניסן נופלת אלא באחד מארבעת רביעי היום אם התחלת היום וכולי היינו משום דהתם כולהי כר׳ יהושע דתניא בבריתא כותיה׳ ושמואל נמי סבר כר׳ יהושע. דלר׳ אליעזר בכ״ה באלול נברא העולם ולר׳ יהושע בכ״ה באדר היינו דכשנברא אדם בששי קדש את החדש׳ וזה טעם למחשבי העבור לאחר שצרפו כל השעות והתפ״ה של כל המחזור מסימן ז״ט תרמ״ב פי׳ ז׳ ימים ט׳ שעות תרמ״ב חלקים. שרגילין לומר הטעם לפי שהיתה הלבנה נזופה על ידי שקטרגה ונהגה נזופה בעצמה ז״ט תרמ״ב׳ ולא מצינו טעם זה בשום מקום אלא זהו הטעם לפי שהמונה מבריאת עולם אינו מונה ר״ה עד יום ו׳ שבו נברא אדם ובשעה תשיעית נצטוה כדאמרינן פ׳ אחד דיני ממונות ומסתמא אז קדש את החדש, ומשקדשו על כרחך היה המולד ו׳שעות קודם, דשית שעי מכסי סיהרא ונמצא המולד בתחלת שעה ט״ו דהיא השעה ג׳ של יום ו׳ ׳ סימן וי״ד פי׳ המולד היה יום ו׳ סוף שעה י״ד׳ ומאחר שלא היה ר״ה עד יום ו׳ שאז קדש אדם את החדש נמצא שהעולם נברא כ״ה באלול, ואותה שנה של תהו שמונין היינו משום דיום אחד בשנה חשוב שנה וכשתדקדק על מולד ניסן של תהו [היינו תהו לר׳ אליעזר. דלר׳ יהושע הוו דישוב] שלפני תשרי דישוב שבו נברא אדם. תמצא מולד ניסן ד״ט תרמ״ב שאתה צריך להשליך ב״ד תל״ח אחריו, ומולד תשרי דתהו שלפניו נמצא בהר״ד ולתקופה מניסן של תהו מנינן (היינו תהו לר׳ אליעזר, דלר׳ יהושע הוי דישוב כאמור) שהיתה התקופה בתחלת ליל ד׳ ונמצאת תקופת תשרי דישוב אחריו יום ד׳ ט״ו שעות כדאמרינן פ׳ כיצד מעברין אין בין תקופה לתקופה אלא צ׳ יום ושבע שעות ומחצה. נמצאו לשתי התקופות ט״ו שעות, ונמצא שקדמה תקופת תשרי אל המולד יום אחד וכ״ג שעות ותקופת ניסן נמצאת קודמת את המולד ז״ט תרמ״ב דלחצי שנה התקופה עודפת על המולד ה״י תרמ״ב פירוש ה׳ ימים י׳ שעות תרמ״ב חלקים. וכשתצרף ה״י תרמ״ב יום וכ״ג שעות הנז׳ עולה ז״ט תרמ״ב והרי עכשיו נהגים למנות מתשרי של תהו כדפרישית דיום אחד בשנה חשוב שנה. ולתקופת ניסן מונין מולד תשרי בהר״ד וזקוקין להסיר ז״ט תרמ״ב, ודבר תימה הוא במה נחלקו ר׳ אליעזר ור״י דתניא לקמן מונין לתקופה מניסן ולמולדות מתשרי, והלא היו יכולין לברר את הדבר דכ״ד שעי מכסי סיהרא בין עתיקא לחדתא כדאיתא פ״ק דערכין והם מרחיקים את המולד זה מזה ב״ד תל״ח כולי האי אין ראוי לטעות דאיך יטעו בשני ימים עכ״ל׳ הרי מדבורם זה שגם בפ׳ כיצד מברכין התבאר כי הבריתא וסוגית החכמים ודשמואל היא כר׳ יהושע דבניסן נברא העולם, וזה יועיל בפ׳ שלפנינו שלא מצינו טעם נזיפת הלבנה לשהייתה בשום מקום, כי בלי ספק כאמור בעלי התוספות לא ראינו היא ראיה. ושחסימנים הנז׳ ד״ט תרמ״ב, וי״ד, ובהר״ד, ודכותיהו לא מר׳ אליעזר ור׳ יהושע ולא משמואל נתנו רק ממחשבי העבור ככל אשר הצענו. ואולם אהרי שקבלנו עדותם על היות טעם השהיה הנז׳ תפל מבלי מלח נאמר כי במחילה מהדר גאונם אף טעמם פגום ביותר, וזה כי לבד ממה שמאמר חז״ל בתשיעית נצטוה היא אגדה

בעלמא אשר אמנה המאמין פשטה לא יחשב לכופר, ואם אמרו נצטווה בכלל לא אמרו, כי אז בפרש פתאם לפתע ראה נוגה הירח ויגרש אותה, הלא יונח שכך תארו: השמע אחי לאונך את היוצא מפיך, כי למעמך אי אפשר היות זה בתוך השעה התשיעית או בסופה, דא"כ תצטרך כמו כן לומר על המולד המסויים בתחלת שש השעות היותו בתוך השעה השלישית ביום שהוא שעת פ"ו או בסופה ונמצא מולד בהר"ד בלתי צודק, שהרי בהכרח מולד אשתקד לפי זה היה מאוחר לרגע בהר"ד כשיעור התרחק הראיה והקדוש בתשיעית מראשיתה: וא"ת כי הציווי על כלל המצות ופעולת הקדש היה ממש ברגע הראשון לתשיעית למען ישוב צמצום שש השעות בסוף השעה השנית ביום שהיא שעת הי"ד, הנה בתחלה יש לך להתבונן כי בחשבון מדוקדק כזה אשר רגע כמימריה ימיש בהר"ד ממקומו אין לקפח את ההלכה ולהוכיר תחלת השעה התשיעית במקום סוף השמינית הראוי: כי הנה סכינא חריפא כורת בנתים וזה בלבד יספיק להחזיר בהר"ד לתהו ובהו, אף אם לא יצויר בהר"ג או בהר"ד בהכרח, אחר זה תשיב אל לבך כי לאדם שפעולותיו כלם בזמן נמשך לא ברגע קטן הוצרך במעשים האלה עת לכל חפץ, ואפילו תאמר שהכל נגמר בחלק של תתר"ף הלא נפגם בהר"ד כמו שזכרנו והקשה על הבל כי המאמר שזכרו משית שעי דמיכסי סיהרא איננו הולם את המבוקש כהוגן, כי מולד תשרי דישוב הנופל מכל צדיו אל וי"ר הוא בפי חשבון המולד השוה, ומאמר התכסות הירח קודם הראות חדושו כנז' יש לו להחשב כפי האמתי כנראה ברור מה' ק"ה ראש פי"ז, וכמבואר ג"כ מבעלי חשב האפוד פט"ו אשר בהשיגו על הכוזרי והר"ו הלוי בפרושם למאמר נולד קודם חצות כתב זו"ל: יש להפלא עליהם ז"ל איך לא השגידהו למולד האמתי בזה הענין כי האמנם הוא עיקר ויסוד לראיה וממנו יוגבל הזמן אשר תהיה הראיה אפשרית בכמוהו, ע"כ: והנה בחדש תשרי פוק חזי כי האמתי קודם תמיד אל השוה בכמו עשר שעות בפי אשר בניסן השטה מתחלפת, כי לסבות ידועות בתכונה אשר זכרם האפודי פ"ה וט"ו מספרו השוה יקדמהו. כמקרה התקופות ג"כ אשר בין השוות והאמתות יפול ההשתנות שזכרנו מדברי הרר"א ובות בפר' הקדם לנו, וא"כ הנה שית שעי דמכסי סיהרא לאדם החלו עשר שעות קודם הי"ד ויונח ג"כ שיקדם בתשרי המולד השוה אל האמתי הלא תראה רמב"ם ז"ל כפי מה שהובאו דבריו מאת המפרש פ"ז מהלכות קדוש החדש שכתב בבאורו למס' ראש השנה פ"ק וז"ל: הא דאמר ר' זירא אמר רב נחמן כ"ד שעי מכסי סיהרא לדידן שית מעתיקא ותמני סרי מחדתא ולדידהו שית מחדתא ותמני סרי מעתיקא. גם זה שאמר אבוה דר' שמלאי נולד קודם חצות וכולי לא נתברר אצלנו יפה, וכן אחרי התוכחו עליו כתב בסמוך כללו של דבר הך מימרא קשיא לן טובא כי לפי הנראה אודא לטעמיה אשר כתב בה' ק"ה פ"א הלבנה נסתרת כמו יום אחד גם אחרי שתדבק השמש ותראה במערב (שהיא ובולי) בערב באופן כי לפי האמת אם הראיה היתה בתשיעית אין לצמצם המולד לסוף י"ד וכי תימא אין לבעלי התוספת לבקש רק התישב דברי הזו"ל, גם פתגם זה איננו נעשה, כי על כרחין המולד שזכרנו נופל בתחלת שית שעי הוא לפי האמתי המשתנה פעמים בארוכה וכולי, אך זה של וי"ר הוא כפי השוה שכן אתה מונה ממנו לבהר"ד ולג"י התע"ו עד סוף העולם על הסדר כמו שזכרנו למעלה: אבל עם טוב ההתבוננות אלה הדברים הזרים יביאו אותנו להכיר בדרוש הזה מה שיקרה ג"כ בכל פועל, ועיין ממש כי תקונו וקלקולו יעלה בידינו כפי הצד הנאות או

הבלתי נאות אשר נאחז בו מדי נתחילהו כי הנה בהיות ההתחלה מן הראש האמתי כל אשר תרדוף בו וישתרגו ממנו יכון ויצליח באמרו ראש דברך אמת אז לעולם כל משפט צדקך הפך הכתוב על הפכו אולת כסילים אולת שהאחת גרמא לאחרת ׳ כן באמרנו מה שלא יאות . היינו כי אנו מתחילים חשבון המולדות מן הזמן הנחשב אצלנו ראשית היצירה יען היותה קבלה מסיני . כי סך השנים לה הוא כך ושהמולד ראשון אם בניסן היה סי׳ כך ואם בתשרי סימנו כך ושהמולד התעכב אחר התקופה לדעת זה משך זמן כך ולדעת זה זמן כך והנלוה אליה כפי הידוע הן קדם נמצא כחולמים ומתנבאים מה שלא שמענו ביהסנו למסורת סיני מה שהכמינו אבות עולם לא ספרו לנו , אחר כן דין הוא דתקשי לך יונח מה שלא יכון במתואר למקובל מסיני שנפל חלוק דעות בין ר׳ אליעזר ור׳ יהושע אם בניסן אם בתשרי נברא העולם , מה טעם מחליית המאורות לתקופה ומן התקופה למולד נפל הזמן ההוא אשר דחינו . ולמה זה נשתנו הפרשיות אליה בין הבראו בניסן להבראו בתשרי , ולשמואל על שיעור אחד ולר״א על מדה אחרת , הלא מן הראוי היה שמהלכי המאורות אשר לא יעצרם הנשם , וכן טרכי מקריהם איש באחיו ישתוו בהחילם מעת אחת להחילם מעת זולתה , ולמה זה בניסן לר׳ יהושע לא שהה המולד אחר תליית המאורות רק ט׳ שעות הרמ״ב חלקים , ובתשרי לר׳ אליעזר שהה מתחלת ליל ד׳ עד יום ו׳ שעה י״ד , ולמה אם נברא בתשרי כי שהתה התקופה אחר התליה ט״ו שעות שכן לשמואל היתה יום ד׳ ט״ו שעות , והמולד שהה אחר התקופה יום אחד וכ״ג שעות כמבואר בדבור תוספת דלעילא . ואם נברא בניסן היו הדברים האלה משונים לשטה אחרת , ואם יזדמן בניסן לפי דעת שמואל הכלם הלבנה שבעת ימים , הני תשע שעות תרמ״ב חלקים כמו שכתבתי . בפ״א מאי עבידתיהו , ויהי בדבר מרים שנתרצה הקב״ה למשה בחירו על האמור דיו לבא מן הדין להיות כנדון וכו׳ מי לחשך היות זה משפט כל נוסה של מעלה עד יספיק ליחס כי שבעת ימים תהיה בנדתה ׳ואיך אדרבא על כל המאיה לא קרה אותה כעזה ועזאל הזכורים בהר בראשית פר׳ הנפילים ומדרש רות הנעלם . או האמר שמהזא ועזאל כפי גרסת יומא ופר״א שנפלו מן השמי׳ והלא דין הוא שילמד גבוה מנבוה ולא מן השפל על הגבוה , והעולה על רוחם של נותני הטעמים הנו׳ בשהיות המולד ללבנה כבר הראית לדעת כי היו לא תהיה , והכמינו המחוכמים באמת לא כך אמרו לנו , גם ר׳ אליעזר ור׳ יהושע לא פרשו שום דבר כי אם מחלקתם גרידא הנזכרת ׳ והם רצוני , הטעמים הנו׳ בבחינת עצמם התודעו במראה כי האף האחרון החביב של בעלי התוס׳ אין להם שחר וחן כל זה גם יתר ממנו יאונה מהחילונו הדרוש בצד אשר לא יאות כמו שזכרנו האמנה בהחילך מקצהו אשר מנגד כראוי באמת לכל איש דעת תמצא הכל מתוקן ומקובל ועולה יפה אין בו שום הויה וקושי , וזה כי תחשוב למשפט שכל החשבון הזה הוא נמצא מיוסד לא מן הקודם אל המאוחר אשר לא לו כי אם במסורת רוח הקדש , אבל מן המאוחר אל הקודם בחכמה אנושית אשר כך מנהגה . עם כי בארך הימים שב אצל המון המתלמדים כאלו תהלתו מקדמי ארץ . ועם זה יתברר לך כי לא באה שום קבלה מסיני לנו על סך השני׳ ליצירה ולא על סימני המולדו׳ והתקופות כנו׳ אבל באמת ובאמונה סבת התיחס המולדות והתקופות של ימי קדם לסימנים המתחלפים הנו׳ אינה אלא המצא החשבון נופל אליהם כמדובר מזמנינו למפרע כאשר מיסדי העבור חשבו , כמו שיוכל גם לחשוב כל מבין עם תלמיד איך מאיזה

מולד שוה אשר תצייר מימיך עד קץ החשבון המסוגל אצלנו לשנות היצירה הכרח הוא דלתשרי הנחשב רישוב יסול המולד אל ו״ד ובניסן הקודם לו שהוא תהו לר׳ אליעזר וישוב לר״י אל ד״ט תרמ״ב ובשל תהו לבהר״ד ״. וכן התקופות על זה הדרך ובהיות הדבר כן אינך צריך עוד בשום פרט לשאול עליו מה טעם, כי טעמו בו, ומפורש מיניה וביה שכך החשבון בהכרח, וכזה כל ישרי לב יבירו וידעו שכל ההגבלות והסימנים הנו׳ לא הונהו כי אם מדעת החכמים שבאו בעקבות התנאים והאמוראים הנו׳ בבחינת מספר השנים הנרדף מהם על האופן שהחילוהו אשר עוד בע״ה ידובר עליו בפרקינו אלה ׳

כונת הפרק׳ קיבא לן כר׳ יהושע דבניסן נברא העולם, ובאור פאטר זה היום תחלת מעשיך, ובמקום שהגמרא חולקת על הוזהר דבריה לברם יקיבלו אצלנו, והיות הסמיקתא ופס׳ שפחות ופס׳ סופרים מן הספרים החצונים, ומה הלשון הזה מצלינן האידנא והראב״ע אחרי אכרו דבתשרי נ״ה הדאה דרפיא בידיה ונוטה שנברא בניסן ובאור פסוק של יחזקאל וחשובה על קצת דברים נמצאו נגד ר׳ יהושע .

פרק ג׳ יתבאר לך קורא משכיל שעם היותנו אומרים בתפלת ר״ה זה היום תחלת מעשיך היום הרת עולם כר׳ אליעזר, הדעת הנרצה לחכמים תנאים ואמוראים גם לאחרונים היודעים בטוב דבריהם ודאי הוא דבניסן נברא כר׳ יהושע וזה כי עם כל מה שהלצנו בפ״מ דף קכ״ו בעד ר׳ אליעזר אשר עוד בסוף זה הם׳ השמע דברינו על נכה תראה לאידך גיסא דברים שיש להם הברע גמור כר׳ יהושע, כי הנה במקום מחלוקתם שהוא בפ״ק דר״ה איתמר ת״ר חכמי ישראל מונין שנת נח ובריאת העולם ושנות הדורות כר׳ אליעזר דמתשרי תחלת השנים ולאו משום דסבידא להו בתשרי נברא העולם אלא דתשרי ר״ה לשנים ובניסן נברא כדקתני ולתקופה כר״י כשמונים תקופת חמה ולבנה מונין מניסן לומר דמניסן נבראו, ובתחלת לל ד׳ שמשה חמה בניסן, לפיכך אין תקופת ניסן נופלת אלא בד׳ רביעי היום לפי שלעולם יום ורביע בין הקופת שנה זו לתקופה שכנגדה לשנה הבאה, ובן מולדות הלבנה מונין מולד ניסן ראשון בליל ד׳ ט׳ שעות תרמ״ב חלקים אף למבול בלומר למנין שנות הדורות מתחילין מניסן ומבול באייר יד על כן משתאמר באחת ושש מאות שנה לחיי נח בראשון הרבו המים ניסן הוא, שהרי משפט דור המבול י״ב חדש ע״כ. הרי פרש לנו כי הכרעת החכמים כר״י, וכן בעלי התוספת כתבו שם וז״ל ׳ למבול כר״א ואע״ג דסבירא להו כר״י דבניסן נברא העולם מדמונין לתקופה כר״י ט״מ מונים שנות היצירה ושנות החמה מתשרי משום דהוא ראשון לשמיטין ויובלות ע״כ וכבר ראית להם נם בדבור אשר הצתקנו בפ׳ הקודם שכתבו וז״ל נפ׳ כיצד מעברין. ק״ל שאין תקופת ניסן וכולי דכולהי התם כר׳ יהושע דתניא בבריתא כותיה ושמואל נמי סבר כר״י ע״ב . והא דשמואל הוא לו באמת סיוע רשום, דלענין מדת השנה ותקופותיה סבר כר׳ אליעזר, ועב״ז לענין ראשיתה נמה ממנו לר״י, ובפ״ג דר״ה דבור המתחיל כמאן מצלינן האידנא אמרו וז״ל תימא הא ק״ל כר״י נראמרינן בפ״ק

לתקופה כר"י ואמר ר"ת דזה תחלת מעשיך לא משום ברייתו של עולם הוא אלא משום תחלת מעשה דין שהעולם נדון בו אם להתקיים אם לאו · ומה שיסד הקליר בגשם דעצרת כר' אליעזר ובטל של פסח כר"י כתב ר"ת די"ל בתשרי עלה במחשבה ולא נברא עד ניסן ודכותיה פ' עושין פסין גבי אדם עלה במחשבה להברא שנים ולבסוף לא נברא אלא אחד ובהכי אלו ואלו דברי הקליר יתכנו ע"כ. גם הר"ן ז"ל בפ"ק דר"ה סוף דברו על ההיא דעוברין לפניו הכריע כר"י, וכן סמ"ג עשאין מ"ז כתב וז"ל ק"ל דבניסן נברא העולם כר"י והרר"א הנשיא שהיה בשנת ד' אלפים תתס"ה קדמון לכל אלו שזכרנו בספרו מן העבור מאמר ג' שער ג' כתב וז"ל דעתי נוטה כי בריאת עולם היתה בניסן ומדומה לו שדעת רבותינו הסכימה לזה דמשם היו מונים לתקופה ומנו למבול ולבריאה מתשרי מיום אחד בשנה חשוב שנה כ"ש ששה חדשים ע"כ · אשר מסוף דבריו אלה אגב אורחין אתה למד לודאי כי ניסן דר"י הוא דישוב לא של תהו ובשער ז' הוא נשיא כתב בהחלט וז"ל · כבר התאמת שדעת החכמים הסכימה היות העולם נברא בתקופת ניסן ע"כ. והר"ר לוי ן' חביב עם אשר בתשובת קמ"ג דף ת"ג הקדמה א' היה כנוטה לדעת ר' אליעזר שכך טוב לו שמה הנה בתשובת קמ"ו דף ר"ע כתב וז"ל סדרתי דברי הנזכר שהעולם נברא בניסן כי כן נפסקה הלכה בר"ה פ"א, הרי אלה איפוא שבעה קני מנורה האירו אל עבר פנינו על הכרעת חכמי הגמרא עם הכרעתם שהוא בהחלט כר"י. והנה מלבד הברייתא וחכמים ושמואל שזכרו התוס' בדבור ערוכין הנז' לזכות ר"י כאסטמא לפרזלא יחזק את דעתו ג"כ מה שנמצא פ' הרואה על ההיא דחמה בתקופתה אמר אביי (דהוי בתרא) אימת כל כ"ח שנין דהדרא תקופת ניסן וזו באמת הלכתא רבא למעשה שמברכין על מעשה בראשית בניסן כפי הנראה בקצרה לרמבם ז"ל בה' ברכות פי"א הרי כי בסוד ישרים נאוה תהלה לר"י ובהכרח מן הדברים הנזכרים אתה למד כי דעת ר' זירא פ"ק דר"ה דפריש מתניתן באחד בתשרי ר"ה לשנים לתקופה ור' אליעזר היא לומר (כפריש רש"י ז"ל שם) דמונין לבריאה ותקופת החמה ומולדות הירח מתשרי הוא בטל לגמרי, כ"ש דסתם תלמודנו כבר פרש לשנים למאי נפקא מינה לשטרות, גם אחרי הביאו דבר ר' זירא הנז' כתב ור' נחמן בר יצחק אמר לדין דכתיב מראשית השנה וגו' מר"ה אדם נדון מה יהא בסופה ופרש"י וז"ל רב נחמן סבר דר"ה לשנים דמתניתין הוא לדין שהקב"ה דן את בני אדם על הקורות אותם עד תשרי הבא עכ"ל. וזה ממש כדבר ר"ת שזכרנו מלבד כי אם יעמדו דברי ר' זידא דמתניתן ר' אליעזר היא וכבר התאמת דלא ק"ל כותיה, גם מתניתן נמצאת דלא כהלכתא, והלא טוב לפרשה על אופן שדבריה יכונו והמשכילי' יבינו עוד כי לשון הגמרא כמאן מצלינן האידנא בר"ה זה היום תחלת מעשיך כמאן כר"א הוא עצמו יורה איך הסכמת החכמים באמת כר"י, כי בגלל זה יתעורר ההוא מרבנן לבעיא ההיא דכיון שהתפרסם אצלו כי לא כן הוא הדעת המוחזק לכל תמה, ואמר אם כן האידנא [המורה ולא לשעבר] אליבא דמאן מצלינן וכולי, והבקי בדרכי הגמרא הלא יכיר כי כל לשון כזה יחידאה הוא כאמרם ג"כ פ"ק דר"ה כמאן מצלינן האידנא אקצירא ומריעי (פירש"י אמרינן בנדרים קוצרי הולים מריעי ת"ח שהם תשישי כח) כמאן כר' יוסי דאמר אדם נדון בכל יום ויתפלל שידונו אותו לזכות ולא יקנסוהו מיתה, דאי כרבנן דאמרי אין אדם נדון אלא בר"ה הרי כבר נקנסה, וכאמרם ג"כ פ' כל כתבי כמאן אזלא הא דאמר שמואל חצבה עמודיה שבעה אלו ז' ספרי תורה, כמאן כר' יוסי דאמר ויהי בנסוע ספר תורה לעצמו, וכבר

נודע דסונין דעלמא היא למנוחם חמשה הן במספר כ"ד בכתבי הקדש הן בהרבה מדרשי רבותינו ' וכן בסנהדרין פ"ק כמאן קרינן רשיעא בר רשיעא אפילו לרשיעא בר צדיקא כמאן כי האי תנא דאמר את אביה היא מחללת וגו' שנהוגים חול ובזיון ואומרים ארור שזו ילד וכולי והרי מקראות מלאים הם לא ימתו אבות על בנים אב לא ישא בעון הבן , ואם תמצא בזוהר בראשית פסוק וישם ה' לקין אות בראש השנה התילד אדם וכולי , וכן בזוהר אמור פסוק בחדש השביעי א"ר אבא אדם בר"ה נברא וקם בדינא וכולי , וכן בויקרא רבה פרשה כ"ט המובא ג"כ בפסיקתא כדלקמן לעולם י"י דבוך על אתיא דרב כהדיא דתני ר' אליעזר דתנינא בתקיעתא דרב [פרוש נ"ל בישיבה מקום קביעות כמו תוקע עצמו] , זה היום תחלת מעשיך וגו' בר"ה שעה ראשונה עלה אדם במחשבה שניה נתיעץ וכולי אמר הקב"ה לאדם כשם שעמדת לפני בדין היום הזה כך עתידין בניך וכולי , לבך אל ימהר להביא את המאמרים האלה דמיד נצדות נגד ההכרעה דלעילא כי תזכור מה שכתבו אנשי השם אלפסי והרא"ש ז"ל בשלהי ערובין בדין מוקש על הרשע בשבתא , כי חכמי הגמרא ידעו את דברי הירושלמי יותר מדעתנו , ואם בפרטים אשר נפל בהם הפרש חשבום נאותים אין ספק שהחזיקו בם ולא נטו לדעת אחרת , וכן ודאי תאמר על מדרש הרבות אשר כדברי רש"י פסוק ומקצה אחיו לקח הם אגדת א"י ומדרגתם אצל הבבלי למטה בלי ספק מן הירושלמי , וכן תאמר אף בזוהר מהיות הסבה הנו' אורגת בד בבד גם עליו ' ולזה מנהג העולם לאכול בשר אחר גבינה דלא כזוהר משפטים הואיל ובפ' כל הבשר התירוה , ומברכין על התפילין שתים דלא כזוהר פנחס ומניחים אותן בחוה"מ דלא כמדרש הנעלם דשיר השירים בפסוק לריח שמניך אשר הובא מאה קארו טור א"ח סי' ל"א וכ"ש יחשב זה על הפסיקתא אשר נביא לפנינו שהחתום' סוף פ' כל שעה תארוה מן הספרים החצונים כמו מס' סופרים אצל הרא"ש בה' ס"ת כפי מה שזכרתי הרבה מדברי אלה בחבורי פ' כ"ט ' והרי בשני הדינים הנ"ל גם כל יהר הפוסקים ז"ל מקיימים את דברי הבבלי כשני האדירים שזכרנו , וכבר ידעת השובת רב האי אשר הבאתי בפכ"ה כי האגדת שלא נקבעו בגמרא אינן מקויימין , כ"ש איפוא זאת של בריאת עולם אשר בהדיא ככל האמור היא הולקת עליה ובפרט תראה הר"ן שעם הביא בתחלת דבורו דר"ה פ"ק הנו' את לשון הפסיקתא אשר הוא עצמו מאמר ויקרא רבה דלעילא כמראה פנים לזכותו ' הנה באחרונה נפה הימנו ופסק בהחלט כר"י , ובאמת לפי דיוק מלת האידנא שזכרנו יפתח שער עיון מהו זה שידומה התהלף המנהג בהשתנות הזמנים ההמה ' ונראה די"ל אחת משתים , אם שהרצון עתה אשר תפלותינו סדורין בתקון שוה לכל , מה שלא היה לפנים כי האמנה מזמן משה עד הימים ההם מצות ולעבדו בכל לבבכם זו תפלה היתה משתמרת כמה שכל אחד אם להתנה אם להודאה כפי נגע לבבו או שמחתו היה צח הלשון ואיש שפתות לשאת רנה לפני אלקינו ' או יאמר האידנא שהמון העם להיות תאר מקרא קדש הזה ר"ה מדמה שכך זה הזמן בעינו היה ג"כ ראש לשנה היצירה בעצמה או יתור לו המשכיל באור נכון מאלה , כי הלא זה איננו עקרי למבוקשנו '

ואמנה על אודות ראב"ע שזכרתי בפ"מ סוף עמוד קכ"ה כי ממה שכתב בפירוש בוא ובהר סיני נראה היותו סובר דבתשרי נ"ה , אמרתי אגלה אונך אישי הקורא כי אחר כן באגרת השנת שער א' בלבל דבריו שכתב וז"ל מצאנו כתוב בחג הסכות תקופת השנה ובצאת השנה והנה יום צאת השנה שיצברה תכנם הבאה אחריה

ונסמיך נתוב בי״ה תעבירו שופר וקדשתם את שנת החמשים שהיא יובל ותחלת השמטה ג״כ הוא אז כמו התחלת היובל ואל השתומם על מה שלא התחלה השנה ביום הזכרון כי אם השבעה שהיה ר״ח ניסן יום תקופת האמת (היינו דבניסן נברא העולם כדמוכין לתקופה כר״י) צריכה התקופה השלישית באמת (היינו תקופת תשרי השלישית לניסן) להוסיף בעשרה ימים בעבור הוספת מהלך שנת החמה על שנת הירח גם בעבור היות מהלך השמש מתמהמה. על כן היתה התחלת השנה ביום כפור או סכות. ע״כ בפי מה שכתב בפרשת תשא תקופת השנה וכולי זה לאות כי השמש תכנס במזל מאזנים כמוך ליום העשור ע״ש הרי מדברי החכם הזה שלא מצא לכף דעתו הראשון מנוח. דהיי שנחשוב תשרי ראש לשנים מהיותו כלשון התוספות דלעילא ראש ג״כ לשמיטין ויובלות. ולדידיה איננו מתחיל מיום הזכרון עצמו. ודאי הוא דבניסן נ״ה וכ״ש יתברך לך היות זה דעתו ממה שכתב פר׳ אמור כי העבור הראשון היה אחר שנה וחצי ובאר הר״ר שמואל ביב״א בפרושו עליו ז״ל דעתו הן דבניסן נ״ה נר״ן, עם כי בפ׳ בהר סיני לא כתב כן, ואנו מונין השבון העבור מתשרי הבא אחריו שהוא שנה וחצי אחר הבריאה, ע״כ בי מניסן של ישוב דר״י עד תשרי של ו״ד יש חצי שנה ומאז עד תשרי הבא אחריו שהוא ראש לשנת ענור גו״ח יש שנה אחרת גם מפרשו האחר צפנת פענח הביא בפרשת אמור עריות מדברי בענין השרשים הנהוגים לאצטגנינים אשר כל בחינת גלגליהם ומשפטי העולם יחלו אצלם ממזל טלה. כי הראש האמתי לשנה הוא ניסן, ועתה יודע דבר יהוקאל מ׳ בכ״ה שנה לגלותינו בר״ה בעשור לחדש שהתבאר פי״א דס״ע ומשם הובא פ״ג דערכין ושלהי זבחים איזהו שנה דר״ה שלה בעשור לחדש זו שנת היובל ואהרי שהחכם דון יצחק בבאורו שם רמז דחיית פרושם זה מבעם אמרו דר״ה אינו נקרא בתורה כי אם יום תרועה ובאר שהכונה בר״ה החדש אשר היה ראש לגלותם כסליו ד״מ או זולתו על הדרך שבאר ג״כ ראש פרשה זו ומקומות אחרים שם באמרו כי החדש ההוא כלו יקרא ראש לשנה ההיא יהכן אולי יותר שנאמר היות הרמז לחדש ניסן המתואר ראש לחדשי השנה. ויהיה אמרו בר״ה בעשור לחדש באמרו במקומות רבים בראשון בנך לחדש, ובאמת כן ראיתי בהעתקה היונית המיוחסת לשבעים הזקנים שפתרו את שתי המלות ההנה בראש השנה אין שר פרשו פיני שר״ל בחדש הראשון כי בדבר רש״י על הרגום אונקלס פסוק כי ערות הארץ וזולתו שמרו הטעם כפי דעתם לא המלה עצמה, ועוד תראה על זה דברים עקריים בתשובת הקושיא העשירית לפנינו פי״ג גם דבר יונתן ב״ע שזכרנו בפ״מ על תשרי דעתיקא קרו ליה קדמאה וכען הוא שביעא׳ יפורש היטב וכען אשר בהתודע האמת על זמן הבריאה מצד התורה נחשוב ניסן ראש חדשים הוא תשרי שביעאה. מלבד כי לא יבצר ממנו לומר על דברי יב״ע אלה כעין מה שכתבנו זה מעט בדבר הזוהר ועל מדרשי האגדה אשר הבאנו בפ״א הנו׳ נאמר כי כבר וכר הראב״ע ז״ל בנסהתו השנית על פירוש שמות לענין כנויו על אדונינו משה, כפי מה שכתב בעל צפנת פענח הנו׳ על נוסח שמות ראשון המצוי לנו, כי דבר הגאונים הוא שאין מקשין באגדה לא עליה ולא ממנה ובפרט הביא את דברי הגאון רב האי שכתב בפירוש חגיגה שלו ז״ל דעתו כי דברי האגדה לאו כשמיעה נינהו. אלא כל אחד דרש מה שעלה על לבו כנון אפשר, ויש לומר לא דבר ההוך לסיכך אין סומכין עליה ע״כ וכמו שזכרתי ג״כ בפ״ו מפרקי הספר את דבר הגאון רב שרירא אביו שכתב במגלת סתריו ז״ל הני מילי דנפקי

מסטוקי ומקרוי מדרש ואגדא אסדנא נימהו . וכן שם וכרוך רבנים זולתם המקיימים את דברידהם אלה : ומה אוסיף דבר לזכות ר"י והרי כמו שזכר הר"ן בדבורו הנו' אף ברינים שהם גופי תורה כלל זה תמיד בידינו ר' אליעזר ור' יהושע הלכה כר"י כ"ש אפוא שנצהיל סנים לדבריו בעיון אנושי גרידא בזה אשר לא יגע בכל קרש גם בעקבות כל אלה כי יהודה ועוד לקרא, יכול אתה לזכר מה שההאמת בראש זה הפרק מעדות רבותינו שכל חכמי א"ה סוברים כר' יהושע כי כן אמנה לקיום דברם אשר לעולם נצב מצאתי סאמוסי"או הכם נוצרי פ"ב ספר א' והמיססיאה בספרו מן הלמודים השונים פכ"ו ה"ג שאחרי הקצות דעה המאמינים קדמות העולם אשר עם זה ודאי לא יראו כל ראשית לו , זכרו קבוצות הוכנים וחכמי קדם מן האומות . ועוד בה עשיריה פרטית מנקובי ראשית חכמי הנוצרים אשר נחה שקמה הסכמה כלם על הדעת הזה באופן כי קרוב הוא להאמר עליו היות רוח כל הבריות נוחה הימנה .

כונת הפרק : הוכחה מכמה בריתות שההנאים לא היו מחשבים כפי העבור אשר אצלנו ובלתי מהויקים סימן בהר"ד ור' הלל וב"ד הם בבחירתם על צד היותר טוב העתיקו אותנו מחשבון האסתי אל השוח הן בטולדות הן בתקופות וראיה עוד לראב"ע כי בעת הראיה לא היו חושבים אל סדרי העבור אשר לנו, וכן ראיה על בלתי החשב לקדסינים סימן בהר"ד מבחינת היום שבו יצאנו ממצרים ותמידה על בעל העורים והחכם קראו בענין זה והמנע ג"כ החשב לקדסינים כפי העבור ממה שלפעמים בין חשבון הראיה והעבור יפול הפרש על יום ראש החדש .

פרק ד . עתה יצאתי להשכילך דבר אשר גם ממנו יתחייב בלי ספק קושי עצום לאומרים כי חשבונות העבור עם סי' בהר"ד נמסרו מסיני , והוא כי מצאנו ראינו סי' בהר"ד או האמר סי' וי"ד המתיחס עליו בלתי ידוע ובלתי מוחזק לתנאים והיקים של בריתות אשר להיותן שרידות ונכונות , הובא בגמרא להקשות או לתרץ מהנה , ולא עוד אלא שסדר העבור והחשבון הנהוג לנו היה בלתי נשמר ממתן תורה עד זמן אביי ורבא ואולי גם ימים רבים אחר שנמצדרו כי הנה במס' שבת פ' ר' עקיבא לענין המחלוקת אם התורה בששה בסיון נתנה כרבנן או בשבעה כר' יוסי ולברר הדבר הקשו מהשבון יום יציאת מצרים : הובאה החלה בריתא אומרת דחמישי בשבת היה אשר ממנו דייקו נגד רבנן כדחמיסר בניסן חמשא בשבא ריש ירחא דאייר שבתא ודסיון חד בשבא : ויהי בחרצם אמרי לך רבנן אייר דההיא שתא עבורי עבורה הוסיפו קושיא מבריתא שנית ת"ש דלא עבורה , דהניא ראש חדש ניסן ויום פ"ו שבו יצאו חמישי בשבת היה השלים ניסן וארע אייר להיות בשבת חסר אייר וארע סיון בע"ש ואחרי שהרצו הא מני ר' יוסי היא הקשו עוד משלישית ת"ש באחד לחדש הראשון בשנה השנית הוקם המשכן : ותניא אותו היום נשל עשרה עמרות ראשון למעשה בראשית ראשון לחדשים : ודייקו מדרישי ירחא דניסן דהא שתא חד בשבא דאשתקד ד' בשבא דתניא אחרים אומרים אין בין עצרת לעצרת

ואין בין ר"ה לר"ה אלא ד' ימים בלבד ואם משבורת המשה , הוה ליה ריש ירחא
דאייר מעלי שבתא ודסיון שבתא קשיא לר' יוסי ולרבנן , ויהי בתרצם לר' יוסי שבעה
חסרין עביד ולרבנן שמונה כמו שבאר שם רש"י , הוסיפו להקשות מדביעית ת"ש
דתניא בס"ע ר"ה ניסן ויום ט"ו שבו יצאו ע"ש היה ומדריש ירחא דניסן ע"ש ריש
ירחא דאייר חד בשבא וסיון בתרי בשבא קשיא לר' יומי , והשיבו אמר לך ר' יוסי
הא מני רבנן היא, ועתה התישב נא והסתכל כמה הוכחות יש לנו להוציא מדבריהם
אלה הדא כי מן הדין תקשי לך מה לאבות עולם בעלי הבריתות הנזכרות שיחלקו על
יום יציאת מצרים כי זאת אומרת יום ד' היה וזאת יום ה' וזאת יום ו' לייתי ספרא
דעלמא ונחזי , כי בהיות מן הידוע דר"ה ניסן וט"ו בו שוון ביומם יחשבו מבהר"ד
למולד ניסן דבתמ"ח על הדרך שזכרתי מדברי הלטיף במהדורא השנית ועל נבון
ימצאהו ועוד יקשה איך הוחזק אצלם נפלו בשום אחד משלשת הימים דח"ו והרי
כמו שהראנו שם מהדורא שנית מטעם החכם לטיף הנז' ולפי החשבון אשר באצבע
הראה נמוקו עמו מולד ניסן של בתמ"ה מבהר"ד על כרחין היה ביום ג' ואף אם
תשלים שנת בתמ"ח כלה לפני צאתם יפול של בתמ"ט ליום א' וכמו כן יקשה אם
סי' בהר"ד היה מקובל אצלם לישר למה זה בבקשת ר"ח ניסן של גאולה השפילו
לראותו מבחינת ראש החדש דשנה אחריה ישאו עינם אל בהר"ד שהוא הסימן
המובהק לידיעת כל אלה, כי כמו שכתב הלטיף הנז' נמצא על ידו קביעת ר"ה
ההיא וממנו יודע יום ר"ח ניסן שבה , ומדי ראותם סתירה בין שתי הבחינות יתקשו
עליה , הלא כל אלה ראיות מוכיחות כי בעלי הבריתות ההנה לא הוה קים לחו
בסמני בהר"ד או וי"ד מאומה , והנה עוד יתאמת לך מהן מה שהונה שנית
בהצעתנו כי סדר העבור הנהוג לא היה בלתי נשמר מקדם, וזה שיש להקשות מדוע
בפלפולם שם על יום מתן תורה ונמצאו שתי הבריתות שאמרו ביום ה' וגם האחרת
השנויה על יום נסעם מאלים קשות לרבנן , הרץ בעל הסוגיא בכל אחת משלשתן
אמרי לך רבנן אייר דההיא שתא עבורי עברוה מהיכא תיסק אדעתין כי בצאת ישראל
ממצרים שנו את תפקודם לעבר החדשים שלא כמנהג או לעבר את אייר החסר
תמיד כפי הידוע . יונה דכי אתא עולא פ"ק דר"ה אמר דעבריה לאלול שזה היה
מעשה מפני הצורך כמו שנוסף לדבר ע"ז בפי"ב סי' י"ג למה ישפוט כזאת על
אייר הנז' ועל מנין החדשים הנז' בלתי שנודע בהם סבה מחייבת רק נתינת מקום
לדעת אחד בדבר שהוא נכרי לגדרש אצלני . הלא יותר ייטב להם בטולו ולא נסור
מלומר שהחזיקו בחשבון העבור אשר גם בימים ההם היה דרך המלך . אלא ודאי
יאות להאמין כי חשבון זה לא היה ולא נברא עד ימי האחרונים מן האמוראים כדבר
הרמב"ן בהשגות קי"ג וכפי מה שזכרנו בארוכה פ"מ דף קל"ד . שאז ר' חלל וב"ד
אשר מיד אלקים היה להם כח כסנהדרי גדולה ראו כי נוסף על הכרח התבטל הקדוש
ע"פ הראיה מחמת בטול הב"ד מן הארץ . הנה חשבון האמתי אשר היה נוהג
עם סדר הקדום הנז' מהיותו תמיד עולה ויורד בארוכה וקצרה הוא צריך מאוד
לחכמי לב דנהירין להו שבילי דשמיא . ושיהיו רציהם בכל קביעות דחופים להודיעו
את נרהי עמנו . מה שלא תוכל לשקר עליו שה אובד הפזורה בהגלות גלותה אף
במקומות קבוציה . ובכן בחכמה גדולה ועל צד היותר טוב הסיע את עצמנו גם
ממנו עד בוא לציון גואל, וכעין קפיצת הדרך , היינו בלי הטריח עלינו לבוא עוד מן
השוה אל האמתי כמשפט חשבון הראיה יסד לנו החשבון כלו הן מולדות הן תקופות

על המהלך האמצעי לבדו השומר אמת לעולם על אופן שזה עד כי כדבר הר״ם פי״א
גם לנערי בני ישראל נקל בו המרוץ , ובצאת סדורו ראשונה מאדמת הקדש אשר זה
אחד מתנאיו כמו שהתקבל פרק הרואה מן הכתוב כי מציון תצא תורה . יתכן
המשותו לעולם בה והוצה לה הלא גם עם החשבון הזה נבא אל כל תכלית נדרש
בקביעות כמו שהיה בעת הראיה ע״פ המסורת כאשר לא נחסר מהשניה שיבא הפסח
באביב וחג הסכות באסיף וכל זולת אלה מן ההכרחי בעבור ומבלי שום הפסד בו
הנה סדרו זה בבחינה מה שאמרנו יהיה כמו שנצטוה ד״מ ללכת ירושלימה מדרך
הצופים ובהמנע אצלו הדרך ההוא בשעת חרום יכנס לה מדרך המדבר אשר לכל הפני׳
יוכל לומר עומדות הנם רגלינו בשעריך וכבר שמענו פ״ק דר״ה שמואל דאמר יכילנא
לתקוני לכולה גולה ׳ בשגם תקונו זה יחשב בלתי שלם כמו שיתבאר בסמוך . ובנן
מה שלא עשו בימיו להסמכם אדין על הראיה ועל פיה היו מודיעים לחדשים את
הצריך לגולה הסכימו לעשותו אחר כן כאשר יראו על התבטל הב׳׳ד מן הארץ
וכל אשר עשו יי׳ הצליח . ואולם היות מה שזכרנו אמת ויציב כי הן במולדות הן
בתקופו׳ החשב׳ הזה כלו מיוסר על המהלך השוה בלתי רדוף ממנו כמשפ״ש הראשון
אל הקון האמתי יתברר גם אל הבלתי מומחה בעבור מדברי הר״ם ז״ל במולדות
פ״ק מה׳ ק״ה ובתקופות סוף פרק י׳ ע״ש . וכן תמצאהו לנשיא סוף שער ב׳ מאמר
ג׳ שכתב וז״ל רבותינו מסרו לנו חשבון שתי התקופות על המהלך השוה להקל
מעלינו דרך ההשבון וכולי והרי לך ממנו טעם הקולא שזכרתי וכמו כן במולדות
הראנו לו מאמר ב׳ שער ו׳ באורך וראב״ע באגרת השנת שער ב׳ כאשר דבר על
המולד כתב וז״ל חכמינו השבוהו במהלך האמצעי ׳ ובפר׳ תשא כתב על תקופת רב
אדא שהיא צריכה לתקון היינו מן השוה אל האמתי ובפרשה אמור כתב העבור בנוי
על המהלך התכון על כן אמרו פעמים בא באריכה וקצרה גם לפנינו פ״ח תהזינה עיניך
מה שכתב ההכם אפודי וזה קצת לשונו סימני השנים נסדרו באופן מסכים עם
המהלך השוה ללבנה אשר עליו נבנה סוד העבור . וכבר נודע ג״כ כי זה הח׳ השוה
היה נהוג מני קדם ועודנו היום נהג אף לערבים שוכני א״י כמו שזכרתי בפ׳ מ׳
ד׳ קכ״ה ׳ ואפס המסררים ז״ל הבדילו בו בין קדש לחול כי הוסיפו השגחה ותקון כפי
ההכרחי בו מן התורה בשמירה האביב לפסח ויתר הדברים שזכרנו . והנה לבד ממה
שכתבתי בפכ״ה דף צ״ו בשם הגאון רב האי והנשיא שר׳ הלל היה בשנת תר״ע
לשטרות ר״ץ להרבן הבית תראה ג״כ היותו סניב לומן אביי ורבא שזכר הר״ם פ״ה
ממה שכתב הזכות בהקדמת ספרו מן העבור בשם הר״ר שמעון דוראן בפרושו על
האזהרות מקום אמרם וקצב והכונה לחדשי השנה שזה ר׳ הלל היה דור רביעי לרבינו
הקדוש היינו בן יהודה נשיאה אשר מצאנוהו בן ר״ג בנו של ר׳ יהודה הנשיא זכר
כולם לניעימות נצח ׳ ואולם אם כאשר יורו דברי הרמב״ן בהשגות קנ״ג לא התברר
מיהם ר׳ הלל הנז׳ רק היותו בן ר׳ יהודה נשיאה חדע כי התוספת פ״ק דר״ה כתב וז״ל
שלח ליה ר׳ יהודה נשיאה לר׳ אמי אין זה ר׳ יהודה נשיאה שהחזיר השמן פ׳ אין
מעמידין שהיה בימי רב ושמואל דההוא בנו של ר״ג בר׳ יהודה הנשיא וזה תלמידו
של ר׳ יוחנן דהוה ניף לרב ושמואל באופן שיתכן כי זה ר׳ יהודה נשיאה אביו של
ר׳ הלל היה המאוחר לבנו של ר״ג כנז׳ ׳ וא״כ גם ר׳ הלל בנו מאוחר יותר ׳ ואתה
חביבי הקורא לאמתה כל מה שכתבנו על היות סדר העבור מקרוב התרצה נא לראות
מיחדש כל אשר כתבתי בקלף קכ״ה הנז׳ עד מלות יכחישוה אשר בדלת השנית עם

הוספה המהדורא המתהיל ובנאור המצא וכולי . הלא שם תראה על זה ראוי נמוחות בטוב טעם . ואולם עוד לחזוק המינה הזה אוסיף לך פה מזכרת דברים אלו אשר לא יהיו מיך לטורח , כי תראה מה שכתב ראב"ע פ' אלה מיעדי ח"ל כלל זה אחן לך בדבר המועדים שהיה מסורים לב"ד הלא תראה אמרו על פסח הזקיהו ויועץ המלך חכמינו אמרו שהב"ד היו מכתבים בדברים רבים בקביעת השנה ואמרו על ר' עקיבא שעבר שתי שנים רציפות , ואין בכל המקרא ראיה איך היו ישראל קובעים את החדשים והמועדות . ומה שאמר הגאון כי על חשבון העבור היו סומכין אינו אמת , כי במשנה גם בגמרא ראיות שהיה פסח בעבר ' ו' גם שני מעשים שם . ועבור השנים הוא קרוב תוספת שנת החמה על הלבנה ואינו על דרך הקדמונים , כל אלו דבריו אשר לעת עתה ראיתי להיטיף בם חזוק נגד הגאון מכעם זה שאוכיח , והוא כי תקשי לך היא נופה בשלמא חשבון האמתי אשר היא מישיר אל הראיה ניחא שהיו מחשבין בו אלא חש' העבור כפי השוה ופעמים רבות ישתנה מיום הראיה כדבינין למימר קמן פ"ח למאי יסמכו עליו ולמה זה יחשבוהו גם התבונן בזה שאומר . ידענו דבר שמואל הנ' יכולא להקיני לכולי גולה ופי' רש"י יכילנא להקניני בלא ראית העדים שבקי אני בתולדות הלבנה לתקן את המועדות מסדר העבור , וכן באר הר"מ בפרושו למס'ר"ה אשר ראיתיו במכשיבה אצל הר"ר עזרא מפאנו והמפרש הביא דבריו פ"ו מה' ק"ה ו"ל יש בידי כח לחשב השנים ולתקן איזה שנה צריכה עבור וכן בפי' רש"י איזה חדש צריך להתעבר עד ביאת הגואל וישוב בסנהדרין ע"כ . כי נראה מזה היות שבחו הנ' מהשענו על חכמתו בתבונה . ואם איתא שהיו גם בזמנו מחשבים כפי סדר העבור למה זה ישתבח בידיעה והיא קבלה . וכאי אולמיה ורבותיה בה מיתר החכמים שלא ידעו כמוהו , ועוד יקשה כי עם כל הכמיתו הנזכרת לא היה בקי בחשבון האמיתי , הן מכמה שאבוה דר' שמלאי השיק שפתיו באשר לא ידע ההיא מלתא דתניא בסוד העבור נולד קודם הצות וכולי ואמר ליה מדהא לא ידע מר איכא מלי אהריני נמי דלא ידע הן מכמה שהנסיון הוכח ממנו בהגבילו המולדות לכ"ש י"ב תש"כ והתקופות לצ"א יום ורביעי אשר לא בלבד אינם נחשבים כי אם לפי המהלך השוה אלא אף בחשבון זה אינם אלא על צד הקרוב . ואם הוא המשתבח בעבור היה רזוק הימנו כי השוה במולדות הוא כשי"ב תשצ"ג ובתקופי' הוא כר"א, איך יאמר הגאון שהיה נוהג בימים ההמה , ועוד בע"ה המצא ראיות על זה בפ"ח וי"ב לפנינו , והנה יאות שתתבונן כי האמנה לדעת ס"ע יציאת מצרים היתה ביום ששי כנראה שם פ"ה ואל החוש לאיזה לשון מסוכסך שתמצא בו כי בהדיא אמרו פ' ר' עקיבא כמו שזכרתי בתחלת פרק זה , ת"ש דתניא בס"ע פסח שבו יצאו יום ששי היה אשר ע"כ יש לתמיה על טור או"ח סי' ת"ל שאמר ביום ה' ומסיק למלתיה והכי תניא בס"ע , וכן תתפלא על הגאון קארו אשר עם התבאר מנמיוקיו שם כי ראה את סוגית פ' ר' עקיבא הנ' לא הגיה בעדות הגמ' הנזכרת נוסח הטור שזכרנו, יהי מה סתם תלמידנו בפ' הנ' קודם לבריתא זו של יום ששי הביא את שתי הברייתות שכתבנו למעלה האומרת ביום ה' והוא אמנם המוחזק אצל הופשי ההורה כמו שראית לבעל הטור הנ' ולדבור תוספות נמצא ג"כ עם סמך מדרש אשר הובא שמה ולרבנו סעדיה מדברי הז"ל לפי מה שזכר הראב"ע פרשת בשלח ופקודי עם כי הוא אמר שם על אמרת חכמינו אם קבלה נקבל ואם סברא לפני יום ה' יצאו וכולי ומצד אחר ראית מה שהתבוננתי בפי"ה דף ק"ט וכן במהדורא השניה על דף ק"ט הנ' את

דברי החכם לטיף וחשבונו אשר בו הראה כי לפי סדר עבורנו אי אפשר ליציאת מצרים בשנת ב׳ אלפים תמ״ח שהיתה ביום ה׳ וא״כ הכרח הוא שנאמר אחת משתים או לא יצאו ביום ה׳ או לא היו אז חושבין לפי העבור . והלא טוב שנחפוש לשון זה האחרון למען יתכן שיצאו ביום ה׳ כפי המוחזק בעמנו . ועל הכל יתאמת לך המנע חשבם כפי סדר העבור ממה שהראה דרכי הראיה באים על האמתי וכל הקביעות על השוה כאמור והנה לפעמים יפול בינותם הפרש על ימי החדש כמו שזכרתי בקלף קכ״ה פ״מ מן הספר ויזכר עוד פ״ה לפנינו , הרי אפוא מכל אלה אמתת מה שהונח כי סדרי ר׳ הלל הנקראים חשבון העבור יען אשר כל עקרו כמו שכתב הנשיא מאמר ב׳ סוף שער ג׳ הוא עבור השנה החדשים בימיו מקרוב באו .

כונת הפרק . שלא היו סדרי העבור נחשבים לקדמונים מפה שנראה חמשה מן האחרונים פעידים כי סימן בהר״ד יוסד כפי אופן בבל עם המצא נ״כ אומרים שהוא כפי אופק א״י והר״ם לא פירש דבריו רק בחשבון הראיה יכן ראב״ע ואף הסולד אצלינו איננו כפי האופק שלנו רק באופק א״י או בבל והוכחה על היות סי׳ בהר״ד נחשב בסתם למפרע .

פרק ה . ומפה שיחזק עוד היות סדרי העבור נתונים מקרוב כאמור ויתחייב ממנו קושי לאומרים העתקם ממשה רבינו הוא שתמצא אגודת בני עלייה המשת חכמים מן האחרונים ז״ל מודיעי תקון הלוחות אומרים בהדיא ובמופת מכריח לפי דעתם שסי׳ בהר״ד סודר כפי אופק נצינן הסמוכה לבבל והנה אם כן לא נוכל לשפוט שנוסדה במסדריו כי אם רוח חכמה ובינה והסכמה כהרבה הסכמות אשר בפ״ח לפנינו יתאמתו לך בקביעות לא ברוח י׳ ראשונה ובעצם עם כי בבחינת המצוה של לא תסור נוכל ליחסם לסיני כמו שזכ׳ למעלה ואמנם מרם נבאר זה יאות שנאמר כי מן הידוע גם לכל מתחיל בעיון מסלות הכוכ׳ כי להיות הארץ כדורית ומהלך המאורי׳ עליה בהיקף הנה שעת הזריחה והשקיעה איננה שוה בכל מקום אבל משונה במספרה השתנות לאין חקר כי דרך משל מולד הירח השוה שהוא פגיעתה בשמש דרך מהלכם האמצעי וככה כל מקרה זולת זה כמו שתאמר יולד בן לנעמי עם כי פה פירדה היה בתחלת י״ח שעות על יום א׳ אין ספק כי התחלף שעתו הלוף רב כפי רוב מקומות הכדור עד בואך ג״כ להשתנות היום באיזה מקום מן הארץ . כי רגע הזדמן פה המעשה ההוא יהיה במקום זה קודם הי״ח שעות ובמקום זולתו אחריהן ובהפרש הלקי שעה רבים כל מקום כפי שעותיו הנמשכו לאופק שלו אשר ממנו רבו למעלה הלא זה גם שמש לא ראה ולא ידע יאמינהו לראב״ע ממה שכתב על ויזרח לו השמש ועל פרשת החדש כי בין ירושלים לעיר לוקה נמצא הפרש בשתי שעות ושלש [אולי ושליש] ולחכם כזורי ממה שכתב בתחלת מאמרו השני כי יום השבת יחל בציון שהוא קצה המזרח כמו י״ח שעות אחרי החלו בירושלים ולהר״ז הלוי ממה שכתב פ״ק דר״ה על הכתוב ויהי ערב ובקר יום זה וזה שיסבול הפרוש כי לסבת היקף הזריחה והשקיעה אשר החל כאן בשעה משונה מהחילה כאן היה הערב והבקר יחד כיום תמים , והנה אחרי ההישב זה בלב הסכה ושמע כי

החכם האיצטגנין ר׳ יצחק אלחדאב בעל ספר אורח סלולה בשער השני ממנו אחרי העירו אוזן הקורא כי ראשית לוחותיו הנו לא למולד בהר״ד של תהו אבל מחצות יום א׳ הקודם אליו (אשר מזה תוכל להבין כי גם בהר״ד אשר בהסכמה כזאת לפי דעת ולפי מקום מסדריו) כתב וז״ל. המקום אשר עליו נתיסד בהר״ד לפי מה שהחשבון נותן רחוק מאמצע העולם לצד מערב נ״ז דקי שעה וה׳ שעות שהם י״ד מעלות י״ו דקים ט״ו שניים. וארכו לפי זה מקצה המערב ע״ה מעלות מ״ג דקים מ״ה שניים ונמצא בלוחות תלמי המדוייקים שאורך בבל שמונים מעלות מן המערב ונציבין ע״ז מעלות נמצא המקום אשר עליו נתיסד בהר״ד הוא בארץ בבל קרוב לנציבין, ואולי מקומו של מר שמואל היה אשר לבקיאותו בחכמת הכוכבים אמר נהירין לי שבילי דשמיא עכ״ד. וכן הר״ר מרדכי פנצי בלוחותיו אחרי הביאו דברים מה של הר״ר עמנואל בעל הכנפיים כתב וז״ל. על פי דרכו זה יצא לנו שהמקום אשר בו סודר חשבון מולד ר״ג הוא רחוק מסוף המערב ד׳ שעות נ״ד דקים נ״ג שניים ׳ וזה כי מקום ר׳ עמנואל לפי מה שכתב הוא רחוק מסוף המערב ב׳ שעות י״ד דקים. וכשיקבץ אותם עם ב׳ מ׳ נ״ג שהוא מרחק מקום ר׳ עמנואל ממקום מולד ר״ג כאמור, יהיה קבוצם ד׳ נ״ד נ״ג שהוא מרחק ע״ג מעלות מ״ג דקים ט״ו שניים בגלגל המזלות, וכפי מה שכתב הר״ר יצחק אלחדאב בס׳ אורח סלולה המקום אשר בו יוסד מולד ר״ג הוא רחוק מסוף המערב ד׳ ב׳ נ״ב. וברוך יודע רזי עולם ע״כ. ואני ביני חטי טרם אצא מדברי החכם פנצי הלז אפרש כי כונתו במקום הוסד מולד ר״ג בלי ספק איננה שר״ג הקן שם את הכ״ט י״ב השצ״ג אשר בין מולד למולד, ושלא יהיה השיעור ההוא ביתר דמקומות, כי הנה המרחק אשר בין מולד למולד שוה תמיד תחלתו מאיזה מקום שתרצה כפי מה שיזכור עוד, ור״ג שהיה נשיא בא״י מאי בעי בנציבין ובבל אבל כונתו הוא שזה השעור המקובל לר״ג ולא ממנו מסדרי הלוחות ציינו תחלתו מבהר״ד שהוא הנאות בבחינת מקום נציבין כפי דבריו שזכרנו. ועוד בפרק שלפנינו יודע לך כי כזה אירע גם בשאלת המכר שתקונה בגליל בבל כראוי לו נשאר גם אצלנו הרחוקים ממנו בהשאר ג״כ מנהג קצת התפלות ונוסה הא לחמא של פסח בלשון ארמי ומהזי כרתי ורוביא בריש שתא יען כי סדורם הוחל בגלילות ההמה, אך טוב לזכרון נשמות האגודה שיסדנו, הנה כמו כן האצטגנין ר׳ אברהם זכות בהקדמת ספרו מן העבור כתב על ר׳ יהודה בר׳ אשר ז״ל שתראנו בפי״ה מרבה לספר בשבחיו, כי בספרו חקת שמים הסכים שהקביעה היא לאורך ע״ח מעלו׳ היינו בבל וזכר שכן כתב בעל אורח סלולה בתתו סבה לזה כי שם היתה דירת האמור׳ בעלי העבור שמואל ור״א בר אהבה, ובסמוך כתב שכן הר״ר יהודה ן׳ ווירגא ז״ל אשר היה בדורו הסכים לדעת החכמים האלה, הרי לך בהדיא כי המשה אלה משיבי טעם אלחדאב פנצי ריב״א ן׳ ווירגא ובעל הכנפים יגידו דבר זה כי סימן בהר״ד וכן בלי ספק סימן וי״ד ואבזרייהו לא מראש מפי משה או בית דוד והנביאים אשר מעולם, דבר לא היה להם עם בבל ארץ לא מטוהרה נתיסד, אבל מחכמי הדורות שוכני הגליל ההוא אשר פנו אל הישרת החשבונות והקלתם ע״פ המהלך השוה כמו שזכרנו וממנו תוכל להקיש גם לזולתו בקצת דברים מתיחסים להשבונות אלו מלבד שזה ברור בקצתם כמו שאזכור עוד בפ״ח לפנינו ׳ ועיניך קורא משכיל הלא לאמונה ראו כי זה הדבר התקיים אצלם לא מדרך פלילה וסברא אבל בחכמת איצטגנינין ומופתי׳

כדבר אביי פ״ק דכריתות ובתרא דהוריות לפרוש בעל הטור סי׳ תקפ״ד.

נראים אל עין היודע בטיב מצבי האקלימים, עד כי אליבא דידהו אי אפשר לעמוד
מנגד. וכבר ידעת המצא ג"כ יחידים אומרים כי חשבון בהר"ד נוסר בא"י כמו
האפודי אשר בפ' כ"ב כתב וז"ל. המולד הראשון אשר עליו סדרו הדחיות וידיעות
המולדות לקביעות ראשי השנים והמועדות וסור העבור הוא בהר"ד בירושלים עיר
הקדש או בקצה א"י המזרח ע"כ, גם הזכות הנז' סנרת עצמו כנראה לו שם הוא
כי מקום קביעת העבור הוא ירושלים או יבנה. כי שם ישבו נסאות בתי הדינים
למשפט ראיית הירח, אך דבריו אלה נראין לו סותרים קצתם לקצת, כי מה לחשבון
הראיה עם חשבון העבור שזה כפי האמתי וזה כפי השוה, ועוד שהם אמנא
בלבד כאשר גם דברי האפודי הנז' הנם מסופקים אצלו ובלי נתינת טעם, והוא זכות
אשד דבר מאומר הרעת הנה תמורת יבנה לבדו היה לו לומר באחד מעשרת
המקומות שאליהם גלתה סנהדרין כדברם ז"ל בר"ה פ"ד, ולכל הפנים אם ראית
הר"ם ז"ל סוף פי"א שכתב וז"ל לפי שהראיה היא בא"י עשינו כל דרכי החשבונות
הזה בנוים על ירושלים אל הטיעה לחשוב היותו רומז לחשבון השוה הנהוג לנו,
אבל תכיר מדבריו ובפרט מראשיתם שאמר לפי שהראיה היא בא"י שאינו מדבר אלא
על חשבון האמתי כפי מהלך המאורות בגלגל הכוכבים אשר היו הסנהדרין צריכים
להשב כמו אצטגנינים לרעת את דבר העדים בראית הירח אפשרי אם אין, וזה
החשבון בינו הוא שדבר עליו בפ"ה מס' ח' עד סוף הפרק וכן בכל מקום מהלכותיו
ההנה. אבל החשבון האמצעי השוה לא דבר על מקום הקבעו מאומה, ומעולם
לא תאר אותו רק ההשבון הפשוט בכל ישראל בלי שיפרש התקבלו ממשה כמו
שתשמע עוד בפ' שלפנינו. וכן אם מצאת לראב"ע באגר' השבת שער ב' לענין ארבעת
הטיעות שיהם לגאון רב סעדיה על אמרו כי ראה את קדרת השמש בבגדאד (היא
העיר הגדולה בתהום בבל אחרי הרבן בבל כדברי רש"י פ' הרואה על ר' חנה בגדתאה)
בלא עת המולד שכתב וז"ל. הטעות השני הוא כי חשבון המולד על ירושלים, והנה
בינה ובין בגדאד שתי שלישיות שעה יהברר לך מדבריו שם היותו מדבר על המולד
האמתי כמו שתבין ג"כ מלשונו באגרת השבת אשר אכתוב בסמוך, ובפ' אמיר כתב
אין הקביעות רודף אחר ראיית הלבנה בירושלים. והנה ההפרש הזה אשר בין חשבון
לחשבון אל יליז מעיניך ובראותך אותו בהקדמת פירושו ומקומות אחרים שכתב כי
הב"ד היו מהשבין הדע שכונתו אמנם היא לחשבון הראיה אשר נאמין ההלמדו
אליהם מדוקדק במסורת. מלבד כי אף אם תבין קצת דבריו כאלה על חשבון העבור
לא בכל זאת תגזר אומר שדעתו הוא כי בעצם וראשונה התקבל מסיני, אבל על זה
הדרך היינו כי הואיל ודרכיו המסורים לנו בקרוב עם היותם מתחלפים לדרכי הראיה
אנחנו על ידם ג"כ באים אל התכליות הנדרשים ע"פ המסורת בעת הראיה בשמירת
האביב והאסיף ודכותיהו יש לנו מזה כמו שכתב בהקדמה לברך את אלקינו אשר
הדריכנו אל היושר וכי לא נוכל כדבריו בפ' אמור לעשות טוב ממנו, ועוד נדבר על
ברור דעתו זה בפי"א ועל השביעית פי"ג, יהי מה שמעה אונך ותבן אמתת מה
שהונח בראש זה הפרק על אגודת החכמים שזכרנו. וכל מתנגד אם בעל נפש ישרה
הוא ישיב ידו אל חיקו ויהבונן אליבא דידהו דלכ"ע גברי רברבי הוו ומסרורי הזוחות
שנה שנה יקהו מפיה' תורה מאי איכא למימר ונקוט מיהא דבר יאות לידע ולהודיע כי
בין שסי' בהר"ד יוסר באופק א"י בין באיפק בבל הנה בהיות כל מולד שוה הרשום
בלוחותינו בנוי עליו יתאמת לך כי באשר הבוא לראות מולד פלוני ופלוני מתי הוא

ותמצא יום ושעה וחלק פלוני שעתו זאת אמנם היא בא"י או בבל לבד אבל בארצך המערבית לשתיהן איננה אלא אחר שעות וחלקים במספר' כמשפט קו הנטיה בהכרח הלא זה הדבר כתב אותו החכם פלוני אלמוני בספרו דף קי"ג בפרק שבו יודיע שורש המולד השוה אצל הנוצרים המתחיל מיום המילה הרשומה להם, ושהטעם על איזה הפרש אשר בינם לבינינו בגלילות שונות אינו אלא היות שרשנו קבוע על אופק בבל והוא בהכרח משתנה ממקום למקום בחלוף קו הנטיה שמה · וכן תבין זה מדברי הראב"ע באגרת השבת שער ב' שכתב וז"ל · יש יהודים אשר להיותם יודעים אי"ב תשצ"ג יחשבו שעמדו על סוד העבור ואומרים לנוצרים מתי תראה הלבנה ויחשבו כי המולד' עשוי על מקום כל מחשב וכו' והנוצרים ידמו כי חשבון העבור טעות הלילה אבל העברים הנז' הם הטועים בזה כי לא יוכל המשכיל לדעת מתי תראה הלבנה, עד ידע רגע המולד וידע מקום המחברות בחלק מעלת המזל ויראה אם מהלך המאורות בארוכה או קצרה ויוסיף או יגרע עד שידע רגע המולד האמתי על ירושלים וכולי ע"ש כי הדברים ארוכים, ובכלל הוא הולך לשטה זו שאין עתי כל המקומות שוים בראית הירח והמולד אבל צריך להתבונן הפרש הזריחה והשקיעה כמו שזכרנו, גם לא אכחד כי בפרוש סדר אמור לקראי אהרן בן אליה [אש תמיד בנפש זה וזה תוקד] נמצא כי אחת מראיותם לקבוע החדשים גם היום ע"פ הראיה ובפרט השוכנים בא"י היא זאת שאמר כשם שאין לנו לשמור את השבת חוצה לארץ כפי שעתה בא"י או בבל רק לפי קו הנטיה אשר כסגולה לכל מקום כן מולדות וראשי החדשים יהיו נזכרים ונעשים בכל מדינה ומדינה לפי הבחינה הנזכרת, אכן מפשעם נגע זה למו כי מאסו את תורת ה' צבאות המסורה ע"י רבותינו ובכללה אמרו ית' החדש הזה לכם, ואשר תקראו אתם אין לי מועדות אלא המקודשים בב"ד של מטה וכפי מדרש תנחומא שהבאתי בשלישי מפרקני אלו [ועל הכל כדבר הראב"ע בפ' החדש פסח הזקיהו יוכיח] · והנה באמת זה ההפרש האמור לא מעט הוא בגלילותינו, שהרי זריחת השמש פה פיררה תתאחר מזריחתו בירושלים כשתי שעות ומחצה, ומזריחתו בבבל כשלש ורביע. ויאות שנתבונן כי כיון שמיסדי בהר"ר סיימו לא בלבד היום והשעה אבל החלקים ג"כ הכרח הוא שכונו בו למקום פרטי לא בלבד מדינה או עיר בכלל אבל מקום צר ומיוחד אשר קבעו בשכלם עליו יתד נאמן, באופן כי רחוק מן הנקודה ההיא מיל או מילין ישתנה סך החלוף של ר"ד חלק או חלקים כמספר המילין ההמה, וזה כי הן לחכמי ישראל פ' מי שהיה הן לחכמי א"ה ובראשם תלמי היקפו של כדור הארץ הוא כ"ד אלפי מיל כמו שזכרנו סוף פכ"ח מן הספר ובהתחלק הכ"ד אלפי מיל הנז' על כ"ד שעות היום ימצא הפרש בין תחלת הזריחה או השקיעה שעה אחת מאלף לאלף כי עם הנתן לפי מוסכם רבותינו תתר"ף חלקים לשעה אתה עתה להקל החלוקה כאמור תציירם בלבד אלף ויגיע כמו כן בין מיל למיל הפרש חלק · ובהיות זה כן מבואר היא מאד כי רחוק מן המקום המיוחד לבהר"ד מיל לבד, בין לימין בין לשמאל לא יאמר עוד בהר"ד אבל בהר"ג או בהר"ה · ואף על הפחות ממיל תצמצם פחות מחלק וממנו ולמעלה הפרשים לאין חקר, ועכ"ז רגעי המולדות נשארו אצלנו מוגבלים כפי הנאות לאופן הגלילות ההמה בהשמר ג"כ זמן שאלת מטר ויתר המנהגים שזכרנו לפי מה שהיה ראוי למדינת בבל מקום שהותקנו הלא באמת שעור כ"ט י"ב תשצ"ג מן מולד למולד לא ישתנה לעולם יחל מאיזה מקום שחפצת. אפס במדת החילך בו אחור יקדם כן תסיימהו. ולהיות מפורסם

שאפילו אחד מחלקי תחר"ף בין קודם חציות לחצות ישנה קביעות ר"ה מטעם מולד זקן ואפשר כי במקום בהר"ד הנ' לא ברבים מיחר המקומיות יומן עכוב או קדימת החלק אשר המר ימירנו נראה שיתכן לאמר כי הסדר הזה היה לנו מהסכמת החכמים ז"ל בסתם בלתי בחינת שום מקום בפועל רק כפי מה שיצא להם אחורנית מן המולד שבזמנם ליחשב בסנגון ס"ע ראשית המולדות לירח בלי שיקפידו על הזמן נפלו באיזה שיהיה מימי בראשית זולת הששי כי אמנם היותו בששי במולד וי"ד אינו עקרי בשום אופק ולא בשביל מולד הירח אנו אומרים זה היום תחלת מעשיך רק בשביל המתיחם לאדם כמו שהוכחנו למעלה פ"ג הלא ראית שם דק"ל בניסן נברא העולם כר' יהושע, והנה המולד או לפי השבונו היה ליל ד' ט' שעות לא ביום ו' ולר' אליעזר ג"כ היה ראוי שידומה בעת תליית המאורות בתחלת ליל ד' או בדומה אפס בדמות המחשבי' נפלו למפרע יום ו' י"ד שעות המציאו לעכוב ההוא סבת הנזיפה או זולתה כדבר התוספת שזכרנו למעלה פ"ב לדמיון השבעיים כלשון החבר מאמר א' שאחרי רואם משיכת אבן המגניטוס מן הברזל השתדלו לתת לה סבות לא היו מקדם משועבות אצלם לגרום אותה ' ור' אליעזר עצמו לא שמענוהו מעולם מגביל מולד ליום יום ושעה כ"ש תתו סבה על התעכבו ליום מיומים, זה באופן מה היה נראה ואפס הכרח הוא עכ"פ לצייר על בהר"ד ועל כל סימן מתיחם אליו מקום קיים כאמיר באופן שימשך ג"כ השתנותו בהתחלף שעתו הנה והנה.

כונת הפרק. השובה בעד הר"ם ז"ל על, שלש השנות רמב"ן שהבין מדבריו הצטרך הסנהדרין לקדוש ע"פ הראיה, וב"ד קבוע בא"י גם בזמננו וה והיות חשבון עבורנו הל"ם, ובאמת הוא רכב"ם לא כן ידמה בדבר כחמה, ובתשובה על השנה א' נכללה השנה על החכם ן' חביב.

פרק ו' ראיתי להרמב"ן בהשגותיו עשרין ק"ג שתפש את הר"ם ז"ל על שלשה דברים, ותשאני רוח לאמר על כל אחד מהם אני אדון ואטהרנו אולי ישמע הכם ויוסף לקח, וכן על מה שראב"ד השיגו במעם הדהיות סוף פ"ז מהקה"ה והמפרש גם הוא תחת התאורו חיל להגן בעדו הוסיף התפלא בו כנראה הכל שמה, אשמיעך קורא משכיל מה שכתב החכם אפודי לזכותו ומה שכתבתי אני, אפס כי לתת ריוח למתבונן זה העניין יפרד והיה זכרונו בפרק שלפנינו, ועוד תראה הדברים האלה עם דומיהם הנכללים בחבור זה מתיהסים לפרטי הדרוש אשר על קמנו אנחנו סובבים וזה יהיה בסיעתא דשמיא בפי"א ' אך נתנה ראש לדבר הרמב"ן שזכרנו, ראשונה אחר כי הוא רמב"ם ז"ל כתב אך בזמן שאין סנהדרין בא"י אין קובעין ואין מעברין ע"פ הראיה והנה יקשה דהא ק"ל פ"ד דר"ה שאף קודם ההרבן מעת גלותם למצריא לא פסד ב"ד עד עתה, אשר ע"כ ימצא גם מן העת ההיא במל הקדוש מעיקרו, וא"ד יצדק שאף אחר ההרבן כל ימי התנאים ועד סוף האמוראים כמו שכתב הוא עצ"ע פ"ה מהקה"ח הלכו בהוקת הראיה לקדש על פיה, שניח כי הוא ז"ל כתב סוף פ"ה מהל' קביעות ע"פ החשבון הנהוג לנו אין בו מכש אלא א"כ נעשה בב"ד של א אשר יודיעוהו לגליות, או שחכמי הגליות יחשביהו מעצמם אך שימצא

אי ב"ד בארץ ישראל באופן שידומה צאת הקביעות מאתם, וחשבון חוצה לארץ יהי גלוי מלתא בעלמא והלא גם בזה יקשה לו מעין הקושי של מעלה, שהרי יונח ג"כ כי בענין הקביעות לא תצטרך סנהדרי גדולה רק ב"ד סמוך כמשפט הסנהדרין איש מאיש עד משה רבינו, הנה גם מין הב"ד הזה כבר בטל לגמרי מא"י כמו שכתב הוא עצמו פ"ה סי' ג' כי בסוף זמן האמוראים חרבה א"י ולא נשאר בה ב"ד קבוע שלישית כי הוא ז"ל שם פ"ה סימן ב' כתב שההלכה היא מסיני שבזמן שאין סנהדרין קובעין ע"פ החשבון שאנו מחשבין בו היום, והנה בשום מקום לא מצאנו לרבותינו שישימו חשבון זה מסיני זהו תורף דבריו, ואלה עליהם תשובותינו. על הראשונה נאמר כי בשום אופן לא ידומה התעלם ממנו דבטלה סנהדרין מלפני החרבן כ"ש בהמצא זה כתב ידו בהלכות סנהדרין פי"ד [ומבואר אמרו בירושלמי פ' החליל לענין בטולי הסנהדרין שהיו באלכסנדריא של מצרים כמו שזכרתי בי"ב מפרקי הספר באותה שעה נגדעה קרן ישראל ואינה עתידה לחזר למקומה עד שיבא בן דוד עכ"ל] אבל התנצלותו שכבר הודיע ראש פרק ה' הנזכר כי לבד מן הסנהדרין עצמם גם הבית דין הסמוכין מהם בארץ ישראל אפילו ב"ד של שלשה כפי משנת סנהדרין ראש פרק א' שהביאה גם הוא שם, ובהלכות סנהדרין פרק ה' כחם בזה יפה כסנהדרי גדולה עצמה ובכוונה כתב שם פ"ד כי כל סמוך מפי סמוך אפילו לא היה הסומך ההוא בסנהדרין מעולם הרי זה סמוך כהוגן, ובכן נהי דסנהדרין בטלה מני קדם שלשלת ב"ד זו לא בטלה עד סוף האמוראים כנזכר אשר ע"כ יכלו לקדש ע"פ הראיה גם בימים ההמה, הלא מכוון שהשוה בענין זה ראש פ"ה הנז' סנהדרין וב"ד סמוך אין ספק כי גם אמרו בסוף הפסקא ההיא וראש הבאה אחריה כי בזמן שאין סנהדרין בא"י אין מקדשין ע"פ הראיה ממילא שמעינן מה שנראה לנו חסר בדבריו היינו שכוונתו היא סנהדרין או ב"ד שהוא ג"כ סנהדרין בכח או בפועל וכמו שהתבאר ג"כ מדבריו בהלכות שופר פ"ג ע"ש, ואין ספק כי כמו שזכרנו המורם מהם כיוצא בהם לסמוך מדור לדור כסנהדרין עצמם או הבאים אחריהם ומזה נמשכה הראיה עד סוף האמוראים יען נמצא תמיד בא"י ב"ד שהיה סמוך מב"ד סמוך ובדילהו קרינן החדש הזה לכם וכי מציון תצא תורה כאלו היו סנהדרין של ע"א הלא כדבריו אלה תמצא גם לריא"ז פ"ק דר"ה אשר עוד נביאם בארוכה פ"ט לפנינו שאמר משבטל ב"ד הגדול אין מקדשין ע"פ ראיה, והרי הוא מוחזק ליודע כי גם בימי האמוראים נהגו כה · וכלפי שראיתי להר"ר לוי ן' חביב בנוסח כתבו השני לענין הסמיכה דף רצ"ד היותו מתאמץ לקיים כי אף בזמן אביי ורבא נמצאו סנהדרין בא"י אומר כי במחילה ממנו זו בדותא מפורסמת, ובבואו שם לכלל כעס נגד החכם בר פלוגתיה בא לכלל טעות הלא כמו שזכרתי בכ"ה מפרקי הספר משנה סנהדרין פ"ג אומרת סנהדרין היתה של שבעים לא היא של שבעים, ותו אם איתא דאפילו בימי התנאים נמצאת לא היה שם מקום למחלוקת ר' יהודה ורבנן אם היתה של ע' או ע"א, יכנסו בלשכתם וישאו את ראש, א"כ סנהדרין גדולהנסתלקה מאז בעונותינו וה"ה אותה של כ"ג אשר חלקם בחיים שוה, גם אשר דמה להוכיח מציאת הסנהדרין בימי אביי ורבא מהיות תאר ר' הלל נשיא וכמאמר המצטרף אין נשיא בלא סנהדרין וסנהדרין בלא נשיא הבל הוא, כי אף בתשובת רב שרירא לק"ק קירואן ובספר הקבלה להראב"ד המצא בימי הגאון רב סעדיה גברא רבא מתקוטט עמו מתואר לנשיא אע"פ שהיו בגלילות בבל, מן

הידוע כי יהירות הדורות הולך וגדול למיתאים להשלים נשמות התואר חסרון העצם המתיאר נוהג כדבר הר״ם בפירוש משנת בכורות פ״ד לכונת ראש ישיבת גאון יעקב וכדומה לאשר בבחינת האמת אף חכים ורבי לא יתקרי אין ספק כי ר׳ הלל גדול בדורו היה וראש ב״ד אשר ע״כ תארוהו נשיא אך לא למידק מיניה כי סנהדרין היתה אז ניהגת, הלא גם מדברי הר״ם בה׳ סנהדרין סוף פ״ו ומן הסמ״ג עשאין צ״ו יתנאר לך הקרא נשיא הגדול בכל ב״ד עם כי למעוט סכומם תאר סנהדרין לא יאות בהמה ואשר כתב בסוף העמוד וז״ל כי היכי דודאי היו סנהדרין בזמן חכמי המשנה הכי נמי בזמן חכמי הגמרא נמצאו אלא שלכלם לא היה להם דין ב״ד הגדול ולא דין סנהדרין ראשונה אנכי לא ידעתי מאין לו הודאות שזכר, כי אדרבא ודאי לא היו כדאמרן, ושניה לה כי אחרי שלא היה להם לא דין סנהדרין ולא דין ב״ד הגדול איכה יאמרו סנהדרין אנחנו כנר כתב הר״ם בפירוש בכורות הנז׳, והוא דבר כל חכם, כי לא יחוש על השמות אבל על הענינים שיסכימו על התאר, ואולם לכל הפנים הותרה הקושיא הראשונה שזכרנו. ועל השניה נאמר כי יש לזה להשכיל בדבריו סוף פ״ה הנז׳ אשר תמורת אמרו ב״ד של א״י כתב ג״פ בני א״י ע״ש. וכן בסמ״ק שלו עשאין קי״ג תחת אמרו בהעדר ב״ד מא״י אמר ובהעדר ההכמים מא״י יוהר לב״ד הסמיך בא״י לעבר וכולי, וכבר ידענוהו; לנבון לחש אשר לא ילבט בדבריו באופן שזה נראה מהזיק לזה שכתב בבאור משנת סנהדרין פ״ג ובידו ההזקה ה׳ סנהדרין פ״ד מילא לאמר יראה לי שאם הסכימו כל החכמים שבא״י למנות דיינים ולסמיך אותם הרי אלו סמוכים ויש להם לסמוך אחרים ושתיקת ראב״ד שם בלי השיג עליו הלא היא הודאה ברורה מכינו, וסמ״ג עשאין צ״ו אם החריש לא התנגד, והגאון קארו אם מצא בר סמכא חולק עליו ודאי העלהו שם בערכאן וארא ואין איש. אדרבא החכם רשב״א בהדושיו על ב״ק פ״א הסכים לדעתו כנראה שם, ון׳ חביב עצמו הביא את דבריו בתשובת הסמיכה הנז׳ דף רי״ח ע״ש, גם יסייע ליה הא דכתב האלפסי פ׳ הגוזל אף על חוצה לארץ בהיא דקנסיה רב נחמן לגזלן עתיקא ש״מ קנסינן וכולי, ודוקא גדול הדור כרב נחמן וכולי או מיובי העיר שהמחום רבים עליהם, ובפ״ה דה׳ סנהדרין הוא רמב״ם ז״ל כתב מה שזכר ג״כ האלפסי פ׳ החובל וז״ל מנהג הישיבות בחו״ל אע״פ שאין גובין שם קנס מנדין אותו עד שיפייס לבעל דינו או יעלה עמו לא״י דמכילהי הנך ילפינן רביתא לחכמי א״י בשגם נפסק החוט של חסד הסמיכה ממשה רבינו, ועם שהר״ם הנז׳ בענות צדק הוסיף בפ״ד מה׳ סנהדרין הנז׳ והדבר צריך הכרע דין באמת הניין ליה, ומאחר שהכריעו גם לא נחזיק שיסתייע במאמר ר״ה פ״ב מנלן דכל העם עוגין אחר ראש ב״ד מקודש מקודש דכתיב אשר תקראו אותם קרי ביה אתם והרי מלת עם יש לפרשה גם עדת החכמים שלפני הסנהדרין, יהי מה מכל האמור נראה כי ההפרש אצלו ז״ל בין זמן הראיה לזמן הקביעות הוא דבזמן הראיה היו צריכים סנהדרין או ב״ד סמוך מהם הסמיכה המשהלשלת מקדם אבל בזמן הקביעות כל ב״ד אע״פ שאינו סמוך רק מבית ועד החכמים יספיק כל עוד שיהיה בארץ ובפרט כי שני התנאים אשר זכר הרב בסמ״ק הנז׳ וראש פ״ה שיהיו המקדשים סנהדרין ובא״י לכל הפנים אינם תלויים זה בזה ונהי דתימא דסנהדרין נופא ליכא א״י מיהא אצטריכא לה כ״ש אם נאמר שה־עם בזה הוא כי מצוות הכילך היא שיהיה כל חשבון הן בראיה הן בקביעות נעשה כדבר החכם כוזרי מאמר ב׳ כפי מערכת המאורות לא במזרח העולם או במערבו או בכל

מרינה ומדינה כפי האופן שלה רק בעיר אלהינו אשר שם צוה עקר שבתותיו ומועדיו לנצח, וכמו שזכר ג"כ הוא ז"ל סוף פ"א וסוף פי"א וסוף פי"ח ע"ש. וכן בשעת הדחק יספיק לקביעה הנזכרת ב"ד של חוצה לארץ אשר נסמך בארץ הסמיכה של בית הועד שזכרנו כי כן בימי הראיה ר' עקיבא הסמוך בא"י קדש ועבר כדאיתא פ' הרואה הדשים ושנים חוצה לארץ, ומפני זאת הקולא היינו שהוא ז"ל מאמין כי כל ועד הכמים וכל ב"ד הסמוך מאתם אע"פ שלא ע"י ב"ד סמוך מסנהדרין יספיק בהשבון הקביעות אך שיהיה בא"י כנז' כתב בסמ"ק שלו וז"ל, אלו הנחנו ד"מ שבני א"י ח"ו יעדרון ולא יהיה שם ב"ד ולא אמר סתם אלו הנחנו שלא יהיה ב"ד בא"י שתפרשהו ב"ד סמוך מן הסנהדרין כמנהג אפילו תמצאנה שם קהילות, כאשר אמנה הוא מן האפשר הקרוב המצא שם עם רב בלתי ב"ד סמוך מסמיך עד משה רבינו, כי כיון שתלה הדבר במציאות או ח"ו העדר הקהילות שמה יש לך להבין כונתו כי גם שלשה מן החכמים קריאי העדה שמה יתוארו לב"ד הגון כאמור גם לפעמים בסמ"ק הנזכר אם אינו מעות המעתיקים או הסופר כנה את אלה ב"ד הגדול, וזה להמצאם בא"י אשר המקום גורם להם כח יפה לא יזכו אליו חוצה לה, כמו שהשר מקוצי עשאין צ"ז כתב ג"כ גדולה מזו וז"ל עתה נקרא ב"ד הגדול הת"ח היותר גדול בחכמה ומנין כדאמרינן פ' אחד דיני הלך אחר ב"ד יפה אחר מתיא לרומי אלמא ב"ד הגדול מקרי נמי חכם אחד ברומי, ואפס לא אכחד כי בלשו ההוא דסמ"ק הנז' קי"ג וכאן עיקר גדול והוא שהיותנו היום בחוצה לארץ חושבים במלאכת העבור אשר בידנו ואומרים שזה היום ר"ח וזה מועד לא מפני חשבוננו נשימהו כן אלא מפני שב"ד הגדול אשר בא"י קבעוהו. בהעתקת ר' משה ן' תיבון וכן בהיותקת ר' שלמה ן' איוב מצאתי ב"ד הגדול, אבל באותה של ר' אברהם הלוי ן' חסדאי [כי חנני אלקים וכי יש לי שלשתם] אין רק ב"ד שבא"י י והנה אם טוב בעיני המשכיל יוכל עשות בזה כההיא דירושלמי ומסכת סופרים שזכרתי גם בחבורי פ"ז על ג' הספרים זאטוטי היא ומעין לבטל האחד ולקיים השנים ובכלל אומר כי לדעתו ז"ל אף בהעדר הסנהדרין בפועל הנה כל עוד שנשארו בכח היינו שהשתלשלו מהם בתי דנים של ג' אפילו זה מזה לאחר כמה דורות כאמור מקדשין ע"פ הראיה, וכל ב"ד אפילו בלתי סמוך מכח סנהדרין רק מיתר חכמי הועד מספיק להשבון הקביעות אך שיתקיים בזה ובזה התנאי השני שיהיו בארץ אם לא בשעת הדחק כי אז יספיק הסמכם כבר בה כל אחד לפי זמנו כמו שזכרנו.

ובהיות זה כן הנה בחסד עליון לא ימוט לעולם מאומתנו כי בשגם לא תתלה אותו בדבר הרמב"ן בהשגות קנ"ג בר' הלל וב"ד שכבר נסמכו מהשתלשלות סנהדרין כהוגן, הנה הוא רמב"ם אשר יצא להקל ולהתיר כל ב"ד כאמור הניח להקדמה צודקת כמו שכתב בסמ"ק הנז' כי בטוחים אנו מאדון כל תולדות שלא יכרת ולא ישמד קהל ישראל מאדמת הקדש אם בירושלים אם חוצה לה, ובכן כל ב"ד המיוחד מעדת חכמיהם לזה בכל דור ודור וגם מדור לדור יספיקו, ואולם אפילו אם תמצי לומר שלא יהיה מנוס מהודות כי גם לדעת רמב"ם אף הקביעות צריך ב"ד סמוך זה מזה עד משה רבנו, הלא בנקלה יותר קושי רמב"ן עליו בזה שתאמר כי אם מה שכתב הצטרך הקביעה לצאת ראשונה מב"ד של א"י לא היתה כונתו להכריח שיהיה הב"ד ההוא חי וקים בכל עת שאנחנו לגלויי מלתא נשקוד על החשבון החוצה אבל יספיק בלי ספק התיחס עליו עקר החשבון וראשיתו כההיא דר'

הלל וב"ד שזכר הרב נחמני , הלא זה הדבר אינו תוספת על מה שכתב אבל הוא נלמד מעצמו בהבנת דבריו על תומם בלי המצא בהם מה שינגדהו , אדרבא יאות להוכיחו מהקיש אמרו על זמן הראיה שכל ב"ד סמוך מאת סנהדרין היה מספיק בה אף דור לדור אחר שנעדרו , וע"כ הוא רמב"ן ז"ל יחשב בזה לא למשיג אבל למפרש את דברי הרב בהן צדק .

והנה על השלישית אשר הקשה אליו איפה חכמים יגידו היות השבון הקביעות מסיני כי זו לא מצינו נראה שנוכל להשיב כי דבריו ההם אשר כתב פ"ה ו"ל , הל"מ היא שבזמן דאיכא סנהדרין קובעין ע"פ הראיה ובזמן שאין סנהדרין קובעין ע"פ הראיה ובזמן שאין סנהדרין קובעין ע"פ החשבון שאנו מחשבים בו היום לאו כולהו כי הדדי נינהו אבל לצדדין אמרם והפרשה וחצובה מקטיעת סיפא מרישא , שההלכה אמנם היא על דבר הראיה כראיתא במכילתא ור"ה פ"א וב' , ואפס ענין הקביעות שזכר אח"ז הוא מלתא באנפי נפשא ולא מדברי חז' ל לקח אותו , ואם ראית לבעל מגדול עוז שכתב ודבר זה הל"מ וכולי ע"כ למעבד א"י פ"ק דר"ה דמשמע האמר שם ג"כ הבבא השנית אל תרוץ להשגב בו כי אולם חי אני תבקשנו ולא תמצאנו , והלא ראיה זו בלבד תספיק לכאורה בהוכחת זה , כי תאמר השבון העבור מיוסד על תקופת ר"א והקופה ר"א אינה מסיני כמו שהוכחנו שתי אלה בזה פ"א , א"כ חשבון העבור אינו מסיני אבל הרב ז"ל השמיענו כזאת מאשר נודע בעמנו היות דרך זה מוסכם בסוף האמוראים כאמרו שם פ"ה סי' ג' מאימתי התחילו כל ישראל לחשב השבון זה וכולי , ובפי"ח סי' י"ב כתב החשבון האמצעי השוה בכל ישראל וכן תמיד יקראנו החשבון שאנו מחשבין בו היום וכשגם יונח דלא שמיע ליה או לא סבירא ליה הא דר' הלל שזכר הרמב"ן בחדוש ודאי הוא דכ"ע מודי שהכל נזשה אז מטעם תופשי התורה וסדר ידיעי בינה לעתים אשר נהי דלאו משום הלכת סיני נגעו בו הנה לחכמה וסיג נאות בשעת הדחק נעתקו ממנו אל השוה כמו שזכרנו למעלה פ"ד , הלא הראה מדבריו בסמ"ק עשאין קנ"ג על הב"ד של א"י המסדרים השבוננו זה אם מדי שנה בשנה אם כר' הלל פעם אחת לעולם שכתב וז"ל , הם הם שיקבעו חכמים ויעברו שו"ש בפנים המקובלים אצלם ובהסכמתם ג"כ שכן ראיתי לשונו זה בהעתקת ן' איוב הנז' , והנה אין לך קורא נבון להקל בתשובתנו זאת כי עוד לקיום דרכה תשמע את דברי אחרונים רבים בתשיעי מפרקנו אלה שכך יאשרו וידמו להוכיח כי סדר הקביעות הנהוג לנו חדש הוא לא שערוהו אבותינו מקדם , ורמב"ן עצמו מכותלי השבתו ודבריו אשר עוד יזכרו עם יתר דברי האחרונים הה נכר מאוד שהוא גם הוא היה על זה הדעה וכ"ש עוד בהמצא לך עד מוכיח שהר"ם עצמו קים ליה בשטתם על אלו , וזה כי אם תשאל לכל נחותי ימא של סדר הקביעות ובפרט את החכם כוזרי מאמר ב' ג' וד' יוריך ויאמרו לך כי אחד מעמודיו ואדניו העקריים הוא חשבון תקופת ר"א אשר בסוף כל מחזור קולע אל השערה . ובו ישמר האביב אל הפסח ׃

והנה נעזוב עתה מה שזכרנוהו זה מעט המתיחס לכלל הדרוש ונתבונן על דעת הר"ם לבדו , בדין הוא דתקשי לך אם האמין קביעתנו בכללו הלכה מסיני למה זו פרטו המסיום הלז של הקופה לא פסיק ותני ליה סתם כדבר שכל ההולקים עליו יאשמו . ואדרבא ראינוהו דניחא ליה לפלוג ולהני בתקופה שתי הדעות אשר נמצא שכן פ"ט כתב דעה שמואל בכל הקוניו ידעה ר"א בפ"י ככל משפטיו כמו שזכרנו

ג"כ נזה פ"א , ולמה הצא נואת מאתו בדבר אשר מסיני בא שהוא עצמו למיד אותנו כאמור בפ' הנזכר המגע על אודותיו המחלוקת , ויותר יקשה ג"כ אמרו סוף פ"י נראין לי הדברים שעל חשבון תקופה זו היו סומכין לענין עבור השנה , וכי בשקול הדעה תליא מלתא , ותו כי שם מתוך שבחו רמז על הרהור שיש אחריו , באמרו כי הוא אמת יותר מן הראשון כפי מה שנתעוררתי בזה ג"כ פ"א , הלא כל יתר כי האי כנשול דמי אלא לאו ש"מ מינה כי פרש זה לא היוחוק לו כהלכה מסיני , וכמו שכתבתי גם שם על כרחך אולינן לכללא כדרכה של תורה דבר שהיה בכלל וכולי לא ללמד על עצמו בלבד יצא וכולי ומעתה אתה תבחר לכפל את הש"מ לחזוק כמנהג אם תדין הראיה נצדחת . ואולם אם לכל הפנים דרך זה לא יחכן בעיניך נלך לדרך זו שתאמר כי הר"מ בסיפא הנז' לא כוון לומר דחשבון זה עצמו מסיני נתן לנו , בשלמא חשבון ההכונה על המהלך האמיתי המתיחס אל הראיה אשר היה מחויב אל הכנהדרין למען יבחנו דברי העדים כמו שזכר הוא ז"ל פ"א סי' ו' ופ"ו ו"א ו"ח מה' קה"ח אפשר וכוב לומר שעקריו מסיני נתנו , והר"ם עצמו זכר כמה כתבי קדש אשר מהם למדו רבותינו הערות על אודותיו בשמירת האביב אל הפסח , ראש פ"א ומנות ימים לחדש לא שעות , ראש פ"ח וחדשים ללבנה לא ימים , ראש פי"א אשר זכרם ג"כ בסמ"ק סוף מצות קי"ג, אבל דבר הקביעות עם היותנו צריכי לשמור בו הערות ההוריות שזכרנו הנו דרכו המחדש היינו חשבון השוה לא פורש בהלכה מסיני פרטית עליו , על כן לא זכרוהו קדמונינו , ואמנה עכ"ז באמת יאמר כמו שזכרנו פעמים שגם הוא מסיני הגיענו יען נמצא וכלל לא תסור מאשר יורוך , ומבחינת זה הצד הכללי בלבד יפה העלה הר"ם ז"ל שתי הבנות בהדא מהתא זו וזו מן האופן הפרטי שהתאמת עליה , וסוף דבר אפילו תאמין את לבנך לקיים כי אמרו ודבר זה הל"מ מוסב בג"ש לשתי הבנות כאשר כונתו היא שגם סדר הקביעות מסיני בא לנו הנה בהתאמת דבר הרמב"ן כי חשבוננו היום על השנה איננו מצוי לרבותינו , והוא רמב"ם בשומו את הקופת ר"א העקרית בו בלתי נמסרת מסיני כאמור ימצא סותר מה שאמר בפ"ה הנז' כי גם הקביעות מסיני במסור' יאות לנו לאמר דנהי שההצתק בימי האמוראים מן הראיה וחשבונה אל הקביעי' וחשבונו היה בהכמה לא מסיני כאמור הלא בהצטרך גם בסדר ההדש הזה לשמור את הכוונו' שהן עקריות ע"פ התורה וההלכה בראיה עצמה בשמירת האביב לפסח ועבור שבע השנים בכל מחזור ומנות לשנה חדשים וימים לחדש והיות מדתו כ"מ י"ב תשצ"ג ודכותיהו שפיר בבחינה זו האר גם אותו בהלכה מסיני שכן תכליותיו אשר להן מגמת זה הסדר מסיני נאמרו , ואמנם ההתחלף השבון האמתי בשוה כנז' היה בלי ספק הסכמה לא הלכה מקדם אשר כמו שעוררנו עליו בפ"ד הקלו מעלינו המשא באמרם לנו עמדו פה בשוה עמוד באין מפנה עוד ממנו לאמתי כראשונה , ובכן ימצא כי משפטי הר"ם ורמב"ן הנז' יצרף יחד . והנה אין על איש תבונות להרחיק שימנו חשבון השנה הסכמה בדרוש העבור . כי האמנה גם זולה זה נמצאו בו הסכמות רבות אשר מהכמה לא מהלכה , הנה כמו שישחר על זה פ"ח לפנינו , גם את הדבר הזה לקנצי מלין אלה לא אחריש מדבר אליך כי עוד תראה לפנינו ובפרש על השביעית פי"ג היות קרוב שקצת האחרונים עם האמינם חשבון זה בלתי מקובל מסיני בהרו ליחסו אליו למען רבות מיללחו בעמנו , וא"כ הוכל לומר שגם הר"ם ז"ל נמשך בזה אחרי הגאונים אשר קדמוהו .

כונת הפרק . תשובת החכם אפודי על השגת ראב"ד בטעם הר"ם על הדחיות סוף פ"ו מה' קה"ח אשר גם חכפרש הוסיף התפלא בו , ודבר הישראלי על זה , ודבר הוכוח על הישראלי ואשר נאות לזכותו נגד כל אלה .

פרק ז . ואפס על השגות ראב"ד והמפרש השולה גם הוא ידיו בשלומיו בטעם הדחיות ככל הנראה להם פ"ו מה' ק"ה אשר להיות דבריהם ארוכים ומפורסמים בספרי רמב"ם ז"ל הנדפסים מהדש עם נמוקי הגאון קארו נשענתי על זריזות הקורא שהוא ישאב לו מימיהם באשר המה הנה נא הואלתי להעתיק בזה מה שכתב לזכותו החכם אפודי בספרו השב האפוד פי"ד ולא הספיק לי לרמז עליו כמו שעשיתי בדבר בעלי החצים הנז' להיות ספרו בלתי נדפס ולא כל מבקשיו ימצאוהו , ואמנה ביתר שאת יחם לבבי על זה אחרי אשר נראה כיום אלי כי גם בדפוס החדש הנז' אין מן הנצבים הולה עליו ואין גולה און אנשים כי לב חכם השכיל פיהו אמר אפוא ז"ל , הר"ם ז"ל כתב מפני מה אין קובעין בחשבון זה בימי אד"ו לפי שחש' זה הוא לקבוץ השמש והירה בהלוכן האמצעי לא במקום האמתי כמו שהודענו , לפיכך עשו יום קביעה ויום דחיה כדי לפגוע ביום האמתי כיצד בג' קובעין בר' דחין בה' קובעין בו' דוחין בו' קובעין בא' דוחין ובשני קובעין ע"כ . ובאור זה כי אחר שהביא ההכרח בסדר העבור לסבה שזכר לעשות יום קביעה ויום דחיה הנה בהיות הקביעות הראשון יום ג' תמשך מזה דחיות אד"ו בהכרח וכן היה שהקביעות הראשון לאחר מתן תורה היה יום ג' כי הנה יציאת מצרים היתה שנת בתמ"ח י"ו למחזור קכ"ט ותשרי שאחריה היה ראש לשנת י"ז והן לא נצטוו בפרשה המועדות עד אחר הקמת המשכן שהיה ר"ח ניסן שנת י"ו למחזור הנז' ואם כן שנת י"ח למחזור היא היתה ראשונה לשמירת המועדים וקביעות ר"ה בשנה ההיא היה בהכרח יום ג' כי מולד תשרי היה אז ב' כ"א תתקע"ד שהרי מותר ק' מחזורים הוא ב' כ"ג ק' ומותר כ' מחזורים די"ט כ' ומותר ה' מחזורים זי"ב ת"ם ומותר י"ו שנים בין פשוטות ומעוברות כראוי הוא ו"י ר"י וכשנהבר אלה המותרות עם בהר"ד יצא מולד תשרי י"ה למחזור קכ"ט ב' כ"א התקע"ד ואז קביעות ר"ה נדחה אל יום ג' משעם מולד זקן , ובכן נמשכו הדחיות אחריו על הדרך שזכר הר"ם מימי אד"ו כי סוד העבור נמסר כאילו היתה תחילתו יום מתן תורה גם דעת קצת החכמים הוא שנמסר אז למשה ויורה ע"ז עמקו אשר בו נתקשה , והנה תראה עוד אופן ההכמה בסדורו ואיך נסדרו סימני השנים באופן מסכים עם המהלך השוה ללבנה אשר עליו נהקן סוד העבור אפילו תמשכנה השנים לאין תכלית זאת היא הסבה הנאותה לדחיית הימים ולמה היה אד"ו כפי מה שכתב הרם ז"ל אשר בעדו הלצנו לא שתאמר דמשום ירקייא ומחייא ידחה יום הכפור שהוא בכרת או שאר מועדי אלקינו גם לא בעבור יום הערבה שהוא מדרבנן ידח ממנו נדח הלא במה שיחלוק על התורה אין לומר שעשו חזוק לדבריהם , ובכן לא זכר הר"ם סבה זו לא שנעלמה הימנו עם פרסומה וראה כי גם הרב אלפסי וכן הראש ז"ל אשר היה אחרי האפודי השמיט אותה , ועולא אף הוא פ"ק דר"ה לא זכרה לדחיית ד"ו אבל אמר כי מעבור אלול נמשך במקרה תקון מה לבני בבל והוא כי להיות הארץ ההיא רבת הלחות לעמקה ימהר בה העפוש לדברים המוכנים אליו כירקות והמהים ובכן יקבלו תועלת מדחית ד"ו והוא אמרו בדבור נבדל מהגדתו הנז' ידענו חברין בבלאי מאי מיבותא עבדי להו בני א"י וכולי

לזה אמרי שם לדידן חבול עלמא (פירש"י חס לנו העולם כי בבל בעמק ואין האויר שולט בה) ולדידהו לא חבול, והנה ראב"ד השיג במקום הזה כמהתל בכנוד הרב יען לא העמיק להבין דרכו עד כאן דבריו אשר לא יכבד על הקורא להתבונן לעמקם את ההשגות הנוכרות ויראה כי תהיינה לאין גם לדברי הרר"א הנשיא בספרו מן העבור מאמר ב' ש"ה יש הוכחה מן הכתובי' על החש' שנת י"ו הנו' עם כי היא אפודי נמגם עליה בספרו הנו' פ"א, ובאמת ראיתי חכם נוצרי שהפתיק אל בני עמו דרכי העבור אשר אצלנו ובהגיעו אל מצם יקייא ומתיא ויום ערבה הפכיר בשפה מה שלא יעשה על דבר הר"ם שזכרנו ומ"מ לא אחשך פי מהזכיר שתראה ע"ז גם דברי החכ' ישראלי נגד הר"ם ז"ל בספרו יסוד עולם פי"ט מאמר ד' אשר רמזתיו ג"כ דף קכ"ט מן הספר בתנאי כי לעומתם התבונן ג"כ מה שכתב בקצה ספרו הנו' על מקום הקביעה כי לדברי החכם זכות בהקדמתו הוא ישראלי עצמו סתר שם את דבריו הראשונים של פ"ש הנו' ואמר שכן משה גם בוולה אלה באמר בפ' כ"ה דף צ"ו מן הספר וכרתי גם אני המצא לו סתירה על זכן ר' הלל מיסד חשבון העבורים, והנה אין עוד חבורו הנו' בידי שאוכל לדקדק בסתירה שיהם לו הזכות להשתדל בהצעת באורה או התירה כאשר השקתי ' ואולם אדברי הדיעי אוהך את כל זה שמצאתי לזולתי על קושי הראב"ד והמפרש הנו' לא אמנע מחוות דעי אף אני אולי בצד מה יהיו לרצון אמרי פי ואם המשכילים יראו בהם מצוות יתקנוהו וזה שהיתרו הנכון אצלי הוא בכח שתי המלות אשר כתב הרב ז"ל פעם אחת בראש פ"ו הנו' ושתי פעמים בסופו היינו בחשבון זה כי הנה לבד מן הפרש אשר זכר כי חשבון זה הוא לקבוץ האמצעי מדבריו אלה עצמם אנו למדים אך לדעתו העליל והעלה רצוני הדהיות וסבותם לא היו נחשבים אצל הקדמונים ומעולם לא שמו לב עליהם אבל נתחדשו יחדו בהתחדש מן האחרונים סדר צבורנו וזה כי דהיית ר"ה הזכורה פ"ק דר"ה יפ' החלל כבר התבאר מדברי הראב"ע שזכרנו בפ"ד ויתברר עוד בפ"ה לפנינו איך מעולם לא היתה נהונה בומן ההנאים. אבל אירע העשיתה לשעה בימי האמוראים אשר נקבו בשמיות בשני פרקי הנמרא דר"ה וכוכה שזכרנו ' ועם היות שעולא ספר עליה במאמר נפרד המשך ממנה לבני בבל תועלת יקייא ומתייא הנה מדברו הראשון אשר הגיד כי אתא איך בני א"י עברו לאלול דהדהיא שיא בלי הזכיר לזה שום סבה יש להאמין בדבר האפודי הנו' שהיתה או להם בזה סבה או סבות זולתיות שייכות אף אצלם בשנם לבני בבל קדה ממילא הרגישם בתועלת הנו' יותר מהמה ולכל הפנים בנמרא לא הזכר שסדר זה מאתם לדורות עולם באופן שתוכל לומר כי הם שמוהו לחק נחשבון עבורנו ואפילו תאמר שהסבה העצמית לדחייתם ההיא היתה הקפדתם על יקייא ומתייא דבני בבל הלא בהתבאר שם פ"ק דר"ה כי לדידהו בני א"י דלא חבול עלמא היתה הסבה ההיא בשלה מעקרה נמצא שאיננה ספונה לכלל הסדר, גם זולת זה יש להתבונן כי מצות יום ערבה אשר עליה אמרו פ' לולב וערבה שהיא מתורה על פה באמרם עשר נטיעות וערבה ונסוך המים הל"מ לא היה זה כי אם במקדש, אבל בגלותנו זה אינו אלא יסוד נביאים ' או תאמר מנהג נביאים כפי מחלקתם ז"ל בפ' הנו' ועם המצא קצת אחרונים שפסקו היותו יסוד נביאים כמו שזכר הרא"ש בפסקיו הנה הוא רמב"ם ז"ל פ"ז מה' לולב פסק ותני כאלפסי והראש תולתם מן אדירי האחרונים שאינו אלא מנהג ולפיכך חביב חביב הוא בריך וכמו שזכר ג"כ נה' ברכות סוף פי"א ובהיות זה כן שום ערבה לעת הזאת אינו אלא

מנהג הלא נראה מן הדין דר״ה שהוא מדאוריתא לא ידחה מפניו כרגע ואם שמיטנו
ב׳ לולב הגזול על יום הנף דריב״ז אחר החורבן התקין שיהא כולו אסור הלא מזולת
התידע שאין להקיף ולרמות דחיית י״ט חמור לשהיות היתר מאבל שאינו פקוח נפש
כבר העלו שם כי זה לריב״ז הוא דאוריתא מן הכתוב עד עצם היום הזה שנראה
מיותר אצל הסמוך לו עד יום הביאכם את קרבן, ובארו שם מאי התקין דרש והתקין
כי בגלל הדברי׳ האלה רחש לבי שהר״ם ז״ל ראה כמה ראיות הן הנה שהב״ד ההוא
אשר דחה ר״ה בימי עולא לאיזה סבה שהיתה לא אמרו היות זו תקנה לנצח ויונה
שהאות הדחיה על ימי ד״ו מחמת יום כפור שיבוא בע״ש או מ״ש עם כי גם עתה
אין מונע מלשמור שתי השבתו׳ כמות׳ הנה לא כן תאות על יום א׳ לסבת יום ערבה
שאינו אלא מנהג, ולכל האופנים אם שופר ולולב נדחין כ״ש ערבה היתה ראויה
להדחות או למרבה יגורו להביאה אל בתי הכנסיות מע״ש כמו שהיו עושין בזמן
הבית גם יתר הדחיות זולת אד״ו היינו מולד זקן וגפר״ד ובט״ו תקפ״ש אשר מן הדין
מסדרי הדחיות גזרו על כלן בחדא מחתא, הנה מלבד שלא הוזכרו בגמרא מעם י״ה
וערבה הנו׳ לא יכון בהם מאומה, ואף הטעם האחר של נולד קודם חצות שזכר
הנשיא מאמר ב׳ שער ג׳ במולד הזקן, והחכם אבודרהם בשער הדחיות לקחו הימנו
אינו מן הגמרא, כי לא יחסה המאמר ההוא לטעם דחיות, ולא כל האחרונים
שוים בפרושו להפרד דעותם בהגבל׳ מקום הקביעה כמבואר באפודי פי״ו וכמו שאזכור
בזה פי״א, וסוף דבר הוא רמב״ם ידע כי חשבון העבור אשר בידינו לא נזכר בגמרא
ולא עלה על לב החכמים שהתחילו בדחיות כאמור, ובכן בהכמה רבה זכר הטעם
האחר ההוא הנתלה בטבע החשבון הזה עצמו, וכן התקבצנה סבות הדחיות כלן
כנראה מדבריו שמה. ודחיית ניסן בבר״ו לא זכרה להיותה עכ״פ כדבר הסמ״ג מ״ז
תלויה בדחיית אד״ו הנו׳, הלא ידעת מנהגו בספר משנה תורה שאינו אלא קובץ
על יד דברי הכמינו, לא יסור מאחריהם מאומה, וא״כ יקשה למה זה בטעם
הדחיות ירט הדרך לכתוב מה שלא הורנו, אבל תרגש כי הן גופי הלכות אלו הן
טעמים חדשים אצלו מקרוב באו. ואשר בהדיא יוכיח כי סבת ירקא ומתיא ויום
ערבה לא גרמא הדחיות אצל הכמי הגמרא. כי הנה כמוזכר למעלה האלפסי
והרא״ש אשר כתבו כל יקר ראתה עינם בגמרא השמיטוה. ותראה הראב״ד בהשגתו
הנז׳ שכתב ואנחנו קבלנו דחיית אד״ו משום ערבה שלא יבא בשבת, ויו״ה שלא
יבא בע״ש ובמ״ש. ועם התברר זה מן הגמ׳ הוא כהחכ׳ לא היה תולה אותו כקבלה
מרבותיו. אבל זכר דברי הגמרא עצמה. ולפי מה שכתב באפודי פי״ד הגאון רב
סעדיה יהם לכל דחיה טעם מדעתו שאמר וז״ל. לא רצו (היינו מסדרי העבור)
שיהיה פסח יום ב׳ לבל יבא יוה״כ ע״ש, ותהיה החטאת נאכלת לכהנים יותר ביום
א׳ ופגול, וכן לא היה ביום ד׳ לבל יהי יוה״כ יום א׳ ולא יוכלו להוסיף מחול על
על הקדש אלא אם תגרע מן השבת, גם לא ביום ו״ו לבל יבוא ט״ו ניסן בשבת ותמנע
קצירת העומר, ושלא יבא ג״כ עצרת בשבת שאין הקרבת השלמים דוחה שבת,
הרי התחייבנו עליהם בעצרת ע״כ. אשר עם היות מאורעות אלה בלתי שייכים
לעת כיום אין ספק שהוא ז״ל חש עליהם מטעם אמרם פ״ק דיו״ט לענין כזה מהרה
יבנה בית המקדש. ובאמת שהאחרונים הקשו על סברותינו אלה מכמה פנים, מ״מ
נטייתו מן הסבות האחרות להגיד כל יקר ראתה עינו הלא תספיק להוכיח מבוקשנו
דאי תניא לא תלי בדלא תניא. וכזה בעצמו תשפוט על דברי רבינו הננאל אשר

נזכור על הי"ב ז"ב באמרו כי צולא ורב אחא בעו בהאמינם שהדחיות היו מעצם ירקיא ומהייא, רק ממסורת שהיה ביד הב"ד (לפי דעתו) מקדם. ובכלל נאמר כי רשיון האחרונים הנז' לכתוב בטעם הדחיות איש כמתנת ידו הנו עד מוכיח שהקדמונים לא קבעו בהן מסמרת, והרי הדבר הפרטי אשר זכרנו על היות יום ערבה ביום הזה מנהג לבד, ובכל דת יהודית לא תמצא דבר תורה נדחה מפני כמיהו. נראה כראי להשיק שפתי האב"ד ז"ל. אשר אחרי אמרו בהשגה קבלנו דחיית אד"ו משום יום ערבה ויה' כ סיים על הר"ם ז"ל שהוא בעיניו כמתעתע, וכן הר"ן ז"ל אולי אם חשב על כל האמור לנו כתב בפ' בני העיר לדידן לא מיקלע ר"ה אדר באג"ה משום יוה"כ וערבה, ועל מה שהר"ם ז"ל התחיל את חשבונו ביום ג' היה מלבד כי כל שאלה כזאת היא בטלה בעצמה כמו שזכרתי מדבר רבי לאנשונינום סוף סמ"א לא מצאתי לבי שלם לקבל תשובת האפודי הנז' כי כבר מאנתי דרכה בדברי הלשיק פל"ה דף ק"ט ב' לסבה אשר זכרתי שם, ואפשר שיאמר הרב כי תקנת הדחיות עכ"פ היתה בעצם וראשונה לסבות הקבוץ שזכר, ואפס ברירת יום מיומים יונח היותה מהצטרף לזה תקון המועדות אשר ימשך בהחלם הקיום מיום ג', והנה עם כל מה שכתבתי בפרק הזה לא אכחד, דלנבי דידי עדיין צריכין אנו למודעי בבריר קושי נמצא בדברו, ואשאל את החכמים האיצטגנינים ואין מגיד לי ההכרעה התפש בשכל, וזה כי כבר זכרנו נגד דבור תוספת איך במולד תשרי האמתי לעולם יקדים לשוה, ולמה איפוא יאמר הוא ז"ל שדוחין מן השוה למען הניע אל האמתי, ואולי י"ל כי המבוקש אצלו בפגיעת האמתי אינו על הרש תשרי עצמו אבל על כל חדשי השנה אשר יושג בדחיה שהוחלה מראשיתה. אפס גם בזה לבי מהסס ומי חכם יבין כל אלה הוא ירב לו, ואמר לגל חכם גם הוא כי האמנה יצמל הוא בעיני לחשוב, כי זה משה האיש אשר הפליא בהלכותיו אלה גדולים הקקי לב וחקרי לב נפל אל אחת הפחתים אשר בעליל לארץ.

כונת הפרק. המצא דברים רבים בעמן העבור אשר ודאי היו מהסכמת חכמים אם קדמונים או אחרונים לא הלכה בפסוקת, והערה על פיוט כך נורו, וראיה מן הכתוב כי בימי הנביאים לא נהגו הדחיות ובטול דברים נמצאים לקראי (תאכלהו אש לא ניסח) בענין עבורתי השנה על החכם בעל העקדה נחו עדן ובהנהה על בעל הערוך.

פרק ח' הנה לקיים מה שאמרנו למעלה סוף פ"ו כי בדרוש העבור הוסכמו בלי ספק דברים רבים שלא מסיני אשר ע"כ לא תרחיק כי גם התקנו מחשבון האמתי אל השוה היה בהסכמה כמו שכתבנו ראיתי לקבץ בפרק הזה מה שזכרתי מהם, והמשכיל אולי יביע אומר על אלה גם למציוא חשבון מספרים אחד לאחר כפי הזדמנו לידנו. א', חשוב המולדות מתשרי כר' אליעזר והתקופות מניסן כר' יהושע בודאי אי אפשר היותו מסיני כי הנבואה לא הניח ליצירה ולדברי המיחסים לזמנם התהלה מתחלפת ומסופקת, אבל בהכרח היתה הסכמה כמו שיזכור עוד בפי"ב לפנינו, ב', קבלת העדות על החדש בזמן הקדוש ע"פ הראיה אשר פ"ק דר"ה אמרו התקינו

שלא יקבלו אותו מן המנחה ולמעלה , ומשחרב הבית התקין ריב"ז שיקבלוהו כל היום הלא זה סבת השתנות בגוף הקביעות ועכ"ז הסכימו ובחרו כאשר חפצו ג' , דחיות המועדים כלם לא אד"ו ר"ה ולא בד"ו פסח וכו' . הנה לבד מראיות הראב"ע אשר זכרנו למעלה נגד רב סעדיה קרוב לסוף פ"ד שגם בימי ר' עקיבא היו המועדים נשמרים בכל ימי השבוע לרווחא דמילתא , אזכיר עוד ראיות אלה . והן מה ששנינו פ"ק דמגילה הל יום י"ד להיות בד"ו וקרוב לסוף פ' החליל בפלוגתא באם מעברם את החדש לצורך הובאו לזכות אחרים דאמרי אין מעברין שתי משניות מתאימות האחת לענין חלבי שבת אם קרבים ביום הכפורים של מחרתו אם לאו כמו שתמצא ג"כ להר"ם בהלכות תמידין פ"א ולסמ"ג בעשאין ק"ץ , והאחרת יום הכפורים שחל להיות בע"ש לא היו תוקעין , חל במ"ש לא היו מבדילין כמו שהביאה ג"כ הר"ם לפסק הלכה סוף פ"ה דהלכות שבת אלמא תרי שבי הוו מקלש להו אהדדי , ופ"ק דר"ה אמרו כי אתא עולא מא"י הגיד לחדוש לחכמי בבל דעברוה לאלול וזהי הדחיה הראשונה שנודעה בגמרא , כי עד העת ההיא לא ידח מהם חג אבל מקום שיפול יומו שם יהוא , ואם כי לא פורש היות זה מהם לתקנה עולמית כאמור , ראו מסדרי העבור אחרי כן לגזור על הדחיות כלן אם לטעם הר"ם אם לטעם זולתו שזכרנו למעלה פ"ז , או יזכר בפרק זה לפנינו , ולכל האופנים אם סדר הדחיות היה מסורת מסיני לא אירעו אצל התנאים ימי החג בכל ימות השבוע , ולא נשנו כל המשניות אשר זכרנו , וחכמי בבל עצמם היו יודעים הכרח עבור אלול דההיא שתא בלי הגדת עולא הנזכרת , ועם היות דברים אלו לגלויים וידועים עד שתתמה על חפץ האריכנו בם לא סרנו מלכתב' למען הגדיל הפלא על הגאון רבינו חננאל המתאמץ לשמר כי לא השבון העבור לבד אבל סדר הדחיות ג"כ הלכה למשה מסיני כמו שיתבאר עוד בפי"ב לפנינו , ואגב גררא מן הדברים שאמרנו תשיב אל לבך כי נוסח פיוט כך גזרו וכו' בבית מקדש שני וכו' ונתן ביד ר"א וכו' והתקין לנו בד"ו וכו' איננו בשום אופן תקון רבותינו כי הדחיות סודרו זמן רב אחר ר' אליעזר כמו שהוכחנו , והרי בא האות מיניה וביה על בטול דבריו באמרו כי זה היה בבית שני מה שלא יהכן כי הוא ר"א היה מתלמידי ריב"ז אשר נהג נשיאותו גם אחר החרבן זמן רב באמרם משחרב בית המקדש התקין ריב"ז שיקבלו עדות החדש וכו' שיהיה יום הנף וכו' ובבן אין ספק כי ר' אליעזר לא התקין בזמן הבית מאומה . וגם אחר החרבן עד שנים רבות הלא ברור זמנו הנזכר הראנו לרש"י פ"ק דר"ה ולהר"ם בהקדמת באור המשנה ולרבנו שמשון בכריתות חלק ימות עולם שער א' ולבי אומר לי כי הגאון מוהר"ר יוחנן טריפש בעל קמיהא דאבושינא לכתהלה ובהשכל נשמט מלפרש הפיוט הנזכר בראותו ילדיו בקרבו אשר זכרנו . ולכל הפנים נקוט מיהא כי הדחיות נההדשו מהסכמת הכמ נו , וכן המצא ברור להר"ר יצחק נר' ברוך לפי מה שהביא הנשיא מאמר ב' שער ח' כי אחרי זכרו כמה סיגות שעשו רבותינו זה אחר זה על דבר אחד בעינו בראותם מעוט זהירות כההיא דאמרינן שבת פ"ב בראשונה היו רוחצין בחמין שהוחמו מע"ש וכו' ומה שהבדילו בין זריזין לבלתי זריזין כההיא דכל המנחות נלושות בפושרין דכהנים זריזים הם לשמרם שלא יחמצו אבל לא עשיית הפתח דלא כן ההמון וכן בענין העבור עצמו בראותם החדש סבות אמרו בראשונה היו משיאין משואות וכו' בראשונה היו מקבלים עדות החדש וכו' כתב וז"ל כשם שראינו להם ז"ל בדברים הנו' ובפרט בענין העבור תקנה אחר

תקנה וסיג אחר סיג כן עשו בתקון המועדות , כי בראשונה היו עושים אותם כל ימי השבוע אבל משנדלדל העולם ונתמעטה התורה והחסידות שאין העם נזהרים כהוגן התקינו שלא יהא יום הכפורים סמוך לשבת ולא יום ערבה בשבת, ומאלה נתקנו יתר הסימנים לשאר ימי חגינו ע"כ . והנה עוד לקצת חדוש אוסיף לך קורא נבון כי מזולת הראיות הלקוחות מדברי חז"ל דלעילא גם מן הכתוב ידומה סעד למונח הנז' היינו ששותם בימי קדם החגים בלי דחיות וזה מדברי עזרא על נסעו מירושלים · בשכבר ידעת איך לפי סדר עבורנו יום ר"ה אב הוא לעולם ביום שלפני ר"ח ניסן כי ד"מ אם ר"ח ניסן וט"ו בו יום א' ר"ח אב יהיה ביום ז' , והנה בעזרא ז' כתוב כי באחד לחדש הראשון הוא יסוד המעלה מבבל . היינו שאז היה עקר נסיעתם . ובאחד לחדש החמישי באו ירושלים . צא אפוא וחשוב אם ר"ח ניסן וט"ו בו היה ביום א' ר"ח אב היה ביום ז' . ואיך לא השיבו משבת רגלם . ואם היה ביום ג' הלא תמצא שם ח' ונסעה מנהר אהוא בשנים עשר לחדש הראשון · וזה בלתי אפשר כי אז היה יום שבת , ואם ביום ה' ר"ח אב היה ביום ד' , וכתיב ונבא אל ירושלים ונשב שם ימים שלשה [היינו דה"ו] וביום הרביעי נשקל הכסף והזהב , וחלילה לו מזה כי אז היה יום שבת · גם אין ספק שלא נפל להם ט"ו ניסן ביום ז' שכך היה גם ראש החדש ולא נתנו אז למוט רגלם · ימצא איפוא כי ר"ח ניסן וכן ט"ו בו היה להם אחד מימי אד"ו כי לא נהגו בהם הדחיות ודי בהן לע"ע ד' סדר השני' פשוטות שלמות או חסרות הלא הוסכם לסבת הקביעות והדחיות כנראה לנשיא מאמר ב' שער ט' ולהר"ם פ"ט ופ"ז . והמפרש כתב פ"ח וז"ל · מפני צורך הדחיה סודרו השנים שלמות או חסרות או פשוטות . ה' התקבל אצלנו בסדר הקביעות לר"ח יום בלתי ראוי ע"פ הראיה כמו שזכר הר"ם פ"ה סימן ב' · והמפרש בתחלת פ"ה ופ"ח וראב"ע פ' אמור כתב וז"ל · פעמים ראינו הלבנה בחדש ניסן בליל שני . וכן היתה נראית בכל העולם . וקביעות החדש היה ליל שלישי וכן אירע לשלשה חדשים קודם ניסן וזה נתקן בשנת גמיר"ד בעבור הדחיה , גם פעמים היה הקביעות בתשרי יום ה' ולא נראית הלבנה בליל שבת עד היות האויר זך וכו' , אשר דבריו אלה הזכרנו מה שנקריתי לראות בפירוש התורה לקראי אשר זכרתי במהדורה השנית על פ"ה הוא אהרן בן יוסף [כנפש האב וכנפש הבן בדי שאול תרדנה] · כי אחרי התברר מדבריו פ' החדש איך הקראים קובעים חדשיהם גם היום ע"פ ראיה , ובפרט בא"י יען לא קבלו בענין העבור את סדרי חכמינו הוא שחוק טמיא הפטיר עליהם בשפה. ובין יתר דברי בלע כתב וז"ל, זה לי י"ד שנים קודם לפרוש הזה בשנת ל"ט לאלף הששי היה לרבנים מולד תשרי . ואנחנו ראינו הירח הישן קרוב לזריחת השמש והראינו אותו לרבנים הנמצאים במקום ההוא הנקראת סולכאט ע"כ · ואולם זאת להם מחטאת קסם מרי להכחיש בקבלה הנותנת לב"ד כח יפה . ומתקנתם הדחיות שהם סיבה לכל כיוצא בזה · ועכ"פ השמים מספרים כבודם בקיום כל העשוי מהמה. ועוד בפרקים לפנינו תמצא דברים יהיו לשכים בעיני הסכלים האלה , והנשיא ז"ל שער ט' מאמר ב' זכר הזדמן ר"ח שבט פעם לפני המולד ל"ו שעות ופעם אחריו ל"ב שעות · והחכם בעל העקדה שער ל"ז בהשתדלו להוכיח עד מה כח הב"ד גדול אשר יקדשו חדשים עם כי מהלך הירח לא יסכים לדבריהם כתב וז"ל · באמת לא תתכן ראותה עד שיעברו לפחות י"ח שעות לחדושה כמו ששנינו תלתין ושתא שעי מכסי סיהרא וכו' וכל שיקרה החדש פחות מי"ח שעות קודם השקיעה צריכין להמתין

עוד כ"ד שעות עם השקיעה השנית שהם מ"ג שעות אחר החדוש . ומזה יתגעו האנשים בהרגישם קדימת המולד אל הקדוש כל כך זמן ע"כ . בשגם אמנה דבריו אלה נפלאים אצלי לכמה סבות . ראשונה . כי עם מה שהנשיא מאמר ב' שער ז' כתב שבהיות הלבנה בתכלית מרוצחה והחמה בתכלית מתינותה אינה יכולה להתכסות פחות מי"ח שעות לפני החמה וי"ח אחר החמה שהם ל"ו . הלא הוא בעל העקדה הקורא לזכותו דברי חז"ל באמרו באותה ששנינו ודברם ז"ל אפילו לשטת הנשיא הנז' נראה היותו על האופן הבינוני למהלך המאורות לא על אופן התכלית שזכר היה לו להביאו בצורתו שהוא כ"ד שעי מכסי סיהרא כאשר באמת זהו דעתם הן יצדק הן לא יצדק כנראה מבאור רש"י ורמב"ם המובא מן המפרש פ' דהקה"ח אשר הוא רמב"ם מהדהר אחר דבריהם כנראה שם , ואני על כן כתבת הדבור הנז' יצדק או לא יצדק , מלבד כי בשביעי דפר"א איתא שמונה שעות התכסה הלבנה בין בראש המולד בין בסופו לא הלתין ושתא שהוא מספר צדיקים דלא בציר עלמא פ' חלק . שנית , מה זה שאמר לא תתכן ראייתה עד שיעברו י"ח שעות והרי בפרוש אמרו כמו שיובאו דבריהם בפ' הסמוך כי בני א"י מקום עקר הקדוש יראוה אחר שית שעי דחדתא וכפי מה שהתבאר מבעלי ההוספת בדבורם אשר הבאתי פ"ב דלעילא , שלישית , כי שהיית מ"ג השעות שזכר וסבתה אפילו בהזדמן מולד זקן לא תמצאנה לשום כותב בהלכות לו . רביעית כי ככסך חשבון העבור שזכר רבינו סעדיה אשר הוא כפי השוה כדבר הגאון רבינו חננאל שתראה לפנינו פי"א וכנראה מהשגת רא"בע עליו עם ביאת הירח בארוכה וקצרה שזה לבד בחשבון האמתי לא בשוה השומר תמונתו לנצה , חמישית כי לפי דרכו המבואר שם מצות כזה ראה וקדש תמורת עקר נעשית טפלה וכמעט תהי לאין , ובכלל אומר כי פרטי דבריו הנז' וגם התכלית שכוון להוכיח כנראה לו שם האמנתי כי המשכילים יאמרו לתורה ולתעודה אשר אין להם שחר מ"מ נשוב אל מקומנו ונאמר כי כבר מצאנו בם בדברי ה"ול זכרון מאורעות על הדרכים הנזכרים מהא דאיתא בר"ה פ"ב ר' חייא חזייא לסיהרא דהוה קאים בצפרא דכ"ט שקל קלא , פרק בה אמר לאורתא בעיני לקדושי בך ואת קיימת הכא זול אכסי וזה בלי ספק לאו למימרא דברים ככתבן שנאמין כי ר' חייא יעשה בנפשו שקר לצוות על הירח שיהיה אין לבוא ביום חמים כי זה יוסיף להפליא כדבר יהושע ביום הלחמו אשר אמנה ר"הק מעידה לא היה כיום ההוא לפניו ואחריו לשמוע י' בקול איש מה שסיים ב"העק בהביאו שער ל"ז את המאמר הזה אול אכסי אני והאמת ערבים בדבר כי הבקשנו בגמרא ולא תמצאנו ואם אולי ימצא באמיתה איזה מדרש חצוני כאשר דמיתי הלא רבינא ורב אשי יכחישוהו אבל ספור זה מ"מ חביב ונחמד להשכיל איך ר"ח לא היה מקפיד רק על רנון ההמון כנראה ג"כ מבאור רש"י , ולזה היה רב לו כפי מה שהורה בצוויו הבטל ההוא המוכיח לכל הפנים השוקתו שהעבים יהיו סתר לה , ובבחינת האמת הכלל המועיל וקיים הוא כי כל אשר יעשה ב"ד של מפה בכל המהיהם למקראי קדש הוא לנדו נרצה בב"ד של מעלה . והאות פסח הוקיהו אשר עוד נדבר עליו . ואין בודקין מדבריהם והלאה . ששית התחלת סימן המעוברות מן השלישיה לבהר"ד כפי סימן גו"ח כמו שנזכור עוד פי"ב קושיא ג' . שביעית , התפשט המנהג על שאלת מטר בגזרה שזה . ששים יום אחר תקופת תשרי לשמואל שהוא העת הנאות לה בגלילות בבל משכן אז לרבותינו עם היותו בלתי נאות אל יתר המדינות אשר כל אחת צריכה לו כפי טבעה . הנו בלי

ספק הסכמת הקהלות היינו כי עם התפורם ממחוז בבל ישארו על האופן שנהגו בה כמו שזכרנו ג"כ מאמר א' פ"ג. ועם כל מה שכתב הרמ"בם בשני מה' תפלה ע"ש תראה הרא"ש ז"ל בפסקיו דתענית פ"א שהתפלא על זה ור"י בנו חזק את דבריו בטור א"ח סי' קי"ז וכדבר הרשב"א בתשובותיו סי' קי"ח שאמר מקדשין ומבדילין בבית הכנסת גם עתה אף שאין אורחים אוכלין שם ואומרים ברכה מעין בליל שבת אע"ג דתו ליכא עם שבשדות וש"ץ יורד לפני התיבה אעפ"י שכל הצבור בקיאים ועושי' יו"ט שני ימים. עם דידעינן בקביעא דירחא. מדשלחו מתם פ"ק דיו"ט והן כל אלה ומנהגות ליל פסח ור"ה וליל שזכרנו למעלה פ"ה אינם אלא רדיפת המנהגים שהחלו קדמונינו • אע"פ שסבתם לא הדרשם מאתנו. שמינית חלוף השעה לתת"רף חלקים והחלקי' של ר"א לע"ו רגעים • המחברים כתבו כי רק להקל על המחשבים הוסכמה כמו שהראיתי בתשובות י"ג השאלות סי' א' כי לדברי הגאון רב האי בתשובה אשר עוד תראינה פי"א סי' בהר"ד הנהוג לאנשי מערב ותמורתו וי"ד למזרחיים וג"י תתע"ו לזולתם כמו שכתב המפרש פ"ו מהק"הח הנו הסכמה מאת כל אחת הכתוב בהכרח קביעות החגים בכל מקומות גלותינו על פי המולדות השוים המוגבלים • לא לפי מערכת המאורות בכל גליל לעצמו או בא"י רק בכל הקורה ממנו בעיר נציבין או בבל לדעת המשת החכמים אשר זכרנו למעלה פ"ה. הלא הוא וכל יתר הדברים הנז' הסכמות של חכמה מפוארה אשר לא מסיני הנה, ולכל הפנים לא כל הנמצא בענין הקביעות לאחרונים מלמדי סדריו תתארהו במסורת כבר שמעת ג"כ מה שכתבנו בפ"ב על סימנין רבים נתנו בו מעצמם. ויחסום לדעות הקדמונים שנהלקו • ולדעתנו גם סימן בהר"ד למולד תהו וסך השנים ליצירה אשר זה בהר"ד והבריו תלוים בו הנו מהמה. ואולם עוד חזון למועד על הפרש הזה בעזרת אלקינו.

כונת הפרק. קושי נמשך למחדקים סדרי העבור הלכה מסיני מדברי הר"ם והרלב"ג שהבריאה כולה היתה בתחלת יום א והיא השנה קדומה על הר"ם ובעל עקידה. והתחדש על בעל עקידה שניח לה ובהנחה השנה על הרר"א הנשיא •

פרק ט. הנה אחרי שובי מהושיע את הר"ם ז"ל כיד ה' הטובה עלי מאשר לו צדה, כמבואר בפרקים שלמעלה, לבי הלך לזכור פה דברים נמצאו לו מתיחסים לדרושנו נפלאים באמת הן מעצמם הן בבחינת אומרם, ולכל האופנים הם קושי מפורסם אל המתאמצים לומר כי סדר העבור הנשמר אצלנו מסיני נתן לנו. וזה שכבר נורע כי הוא רמב"ם ז"ל בספרו התלמודי משנה תורה הורנו מכל שהיה לפניו ואחריו בגילו את דרכי המולדות והתקופות וכל המתיחס לקדוש החדש וקביעות החגים ככל היוצא מפי קדמונינו הן במצטרכים לזמן הקדוש ע"פ הראיה אשר יסודם כפי מה שבאר לנו בפרקים רבים מההק"ח הוא על מהלך המאורות בגלגל המזלות הבא פעם בארוכה ופעם בקצרה. הן בצריכים לנו כיום הזה שהם נוסדים כפי מה שכתב לענין המולדות סוף פ"ז. ולענין התקופות סוף פ"י. על מהלכם האמצעי השוה תמיד באופן אחד כמו ש התבאר שם פי"א • אשר אמנה תחלת זה החשבון השוה כדברו בפ"ו הוא סי' בהר"ד לתשרי של תהו היוצא בגרעון ד"ח תתע"ו מסימן וי"ד לתשרי דיצירה כפי הידוע • והנה יראה כל משכיל כי בכל זמן לא נמנע אה"כ בספרו הנכבד מורה הנבוכים. אשר בו אמנם דבר כאיש יהודי מחכם אך לא כרבן תלמודי מלכתוב דברים אשר בהדיא ולעיני כל בעל דעה יהרסו את כל

איסורות העבור השחה. בלי שיחוש לדבר המלמד זכות על צד הסותר כלל אשר זכרנו וכמו כן החכם רלב"ג הנודע לגדול מאוד בלמידיות התחבר גם הוא לרמב"ם הנו' בדבריו הנמצאים לו במורה הסותרים במאד את פנת חשבונינו. ומן הידוע כי אין להאשימם לא על היות ידיהם רפות בקבלת המסורת ולא על העלם מעין הכמתם הסתירה העולה מדבריהם בהערכם אלו לאלו. אבל בהכרח תבקש התנצלותם והודה שכבר ידעו ובחנו בפלס ומאזני המשפט כי חפץ זה וזה אפשרי ההצלחה בידם. אם על הדרך שנדמה אנחנו כמו שיבא לפנינו פי"ב סי' י"א או בזולתו הטוב ממנו. וזה כי הלא נודע איך כל עצמו של מולד וי"ד ושל בהר"ד הנמשך ממנו למפרע לא ימצאו כל אנשי חיל רגלו רגל ישרה בלתי אם יונח ליציב ונכון שהבריאה היתה בששת ימים נבדלים בפשט דברי תורתנו. כי או יהיה מקום לומר שהמאורות ביחור לא נבראו. או לא נחלו ברקיעיהם להחל את תפקידם עד יום הרביעי. אם כר"י דאמר בניסן נ"ה ומיסדי העבור על בהר"ד עמדו וראו כי לדבריו צריכים הם לומר שהמולד הראשון היה ד"ט תרמ"ב אשר בהוסיפך עליו ב"ד תל"ח שהוא יתרון חצי שנה ימצא מולד תשרי דישוב וי"ד, ובהסירך אותו ממנו דהיינו כמו כן הסרת ר"ח תתע"ז בעד שנה מסימן וי"ד נמצא בהר"ד לשנת תהו. אם כר"א דאמר בתשרי נברא היינו כ"ה באלול ובנ"ח נתלו המאורות, ומיסדי העבור כנזכר עמדו כמו כן וראו כי לדבריו צריכים הם לומר בר"ה שהיה יום ו' בתחלת שעה תשיעי' קדש אדם את הירח כפי רבור התוספות אשר הבאנו בשני מפרקינו אלה. ובכן המולד דישוב היה או סוף שעה י"ד. כי הנה עם מה שהר"ם פ"א דהקה"ח כתב וז"ל. הלבנה נסתרת בסוף כל חדש כמו יום אחד קודם שהדבק השמש וכמו יום אחד שתדבק כמו שזכרתי ג"כ פ"ב דלעיל"א ובשביעי מפרקי ר"א כאמור בפרק הקודם כתוב וז"ל. אין כח בעין לראות הלבנה עד ח' שעות בין בראש המולר בין בסופו. כבר נודע שהמונח בענין זה לרבותינו הוא כדאמר ר' זירא אמר רב נהמן פ"ק דר"ה דכ"ד שעי מיכסי סיהרא לדידן [היינו כפיר"שי לבני בבל] שית מיעתיקא וי"ח מיחדתא. ולדידהו (היינו לבני א"י) י"ח מיעתיקא ושית מיחדתא, אשר אמנה מאמרם זה הר"ר הנשיא בשם החכם אלחסאן ז"ל השתדל (אף כי בדוחק) לקיים. אותו מאמר ב' שער ז'. וכן הר"ז הלוי פ"ק דר"ה והאפודי בחבורו פ"י ע"ש באופן שהמולד היינו פגיעת המאורות זה בזה היה או שש שעות קודם התשיעית אשר בה נראתה הירח לאדם כאמור, וזהו מולד וי"ד הנ' היינו יום ו' סוף שעה י"ד והיה כי תגרע ממנו ד"ח תתע"ו כמשפט יצא לך סי' בהר"ד למולד של תהו, ואין ספק כי צריך אתה לשמור מאר קביעות המסמרות בזמנים האלו שהגבלנו להתחל התנועה למאורות ורגעי המולדות כמדובר ולא תמוש מנקודת שעורם מאומה, כי הנה אם תקדים או תאחר בם כרגע נמצא הורס כל היסודות שדמית, ויבצר ממך כל הישר אשר זממת בהגבלת החגים

הגהה: דוחק הנשיא אשר אמנה איננו עומד לו בשעת הדחקו. הוא שבאר לדידהו לבני בבל ולדידן לבני א"י, חה ירחק מאד שהרי ר' נחמן בעל המאמר היה מבבל. ואפי' תימא ר' זירא המניד דבריו היה מא"י הלא תמצא סוגית הגמרא בכל מקום בפרט רש"י הנוכר באותה שוכרני למעלה פ"ו לדידן בני בבל הבול עלמא ולדידהו בני א"י לא חבול, ופ"ק דיו"ט אינהו פרי' בני א"י דידעי בקביעא דירחי וכולי, אנן בני בבל דלא ידעי וכולי, ופ"ק דקדושין הא לן והא להו לענין אם ילמוד אדם תורה ואח"כ ישא אשה או בהיפך, כי הבבלים דאית להו נכסים ושדות יספק בידם לעשות תרוייהו נושא ואח"כ לומר, ולהכי עד מה שאמרו בובחים פרק פרת חטאת שנער שמנערת את עשיריה, כי רק עד חלוא דרי היה עשרם מתקיים אמרו במנחות פ' הרי עלי

דבני בבל אין להם עול מלכות כשאר גלוית אבל בני א"י דלית להו מחמת מרוחים אין ספק דאשה הויא ליה רחיים בצוארו ככל הנרא' מבאור רש"י התם . ובעל הערוך ערך רחיים וכן כל לדידן ולדידהו בגמרא כולה ודאי על אופן זה יפורשו .

והקביעות שעברו מעת יוסד העבור ואשר עוד יעברו .

אך הנה פוק חזי שני צנתרות הזהב הנז' הרב המורה חלק ב' ורלב"ג בתחלת פרושו לתורה ובחלק השני מן הששי לספר מלחמותיו פ"ח כפי מה שזכר ג"כ החכם בעל העקידה את דבריהם בשלישי משעריו סוף מאמר א' כי תמצא האלקי רבינו משה במקומו הנז' מדי האשימו אם כדין אם שלא כדין את שני החכמים ר' יהודה בר' סימון ור' אבהו על דמותם ללמוד מן הכתובים ויהי ערב ויהי בקר יום א' ב' ג' שהיה סדר זמנים קודם לכן או בונה עולמות ומחריבן כמה שנראה לו . היות קשה בעיניהם אחרי שהמאורות לא נבראו עד יום הד' במה זה שיער אורך היום מסבוב הגלגל אשר עדן לא היה , והבדיל ערב ובקר ממאורות שעדיין לא נבראו כתב וז"ל, אשר הביא אותם ז"ל זה המאמר הוא שמצאו יום אחד ויום שני והבינו הענין על פשוטו , וחשבו מאחר שלא היה שם גלגל מקיף ולא שמש באיזה דבר שיער יום ראשון וכו' עד אמרו שהכל נברא יחד ושלפי זה הדעת האמתי בודאי [היינו הברא הכל יחד] יותר הספק אשר חייב להכמים הנזכרים לומר את דבריהם שכתבנו , הרי שהוא ז"ל סובר ואומר כי תנועת המאורות לא ברביעי החלה , אבל מראשית היום האחד עם הגלגל ויתר מעשי בראשית אשר כולם כדרש ילקוט פ"ק דר"ה בצביונם ושלמותם נבראו וכה שיער גם אורך יום א'ב'ג' ונבדל בהם האור מן החשך והנה אם ככה היה כפי דעתו הזה הכרח הוא שיתבטל כל המונה הקדום אשר יסודו הוא שלא התלו המאורות בפעולתם עד יום הד' ושהמולד היה ד"ט תרמ"ב לר"י ובסי' וי"ד לר' אליעזר , וכן רלב"ג במקומותיו הנז' תראהו מכריז דתו זה באר היטב שכל מעשה בראשית נבראו יחד בתחלת היצירה ושאין זכרון ששת הימים בתורה כי אם להורות על הקדימה שיש לקצת הנבראות על קצתם במדרגה ובטבע כפי מה שהאריך בזה את דבריו שמה ופן יעלה על לב המעיין היותנו טועים בהבנת דעתם זה שזכרנו אל נא יחדל מעמוד גם על דברי החכם בעל העקידה הנזכר כי בבאור רחב כתב וז"ל דעת הרבנים האלה הוא שהעולם בכללו כלו בכלליו ופרטיו בשעה ראשונה נברא ע"כ ובסמוך דעתם זה אשר יאמרוהו מהיות העולם בצביונו וקומתו נברא רגע ראשון של יצירה הנה סתרוהו חז"ל בשתי ידים כי עליו ולא על זולתו אמרו והלא במאמר אחד וכו' ועל הדבר הזה הכה על קדקדם בקצף עד אשר יהיה זקים לומר איני יודע מה יאמינו מצדדים אחרים וקרוב לסוף המאמר כתב וי"י יראה ללב , ועם כי האמונה לא יחידים היו באמונתם זה שהרי גם ידידיה האלכסנדרי מבני עמנו החזיק בה וכן בנצרים תמצאנה לראשון בארבעת רבניה' שלא כדעת תלמידו הגדול אצלם באחרונים א ק ו י נ ו . ובב"ר נראה שזה היה ג"כ דעת ר' נחמיה כמו שזכרתי את כלם בששי מפרקי הספר דף מ"ג . וכן יאות למשוך אל שטה זו דבר ריש לקיש אשר זה מעט זכרנוהו הנה אני במחילה מכבוד כלם לא אאמינהו . כי יסופר אפילו מחכמי' כמספרם וכמעלתם שבעתים , כי רק מראה הערב והבקר הכתוב שש פעמים באצבע אלקים הוא לבדו כפי כשוטו , ובחלוקת ימי היצירה ככתבם יציב ומהימן אצלי כדעה בעל העקידה שהבאנו . מכל מקום אין מנוס מהודות כי אליבא דידהו ענין התחלק ששת הימים איננו כפי פשוטו רק להערה בעלמא על הקדימה אשר לנבראות זה על זה

כאמור. והנה זו בלי ספק סחירת כל המוניח בצד הקודם כמו שזכרנו, ואיש כי יגמגם בלישניה על רלב"ג הנז' שכבר בדברי' אחרי' ג"כ היה כפורץ את פצומיו ובגדים זולת אלה לו במסלת שדה כובס, הנה אני לא אכנס עתה על אודותיו לתגר כי אלקים שופט צדיק, אכן ברור לי הדבר כשמש כי נגד האיש משה הגדול ביקירי דורותינו לא ישמע על פי חכם אמתי כאלה. ואלמלי ידע כי גם המונח הראשון צודק באופן מה אצל הדעת הזה המצויין אצלו לאמתי, אין ספק כי לא נתן חכו לאומרו וכעת לא העלהו בידו על ספר, גם בעל העקדה אשר תפש את שניהם בזולת זה ואת זה לא זכר, הלא נראה שהיה ראוי להופרות והנה אין לך שתפרש דברי הר"ם הנז' לאמר הואיל וכתב שאחרי הבריאה ביחד נבדלו הדברים ראשון ראשון כמשל הזורע שהביא מדברי חז"ל, וכ"ש בזכרו ג"כ מאמרם האומר הן הם המאורות שנבראו בראשון ונתלו ברביעי נמצאו דבריו ודעתו מסכימי' להבדל הימים, ולכל דברי חז"ל שזכרנו, כי האמנה תבחן הקושי אשר העיד שם ואשר חהר להשיב את דברי התורה אל התרתו, יתבא' לך כי כל מגמתו היא שנבון ספור חלוקת הנבראו' שלא כפשוטו ושהכל נברא על תכלית שלמותו מן היום הראשון, גם יותר נאות לדעתו האמר ברגע הראשון כמו שהוא עצמו באר שמה, וענין אמרו ראשון ראשון בהכרח איננו עליו רק בבחינת מדרגות הנמצאים וטבעם אשר אמנה לדעתו יחדיו באותו הרגע נבראו, כי הלא באופן זה לבד יותר אצלו הקושי אשר יהם לחכמים ההמה, וזאת תחשוב למשפט כי אם החכם בעל עקדה ראה דרך לדונו לזכות היה חייב וחפץ ביקרו כי זה כל האדם ובפרט מאיש אל איש אשר כמוהו לא להכריעו לחובה למען תפוש. ואם ברברים מה זולת אלה תמצא הר"ם הנז' סותר ביתר ספריו על איזה אופן שיהיה את הנמצא לו בחבוריים התלמודיים כמו שזכרנו סוף פל"ז האמן כי בדרוש הזה אשר לפי הנראה הרחים גדולים תלוים בו היה מאד נזהר בדבריו האחרונים אם כה נאמר בבחינת הדרוש הזה שלא יתכנו, והנה לקרב אצל שכלך אישי הקורא שזה אמנם היה דעת שני הרבנים הנזכ' רצוני שהחזיקו לודאי כי כל מעשי בראשית על תכלית שלמות ופעלם נבראו יחד מחחלת היום הראשון בלתי המתין להחליק זה מזה בפועל לימים נבדלים כנז' טוב בעיני להעיר אותך כי לפי הנראה וכמו שנגע בו החכם בעל העקדה קרוב לסוף שער ב', גם ראב"ע ז"ל נלוה עמם בזה לחוט משולש. ואולי גם הגאון רבינו סעדיה ארח עמהם לחברה ואדרבא הקדמון לכולם נראה להם מורה דרך, וזה כי אם שהמצא לראב"ע הנז' בפרושו לתורה פסוק ראשון שלא נברא יום יום רק דבר אחר אשר מאמרו זה יפהר בבחינת פשט הכתובים הלא אחרי זכרו בשם הגאון הנז' כי הארץ בנקודה והשמים כחוט הסובב ושאחרי היות אלה שניהם נבראים גם אשר בתוכם יהיה נברא כתב וז"ל, לא יתכן להיות הקו הסובב קודם הנקודה או היא קודם הקו, ובאגרת השבת שחבר בשנת תתקי"ט בשש שנים אחר באור התורה כנראה לו סוף חומש שמות אחרי אמרו בשער הג' וז"ל, האמת כי השמים הם כמו הקו הסובב והארץ כמוצק באמצע, כתב בממוך וז"ל אחר שהקו והמוצק נבראים הנה כל אשר בתוכם נבראו בהם. גם מה שכתב רלב"ג בפרקו הנז' על מאמרם ז"ל פ"ב דחגיגה הן הן המאורות שנבראו ביום ראשון ולא תלאם עד הרביעי, כונת תלאם בכאן היא ההתיהסות שכן התלייה תאמר עליו הרבה בלשוננו והרצון שעם הבראם בראשון באופן שעמם שוער יום א' ב' ג' לא תלה ההתוותם עד הרביעי, אשר כזה מרלב"ג הוא למשוך בחכת לשונו את דבריהם ז"ל מסכימים לדעתו שזכרנו הלא הראנו בריש

מלין לראב"ע שם באגרת השנה, ומי יורע אם הוא רלב"ג לקחו הימנו כי אחרי דבריו הנו' שהביא את הכתוב אור החמה יהיה שבעתים יאמר כי פירוש שבעתים הוא הדבור הסמוך לו כאור שבעת הימים על דרך אהיה ובאורו אשר אהיה, כי על כן יסצא שהחמה האירה כל שבעת הימים כתב וז"ל וקרמוניו רמזהו שאמרו ברביעי נתלו המאורות, ומה נכבדת מלת נתלו לאשר יבוננהו ע"כ, כלומר על האמת מתחלת היום הראשין נבראו בשלמות מדרגתם וחקם, וכזה יתכן אמרו כאור שבעת הימים על החמה הנזכרת, ואפס לכבת שרמז תלה הכתוב ויהם הקונו ליום הד' הרי כי גם אלה הציבו להם יד בדעת הר"ם ורלב"ג שזכרנו, והנה יאות קורא משכיל שתתבונן כי האמנה זה המאמר על התלות המאורות ברביעי נראה בנוי על המונח המיוחס לרבותינו גלגל קבוע ומזל חוזר י כי בהיות עצם הכוכב גוף נגדל מן הגלגל אפשר להאמר התלותו בו משך זמן אחרי מציאת הגלגל הנו' ואתייא כדההיא שתמצא בבראשית רבה ו', כיצד החמה ולבנה שוקעין ברקיע רבנן אמרי מאחרי כפה ולמשה ור' יהוא בר' אלעאי אומר מאחורי כפה ולמעלה. א"ר יוחנן נראין דברי ר' יהוא בימות החמה שכל העולם רוחה ומציעות צוננים ודברי רבנן בימות הגשמים שהעולם כלו צונן ומציעות פושרין. אמר רשב"י אין אנו יודעים אם פוחתים באויר ואם שפין ברקיע ואם מהלכין כדרכן וכו' ושאחרי עלות בידינו פ' מי שהיה לפי מה שנזר הרב המורה ה"ב פ"ח ובעל העקדה שער ל"ז שחזרו הכמי ישראל והודו להכמי א"ה על היות גלגל הזוד ומזל קבוע אשר בזה ישוער המצא הכוכב מעקר הבריאה מונה בעצם הגלגל כמו הקשר בלוח הלא בהכרח דבר התליה הנו' יתבטל בכח ההודאה הנו' כי האמנה ביום ברא אלקי' את הגלגלי' נכלל בהם גרמי המזלות י ושניהם כאחד בלכתם ילכו. ואולם עם ההסתבלות הטוב יתבאר כי לבד מאשר בפי"א מן הספר דף י"ד השמטנו את שני הרבנים הנו' על כי רק אחר רק נשלו איש באחיו לאמור שהכמי ישראל הודו בזה להכמי א"ה דאדרבא עליו אמרו נראין דבריהם מדבריהם לסנה המבוארת שם והודאתם היתה בלבד על הקוף השמש ולילה למכה מן הכפה נראה הכל ברור הנהה. גם בעל ספר מראות אלקים חפש פ'מי שהיה. הלא בשגם יאמר כדעתנו הר"ם בזה כנראה לו בפרק העשירי.

ההורני הנו' שהמאורות לא נבראו או תאמר לא נתלו עד יום הד' אפשר עכ"ז שנקבעו בעצם הגלגל. אף לא תימא בקשר בזה אשר האומות נולדו אבל כמסמר שיתכן הקבעו בו גם מקץ יום מיומים. ויש עוד לתמיה על בעל העקדה אשר באמרו שער ג' על הכתוב יהי אור שהמאורות נבראו ביום ראשון ועל הכתוב יהי מאורות כי ברביעי נתלה כל אחד במקומו המיוחד לו בגלגלים. הנה בשער ל"ז אשר משך הלצת הכתוב נשוא ינשאו כי לא יצערו אל מה שהאמין בהכמי האומות גלגל חוזר ומזל קבוע הדריש מהתעורר על הסתירה הנראית בין שתי ההנהות ולתרץ אותה אם על הדרך שכתבנו פה או בזולתו הטוב ממנו, כ"ש באמרו שם כי הדעת האמתי של מנוחת המאורות בגלגל נגלה להכמי האומות כרם הגלותו להכמינו י ודע כי החכם הנוצרי אקוינו אשר זכרתי בפי"א לא סר הוא מהציר עליה והרץ אוהה בשני פעמים, האחד כי גופי המאורות ראוי נבראו עם הרקיע בשני, ואפס התנועה הנראית לעין אשר איננה התנועת הגלגל רק סבוב המאורות המיוחדים על הארץ הוא שהתיחסה ליום הד', והשני כי המאורות ברקיעהם השפלים המסוגלי' אחד לכל אחד מהם נבראו בשני. ואולם הושמם בתנועת הגלגל העליון להגדיל היום והלילה ההיחם

ליום הרביעי ' יהי מה נניח כל זה ונשוב אל ענין הפרק, כי סוף דבר כאשר הצענו כן ראינו שהרבנים הנו' צדקו או לא צדקו דברידם החזיקו בדעתם הנו' ולא סרו ממנו והנה לכל מראה עיני הישרים בלבותם הנו סותר את יסודי המולדות והקביעות כמו שזכרנו, ובלי ספק כל איש אשר רוח בו יעשה פלילה שאם לא נמצא מקום מה אל הדעת המונח בצד הקודם באופן שיצדקו יהדו לא יצא כואת מלפני השרידים האלה אשר עם אל ועם קדושים נאמנו, וכבר יעדנו לדבר בע"ה על זה בפי"ב פסקא י"א לפנינו.

כונת הפרק ' מדברי הרלב"ג ישוער היחר מחזיק כלל רבן נמליאל בכטי"ב חשצ"ג הכמה לא נבואה ומסורת בראותני כי חמעט היא אם רב נטה ספנו.

פרק י' והנה עודנו מדברים בדעות רלב"ג על הדרוש לא נחדל מהזכיר ג"כ כי עם היות קבלת ר"ג מבית אבותיו מכטי"ב חשצ"ג בין חדש לחדש אמתית בלי ספק וצודקת ' ונראין דברי החכם כוזרי מאמר ב' סי' ל"ב ומאמר ג' סי' ט"ו שנחלות בנבואה משתלשלת מבית דוד ושתמצא ג"כ להרר"א הנשיא בספרו העבור מאמר ב' שער ב' כי בשלמיוס אשר היה בימי רבנו הקדוש שבח מאוד את האצטגנין הגדול אברכש הנמצא בשמונים שנה אחרי מות אלכסנדר אשר אחרי עמדו על דעת קדמוניו במדת החדש הקר ונסה ומצא בהכמתו שאמנם הוא שיעור כל כך ימים ושעות ודקים ושניים כפי השמות המורגלים אצל החוכנים אשר הוא נשיא ז"ל מראה שם היותם ממש כטי"ב חשצ"ג כחשבון הקבלה הנו' הנה הוא רלב"ג נטה הימנה כמו שזכרתי ג"כ סוף המהדורא השניה בשולי הספר. כי בחבורו על חשבון המולדות והנגודים אחרי התהללו שם, וכמו שבאר גם מן החמישי בראשון לספר מלחמותיו כי מצא תכונה סותרת כמה הנחות האיצטגנינים שקדמוהו ' ובפרט מה ששמו גלגל היקף והיוצא מרכז. כתב בהדיא וז"ל ראוי שהדע כי זמן החדש הירחי כשחקרנו בו מחקר שלם מצאנוהו קצר מעט ממה שהניחוהו הקודמי' והוא בקרוב כ"ט יום וחצי ומ"ד דקי שעה [שהם חשצ"ב] חלקים וחלק אחד מאלף וקל"ח חלק לשעה ' וכן מצאנו תנועת החלוף [הוא שהר"ם ז"ל פל"ז כנה אותה שינוי המראה] יותר מתונית מעט ממה שהניחוה הקודמים. וראיתי לזכור לך זה שלא תתמה על מה שתראה מן החלוף בזה בין חש' הקודמים וחשבונינו ע"כ, הרי שהחלק האחרון של חשצ"ג לא הניחו שלם אבל הסר כשיעור שיחסר אחד מאלף קל"ח מאחד של תחר"ף, אמת כי נשייתו זאת מעוטה מאוד גם פחותה ממה שבגסות העיון כתבנו עליה בסוף השניה ממהדורתנו שהרי בקירוב איננה כי אם אחד מעשרים בחלק, יהי מה הבין מזה כי לדעתו קבלת ר"ג הנו' לא היתה נתלית בנבואה כדבר הכוזרי הנו' אבל מחכמה אנושית לבדה. כי הנה הנקודה שהעמידה עליה בצמצום היא מוכרחת אין ספק כי כל אשר יעברנה המרנה והמפיעט שקולים הם לאשמה בה כעין מה שהשרישונו ז"ל ' וזכרנוהו בזה פ"א האומר כל ההורה

התנצלות המעריך.

כבלות מנשה הדפוס של ספר מצרף לכסף אמיר אמירתי בלבי כי יצא נקי מכל טעות, אמנם זה שבועיים הייתי בעיר אוקספורד. הואלתי לבקר איזה דפים הנדפסי' עוד פעם לפי גוף הכ"י. ומצאתי בי"ג עמידים הראשונים ובעמוד קכ"ד וקכ"ה השניאות דלמטה. והמיעוה ברף ס"ב ובדף ס' מצאתי בלא עזר הכ"י. ואיה"ש בלכתי עוד פעם אל אוקספורד, אחפש בחפש מחופש אחרי שארית הספר. ואם עוד אמצא דבר או דברים אדפיסם ואחלקם לכל אנשי החברה.

צד	שורה	טעות	תיקון
יג	35	לפיי	לפני
..	36	שת לדו רז'	שם להורות
..	37	ע"ד.	ע"כ.
סו	13	בבת	כתב
3	5	והשני	והלא
..	25	והבא	ורבא
5	35	על פי	על פה
9	2	באחור	כאמור
..	22	הכרצה	הנראה
..	23	מלבי	מלכי
..	28	בנבואה	כנבואה
..	..	בשגגה	כשגגה
10	9	הנורמים	הקודמים
..	31	המני	המנוי
11	17	נם 34 אלו	לו
12	11	עזרא ו'	עזרא ז'
..	26	ראב"ע	ראב"ד
13	18	תכ"ט	תכ"א
62	35	היינו ום	היינו יום
80	9	ס"ק	פ"ב
124	7	נתקלקלו	נתגלגלו
..	13	אף	אך
125	8	יגהה מאד	ונהה מזור
..	24	מעני	מעיני

ועוד אחרי שורה 21 בצד 25 נשמט חרוז אחד והוא.

ואני בצדק אחזה פניך, אשבע בהקיץ את תמונתך.

תקוני טעות בספר העבור. *)

צד	שורה	טעות	תיקון
11	41	ראיש	ראש
26	36	בשאר	בשיר
36	3	האומיית	אומנות
40	14	נשתנו	נשתוו
51	12	32	23
..	33	852	853
54	34	ר' יהושע ר'	יהודה
55	16	מן הלבנה	ומן הלבנה
..	18	שלוהים	לשלוחים
..	42	מונין	מנין
59	8	פ"ג	כ"ג
75	11	כה ח	כה ט
.	20	איש	האיש
..	27	הוא שת	הוא שם
79	12	אלו	אלא
87	6	983	963
88	22	האיר מחמה	אור החמה
..	28	מלל ה'	מלל ד'
..	40	י"ח	י"ז
90	30	13 921 1	14 131 40
..	..	6 930 69	7 431 71
..	38	17	18
..	39	20 1017	21 1007
91	6	201	202
..	8	154 24	732 26
..	9	29 21 853	0 90 60
..	16	17 10	17 11
97	21	ולא אם	כ"י אלא מה

צד 55 שורה 26 שהן עדי שקר. כצ"ל שהן עדים נאמנים ואם לאו היו יודעים כי הם עדי שקר.

צד 59 שורה 2. ויהיו. צ"ל ויהיו שניהם כ"ט כ"ש יום הסרים, ואם השנה שלימה אחה משלים מרחשון ויהיו שניהם ל' ל' מלאים וכו'.

*) אף כי בהשלימי הדפסת ספר העבור האמנתי כי חפשי הוא מכל טעות ושניאה, צר לי כי לא כאשר דמיתי כן הוא. והטעו הרשומים למעלה מהם נמצאו ע"י החכם החוקר ר' דוד קאסל מעיר בערלין ומהם אשר מצאתי בעצמי. והקורא ייטב עמדי אם יתקנם כלם בראש בגליון ספרו.

BINDING LIST SEP 15 1922

LHeb.
R831t

167444

Author Rossi, Azarja de

Title Trutina Argenti.

DATE. NAME OF BORROWER

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

University of Toronto
Library

Acme Library Card Pocket
Under Pat. "Ref. Index File"
Made by LIBRARY BUREAU

3 1761 08713521 6